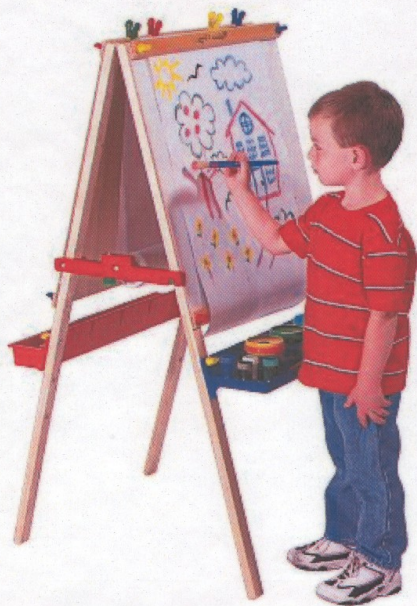

Пічкур М. О., Демченко І. І., Базильчук Л. В.

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА: ПОЗАКЛАСНА РОБОТА

навчальний посібник

УДК 74(07)
ББК 7.276.4
Б 17

**Рекомендовано Міністерством освіти і науки України як
навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів
(Лист № 1/11-73/6 від 04.08.10 р.)**

Рецензенти:

Біда О. А., доктор педагогічних наук, професор
Черкаського національного університету імені
Богдана Хмельницького, директор Інституту
педагогічної освіти, соціальної роботи і мистецтва;

Поник О.І., кандидат педагогічних наук, декан
факультету мистецтв Хмельницької гуманітарно-
педагогічної академії.

Пічкур М. О., Демченко І. І. Базильчук Л. В.
Методика викладання образотворчого мистецтва:
позакласна робота. Навчальний посібник. – Умань:
Алмі, 2010. – 264 с.

У навчально-методичному посібнику висвітлено теоретичні основи позакласної роботи з образотворчого мистецтва в школі й методичні матеріали з її організації. Подано зразки планування позакласної роботи, розкрито особливості її організації з образотворчого мистецтва, наведено конспекти занять гуртків художньо-творчого напрямку та зразки мистецьких виховних заходів.

Для студентів педагогічних навчальних закладів, учителів загальноосвітніх шкіл та викладачів образотворчого мистецтва в школах різного типу.

ISBN 978-966-493-344-5

ЗМІСТ

Передмова	5
Розділ 1. Позакласна робота як складова професійної діяльності вчителя образотворчого мистецтва	7
1.1. Суть і специфіка позакласної роботи в сучасній школі.....	7
1.2. Характеристика змісту, напрямів, організаційних форм і методів позакласної роботи в межах професійної діяльності вчителя образотворчого мистецтва.....	24
Розділ 2. Організація позакласної роботи з образотворчого мистецтва в школі	42
2.1. Загальні положення планування позакласної роботи.....	42
2.2. Змістові напрями організації позакласної роботи з образотворчого мистецтва.....	43
Розділ 3. Організаційні форми позакласної роботи з образотворчого мистецтва	46
3.1. Гурток – провідна організаційна форма позакласної роботи з образотворчого мистецтва.....	46
3.1.1. Програма гуртка з художньої кераміки “Гончарик” (основний і вищий рівні підготовки).....	49
3.1.2. Програма гуртка “Іграшка-подарунок” (основний рівень).....	59
3.1.3. Програма гуртка “Сувенір” (початковий і основний рівні).....	67
3.1.4. Програма гуртка “Світ оригамі” (початковий, основний та вищий рівні).....	81
3.1.5. Програма гуртка з паперопластики “Паперові фантазії” (початковий, основний і вищий рівні).....	107
3.1.6. Програма гуртка юних фотоаматорів “Фокус” (початковий, основний та вищий рівні).....	129
3.1.7. Програма гуртка “Юний дизайнер” (основний рівень).....	144
3.1.8. Документація керівника гуртка.....	157

3.2. Організаційні форми позакласних заходів з образотворчого мистецтва.....	163
3.3. Підготовка, організація та етапи проведення виховного заходу.....	176

Розділ 4. Зразки конспектів занять гуртків і позакласних заходів з образотворчого мистецтва.....

4.1. Конспект заняття гуртка “Художня кераміка”.....	189
4.2. Конспект заняття гуртка “Гончарна справа”.....	193
4.3. Конспект заняття гуртка “Майстерня кераміки”.....	201
4.4. Конспект ігрового позакласного заняття з образотворчого мистецтва.....	204
4.5. Конкурс-вікторина з образотворчого мистецтва (конспект).....	207
4.6. Конспект класної години з образотворчого мистецтва з обрядовими фрагментами.....	212
4.7. Сценарій гри-подорожі з образотворчого мистецтва.....	216
4.8. Сценарій мистецького вечора “Тарас Шевченко – художник”.....	221
4.9. Сценарій тематичного вечора “Живе мистецтво ікони”.....	231
4.10. Конспект віртуальної екскурсії до Третьяковської галереї.....	236
4.11. Мистецький турнір.....	238
4.12. Олімпіада з образотворчого мистецтва.....	244

Післямова: поради для вчителів..... 254

Література..... 258

ПЕРЕДМОВА

Розбудова національної школи в Україні на основі відродження духовного життя народу, вільного розвитку мистецтва й усієї багатомірової української культури зумовлює новий підхід до сучасної освіти. Історичний досвід поколінь, творча спадщина діячів національної, вітчизняної і світової культури, сподвижників мистецтва становить нині всенародну скарбницю. У той же час бурхливий потік негативної інформації зі шпальт газет і журналів, екрана телевізора, безладні реалії навколишнього життя, другосортна продукція кінематографу розвиває в підлітків жорстокість, розмиває життєві ідеали, молоді люди нерідко втрачають соціальні орієнтири. Тому звернення педагогічної науки до проблеми естетичного виховання школяра – закономірна об'єктивна необхідність.

За останні роки в Україні значно розширився спектр досліджень із проблем естетичного виховання, у яких визначається вплив різних форм, методів, засобів виховної роботи на естетичний розвиток особистості, її творчих сил та здібностей.

Результати аналізу відповідних літературних джерел, ознайомлення із практикою роботи загальноосвітніх шкіл показують, що проблема естетичного розвитку молодших школярів у світлі новітніх концепцій ще не знайшла належного розв'язання, а технології опанування дисциплін естетичного циклу не відповідають зростаючим вимогам сьогодення. Натомість соціальні реалії вимагають якісно нового підходу до формування в дітей цілісного уявлення про світ, природу, суспільство і мистецтво. Сприяти цьому може чітко і правильно організована позакласна навчально-виховна робота художньо-естетичного напрямку в школі.

Проте практика підготовки вчителів до організації позакласної навчально-виховної роботи школярів з образотворчого мистецтва свідчить, що якість знань та вмінь випускників художньо-графічних (педагогічних) факультетів (відділень) на сьогодні ще не повною мірою відповідає вимогам соціального замовлення суспільства, загальноосвітньої школи. Однією із причин є недостатня дидактична підготовка вчителя

до організації позакласної роботи з образотворчого мистецтва в школі з урахуванням професійно необхідного рівня майстерності, використання в педагогічній діяльності сучасних технологій, методики наочного навчання в процесі позакласної образотворчої діяльності школярів.

У посібнику зроблено спробу розглянути організаційні основи позакласної роботи в школі й надати методичні поради майбутнім учителям образотворчого мистецтва.

У першому розділі посібника висвітлено суть і специфіку позакласної роботи в сучасній школі, як поняття, яке неодмінно пов'язане з категорією організації у вільний від регламентованого програмного навчання час процесу взаємодії учнів і педагогів, який базується на загальних і часткових дидактико-виховних принципах. Також визначено характеристику змісту, напрямів, організаційних форм і методів позакласної роботи в межах професійної діяльності вчителя образотворчого мистецтва. У цьому розділі наголошено, що сама собою система організації позакласної роботи з образотворчого мистецтва в школі не забезпечує успіху справи, навіть якщо вона наповнена корисним змістом. Вирішальне значення в цьому має педагогічна майстерність учителя, його готовність до організації позакласної роботи в школі.

У другому розділі представлено матеріали щодо практики організації позакласної роботи з образотворчого мистецтва. Подано зразки календарно-тематичного планування гуртків художньо-творчого напрямку, документацію керівника гуртка, а також алгоритм підготовки, проведення й самоаналізу мистецького виховного заходу. Наведено зразки конспектів занять різних видів позакласної роботи з образотворчого мистецтва й методичні рекомендації щодо проведення позакласних занять із художньої кераміки та поради для вчителів. Ці матеріали можуть бути використані вчителями в практичній діяльності.

Посібник корисний для студентів педагогічних навчальних закладів, учителів загальноосвітніх шкіл та викладачів образотворчого мистецтва в школах різного типу.

РОЗДІЛ 1

ПОЗАКЛАСНА РОБОТА ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

1.1. Суть і специфіка позакласної роботи в сучасній школі

Зміни, які нині відбуваються у всіх галузях соціального життя, охоплюють широкий спектр відносин суспільства й особистості. З одного боку, ці відносини стають жорсткішими, тобто такими, що вимагають конкурентоспроможності всіх суб'єктів, які беруть участь у них, з іншої – дають можливість для вільного самовизначення, самореалізації людини на основі адекватного вибору способів розв'язання своїх соціальних проблем. Ці зміни вимагають пошуку нових підходів до організації взаємодії людей. У тому числі й у галузі навчання і виховання підрастаючого покоління.

У сучасній педагогічній думці дедалі стверднішим стає розуміння важливості дитинства, співпраці, діалогу, самоактуалізації і самовизначення особистості. Значення цих понять відображено в документах, які визначають державну політику в галузі освіти. Так, у Законі про освіту України, державній національній програмі “Освіта” (Україна XXI ст.) підкреслюється, що реалізація навчально-виховних функцій здійснюється в системі професійної діяльності вчителя. Важливе місце в цій системі посідає позакласна робота, спрямована на всебічний і гармонійний розвиток особистості школяра. У Законі про загальну середню освіту, у Положенні про загальноосвітній навчальний заклад наголошено на тому, що навчання і виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах здійснюється в процесі урочної, позаурочної та позашкільної роботи, а також підкреслено значення чітко організованої позакласної діяльності для гармонійного розвитку школярів.

Навчання, виховання і розвиток – для всіх часів і всіх народів найважливіші педагогічні явища в духовному житті суспільства. Без них немислиме життя людського суспільства, адже їх призначення полягає в трансляції нагромаджених знань і життєвого досвіду від покоління до покоління. Отже, без

навчання і виховання неможливий прогрес людства, немислимий розвиток людини в онтогенезі.

В Українському педагогічному словнику категорія “навчання” трактується як “...цілеспрямований процес передачі і засвоєння знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності”. М. Фіцула це поняття тлумачить як “...цілеспрямовану взаємодію вчителя й учнів, у процесі якої відбувається засвоєння знань, формування вмінь і навичок”. В. Ягупов суть процесу навчання визначає таким чином: “...це – планомірна, організована, спільна й двостороння діяльність учителів та учнів, спрямована на свідоме, міцне й глибоке опанування останніми системами знань, навичок і вмінь, процес, під час якого набувається загальна освіта, формується і розвивається особистість учня, його світогляд, засвоюється досвід людства і професійної діяльності”.

У сучасній науковій та довідниковій літературі поняття “виховання” трактується так:

– процес цілеспрямованого створення умов для розвитку й саморозвитку людини (С. Баранов, С. Гончаренко, А. Петровський та ін.);

– управління процесом розвитку (формування) особистості шляхом створення необхідних для цього умов (Т. Ільїна, Рувінський, М. Фіцула та ін.);

– складний і багатогранний процес формування особистості, створення оптимальних умов для фізичного, психічного і соціального розвитку (А. Кузьмінський, В. Омеляненко);

– цілеспрямований та організований вплив на розвиток особистості (В. Галузяк, М. Сметанський, В. Шахо);

– творчий, цілеспрямований процес взаємодії педагога і вихованця, спрямований на створення оптимальних умов для розвитку і саморозвитку особистості (І. Бех, О. Киричук, Л. Кондрашова та ін.).

У сучасній психологічній, педагогічній філософській думці розвиток людини розуміється як складний системно організований процес кількісних і якісних змін в організмі людини під впливом різних детермінант: зовнішніх, внутрішніх, керованих, некерованих.

Отже, виховання, так само як і навчання, формування й

розвиток, – це складові цілісного процесу творення особистості школяра. Цей процес відбувається на фоні впливу зовнішніх суспільних факторів і внутрішніх процесів саморозвитку учня. І, як зазначає Н. Якса, “...це не вплив вихователя на вихованця, а їх спільна діяльність, спрямована на творчий саморозвиток особистості. Саме із цієї позиції в нашому дослідженні ми детальніше зупинимось на сутності навчання і виховання в позакласній роботі.

Щоб визначити категоріальний зміст позакласної роботи, спочатку спробуємо з’ясувати її місце в навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи.

У загальноосвітній школі навчання і виховання школярів відбувається в урочний і в позаурочний час. При цьому позаурочна робота доповнює і поглиблює процес навчання і виховання.

У педагогічній літературі використовуються терміни: “позанавчальна”, “позаурочна”, “позакласна”, “позашкільна робота”, але інколи трапляються суперечливі підходи до їх трактування. Тому спробуємо уточнити сутність цих понять.

Позанавчальна робота, стверджує Б. Кобзар, – “...це цілеспрямована навчально-виховна робота зі школярами, що її організують і здійснюють вчителі, вихователі в різних школах в позаурочний час”.

Л. Канишевська визначає позаурочну діяльність як систему організованих і цілеспрямованих занять, які проводяться в позаурочний час для розширення й поглиблення знань, умінь і навичок, розвитку самостійності, індивідуальних здібностей і нахилів учнів, а також задоволення їхніх інтересів і забезпечення корисного відпочинку.

Ми погоджуємось з думкою Б. Кобзаря, що позаурочну й позанавчальну роботу можна розглядати як найбільш широкі й синонімічні поняття, що охоплюють усі види і форми навчально-виховної роботи з учнями поза уроками і за межами навчального часу. Позаурочна діяльність, стверджує вчений-педагог, зазвичай, складається з позакласної і позашкільної роботи.

В Українському педагогічному словнику зазначено, що терміном “позашкільна робота” позначається виховна робота, яка здійснюється спеціальними позашкільними установами. Це –

державні й громадські організації та інструктивно-методичні установи з позашкільної роботи з дітьми й підлітками. Серед них розрізняють позашкільні заклади загального типу (палаці, будинки школярів, дитячі парки, дитячі сектори профспілкових клубів і палаців культури) і спеціалізовані (дитячі бібліотеки, театри, спортивні школи, станції юних натуралістів, техніків, туристів, дитячі залізниці, морські й річкові пароплавства, лісництва тощо). Позакласну роботу в школі в цьому виданні розглянуто як одну з форм організації дозвілля учнів, яка організовується і проводиться в позаурочний час органами дитячого самоврядування за активною допомогою і при тактовному керівництві з боку педагогічного колективу, особливо класних керівників, вихователів, організаторів позакласної і позашкільної роботи.

Терміном “позакласна робота”, зазначає Т. Ільїна, найчастіше позначається виховна робота, яка проводиться класним керівником і вчителем з учнями своєї школи в позанавчальний час.

Аналогічним є визначення М. Фіцули. За його формулюванням, позакласна робота – це різноманітна освітня і виховна робота, спрямована на задоволення інтересів і запитів дітей, її організовує з учнями в позаурочний час педагогічний колектив школи.

Як стверджує Г. Поднебесова, “...позакласна робота є єдиною нерегламентованою часом сферою виховання, через яку проходять практично всі діти: місце її функціонування – школа, у якій держава так чи так регламентує мету, завдання, зміст, методику й діяльність шкільних педагогів, які мають певні правові адміністративні зобов’язання”.

І. Колесник під позакласною роботою розуміє “...таку діяльність, яка за своїм змістом виходить за межі обов’язкових навчальних програм, здійснюється у вільний від навчання час, організується на основі добровільності, самодіяльності і самоврядування учнів”. І. Котова, С. Смірнов, Є. Шиянов визначають позакласну роботу як організацію педагогом різноманітних видів діяльності школярів у позаурочний час, які забезпечують необхідні умови для соціалізації особистості дитини.

На думку Ю. Конаржевського, позакласна робота – це діяльність, яка відбувається в школі, поза класом, але під безпосереднім педагогічним піклуванням класного керівника або інших педагогів, вона складається з таких форм, що їх організують не в рамках класу, а в межах інших об'єднань учнів, у тому числі в гуртках, у яких працюють учні різних класів.

Отже, під позакласною роботою в школі ми розуміємо цілеспрямовану навчально-виховну роботу зі школярами, що її організують і здійснюють учителі, вихователі, органи дитячого самоврядування в школі після уроків. Вона спрямована на досягнення єдиної дидактико-виховної мети – гармонійного розвитку школярів, задоволення їхніх інтересів і запитів, виявлення талановитих і обдарованих вихованців, а також створення умов для самоосвіти, самовиховання й самореалізації кожного учня.

Використовуючи термін “позакласна робота”, ми маємо на увазі цілеспрямовану діяльність суб'єкта навчання і виховання, тобто шкільного педагога. І якщо мова йде про діяльність школяра як суб'єкта навчально-виховної роботи школи, доцільніше буде використання термін “позакласна діяльність”.

Проблему навчання і виховання учнів у процесі позакласної діяльності порушували у своїх працях багато видатних учених-педагогів минулого і сучасності (П. Блонський, В. Кузь, А. Макаренко, С. Русова, М. Стельмахович, В. Сухомлинський, К. Ушинський, С. Шацький, М. Фіцула, П. Підкасистий, М. Євтух та ін.). Аналіз літературно-педагогічних джерел цих та інших авторів показав, що в 20-ті роки минулого століття стихійно стали появлятися керівники виховної роботи, а в 30-ті роки виокремлено посаду класного керівника. Це зумовлено тим, як зазначала С. Русова, що позаурочна робота в школі потрібна для культурного поступу країни, бо вона є одним із засобів виховання всебічно розвиненої особи-індивідуальності.

Значний внесок у теорію і практику організації позакласної роботи в школі мали ідеї А. Макаренка. Видатний педагог наголошував на тому, що “школа повинна бути єдиним колективом, у якому організовані всі виховні процеси”. У його методичній системі позакласної роботи досить успішно

функціонували предметні, художні, драматичні й технічні гуртки, а також клуби. Позакласна діяльність при цьому сприяла розвитку творчих здібностей, інтересів і захоплень школярів. Найсуттєвішими особливостями такої позакласної роботи були добровільність участі в ній дітей і підлітків, диференціація діяльності вихованців за інтересами та розширення сфери спілкування в позакласному колективі.

З подальшим розвитком вітчизняної педагогіки позакласну діяльність школи теоретично обґрунтовано і практично реалізовано в двох напрямках: масова позакласна діяльність, в організації якої традиційно брали участь усі вчителі вихователі; спеціальні форми позакласної діяльності – гуртки, клуби, секції, студії, у яких учні працювали за власним бажанням і за рекомендацією вчителів, вихователів.

Використовуючи позакласну форму організації навчально-виховної роботи, В. Сухомлинський був глибоко переконаний, що її можливості для всебічного розвитку школярів дуже широкі. Зокрема, він міцно стояв на позиції, умовами правильної організації вільного часу школярів є чітка організація всієї системи позакласної виховної діяльності, педагогічне забезпечення системи та структури виховної діяльності з учнями в позашкільному середовищі. Учений-педагог також підкреслював, що виховна робота вимагає від педагога багато зусиль, “це робота серця і нервів, це буквально щоденна і щогодинна витрата величезних душевних сил”.

У сучасних умовах становлення незалежної Української держави, подальшої демократизації і гуманізації суспільних відносин, відродження національної культури, національної самосвідомості відбувається розширення мистецтвотворчих і духовних функцій загальноосвітньої школи, яке полягає в тому, що педагоги дедалі частіше ставлять перед собою першочергове завдання – здійснювати духовний і моральний розвиток та формувати всебічно й гармонійно розвинену творчу особистість школяра. Відтак нині почали створюватись навчальні заклади нового типу на базі загальноосвітніх шкіл: ліцеї, гімназії, школи-гімназії, коледжі, навчально-виховні комплекси тощо. У зв'язку із цим актуальною стала розробка концепції позакласної роботи загальноосвітньої школи (С. Гончаренко, В. Новосельський,

В. Оржеховська, В. Постовий, Л. Хлебнікова, К. Чорна), у змісті якої сформульовано вимогу перед педагогами країни нагальної і серйозної перебудови позакласної роботи в школі. У цій концепції акцентовано увагу на провідних завданнях позакласної роботи: закріплення і поглиблення знань, набутих у процесі навчання; розширення загальноосвітнього кругозору учнів, формування в них наукового світогляду й інтересів до різних галузей науки, техніки, мистецтва, спорту, виявлення і розвиток індивідуальних творчих здібностей і нахилів; організація дозвілля школярів, культурного відпочинку та розумних розваг; поширення виховного впливу на учнів у різних напрямках виховання.

Окреслена концепція має відкритий характер, бо в ній визначено основні стратегічні напрями вдосконалення позакласної роботи підростаючого покоління. При цьому наголошено, що моделі й шляхи реалізації провідних ідей цієї концепції можуть бути різними залежно від регіональних і національних умов, особливостей педагогічного процесу.

Реалізуючи зазначені концептуальні засади розвитку позакласної роботи в школі, в Україні дедалі більше розширюється коло педагогічних досліджень із проблем підготовки педагогічних кадрів до її організації. У цих дослідження набувають подальшого розвитку положення щодо принципів, організаційних форм і методики позакласної роботи в школі в контексті сучасних соціокультурних умов.

Так, у науковій праці О. Вержиховської досліджено проблему формування моральних якостей у розумово відсталих молодших школярів у позакласній виховній роботі, зокрема, розроблено цілісне педагогічне забезпечення формування цих якостей в учнів, а саме: спеціальний добір змісту, методичних засобів і організаційних форм поетапного становлення компонентів морального розвитку відповідно до їх сутності, характеристик, особливостей прояву в дітей у ході позакласної діяльності.

Досліджуючи проблему підготовки вчителя до формування естетичних орієнтацій молодших школярів на цінності народного мистецтва (в умовах позакласної діяльності), Н. Савченко обґрунтувала й експериментально перевірила

комплексну модель підготовки студентів до формування естетичних орієнтацій молодших школярів на цінності народного мистецтва в умовах позакласної діяльності. Зокрема, у роботі автором доведено, що підготовка вчителів до формування естетичних орієнтацій дітей на широкий загал цінностей народного мистецтва в умовах позакласної діяльності зумовлена органічним поєднанням особистісної зорієнтованості майбутнього вчителя в цій сфері національної культури та його готовністю до здійснення естетичного розвитку учнів в умовах як навчальної, так і позакласної роботи з учнями засобами народного мистецтва.

У дисертаційному дослідженні Т. Івахи розглянуто проблему підготовки студентів до організації позакласної роботи з хімії.

У кандидатській дисертації О. Білої досліджено проблему розвитку українського літературного мовлення в позакласній роботі з учнями 5-х класів на підставі реалізації “рідномовних обов’язків” І.Огієнка.

У контексті нашого дослідження досить цікавою є праця А. Терещука із проблеми позакласної роботи в загальноосвітніх школах як засіб виховання національної самосвідомості учнів 5–8 класів (на прикладі трудового навчання). У ній із відповідною повнотою досліджено науково-методичні основи залучення учнів загальноосвітніх шкіл до національних трудових традицій у процесі позаурочних занять народними ремеслами, зокрема – ремеслом плетіння виробів із болотних рослин, а також встановлено, що заняття традиційним видом народного ремесла підвищують навчально-виховні можливості трудового навчання, пізнавальну й діяльнісну активність школярів, сприяють їх моральному, національному та культурному розвитку. У роботі визначено методичні підходи до прискореного та якісного формування понять і вмій під час засвоєння учнями технології плетіння, досліджено зміст їх культурно-естетичної підготовки, визначено критерії, за якими оцінюються результати цієї підготовки. Розроблено й експериментально перевірено методику формування в учнів національної самосвідомості в процесі ознайомлення із традиційними ремеслами на позакласних заняттях із трудового навчання.

У дослідженні Н. Тимошук порушено проблему соціально-педагогічних умов особистісно орієнтованого виховання старшокласників у процесі позакласної роботи. У роботі, зокрема, з'ясовано провідні особливості організації процесу особистісно орієнтованого виховання старшокласників у позакласній роботі, а також доведено, що ефективність особистісно орієнтованого виховання старшокласників у позакласній роботі підвищується за умови оновлення парадигми змісту та організації процесу особистісно орієнтованого виховання старшокласників у позакласній роботі, упровадження активних форм практичної реалізації виховних інваріантів.

Педагогічні умови виховання толерантності в підлітків старшого віку в позакласній роботі розглянуто в кандидатській дисертації О. Волошиної. У дослідженні, зокрема, розкрито роль позакласної роботи в процесі толерантного виховання учнівської молоді. Практична цінність цієї праці полягає в тому, що в ній розроблено й експериментально апробовано програму щодо формування толерантності в старших підлітків, яка містить систему організаційних форм виховної роботи, а саме: тренінгові заняття, обговорення моральних дилем, аналіз проблемних ситуацій, сюжетно-рольові, імітаційні, ділові, комунікативні ігри, вправи, бесіди, а також активні форми творчої взаємодії з педагогами та батьками.

Проблему підготовки майбутніх учителів до організації позакласної дозвільної діяльності старшокласників досліджено в праці О. Голік. Автором детально розглянуто зміст, форми та методи формування готовності майбутніх учителів до такої діяльності. Уточнено критерії та рівні цієї готовності. Розроблено й упроваджено до практики вищих педагогічних навчальних закладів програму спецкурсу “Організація та режисюра виховних заходів”, систему навчально-творчих занять, діагностичний інструментарій, методичні рекомендації.

Зрештою, цінною в контексті нашої проблеми є кандидатська дисертація Н. Колесник, у якій ґрунтовно досліджено проблему підготовки майбутніх учителів початкових класів до організації художньо-технічної творчості учнів, у тому числі і в позакласній діяльності. У роботі також розглянуто наукові підходи до організації художньо-технічної творчості в

початковій школі в ході навчальної і позакласної роботи, розроблено модель підготовки майбутніх учителів до організації художньо-технічної творчості учнів початкових класів.

Таким чином, значна кількість педагогічних досліджень, що стосуються організації позакласної роботи в загальноосвітній школі та проблеми формування готовності до неї педагогів, засвідчує позитивні тенденції щодо реалізації концептуальних положень, які відображені в багатьох освітніх нормативних документах. Однак, як показує аналіз наведених та інших досліджень, у сучасній педагогічній науці бракує оновленого трактування суті позакласної роботи в зв'язку з новими соціокультурними умовами сьогодення, які полягають у глобалізації освіти, її гуманізації, інтеграції до світових освітніх процесів, комп'ютеризації, у зміні парадигм дозвільної діяльності учнівської молоді через прогресування технократичних ігрових технологій, у деяких негативних явищах родинного виховання тощо. Із цього випливає, що специфічна сутність змісту сучасної позакласної роботи в загальноосвітній школі як цілісної і динамічної системи організаційних форм, методів і засобів, спрямованих на досягнення єдиної мети виховання, полягає в багатогранному впливі на особистість із боку сім'ї і школи, засобів масової інформації, оточуючого середовища та ін. Це, у свою чергу, передбачає вмілої організації виховної роботи, бо дитина розвивається на всіх вікових етапах як цілісна особистість, а це вимагає одночасного формування різних її якостей. Оскільки виховання – процес довготривалий і безперервний, то йому властива певна віддаленість результатів, нерівномірність їх прояву.

У межах проблеми організації позакласної роботи слід звернути увагу на виховання і розвиток підростаючого покоління у вільний від навчання час – дозвілля. Ми погоджуємось з думкою В. Красновського про те, що дозвілля – це така ж сама умова розвитку школяра, як і навчання. Провідна роль тут повинна належати самому учневі, бо йдеться не просто про розвиток, а про саморозвиток, щоб школяр ставав суб'єктом соціальної дії і відчував себе значущим членом колективу.

У структурі вільного часу школярів, у його наповненні можна виокремити такі важливі компоненти, як додаткове

навчання за особистою ініціативою, самоосвіта, суспільна діяльність, споживання цінностей культури, науково-технічна творчість, прикладна праця, художня самодіяльна творчість, спорт, туризм і фізична культура, спілкування із природою, діяльність за інтересами, ігри тощо. Вільний час у всі суспільні періоди був своєрідним індикатором виховної і розвивальної діяльності - навчальної, трудової, дозвільної. Але в розвитку особистості дитини вільний (дозвіллевий) час має й абсолютно самостійну педагогічну цінність, бо активність особистості в його ході зумовлює освоєння багатств духовної культури засобами вільного спілкування й участі в усіх видах практичної діяльності.

На думку багатьох учених (Л. Байбородова, О. Біла, І. Дубровицький, Г. Камаєва, М. Рожков, Т. Сущенко та ін.), позкласна діяльність учнів в сучасній школі має потенціал до розширення діапазону освітньо-виховних можливостей навчального закладу і самих школярів. За змістом у позакласній роботі виокремлюють декілька принципових видів діяльності, підставою для класифікації яких служить їх призначення і функції. Це – інтелектуально-пізнавальна, ціннісно-орієнтувальна, громадська, трудова, художньо-творча, фізкультурно-спортивна, ігрова й комунікативна види діяльності.

Інтелектуально-пізнавальна діяльність має особливу значущість у шкільному віці, бо інтенсивно відбувається нагромадження знань про світ, розвиток пізнавальних здібностей. У різних формах позакласної діяльності, які організовуються в школі, відбувається розширення відношень у системі “наука і людина”, “людина – людина”, “людина і світ” тощо.

Ціннісно-орієнтувальна діяльність у шкільному віці дає змогу виробити в учнів наукові, етичні й естетичні критерії оцінки життєвих явищ, сформувати життєву позицію людини, яка, зростаючи, шукає відповідь на одвічні проблеми: що таке істина? Що таке добро і зло? Що таке прекрасне й потворне? У різних формах позакласної діяльності учні орієнтуються в істинно людських цінностях, значущих як для суспільства, так і особисто. Усе це дуже важливо для дітей шкільного віку, бо

проблема самопізнання, самоусвідомлення, вироблення критеріїв оцінки самого себе і навколишнього світу – найважливіша, особливо в підлітковому віці.

Громадська діяльність спрямована на формування в учнів здібностей обмірковувати життєві явища, критично сприймати суперечливі політичні ідеї, самостійно шукати істину, знаходити власну громадську позицію; виховання любові до Батьківщини, рідного краю, бажання берегти і примножувати духовну спадщину свого народу, приносити користь суспільству. Саме так можна готувати підрастаюче покоління до самостійного життя в складних і суперечливих умовах сьогодення, до вибору соціально цінних орієнтирів у житті.

Трудова діяльність (її призначення – перетворення навколишньої матеріальної дійсності) і суспільно корисна (має призначення дії на духовну сферу життя навколишніх людей) види діяльності характерні для дитини в шкільному віці і виконують істотну роль у процесі соціалізації особи: вибір професії, нагромадження певних духовних цінностей, ускладнення взаємин із людьми, становлення характеру. У сучасних умовах для дитини, яка, підрастаючи, потрапляє в поле проблем ринкових відносин, важливим є вміння знайти і захистити власну життєву позицію, пізнати основи економічних і політичних сфер життя суспільства й правової культури.

Значення художньо-творчої діяльності людини полягає у вивченні, оцінці й перетворенні навколишньої дійсності (тобто функції всіх попередніх видів діяльності), але з позиції категорій естетики: прекрасного й потворного. Тому дуже важливо в розвитку підрастаючого покоління виробити потяг до прекрасного, потреби в створенні краси власноруч, бажання жити за “законами краси”, розвивати творчий потенціал кожного учня, самоутверджуватись, самовдосконалюватись і самореалізуватись.

Фізкультурно-спортивна діяльність має значення розвитку фізичної культури кожного школяра, набуття навичок і вмінь здорового способу життя. Ця діяльність формує певну психологічну спрямованість до дії на основі мотивації:

- дружня або групова солідарність (діти і підлітки приступають до занять спортом із метою спілкування з однолітками);

- самовдосконалення (особистий мотив, якщо дитина хоче добитися кращого фізичного розвитку, укріпити здоров'я, стати сміливою, рішучою і незалежною);

- наслідування (привабливий мотив: бути схожим на свого кумира - видатного спортсмена, шкільного вчителя, батька, які досягли успіху в спорті);

- внутрішньогрупове суперництво; прагнення до досягнення високих результатів;

- спортивний інтерес (безпосередньо те, заради чого школяр займається спортом, коли задоволення він отримує від самих занять, від руху й досягнень).

Абсолютно очевидно, що при вмілому інструментуванні й інших видів діяльності ці мотиви і розвинені в процесі фізкультурно-спортивної діяльності якості особистості можуть виявлятися і закріплюватися впродовж усього життя людини.

За твердженням провідних дослідників позакласної діяльності школярів (Ю. Азаров, Н. Грищенко, С. Шмаков та ін.) особливе місце в житті і діяльності дитини посідає ігрова діяльність, бо вона полегшує процес передачі соціально цінних відносин: робить людей емоційними, припускає вибірковість, що найчастіше мимоволі виникає в дитячому середовищі, має високі етичні принципи і правила, дає змогу залучатися до спілкування, виступає як модель життєвих ситуацій, а також дає можливість навчитися «програвати» складні життєві ситуації, з якими в майбутньому доведеться зіткнутися. Отже, це – сфера співпраці, співдружності й співтворчості дітей і дорослих. Саме тому позакласну роботу школярів слід наповнювати грою.

Необхідно сказати ще про один особливий вид позакласної роботи – спілкування (у широкому сенсі цього слова) – особливий вид активності, який реалізується завдяки всім описаним вище видам діяльності. У кожному з них присутнє спілкування: із книгою, з мистецтвом, із природою, з іншою людиною, із собою. При цьому сам процес виховання розглядається як процес спілкування педагога й вихованця, тобто як взаємодія двох суб'єктів діяльності. Від успішності

ділових і особистих взаємин педагога й учнів залежить продуктивність будь-якого виду діяльності та його виховний потенціал.

Отже, для визначення ролі позакласної роботи в школі скористаємось висновками С. Шмакова, який сформулював “головні потенціали” позакласної діяльності школярів:

- у позакласній діяльності діти самі собі ставлять усі виховні вимоги, що і робить її сферою активного самовиховання;

- позакласна діяльність є тим простором, у якому найповніше та яскраво розкриваються природні потреби в свободі, незалежності, прояві фантазії, уяви, творчості;

- позакласна діяльність задовольняє багато соціально-психологічних потреб у реалізації інтересів, самоперевірці сил, самостверженні серед однолітків, визнання власного Я;

- позакласна діяльність є “зоною” задоволення потреб у спілкуванні, субординації відносин із тими, хто старший або молодший;

- позакласна діяльність дає відчуття “бути комусь потрібним”, особливо колективу, – бути щасливим;

- позакласна діяльність – це простір, відкритий для дії, впливу різних інститутів суспільства.

У практиці організації позакласної роботи всі описані вище види діяльності взаємопов’язані, вони часто супроводжують один одного, взаємодоповнюють, а інколи зливаються. І лише правильно організований навчально-виховний процес позакласної роботи може впливати на всі сфери особистості школярів, стимулюючи їх повноцінний розвиток.

У практиці загальноосвітньої школи позакласну роботу, зазвичай, планує й організовує класний керівник. Однак, слід зазначити, що нині визначено кілька типів класного керівника: вчитель-предметник (одночасно виконує функції класного керівника); куратор; звільнений класний керівник або “вихователь-куратор”; класний наставник або тьютор (викладає окрему шкільну дисципліну й має мінімальну кількість навчального навантаження). При цьому заступник директора навчального закладу з виховної роботи організовує, надає методичну допомогу й контролює роботу класоводів і класних

керівників. Його діяльність спрямована на вдосконалення позаурочної виховної роботи педагогічних колективів у таких напрямках: формування самостійності й цілеспрямованості, організованості; збагачення методичного досвіду учителів із питань виховання; координація діяльності школи, сім'ї та громадськості, а головне – удосконалення системи виховної роботи, яка створює реальні умови для всебічного і гармонійного розвитку особистості кожного школяра. Отже, у сучасній школі позакласну роботу організовує педагогічний актив школи, зусиллями якого школярі залучаються до різних видів діяльності, що забезпечує необхідні умови для їхнього творчого розвитку.

Оскільки в позакласній роботі неодмінно фігурує поняття її організації, то логіка дослідження вимагає з'ясувати зміст цієї категорії. Так, Сучасний словник української мови термін “організація” (франц. – orgnization) трактує як деяку структуру, будову чогось. В Українському радянському енциклопедичному словнику цей термін позначає налагодження, упорядкування, приведення чогось у систему. Радянський енциклопедичний словник тлумачить поняття організації як сукупність процесів або дій, які призводять до утворення й удосконалення взаємозв'язків між частинами цілого.

З наведених трактувань випливає, що поняття “організація” означає структурну побудову певної системи дій, процесів, які ведуть до утворення й удосконалення взаємозв'язків між частинами цілого. Однак така дія, на наше переконання, неодмінно має відповідну мету, заснована на певних принципах, конкретних напрямках і формах, а також доцільну методику й засоби. Виходячи із цього, є підстави для такої інтерпретації: організація позакласної роботи – це побудова у вільний від регламентованого програмного навчання час процесу взаємодії учнів і педагогів, у якому органічно поєднані мета, принципи, напрями, зміст, форми, методи й засоби навчання і виховання учнівської молоді.

З погляду науки і практики (А. Алексюк, М. Антропова, Н. Болдирев, А. Бондар, Н. Грищенко, І. Мар'єнко, С. Смірнов, В. Сухомлинський, Б. Кобзар, І. Котова, С. Литвинова, Н. Тализіна, Є. Шиянов та ін.) організація позакласної

діяльності, її ефективність загалом і кожного окремого виду залежить від дотримання педагогами певних умов її організації, тобто опора на принципи позакласної роботи, які базуються на загальних принципах виховання.

Аналіз теоретичних досліджень із проблеми визначення принципів (вихідних положень) виховання загалом і в позакласній роботі, зокрема, дає змогу виокремити кілька підходів:

1) з позиції керівництва до дій, – це принципи: гуманізму виховання, урахування вікових та індивідуальних особливостей школярів, виховання в діяльності і спілкуванні, цілісного підходу до виховання;

2) з огляду на національну спрямованість виховного процесу, – це такі принципи: народності; природовідповідності; культуровідповідності; гуманізації; демократизації; безперервності; етнізації; диференціація та індивідуалізації; послідовності; систематичності і варіативність форм і методів виховання; свідомості; активності; самодіяльності і творчої ініціативи учнівської молоді; поєднання педагогічного керівництва з ініціативою і самодіяльністю учнів; зв'язок виховання з життям, трудовою діяльністю і продуктивною працею; інтегративності – єдність педагогічних вимог школи, сім'ї і громадськості;

3) з кута зору сучасних соціокультурних умов виховання, це принципи: народності – єдність загальнонародського і національного; природовідповідності ; культуровідповідності – органічний зв'язок виховання з історією народу; гуманізації; демократизації; безперервності; етнізації виховного процесу; диференціації та індивідуалізації виховного процесу; послідовності, систематичності і варіативності форм і методів виховання; інтегративності – єдність педагогічних умов школи, сім'ї та громадськості.

Оскільки, поняття “принцип” втілює в собі не тільки теоретичні, а й практичні вимоги до виховання, то означені вище принципи мають надто узагальнений характер.

У сучасній педагогічній науці (А. Бойко, Б. Кобзар, В. Кутьєв, Н. Ничкало, М. Стельмахович, В. Синьова, М. Фіцула, В. Ягупов та ін.) переглядаються традиційні

принципи виховання, тобто переосмислюється під кутом зору сучасних вимог до національного виховання в Україні. При цьому у визначенні принципів позакласної роботи вчені намагаються поєднати найкращі досягнення педагогічної теорії з новими ідеями виховання. Отже, як керівні положення, що відображають загальні закономірності процесу виховання і визначають вимоги до змісту організації та методів позакласної роботи, можна окреслити такі принципи:

- відвертості й ініціативи: школярі планують життя в класі спільно з педагогом, вносять корективи до пропозицій дорослого з урахуванням своїх інтересів, потреб і бажань;

- зворотного зв'язку: школярі беруть участь в обговоренні результатів тієї або тієї справи, висловлюють думку, оцінюють ступінь своєї участі, діляться враженнями, рефлексують;

- співтворчості: поєднання співпраці й творчості в підготовці й проведенні різних форм позакласної роботи (співпраця в процесі діяльності, справи; складання або коригування сценарію; прояв ініціативи й самостійності на будь-якому етапі роботи);

- успішності: створення ситуації власної значущості й успішності кожного учасника позакласної діяльності, від якої залежить самопочуття людини, її ставлення до світу, бажання брати участь у різних видах діяльності, стимулювання творчості й творчої самореалізації;

- діяльності й самодіяльності: поєднання захоплення учнів із діяльністю, яка базується на використанні знань, умінь і навичок, отриманих у навчальній діяльності;

- добровільності: акцент у виборі змісту й форм позакласної діяльності лягає на можливості, інтереси, схильності, особистісні якості школярів, що стимулює бажання добровільно брати участь в організованій педагогом діяльності;

- громадської спрямованості діяльності: зміст виховної роботи має відповідати загальносуспільним потребам, відображати досягнення науки, техніки, мистецтва, культури;

- урахування вікових, статевих, національних відмінностей та індивідуальних особливостей школярів: тип темпераменту, особливості психіки, характеру, індивідуального розвитку тощо;

– поведінки, звичок, розвитку спілкування, аудіовізуальної культури, ментальних особливостей і т. ін.;

– зв'язку з навчальною роботою: зміст роботи має бути логічним продовженням навчально-виховної роботи на уроках, бо знання з навчальних дисциплін можуть бути поглиблені й розширені під час роботи гуртків, клубів, тематичних вечорів та інших форм організації позакласної роботи школярів.

Реалізація окреслених принципів буде ефективною, якщо процес організації позакласної роботи буде визначеним, конкретним, цілісним і керованим.

Таким чином, зміст поняття “позакласна робота” неодмінно пов'язаний із категорією організації у вільний від регламентованого програмного навчання час процесу взаємодії учнів і педагогів, який базується на наведених вище загальних і часткових дидактико-виховних принципах. Окрім них до організаційних основ також відносяться напрями, форми, методи і засоби позакласної роботи в школі, але в залежності від компетенції (коло повноважень) учителя-предметника вони мають свою специфіку.

1.2. Характеристика змісту, напрямів, організаційних форм і методів позакласної роботи в межах професійної діяльності вчителя образотворчого мистецтва

У сучасних умовах значно ускладнюються мета й завдання позакласної виховної роботи вчителя, збагачується її зміст. Це зумовлено новими соціокультурними умовами навчання і виховання учнівської молоді. Загалом, будучи складовою частиною виховної роботи в школі, позакласна робота спрямована на досягнення загальної мети навчання і виховання – засвоєння дитиною необхідного для життя в суспільстві соціального досвіду й формування системи цінностей, що приймається суспільством.

Позакласна робота спрямована на вирішення головного завдання – формування в дитини позитивної Я-концепції, складовими якої є: упевненість у доброзичливому ставленні до самого себе й до інших людей; переконаність в успішному оволодінні тим чи іншим видом діяльності; відчуттям власної гідності й значущості.

Основні завдання позакласної роботи в школі такі: закріплення і поглиблення знань, набутих у процесі навчання; розширення загальноосвітнього кругозору учнів, формування в них наукового світогляду; формування інтересів до різних галузей науки, техніки, мистецтва, спорту, виявлення і розвиток індивідуальних творчих здібностей і нахилів; організація дозвілля школярів, культурного відпочинку й розумних розваг; поширення виховного впливу на учнів у різних напрямках виховання Б. Кобзар, В. Струманський).

Мету і завдання позакласної роботи визначають її функції – навчальна, виховна й розвивальна.

Навчальна функція позакласної роботи не має такого пріоритету, як навчальні уроки. У позакласній роботі вона є допоміжною для ефективнішої реалізації виховної й розвивальної функцій і полягає не в сприянні опануванню учнями системи наукових знань, набуттю академічних умінь і навичок, а в формуванні адекватної поведінки в колективному житті, культури спілкування тощо. Однак правильне поєднання позакласної і навчальної роботи забезпечує велику гнучкість усієї системи навчально-виховної діяльності.

Позакласна робота може слугувати ефективним засобом диференціації навчання і виховання при дотриманні відповідної регламентації навчального плану і навіть компенсувати його недоліки, які іноді важко усунути в межах навчальної діяльності через її значну насиченість обов'язковими заняттями.

Величезне значення в позакласній роботі має розвивальна функція, яка полягає у виявленні й розвитку індивідуальних здібностей, схильностей та інтересів учнів завдяки їх залученню до активної участі у відповідній діяльності. Наприклад, учня з артистичними здібностями можна залучити до участі в шкільних святах, КВК та ін., із художніми здібностями – до участі в конкурсах тематичного малюнку, виготовлення наочності чи сувенірів тощо.

Зміст позакласної роботи визначається загальним змістом виховання і має задовольняти такі вимоги: відповідати соціальному замовленню суспільства щодо виховання громадян України; бути спрямованим на досягнення головної мети педагогічного процесу (формування і розвиток всебічно і

гармонійно розвинутій особистості – громадянина України); опиратися на сучасні загальнолюдські й національні цінності, ідеали і формувати науковий світогляд; відобразити зв'язок теорії із практикою, забезпечувати загальну підготовку особистості вихованця до умов майбутньої професійної діяльності; сприяти єдності виховання, навчання, розвитку і самовдосконалення вихованців (за В. Ягуповим).

Відповідно до мети і завдань позакласної роботи в школі виокремлюють конкретні її напрями. Складовими змісту процесу виховання є його напрями. Так, у Концепції національного виховання виокремлено такі його напрями: формування національної свідомості, відчуття своєї причетності до розбудови національної державності; формування національної гідності і гордості за свою Батьківщину; героїко-патріотичне виховання; формування духовності особистості; утвердження принципів загальнолюдської моралі: правди, любові, справедливості, патріотизму, доброти, працелюбності, інших добродійностей; художньо-естетична освіченість і вихованість; трудова активність, формування творчої працелюбної особистості; повноцінний фізичний розвиток особистості, формування її фізичних здібностей; формування у дітей і молоді поваги до Конституції, законів України, національної символіки; формування екологічної культури, гармонійних відносин людини і природи; розвиток індивідуальних здібностей і таланту молоді.

Стосовно позакласної роботи в школі більш конкретніше й систематизоване визначення основних напрямів виховання в сучасній школі сформульовано в таких державних освітніх документах як Концепція позакласної виховної роботи загальноосвітньої школи, Державна національна програма “Освіта” (Україна ХХІ ст.). До цих напрямів зараховано художньо-естетичний, туристсько-краєзнавчий, еколого-натуралістичний, науково-технічний, дослідницько-експериментальний, фізкультурно-спортивний, військово-патріотичний, соціально-реабілітаційний, оздоровчий та гуманітарний.

Кожен із названих напрямів позакласної роботи має відносну самостійність, проте всі вони інтегруються за своїм змістом

роботи, взаємодоповнюючи один одного, і утворюючи цілісну систему національного виховання. За таких умов, учитель-предметник у межах своєї компетенції повинен добре знати, на яких напрямках він здатний зосередити свої зусилля і які форми, методи і засоби використати в організації позакласної роботи в дитячому колективі.

Зміст позакласної роботи реалізується в різних організаційних формах навчання і виховання школярів, тобто “зовнішній вигляд організації виховного процесу, який пов’язаний із кількістю учнів, місцем, часом і порядком реалізації поставленої мети” трактується в Українському педагогічному словнику. Варіативність використання цих форм у позакласній роботі сучасної школи вимагає постійного оновлення, бо використання лише традиційних форм призводить до згасання інтересу й активності дітей у позакласній роботі.

У науково-педагогічній літературі наведено розгорнуту характеристику багатьох форм позакласної роботи. Однак у ній бракує однозначних класифікацій цих форм. Найбільш вдалою, на наш погляд, є класифікація форм позакласної роботи, наведена в дисертаційному дослідженні С. Гармаш, яка поділяє ці форми:

- за способом організації процесу виховання (індивідуальна, фронтальна або масова, групова або гурткова);
- за методом виховного впливу (словесні, практичні, наочні);
- за кількісною ознакою терміну підготовки (за часом підготовки і проведення);
- за ступенем співвідношення педагогічного керівництва й самостійності учнів;
- за результатом форми виховної роботи;
- за видом діяльності (пізнавальні, трудові, спортивні, художні, громадська діяльність, вільне спілкування, ціннісно-орієнтувальна).

Однак наведена класифікація за своєю сукупністю форм позакласної роботи не охоплює всієї їх різноманітності, бо в сучасних соціокультурних умовах дедалі частіше появляються нові форми, наприклад, комп’ютерні ігри, змагання тощо. Тому можна погодитись лише із класифікацією провідних

організаційних форм позакласної роботи Ю. Конаржевського, який переконливо стверджує: “...вся система позаурочної, позакласної та позашкільної виховної роботи складається з трьох головних форм: виховний захід, гурток, виховне об’єднання”.

Для успішної організації різноманітних форм позакласної роботи кожен педагог має володіти відповідною методикою, тобто “сукупністю найбільш відомих способів виховних взаємодій вихователів і вихованців, спрямованої на досягнення виховних цілей” (С. Гончаренко).

У науково-педагогічній літературі залежно від напрямів, змісту і форм позакласної роботи учителя-предметника представлено різні класифікації методів виховання, які допомагають йому обрати правильний шлях реалізації поставленої мети навчання і виховання. Однак їх розмаїття, на наше переконання, регламентується деякими провідними методами, серед яких С. Гончаренко виокремлює такі методи: формування свідомості особистості, переконання; організації діяльності й формування суспільної поведінки; стимулювання позитивної поведінки й діяльності, корекції та регулювання; контролю й самоконтролю.

За допомогою правильно обраних методів позакласної роботи педагоги здатні успішно формувати особистісні якості школярів, розвивати їхню самосвідомість, мотивацію до діяльності, творчі здібності й рефлексивну сферу. Однак поряд із методами вчителі використовують і засоби позакласної роботи – це, насамперед, предмети матеріальної та духовної культури (книга, кінофільм, витвір мистецтва тощо), які застосовуються для розв’язання виховних завдань, для реалізації того чи того методу (Н. Якса).

Отже, вибір напрямку позакласної роботи, визначення її змісту, відповідної методики і засобів залежить від спеціалізації вчителя, тобто його компетенції, бо, наприклад, учитель музики нездатен на належному рівні провести будь-яку форму позакласної роботи з образотворчого мистецтва чи технічної творчості. Тому в нашому дослідженні подальший розгляд напрямів, змісту, форм, методів і засобів позакласної роботи ми

конкретизуємо в межах компетенції вчителя образотворчого мистецтва.

Основними функціями фахової діяльності вчителя образотворчого мистецтва є формування художньо-естетичної, національної, духовної світоглядної, трудової культури школярів, розвиток їх творчого потенціалу й сприяння самореалізації кожного учня відповідними методами і засобами в межах традиційних і нетрадиційних форм навчання і виховання. З цього випливає, що вчитель образотворчого мистецтва у межах своєї компетенції здатен організовувати позакласну роботу з таких напрямів: трудового (художня праця, народні ремесла, технічна творчість та ін.); національного (етнографія, народне малярство і промисли та ін.); художньо-естетичного (образотворче мистецтво: малюнок, живопис, скульптура, декоративно-прикладне мистецтво, дизайн, архітектура).

Для конкретнішої характеристики кожного з означених напрямів позакласної роботи вчителя образотворчого мистецтва звернемося до їх визначень, наявних у науково-педагогічній літературі.

Трудове виховання – це:

– процес залучення школярів до різноманітних педагогічно організованих видів суспільно корисної праці з метою передачі їм первинного виробничого досвіду (С. Гончаренко, О. Коберник, М. Ярмаченко та ін.);

– виховання в учнів якостей, необхідних для ефективної професійної діяльності: працьовитості, трудової і виконавчої дисциплінованості тощо (О. Коберник, Т. Поніманська, В. Ягупов та ін.);

– розвиток загальнотрудових, загальновиробничих, загальнотехнічних, спеціальних, творчо-практичних умінь (С. Мельничук, А. Нісімчук, О. Падалка, О. Шпак та ін.).

Отже, у проекції на компетенцію вчителя образотворчого мистецтва в галузі позакласної роботи її трудовий напрям можна інтерпретувати як процес залучення школярів до набуття спеціальних суспільно корисних і професійно-зорієнтованих творчо-практичних умінь.

Національне виховання – це:

- процес вироблення в особистості чіткої уяви про розуміння ролі історичних знань про свою країну, свій народ, його традиції, звичаї, духовну й матеріальну культуру, широкі знання конституційних і правових норм, державної політики (С. Гончаренко, В. Кузь, М. Стельмахович, В. Ягупов та ін.);

- виховання національної свідомості, самосвідомості й патріотизму вихованців, формування світогляду й розширення духовного світу особистості (Г. Ващенко, О. Коркішко, В. Кузь, А. Нісімчук, О. Падалка, О. Шпак та ін.);

- розвиток умінь берегти і примножувати традиції, звичаї, культуру, нації (О. Губко, Майборода, І. Мартюк, Ю. Руденко, Б. Ступарик та ін.).

Екстраполюючи наведені означення на площину позакласної роботи вчителя образотворчого мистецтва, можна стверджувати, що національно-виховний напрям цієї роботи полягає в формуванні в учнів знань про народні художні традиції, умінь берегти їх і примножувати.

Естетичне виховання – це:

- знання про загальні закономірності художнього освоєння дійсності людиною, про сутність і форми відображення дійсності й перетворення життя за законами краси, про роль мистецтва в розвитку суспільства (В. Бутенко, І. Зязюн, В. Кардашов, М. Лещенко, Л. Масол та ін.);

- виховання гуманістичних якостей, світогляду, естетичних почуттів, смаків, ідеалів, суджень, культури, любові до життя у всіх її проявах (І. Бех, О. Дем'янчук, М. Лещенко, Л. Масол та ін.);

- розвиток естетичного мислення, сприймання, художніх здібностей, творчого потенціалу, самореалізації особистості (Т. Аболіна, Д. Джола, Н. Миропольська, А. Щербо та ін.).

З наведених означень стосовно компетенції вчителя образотворчого мистецтва в галузі позакласної роботи в школі з максимальною лаконічністю можна констатувати, що суть естетичного напрямку цієї роботи полягає в розвитку в школярів естетичного сприйняття, мислення, художніх здібностей, творчого потенціалу й у творчій самореалізації засобами різних видів образотворчого мистецтва. Оскільки означений напрям у

позакласній роботі вчителя образотворчого мистецтва є надзвичайно широким за спектром своєї особистісно формувальної і розвивальної ролі, а відтак і провідним, то наведена інтерпретація не є остаточно вичерпною. Тому для того, щоб сформулювати більш ґрунтовне визначення цього напрямку, звернемося до детального аналізу феноменів естетичного виховання і культури, які широко розкрито у філософській та психолого-педагогічній літературі.

За твердженням В. Лозової та Г. Троцько, естетичне виховання – це сукупність дій вихователя і вихованців, діяльність яких спрямована на формування естетичної культури особистості виховання. Категорією естетичної культури передбачено сформованість у людини естетичних знань, смаків, ідеалів, розвиток здібностей до естетичного сприймання явищ дійсності, творів мистецтва, потребу вносити прекрасне в оточуючий людину світ, зберігати прекрасне. Саме тому засвоєння людиною основ естетичної культури сприяє її розумовому розвитку, глибшому розумінню дійсності, розвитку сприймання, уяви, моральному формуванню особистості (“естетика – сестра етики”), а також трудовому й фізичному вихованню (“красиве тіло – здорове тіло”) та духовному збагаченню. “Краса – могутній засіб виховання чутливості душі, – писав В. Сухомлинський. Це вершина, з якої ти можеш побачити те, чого без розуміння і почуття прекрасного, без захоплення і натхнення ніколи не побачиш. Краса – це яскраве світло, що осяває світ. При цьому світлі тобі відкривається істина, правда, добро; осяяний цим світлом, ти стаєш відданим і непримиреним. Краса вчить розпізнавати зло й боротися з ним. Я б назвав красу гімнастикою душі – вона випрямляє наш дух, нашу совість, наші почуття і переконання. Краса – це дзеркало, у якому ти бачиш сам себе і завдяки йому так чи інакше ставишся сам до себе”.

Естетична культура особистості є економічним фактором життя суспільства, бо підвищення ефективності виробництва, якості продукції певним чином пов’язане з розвитком естетичних смаків, образного мислення. Нарешті, рівень естетичної культури школярів визначає зміст діяльності особистості у вільний час. Джерелами естетичного виховання є

природа, краса побуту й оточуючої обстановки, мистецтво, участь людини в різних видах діяльності, національні цінності. Спираючись саме на ці аспекти естетичної культури особистості, Г. Ващенко в змісті естетичного виховання визначав такі напрями: а) естетика побуту (розвиток охайності в одязі, житті, уміння прикрасити приміщення); б) естетика сприймання краси природи; в) естетика творів мистецтва.

Зміст естетичного виховання, орієнтованого на формування естетичної культури школярів за Б. Неменським, передбачає: розвиток у школярів здатності сприймати прекрасне в природі, у праці, у творах мистецтва, в оточуючій дійсності, у поведінці людей, які прагнуть насолоджуватися цим прекрасним.

Таким чином, можна стверджувати, що за своєю структурою естетичне виховання є складним багатомірними і багатокомпонентним явищем, що поширюється на всі сфери конструктивної діяльності людини.

Одним із системоутворювальних компонентів естетичного виховання є художнє виховання, яке передбачає процес естетичного розвитку учнів засобами мистецтва, спрямований на формування інтересу до мистецтва, художньо-творчих здібностей та естетичної свідомості дітей; формування уміння сприймати, розуміти та оцінювати твори мистецтва. Завдяки художньому вихованню мистецтво набуває для особистості статусу життєвої цінності в її духовному розвитку. Реалізацією змісту естетичного й художнього виховання засобами образотворчого мистецтва є художньо-творча або художньо-трудова творча діяльність школярів. Отже, естетичне виховання надає можливості для художньотворчого розвитку та самореалізації кожному учню. “Воно формує самостійну художньо-трудова діяльність, яка виникає з ініціативи дітей, відповідає їхнім інтересам та потребам і вимагає особливого ставлення дорослих, непрямого педагогічного керівництва для збереження інтересу до самостійної творчої діяльності”, – стверджує Т. Поніманська.

Естетичне виховання засобами різних видів образотворчого мистецтва міцно пов’язане з розумовим (спільний об’єкт освоєння – навколишня дійсність, спільна основа – сенсорний досвід, розвиток усіх психічних процесів та ін.), моральним

(позитивні й негативні переживання, цілепокладання, відповідальність, комунікативність тощо), національно-патріотичним (освоєння культури рідного народу, краю), трудовим (самостійна художньо-творча діяльність), екологічним (збереження краси природи, оточуючого світу), фізичним (ритмічність дій, координація рухів, відчуття власного тіла тощо), адже мистецтво – це засіб спілкування і взаєморозуміння, єднання підростаючого покоління у спільних переживаннях і діях. Цей зв'язок як і інші види мистецтв значною мірою забезпечує образотворче мистецтво, бо за своєю сутністю воно є розумним і моральним, національним і природним і передбачає натхненну й наполегливу працю.

Виходячи з окресленого зв'язку основними загальними завданнями естетичного виховання в позакласній роботі є залучення школярів до прекрасного, ознайомлення їх із творами мистецтва й організація естетичної творчої діяльності дітей. Тому естетичний напрямок позакласної роботи вчителя образотворчого мистецтва доцільно конкретизувати подвійною назвою – “художньо-естетичний”, суть якого в нашій інтерпретації полягає в цілеспрямованому і послідовному формуванні в школярів естетичного інтересу до художніх творів, сприйняття естетичних якостей доквілля і мистецтва, формування знань і вмінь творити прекрасне засобами образотворення, у сприянні творчому розвитку й самореалізації в царині різних видів і жанрів образотворчого мистецтва.

Проблема художньо-естетичного виховання засобами різних видів і жанрів образотворчого мистецтва з позакласної роботи загальноосвітньої школи нині набуває особливого звучання в умовах розвитку національної культури суспільства незалежної України. Дослідженням цієї проблеми займаються провідні учені-педагоги нашої держави І. Зязюн, В. Бутенко, О. Семашко О. Корж, М. Лещенко, та ін. Однак, аналіз значної кількості науково-педагогічних джерел показав, що донині немає чітко визначених форм позакласної роботи з образотворчого мистецтва в школі. Для того, щоб принаймні узагальнено визначити їх, звернемося до аналізу класифікації загальних (таких, яким користуються всі вчителі-предметники) форм позакласної роботи в школі.

Апріорно, що широтою і різноманітністю змісту позакласної роботи обумовлено і багатство її форм. Форми позакласної роботи – це ті умови, у яких реалізується її зміст. У нашому розумінні, форма позакласної роботи - це також варіанти організації навчально-виховного процесу, композиційна побудова заняття чи виховного заходу. Існує величезна кількість форм позакласної роботи. Це різноманіття створює труднощі в їх угрупованні, тому єдиної класифікації форм позакласної роботи немає. Так, учені класифікують форми позакласної роботи за об'єктом діяльності, за напрямками, завданнями навчання і виховання.

Т. Калечіц і З. Кейліна позакласну роботу поділяють на індивідуальну, групову, об'єднувальну й масову. У навчальному посібнику з педагогіки за редакцією С. Смірнова позакласну роботу диференційовано на індивідуальну на індивідуальну й масову. У масовій роботі розрізнено фронтальну й колективну форми позакласної роботи (рис. 1.1).

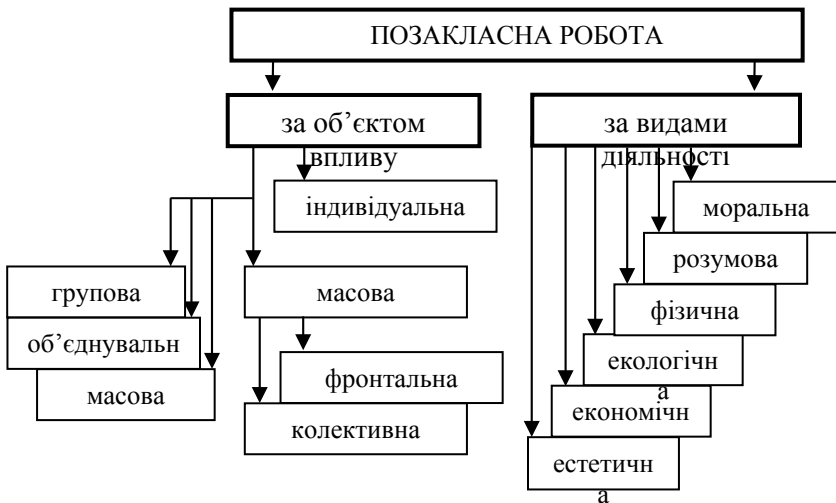

Рис. 1.1. Форми позакласної роботи

Індивідуальна робота – це самостійна діяльність окремих учнів, спрямована на самовиховання, на виконання завдань

вчителя і доручень колективу. Такий вид роботи не входить до змісту навчальних програм.

Суть індивідуальної роботи полягає в соціалізації дитини, у формуванні її потреби в самоудосконаленні, самовихованні. Ефективність індивідуальної роботи залежить не тільки від точного вибору її форми відповідно до поставленої мети, а й від залучення дитини до певного виду діяльності. Загальна мета індивідуальної позакласної роботи полягає в забезпеченні педагогічних умов для повноцінного розвитку конкретного учня. Вона досягається завдяки формуванню позитивної Я-концепції всебічного й розвитку особистості, її індивідуального потенціалу.

Індивідуальна діяльність не обмежує потреби учнів у спілкуванні, а дає змогу кожному з них знайти своє місце в загальній справі. Вона є необхідною складовою в роботі гуртків. Від уміння налагодити її залежить успіх великих масових заходів. Цілеспрямована індивідуальна робота школярів необхідна для того, щоб кожен із них міг повною мірою розкрити і розвинути свої здібності, виразити свою індивідуальність. Ця діяльність вимагає від педагога знання індивідуальних особливостей учнів, вивчення їх інтересів і прагнень, а також уміння будувати процес виховання зі всім колективом школярів і окремо з кожним учнем (С. Смірнов).

Інший вид позакласної роботи – її масові форми. Їх можна поділити на дві великі групи, які відрізняються характером діяльності учнів.

Перша група – фронтальні форми. Діяльність учнів організована за принципом “поряд”: вони не взаємодіють один з одним, кожен здійснює однакову діяльність самостійно. При цьому педагог впливає на кожну дитину одночасно. Зворотний зв’язок здійснюється з обмеженою кількістю учнів. За цим принципом організовано більшість загальних класно-урочних форм занять.

Друга група форм організації позакласної діяльності здійснюється за принципом “разом”. Для досягнення її загальної мети кожен учасник виконує свою роль і робить свій внесок до загального результату. Від дій кожного учня залежить загальний успіх. У процесі такої організації позакласної роботи учні

змушені тісно взаємодіяти один з одним. Ця діяльність є колективною. Відтак колективну позакласну роботу виокремлюють як окремий вид. У процесі її організації педагог впливає не на кожного учня окремо, а на взаємостосунки й співпрацю школярів, що сприяє забезпеченню зворотного зв'язку між ними. За принципом “разом” може бути організована діяльність у парах, у малих групах, у класі.

Фронтальні форми позакласної роботи відрізняються простотою їх організації, але в їх ході в учнів недостатньо мало формуються навички колективної взаємодії.

Групові форми позакласної роботи незамінні для розвитку вмінь учнів співробітничати, надавати допомогу один одному, брати на себе відповідальність.

Форми масової позакласної роботи, стверджує С. Смірнов, дають змогу педагогові побічно впливати на кожного учня через колектив. Вони сприяють розвитку умінь розуміти іншого, взаємодіяти в колективі, співробітничати з однолітками і дорослими.

Однією з найпоширеніших форм групової позакласної роботи є гурток, участь у якому сприяє виявленню й розвитку інтересів і творчих здібностей школярів у певних галузях науки, техніки, мистецтва, спорту, поглибленню їх знань із програмного матеріалу конкретного навчального предмету.

Гурток – одна з основних форм позакласної роботи з образотворчого мистецтва. Зміст його роботи визначається інтересами і підготовкою учнів. Тому мистецькі гуртки можуть мати конкретну спрямованість відповідно до можливостей різних видів образотворчого мистецтва. В їх ході можна проводити різні типи занять. Це можуть бути доповіді, робота над проектами, екскурсії, виготовлення наочних посібників та обладнання для кабінетів, лабораторні заняття, зустрічі з художниками, віртуальні подорожі картинними галереями тощо.

До об'єднувальних форм позакласної роботи відносяться клуби, шкільні музеї, громади, тимчасові колективи тощо.

Широке розповсюдження в недалекому минулому мали клуби – об'єднання дітей і підлітків на основі спільних інтересів, потягу до спілкування, планування і проведення спільної дозвіллевої діяльності та відпочинок (політичні, піонерські,

комсомольські, інтернаціональної дружби, старшокласників, вихідного дня, цікавих зустрічей та ін.), що діяли на засадах самоврядування і мали відповідні назви, емблеми, девізи, статuti, положення та інші атрибути.

Нині робота клубів активно відроджується на основі нових інформаційних технологій. Наприклад, багато шкіл підтримують зв'язки із зарубіжними школами, завдяки чому створюються клуби інтернаціональної дружби. При цьому в їх роботі використовується Інтернет для збору інформації і виконання загальних проєктів. Завдяки електронній пошті здійснюється обмін інформацією. Багато учнів із задоволенням займаються створенням віртуальних музеїв, виставок і галерей. Цей вид роботи може бути і як самостійною формою діяльності, і як допоміжною для реально існуючих шкільних музеїв, виставок і галерей тощо.

Форми масової роботи належать найпоширеніші в загальноосвітніх школах. Вони дуже різноманітні й порівняно з іншими формами позакласної і позашкільної роботи мають перевагу в тому, що розраховані на одночасне залучення до участі у виховних заходах багатьох учнів. Їм властиві такі специфічні особливості, як барвистість, урочистість, яскравість, велика емоційна дія на школярів.

Основними формами масової позакласної роботи є змагання, конкурси, олімпіади, огляди. Вони стимулюють активність, розвивають ініціативу, зміцнюють колектив. Масова робота має великі можливості щодо активізації учнів, хоча ступінь її може бути різною. Так, конкурс, олімпіада, змагання, гра вимагають безпосередньої активності кожного учня. У ході проведення бесід, вечорів лише частина учнів виступає в ролі організатора й виконавця. А під час таких заходів, як відвідування картинної галереї чи музею, перегляд кінофільму, зустріч із художниками всі учасники є глядачами або слухачами.

Отже, до форм організації позакласної роботи з образотворчого мистецтва відносяться, насамперед, ті сфери практичної діяльності учнів або коло їх духовних інтересів, складові елементи чи якості яких використовуються з метою виховання. Із цієї точки зору форми позакласної роботи з образотворчого мистецтва збігаються з формами художньої

діяльності і її типами. Останнім часом дедалі більшої популярності серед учнів, які проявляють підвищений інтерес і здібності до образотворчого мистецтва, набувають такі форми поглибленої підготовки як юнацькі школи мистецтва, школи і класи з мистецьким ухилом тощо.

Для занять із живопису, графіки, скульптури можна обрати такі організаційні форми позакласної виховної роботи як гуртки, студії, художні майстерні, виставки, вернісажі тощо; методи: репродуктивні, продуктивні, творчого спрямування, вільного малювання чи ліплення та інші; засоби: природа, твори мистецтва, репродукції картин, матеріали, відповідно до вибору техніки.

Набагато важче організувати заняття з таких видів образотворчого мистецтва як архітектура, художнє конструювання та декоративно-прикладне (ужиткове) мистецтво, бо оскільки вони потребують спеціально обладнаних майстерень, різноманітних матеріалів і сировини.

Декоративно-прикладне мистецтво – це широка галузь мистецтва, яка художньо-естетично формує матеріальне середовище, створене людиною. До нього належать такі види: художня обробка дерева, каменя, кістки, рогу, шкіри; художня кераміка; художнє скло, метал, плетіння, в'язання, ткацтво, килимарство, вишивка, розпис, різьблення, витинанки, мереживо, бісер, емаль; виготовлення посуду, хатніх прикрас, іграшок, одягу, ювелірних виробів тощо. Цей найдавніший вид мистецтва прийнято називати народним. Він є основою для появи і розвитку всіх видів образотворчого мистецтва (Є. Антонович). Тому захоплення школярів народним декоративно-прикладним мистецтвом сприяє формуванню в них мотиваційної, емоційної, когнітивної і діяльнісної сфер.

Естетичне виховання школярів на зразках народного декоративно-прикладного мистецтва найбільш доступне для його використання в навчально-виховній роботі школи, бо художньо-технологічні особливості цього виду мистецтва передбачають використання простих матеріалів, а найчастіше природних у практичній художньо-трудої діяльності.

Для організації позакласних занять із декоративно-ужиткового мистецтва потрібно, насамперед, визначитись

вибором народного ремесла, зі створенням, оздобленням чи створенням і оздобленням художніх виробів, їх практичним призначенням, із матеріалами та способами обробки. Ознайомлення школярів із декоративно-прикладним мистецтвом неможливе без трудової діяльності. Без практичного уявлення про те, як матеріали – глина, дерево, метал, тканина, лоза тощо, в умілих руках перетворюються на виріб, не можна повноцінно сприймати твори декоративно-прикладного мистецтва.

Художньо-естетичні й суто ремісничі традиції окремих видів декоративно-прикладного мистецтва виховують такі якості особистості, як працьовитість, наполегливість, охайність, ретельність при виконанні роботи; при зберіганні і користуванні інструментами і матеріалами; при підтримці майстерні і свого робочого місця в належному порядку тощо, тобто саме ті риси, які треба перейняти в педагогічній практиці народу. Тому так актуально впроваджувати в навчально-виховний процес школи позакласну гурткову роботу з художньої кераміки, лозоплетіння, килимарства тощо.

Успішна організація різних форм позакласної роботи з образотворчого мистецтва в школі неможлива без використання відповідної методики. Методи позакласної роботи з образотворчого мистецтва в школі, як і методи будь-якого виховання, – це сукупність прийомів, шляхів та засобів для найкращого і найповнішого досягнення поставленої мети.

Б. Ліхачов, надаючи неабиякого значення виховним можливостям праці, краси природи і мистецтва у формуванні естетичної культури учнів, у своїй праці “Естетика виховання” особливо уважно розглядає два шляхи естетичного виховання учнів: 1) естетичне виховання в процесі навчання; 2) естетичне виховання в позакласній та позашкільній роботі.

Серед методів естетичного виховання він виокремлює три групи:

- методи забезпечення естетичного сприймання (демонстрація, аналіз, повторне сприйняття);
- методи практичного навчання (пояснення, показ, вправи);
- методи художньо-творчої діяльності (обґрунтування задуму, виконання творчих завдань, критичний аналіз твору).

В. Шацька основною загальною вимогою щодо застосування методів навчання і виховання в ході урочних і позакласних занять із літератури, музики, образотворчого мистецтва висуває те, що вони повинні сприяти виразності, ясності, повноті, цілісності й естетичній глибині сприймання. На її думку, діяльність, що завершує процес сприймання, розгортається як найбільш тривалий етап навчання і в ньому поєднуються такі складові:

- аналіз і закріплення сприймання та його повторення;
- закріплення й перевірка якості усвідомлення й аналізу сприйнятого;
- вправи, вироблення вмінь і навичок із необхідним естетичним результатом (В. Шацька).

Згідно з концепцією естетичного виховання учнів В. Бутенка, учителю образотворчого мистецтва доцільно широко використовувати методи пошуку інформації про естетичні якості художньої форми, про закони краси і про естетичну довершеність творів мистецтва.

Суть методів позакласної роботи з образотворчого мистецтва зумовлена характером сприйняття, пошуку інформації й практично-творчої діяльності школярів. Кожний різновид цієї діяльності дає можливість для розробки цілої методичної системи, яку, на думку Е. Пасічника, не можна розглядати як застиглу норму, бо це постійний пошук, творчість. Наприклад, у процесі роботи над виконанням твору образотворчого мистецтва перед учнями можна поставити інтегральні завдання, пов'язані з художньо-естетичним вихованням учнів, – показати красу людських стосунків у праці, побуті; красу людської душі, природи, праці тощо. Тут учитель може використовувати найрізноманітніші відомі методи, шукати власні, поєднувати їх, але головне його завдання – завдяки цим методам викликати відгук у дитячій душі.

Засобами позакласної роботи є такі засоби навчання, виховання і розвитку, вибір яких визначається змістом і формами позакласної роботи. На позакласному занятті в якості засобів можуть виступати: оформлення класу, ігрові атрибути, відеоматеріали, книги, репродукції творів образотворчого

мистецтва, учнівські творчі роботи з різних видів образотворчого мистецтва.

Отже, вітчизняною школою нагромаджено великий досвід використання різноманітних форм, методів і засобів позакласної роботи (грунтовніше вивчення досвіду організації позакласної роботи з образотворчого мистецтва в школі).

Однак слід мати на увазі, що сама собою система організації позакласної роботи з образотворчого мистецтва в школі не забезпечує успіху справи. Важливо, щоб вона була наповнена корисним змістом. Вирішальне значення в цьому має також педагогічна майстерність вчителя, його готовність до організації позакласної роботи в школі.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ

З ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В ШКОЛІ

2.1. Загальні положення планування позакласної роботи

Позакласну роботу в школі планує й організовує весь педагогічний колектив: директор, його заступники, класні керівники, вчителі-предметники, а також батьківський комітет. Учні одночасно виступають у ролі учасників та організаторів своєї позаурочної діяльності.

Класний керівник планує і скеровує позакласну роботу в своєму класі. Позакласна робота класу є складовою системи планування навчально-виховної діяльності всієї школи, якою передбачається організація діяльності гуртків, наукових товариств, шкільної бібліотеки, проведення основних масових заходів і канікул, суспільно корисної роботи школярів. Класний керівник планує виховну діяльність з урахуванням роботи вчителів-предметників. Кожен учитель, який веде ту чи іншу ділянку позакласної роботи з навчального предмету, також складає її план і затверджує його в адміністрації школи.

Складанню планів позакласної роботи повинен передувати аналіз підсумків виховної діяльності за минулий рік. Важливо виявити її сильні і слабкі сторони і, виходячи з досягнутого рівня вихованості учнів, намітити ті конкретні виховні проблеми, які вирішуватиме педагогічний колектив у майбутньому навчальному році. Аналіз виконаної роботи і завдання школи на майбутнє – складові вступної частини до плану позакласної роботи. У багатьох школах також складають у хронологічному порядку графіки позакласних заходів на невеликий відрізок часу, бо в загальношкільних планах, які відображають виховну діяльність за півріччя або навіть за рік, важко детально передбачити всі заходи.

Процес планування містить у собі великі можливості згуртування шкільного колективу і виховання в школярів корисних умінь і навичок. Тому потрібно виявляти і враховувати запити і побажання учнів, обговорювати з ними плани, спільно визначати терміни і призначати виконавців. Для цього слід

проводити зі школярами бесіди, анкетування, використовувати матеріали їх письмових робіт.

Плани стануть дієвішими і цікавішими, якщо вони створюватимуться творчими зусиллями широкого кола людей. Важливо до цієї роботи залучати і батьків учнів

Контроль за виконанням планів позакласної виховної діяльності здійснюють директор і його заступники. Вони відвідують позакласні заняття, аналізують їх з учителями, а також порушують питання стану і якості позакласної роботи з учнями на педагогічних радах, на виробничі нарадах і в ході роботи методичної комісії.

Нині в педагогічних колах виявляється великий інтерес до організації позакласної роботи на основі принципів наукової організації педагогічної праці. Це означає, насамперед, використання даних теорії педагогіки і психології в практичній діяльності вчителя. Зусилля багатьох педагогічних колективів і вчених спрямовані на пошуки шляхів досягнення максимальної ефективності праці вчителя, на рішення питання про раціональне використання його часу, зокрема, шляхом наукового планування його позакласної виховної діяльності.

Чітке керівництво позакласною роботою і її раціональне планування є однією з основних умов успішного здійснення цієї діяльності в школі.

2.2. Змістові напрями організації позакласної роботи з образотворчого мистецтва

Позакласну роботу з образотворчого мистецтва в школі можна розділити на два види: робота з відстаючими учнями у вивченні програмного матеріалу (додаткові позакласні зайняття); робота з учнями, які проявляють до образотворчого мистецтва підвищений інтерес і здібності (позакласна робота в традиційному розумінні змісту цього терміну).

Перший вид позакласної роботи нині має використовуватися в кожній школі. В ідеальному випадку перший вид позакласної роботи повинен мати яскраво виражений індивідуальний характер і використовуватися лише у виняткових випадках (наприклад, у разі тривалої хвороби учня переходу зі школи іншого типу й т. ін.).

Передовий досвід роботи вчителів образотворчого мистецтва свідчить про ефективність положень, пов'язаних з організацією і проведенням позакласної роботи з відстаючими учнями, а саме:

- додаткові (позакласні) заняття з образотворчого мистецтва доцільно проводити з невеликими групами відстаючих учнів (ці групи учнів повинні бути достатньо однорідними пропусками занять, за знаннями й здібностями до навчання);

- слід максимально індивідуалізувати ці заняття (наприклад, пропонувати кожному з відстаючих учнів заздалегідь підготовлене індивідуальне завдання і в процесі його виконання допомагати кожному школяреві);

- позакласне заняття з відстаючими учнями доцільно проводити не частіше одного разу на тиждень, поєднуючи цю форму з домашньою роботою учнів за індивідуальним планом;

- після повторного вивчення того або іншого модуля програми образотворчого мистецтва на додаткових заняттях необхідно провести підсумковий контроль із виставлянням оцінки з кожної теми;

- додаткові заняття з образотворчого мистецтва, як правило, повинні мати навчальний характер; при проведенні занять корисно використовувати відповідні варіанти самостійних і контрольних робіт;

- учителеві образотворчого мистецтва необхідно постійно аналізувати причини відставання окремих учнів, вивчати типові учнівські помилки в малюванні.

Другий із названих вище напрямів позакласної роботи з образотворчого мистецтва – заняття з учнями, які виявляють до його вивчення підвищену цікавість. Основними цілями цієї роботи є:

- збудження і розвиток стійкого інтересу до образотворчого мистецтва;

- розширення і поглиблення знань за програмним матеріалом; оптимальний розвиток здібностей учнів;

- виховання культури мислення;

- розвиток у школярів умінь самостійно і творчо працювати з навчальною і науково-популярною літературою;

- розширення і поглиблення уявлень учнів про значення образотворчого мистецтва в житті суспільства;

- розширення і поглиблення уявлень учнів про культурно-історичні цінності образотворчого мистецтва;
- виховання в учнів відчуття колективізму й уміння поєднувати індивідуальну роботу з колективною;
- устанавлення тісніших ділових контактів між вчителем образотворчого мистецтва і школярами і на цій основі поглиблене вивчення пізнавальних інтересів і запитів школярів;
- створення активу, здатного надати вчителю допомогу в організації ефективного навчання образотворчому мистецтву всього колективу даного класу (виготовлення наочності, співпраця з відстаючими учнями, пропаганда образотворчого мистецтва).

Передбачається, що реалізація цих цілей частково здійснюється на уроках. Однак у процесі класних занять, обмежених рамками навчального часу і програми, це не вдається зробити з достатньою повнотою. Тому остаточна і повна реалізація цих цілей переноситься на позакласні заняття. Разом із тим між навчально-виховною роботою, що проводиться на уроках, і позакласною роботою існує тісний взаємозв'язок: навчальні заняття, розвиваючи в учнів інтерес до знань, сприяють розгортанню позакласної роботи, і, навпаки, позакласні заняття, які дають змогу учням застосувати знання із практики, розширюють і поглиблюють ці знання, підвищують успішність учнів і їх інтерес до навчання. Однак позакласна робота не повинна дублювати навчальну роботу, інакше вона перетвориться на звичайні додаткові заняття.

РОЗДІЛ 3

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ФОРМИ ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ З ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

3.1. Гурток – провідна організаційна форма позакласної роботи з образотворчого мистецтва

У загальноосвітніх школах кількість гуртків різна. Це залежить від кількості ставок керівників гуртків, передбачених у штатному розкладі (це залежить від кількості дітей у загальноосвітньому навчальному закладі, його типу, пробільності й форми власності), від наявності компетентних фахівців, які мають кваліфікацію керівника гуртка.

Деякі директори шкіл ділять одну ставку гурткової роботи на 2, 3, 4 частини (по 0,5, 0,3, 0,25 ставки), щоб повернути до діяльності шкільних творчих об'єднань більше фахівців різного профілю і створити мережу гуртків різних напрямів діяльності.

Визначити напрями діяльності гуртків, які планується відкрити на базі загальноосвітнього навчального закладу, – завдання нескладне, і вирішити його повинен директор. Перш ніж створити гурток, необхідно заздалегідь продумати його роль у позакласній роботі школи, його місце в освітньому просторі школи, перспективи розвитку, вивчити потреби й запити дітей і батьків, що стане передумовою для визначення напрямку діяльності гуртка, який спочатку затверджує педагогічна рада, а потім директор школи. При цьому рівень гуртка (початковий, основний, вищий) визначається на основі класифікації, регламентованої відповідним директивним документом Міністерства освіти і науки України

До початкового рівня відносяться гуртки, діяльність яких спрямована на загальний розвиток учнів, виявлення їх здібностей і талантів, формування інтересу до творчої діяльності.

До основного рівня відносяться гуртки, які спрямовано на розвиток інтересів школярів, дають їм знання, практичні вміння і навички, задовольняють потреби в професійній орієнтації.

До вищого рівня відносяться гуртки, які об'єднують здібних та обдарованих учнів за інтересами з метою їх розвитку й підтримки, задоволення потреби в професійній підготовці.

Кількість груп у гуртку визначається згідно педагогічному навантаженню, рівню навчання і напрямку діяльності, наприклад: 0,5 ставки (9 годин) керівника гуртка оздоровчого напрямку початкового рівня передбачає організацію роботи 2-х груп; 1 ставка (18 годин) керівника гуртка художньо-естетичного напрямку основного рівня – 3–4 групи.

Директор школи повинен ознайомити керівника гуртка зі Статутом школи, Правилами внутрішнього трудового розпорядку, з посадовими обов'язками.

Посадові обов'язки керівника гуртка з художньо-естетичного напрямку такі:

- складання навчально-виховної програми і плану роботи гуртка;
- ведення відповідної документації і звітності;
- складання планів-конспектів занять, забезпечення їх виконання;
- комплектування складу учасників гуртка й збереження цього контингенту протягом терміну навчання;
- виявлення й сприяння розвитку творчих здібностей учнів;
- створення сприятливих умов для реалізації інтересів і потреб школярів;
- відповідальність за збереження обладнання й інвентарю, використовуваного для роботи гуртка;
- педагогічно обґрунтований вибір форм, методів і засобів навчання і виховання учнів;
- повне виконання навчальної програми і плану роботи гуртка;
- дотримання правил техніки безпеки й охорони праці під час проведення занять гуртка;
- залучення членів гуртка до участі в загальношкільних масових заходах (концертах, виставках, конкурсах, змаганнях, творчих звітах) тощо.

Перш ніж почати роботу гуртка, його керівник повинен надати адміністрації загальноосвітньої школи програму його роботи. При її складанні за основу беруться зразкові програми, рекомендовані Інститутом змісту і методів навчання Міністерства освіти і науки України.

За консультацією щодо змісту програми можна звертатись до методистів Інституту післядипломної освіти відповідних профілів.

Програма гуртка має таку структуру: пояснювальна записка, навчально-тематичний план, зміст тем, основні вимоги до знань, умінь, навичок учнів, бібліографія.

Пояснювальна записка містить загальну характеристику програми, мету й основні завдання гуртка, напрям діяльності, рівень навчання, вік дітей, які беруть участь у реалізації програми, опис організаційних форм і методів подачі навчально-теоретичного матеріалу з урахуванням інноваційних і нових освітніх технологій, режим занять, очікувані результати, форми підведення підсумків реалізації програми.

Навчально-тематичний план складається у формі таблиці з переліком розділів (тем), вказівкою загальної кількості годин по кожному з розділів і окремо години, виділені на теоретичні й практичні заняття, загальна кількість годин на рік. До навчально-тематичного плану доцільно включити розділ “Масові заходи” (концерти, виставки, творчі звіти, конкурси, змагання), “Екскурсійна діяльність”.

Керівникові гуртка необхідно пам’ятати про те, що навчально-тематичний план складається на кожен рік навчання окремо (якщо гурток розрахований більш ніж на 1 рік).

У розділі “Зміст програми” вказуються назви розділів (теми та їх короткий опис) у порядку, що відповідає навчально-тематичному плану. Обов’язковою є послідовність, системність, науковість викладу змісту програми, урахування вікових особливостей дітей і рівень навчання. Указуючи форми організації занять (навчальні, виїзні, лабораторні, дослідницькі тощо), слід обґрунтувати доцільність використання комп’ютерної техніки й типового обладнання, ілюстративного матеріалу, інших засобів навчання, забезпечення гігієни праці і безпеки життєдіяльності гуртківців.

Матеріали розділу “Основні вимоги до знань, умінь і навичок учнів” необхідно викласти чітко, зрозуміло й послідовно.

У розділі “Бібліографія” указується перелік використаної літератури, який оформляється відповідно до бібліографічних вимог.

На підставі навчальної програми керівник гуртка складає календарно-тематичний план, враховуючи такі рекомендації Міністерства освіти і науки:

1. Навчальний рік починається 1 вересня і закінчується 31 травня

2. У канікулярні, вихідні й святкові дні гуртки працюють за окремим планом

3. Тривалість занять визначається з урахуванням психофізіологічного розвитку і допустимого навантаження для різних вікових категорій і складає для школярів віком:

- від 5 до 6 років – 30 хвилин;
- від 6 до 7 років – 35 хвилин;
- старших 8 років – 45 хвилин і більше.

Зразок структури календарно-тематичного плану може бути таким: № п/п, розділ програми, зміст роботи на кожне заняття, кількість годин, календарні терміни виконання.

Календарно-тематичний план можна складати в спеціальному Журналі обліку роботи гуртка, який є обов’язковим діловим документом загальноосвітньої школи.

Календарно-тематичний план складається для кожної групи окремо і затверджується на початку навчального року директором школи або його заступником, який відповідає за роботу гуртків згідно зі своїми посадовим обов’язками.

3.1.1. Програма гуртка з художньої кераміки “Гончарик” (основний і вищий рівні підготовки)

Пояснювальна записка

Одним із видів народного мистецтва є гончарство, у якому відбився довічний потяг народу до єдності красивого з корисним. Це багатовікове ремесло виготовлення різних за призначенням гончарних виробів із глини – посуду, кахлів, іграшок, малої скульптури.

Метою програми є формування компетентностей особистості засобами гончарного ремесла.

Основні завдання полягають у формуванні пізнавальної, практичної, творчої та соціальної компетентностей.

Програма розрахована на дітей віком від 6 до 18 років і передбачає два рівні навчання:

1) основний – 2 роки навчання: 1-й рік – 144 год. (4 год. на тиждень); 2-й – 216 год. (6 год. на тиждень);

2) вищий рівень – 1-й рік навчання – 288 год. (9 год. на тиждень).

Комплектація груп здійснюється та коригується з урахуванням віку та успішності дітей.

У програмі пропонуються й спільні заняття (у вихідні й канікулярні дні). У співпраці діти набувають досвіду виконання соціальних ролей – суспільних, професійних, родинних.

Програмою передбачена інтеграція знань гуртківців з історії, українознавства, образотворчого мистецтва. Заняття в гуртку суттєво доповнюють варіативну частину шкільної програми із трудового навчання та образотворчого мистецтва й відкривають широкі можливості для професійної орієнтації учнів.

На заняттях гуртка здійснюється теоретична та практична підготовка учнів. При викладанні теоретичного матеріалу використовуються такі методи: розповідь, бесіда, інструктаж, консультація, експертиза виробів. Основний час відводиться на практичну роботу. Це виконання вправ, копіювання зразків і створення оригінальних виробів (творчі завдання).

Усі розділи, а також деякі теми повторюються на різних рівнях підготовки. Однак педагогічні завдання зростають за принципом “спірального сходження”. Діти поступово засвоюють знання, які поглиблюються й поширюються, а практичні навички вдосконалюються.

У формуванні національної самосвідомості гуртківців важливу роль має ознайомлення їх зі святково-обрядовими та ужитковими традиціями народу: мистецтвом витинанки, писанкарства, розпису, випікання обрядового печива, виготовлення народної ляльки, з фольклором тощо.

Під час занять діти вчаться створювати вироби для практичного вжитку: оформлення закладу, житлових кімнат, використання в побуті, виготовлення іграшок для дитячого будинку, сувенірів для ветеранів та ін.

Тематичний план (основний рівень, перший рік навчання)

№	Розділ, тема	Кількість годин		
		теор	прак	разом
1	Вступне заняття	2	2	-
2	Оснащення та правила техніки безпеки	2	2	-
3	Матеріалознавство	4	2	2
4	Історія гончарства	2	2	-
5	Гончарний посуд	24	2	22
6	Декоративні пластини	26	2	24
7	Керамічна опішнянська іграшка	34	2	32
8	Керамічна васильківська іграшка	16	2	14
9	Музичні інструменти, забавлянки, прикраси	14	2	12
10	Святково-обрядові та ужиткові традиції українського народу	6	2	4
11	Суспільно корисна робота	12	-	12
12	Підсумкове заняття	2	2	-
Разом		144	22	122

Зміст програми

1. *Вступне заняття (2 год.)*. Ознайомлення з майстернею, планом і розкладом роботи. Правила поведінки в майстерні.

2. *Оснащення та правила техніки безпеки (2 год.)*. Ручні інструменти, турнетки, гончарний круг, муфельна піч. Правила роботи й правила техніки безпеки.

3. *Матеріалознавство (4 год.)*. Види глин. Властивості глини. Правила підготовки та зберігання глини. Загальний цикл виготовлення керамічного виробу. Правила нанесення ангобів і фарб.

Практична робота. Дослідження властивостей глини. Тренінг.

4. *Історія гончарства (2 год.)*. Ознайомлення з історією виникнення гончарства на Україні.

5. *Гончарний посуд (20 год.)*. Види гончарного посуду. Способи ліплення гончарного посуду: кільцевий, стрічковий, ручне формування.

Практична робота. Виготовлення мисочки, глечика, кухлика зазначеними способами. Виготовлення монеток (іграшкового посуду) за власним задумом.

6. *Декоративні пластини (26 год.)*. Поняття про кахлі. Історичні дані. Способи декорування на площині: ліпний декор, гравірування, штампи, розпис. *Практична робота*. Виготовлення площинних керамічних виробів (квітка, сонях, горобина, півник, рибка, коник) за взірцем. Створення площинної композиції рослинно-аніمالістичного змісту за власним задумом.

7. *Керамічна опішнянська іграшка (34 год.)*. Ознайомлення із традиційною опішнянською керамікою. Особливості її форми та розпису. Загальна форма, технологія ліплення та озвучування традиційної опішнянської іграшки.

Практична робота. Виготовлення зооморфних та антропоморфних свищиків за традиціями опішнянської кераміки. Інтерпретації на тему маленького свищика та улюбленого казкового героя.

8. *Керамічна васильківська іграшка (16 год.)*. Ознайомлення із традиційною васильківською керамікою. Особливості її форми та декору. Загальна форма, технологія ліплення та озвучування традиційної васильківської іграшки.

Практична робота. Виготовлення іграшкового коника, козлика, птаха за взірцями традиційної васильківської кераміки. Виготовлення фантастичного звіра за мотивами традиційної васильківської кераміки за власним задумом.

9. *Музичні інструменти, забавлянки, прикраси (14 год.)*. Ознайомлення з керамічними виробами сучасних майстрів. Технологія їхнього ліплення та декорування.

Практична робота. Виготовлення дзвоників і керамічного наміста.

10. *Святково-обрядові та ужиткові традиції українського народу (6 год.)*. Розучування колядок, щедрівок і веснянок.

Практична робота. Виготовлення ляльок-мотанок, різдвяних витинанок, стрітенських жайворонків, великодніх писанок.

11. Суспільно корисна робота (12 год.). Екскурсії, виставки, конкурси, бесіди та зустрічі з народними майстрами.

12. Підсумкове заняття (2 год.). Підведення підсумків роботи гуртка. Нагородження кращих гуртківців. Завдання на літо.

Тематичний план (основний рівень, другий рік навчання)

№	Розділ, тема	Кількість годин		
		усього	теорет	практ.
1	Вступне заняття. Оснащення лабораторії та правила техніки безпеки	3	3	-
2	Матеріалознавство й технології	6	3	3
3	Історія гончарного ремесла	3	3	-
4	Гончарний посуд	15	3	12
5	Декоративні пластини. Кахлі	15	3	12
6	Традиційна опішнянська керамічна іграшка	60	3	57
7	Традиційна васильківська керамічна іграшка	30	3	27
8	Традиційна чернігівська керамічна іграшка	6	3	3
9	Традиційна громівська керамічна іграшка	6	3	3
10	Традиційна косовська керамічна іграшка	6	3	3
11	Музичні інструменти, забавлянки, прикраси	30	3	27
12	Святково-обрядові та ужиткові традиції українського народу	12	3	9
13	Суспільно корисна робота	21	-	21
14	Підсумкове заняття	3	3	-
Разом		216	39	177

Зміст програми

1. *Вступне заняття. Оснащення та правила техніки безпеки (3 год.)*. Ознайомлення із планом роботи на рік. Ручні інструменти й оснащення. Повторення правил роботи та правил техніки безпеки в майстерні.

2. *Матеріалознавство й технології (6 год.)*. Поглиблене вивчення видів і властивостей глини. Етапи технологічного процесу. Підготовка глини до роботи, збереження, сушіння та випалювання виробів. Гончарний круг. Шамот. Шлікер. Ознайомлення з технікою лиття. Ангоби, технологія їхнього виготовлення та нанесення на вироби. Фарби після випалювання.

Практична робота. Тренінги, досліді.

3. *Історія гончарного ремесла (3 год.)*. Історичні відомості про виникнення й розвиток гончарства в Україні та світі. Етнографічні особливості українського гончарства.

Практична робота. Підбір матеріалів із теми.

4. *Гончарний посуд (15 год.)*. Види гончарного посуду. Регіональні способи ліплення гончарного посуду (спіральний, кільцевий, стрічковий, ручне формування) та особливості декорування. Ознайомлення з роботою гончарного круга.

Практична робота. Ліплення іграшкового посуду (мисочки, глечика, горщика, макітри, куманця), декорування його розписом, ліпним і гравірувальним способом. Робота за власним задумом: виготовлення підсвічника-хатки.

5. *Декоративні пластини. Кахлі (15 год.)*. Поширені історичні дані про кахлі. Технологія виготовлення декоративних кахлів.

Практична робота. Копіювання народних взірців кахлів. Виготовлення кахлів із рослинно-аніمالістичним сюжетом.

6. *Традиційна опішнянська керамічна іграшка (60 год.)*. Поширені дані про опішнянську кераміку. Особливості її форми та колориту. Технологія виготовлення, озвучування та декорування.

Практична робота. Копіювання зооморфних й антропоморфних іграшок: маленького свищика баранця, коника та оленя. Виготовлення великого аніمالістичного свистунця баранця, оленя, бичка. Виготовлення скульптури людини,

вершника й казкових персонажів у традиціях опішнянської кераміки. Авторські проекти на теми: “Троїсті музики”, “Моя улюблена казка”.

7. *Традиційна васильківська керамічна іграшка (30 год.)*. Поширені дані про васильківську кераміку. Особливості її форми й колориту. Технологія виготовлення, озвучування та декорування.

Практична робота. Копіювання баранця, козлика, лева. Робота за власним задумом: виготовлення фантазійного звіра в традиціях васильківської кераміки.

8. *Традиційна чернігівська керамічна іграшка (6 год.)*. Загальні дані про чернігівську кераміку. Особливості її форми й колориту. Технологія виготовлення, озвучування та декорування.

Практична робота. Копіювання птаха. Виготовлення фантазійного птаха в традиціях чернігівської кераміки.

9. *Традиційна громівська керамічна іграшка (6 год.)*. Загальні дані про громівську кераміку. Особливості її форми й колориту. Технологія виготовлення, озвучування та декорування.

Практична робота. Копіювання зразків. Виготовлення роботи “Вершниці”.

10. *Традиційна косовська керамічна іграшка (6 год.)*. Загальні дані про косовську кераміку. Особливості її форми й колориту. Технологія виготовлення, озвучування та декорування.

Практична робота. Копіювання оленя. Виготовлення баранця в традиціях косовської кераміки.

11. *Музичні інструменти, забавлянки, прикраси (30 год.)*. Поширені історичні дані про окарину. Технологія ліплення та утворення звукового ряду. Технологія виготовлення дзвоника.

Практична робота. Копіювання оригінальних окарин. Виготовлення дзвоників, намиста, окарини, реалізація інших оригінальних проектів.

12. *Святово-обрядові та ужиткові традиції українського народу (12 год.)*. Розучування колядок, щедрівок і веснянок.

Практична робота. Виготовлення ляльок-мотанок, різдвяних витинанок, стрітенських жайворонків, великодніх писанок.

13. *Суспільно корисна робота (21 год.)*. Екскурсії, виставки, конкурси, бесіди та зустрічі з народними майстрами.

14. *Підсумкове заняття (3 год.)*. Підведення підсумків роботи гуртка. Нагородження кращих гуртківців. Завдання на літо.

Тематичний план (вищій рівень і наступні роки навчання)

№	Розділ, тема	Кількість годин		
		усього	теорет.	практ.
1	Вступне заняття. Мета і план роботи гуртка. Оснащення лабораторії та правила поведінки в ній. Правила техніки безпеки	3	3	-
2	Матеріалознавство й технології	6	3	3
3	Історія гончарного ремесла	3	3	-
4	Гончарний посуд	27	3	24
5	Площинні форми	30	3	27
6	Традиційна керамічна іграшка	90	9	81
7	Трипільська кераміка	48	6	42
8	Музичні інструменти, забавлянки, прикраси	36	6	30
9	Святково-обрядові та ужиткові традиції українського народу	21	3	18
10	Суспільно корисна робота	21	-	21
11	Підсумкове заняття	3	3	-
Разом		288	42	246

Зміст програми

1. *Вступне заняття (3 год.)*. Обговорення мети та плану роботи гуртка на рік. Інструменти та оснащення. Повторення правил роботи й правил техніки безпеки в майстерні.

Практична робота. Складання індивідуальних планів.

2. *Матеріалознавство й технології (6 год.)*. Технології приготування та використання глини, ангобів, фарб.

Практична робота. Дослідження властивостей глини, ангобів, фарб. Тренінг.

3. Історія гончарного ремесла (3 год.). Екскурс у світову історію розвитку гончарства. Етнографічні особливості гончарства в світі. Поглиблені історичні дані про виникнення й розвиток гончарства в Україні. Сучасні майстри-керамісти.

Практична робота. Робота по створенню музею народної іграшки.

4. *Гончарний посуд (27 год.).* Види, способи ліплення та декорування гончарного посуду. Регіональні особливості. Сучасні майстри-гончарі.

Практична робота. Удосконалення техніки ліплення. Копіювання оригінальних взірців гончарного посуду. “Монетки”. Виготовлення авторських проєктів за темою.

5. Площинні форми (30 год.). Поглиблені історичні дані про кахлі. Світові аналоги площинних форм. Поняття про рельєф і барельєф. Поєднання технік.

Практична робота. Копіювання оригінальних взірців площинних форм. Виготовлення авторських проєктів за темою.

6. *Традиційна керамічна іграшка (90 год.).* Поглиблені дані про опішнянську, васильківську, чернігівську, громівську й косовську кераміку. Особливості її форми та колориту. Удосконалення виготовлення, озвучування й декорування керамічних іграшок. Сучасні майстри традиційної керамічної іграшки.

Практична робота. Копіювання оригінальних взірців традиційної керамічної іграшки.

Творча робота. Створення авторських проєктів і композицій за традиціями народної керамічної іграшки.

7. *Трипільська кераміка (48 год.).* Загальні дані про трипільську культуру. Історія цеолітової порцеляни. Символіка орнаментів. Технологія виготовлення та орнаментування.

Практична робота. Копіювання оригінальних взірців трипільської кераміки. Створення авторських проєктів у традиціях трипільської кераміки.

8. *Музичні інструменти, забавлянки, прикраси (36 год.).* Поглиблені історичні дані про окарину. Удосконалення технології ліплення та утворення звукового ряду.

Практична робота. Копіювання оригінальних окарин. Виготовлення авторських проектів за темою.

9. *Святково-обрядові та ужиткові традиції українського народу (21 год.).*

Практична робота. Розучування колядок, щедрівок і веснянок. Виготовлення ляльок-мотанок, різдвяних витинанок, стрітенських жайворонків, великодніх писанок. Виготовлення авторських проектів за темою.

10. *Суспільно корисна робота (21 год.).* Екскурсії, виставки, конкурси, бесіди та зустрічі з майстрами.

11. *Підсумкове заняття (3 год.).* Підведення підсумків роботи гуртка. Нагородження кращих гуртківців. Завдання на літо.

Прогнозований результат

Учні мають знати: історію та етнографію гончарства; оснащення й правила техніки безпеки; властивості глини, фарбників; технології виготовлення гончарних виробів; види декоративного оздоблення кераміки;

Учні мають уміти: застосовувати навички, набуті протягом терміну навчання; розрізнити стилістичні особливості кераміки різних регіонів України; виготовляти та оздоблювати декоративно-ужиткові вироби за зразком; виконувати творчі роботи за всіма техніками; оформлювати композиції.

Література:

1. Легенький Ю. Мистецтво, народжене вогнем / Ю. Легенький // Від ремесла до творчості. – К. : Знання, 1990. – С. 56–82.
2. Омеляненко Л. Опішнянська іграшка / Л. Омеляненко // Шкільний світ. – 2003. – №24. – С.24–32.
3. Падалка Я. Як стати гончарем? / Я. Падалка – К. : Час, 1990. – 104 с.
4. Пошивайло О. Етнографія українського гончарства / О. Пошивайло. – К. : Знання, 1993.
5. Рисцов В. При гончарнім крузі / В. Рисцов. – К. : Молодь, 1987. – 86 с.

6. Свила Л. Кераміка – ремесло, мистецтво, професія /
Л. Свила // Шкільний світ. – 2005. – №29–31. – С. 41–50.

3.1.2. Програма гуртка “Іграшка-подарунок” (основний рівень)

Пояснювальна записка

Моделювання іграшок-подарунків – це залучення дітей до народних традицій і художньої культури українського народу в процесі творчої діяльності.

Програма гуртка моделювання іграшок-подарунків розрахована на роботу з учнями молодшого та середнього шкільного віку. Програма передбачає навчання дітей у групах основного рівня і розрахована на два роки навчання. Перший рік навчання – 144 год., другий – 216 год.(по 6 год. на тиждень).

Метою програми є формування компетентностей особистості школяра засобами художньо-технічної творчості.

Основні завдання полягають у формуванні пізнавальної, практичної, творчої та соціальної компетентностей.

Програмою передбачено теоретичні й практичні заняття. При викладанні теоретичного матеріалу використовуються такі методи роботи як розповідь, яка супроводжується показом репродукцій, бесіди з переглядом і аналізом зразків сувенірів.

На заняттях основний час відводиться практичній роботі. До неї входить виготовлення шаблонів моделей іграшок, розробка нових конструкцій, розкрій тканини, пошиття (плетіння) та оздоблення виробів.

Під час навчання учні поступово опановують різноманітні техніки виготовлення подарунків. Вони оволодівають новим рівнем знань на основі раніше одержаних відомостей.

На першому році навчання учні ознайомлюються з іграшкою як одним із видів українського народного мистецтва, вчать працювати з різними матеріалами та інструментами. У процесі навчання учні набувають практичних навичок у виготовленні шаблонів, читанні схем, підборі та розкрої текстильних матеріалів, пошивці й оздобленні подарунків. Вивчають правила техніки безпеки під час роботи з різними матеріалами та інструментами.

На другому році навчання учні ознайомлюються з більш складнішими технологіями виготовлення іграшок-подарунків. Тому вони не тільки закріплюють набуті навички та вміння, а й здобувають нові. Гуртківці самостійно працюють над

кресленнями, виготовляють об'ємні іграшки, опановують елементи конструювання лялькового одягу.

Увесь навчальний процес має творчий і виховний характер. Діти вчаться проектувати і створювати свої іграшки та вироби для практичного вжитку: оформлення закладу, житлових кімнат, використання в побуті.

Працюючи над колективними завданнями, учні також виконують окремі частини спільної композиції. Це дуже згуртовує групу; діти розуміють, що від роботи кожного залежить кінцевий результат. Колективна робота виховує в дітей дружні взаємовідносини, почуття взаємодопомоги.

Робота в гуртку тісно пов'язана з народним мистецтвом, тому учні під час навчання знайомляться з історією української іграшки, найвідомішими народними промислами, такими як вишивка, бісероплетіння, писанкарство.

Програма інтегрує знання гуртківців із різних галузей знань: креслення, технології, історії, що суттєво доповнює варіативну частину шкільної програми із трудового навчання. Заняття в гуртку відкривають широкі можливості для професійної орієнтації учнів.

Для естетичного виховання учнів, розширення їх світогляду велике значення мають екскурсії в музеї, на виставки декоративно-ужиткового мистецтва, зустрічі з народними майстрами.

Для більш успішного засвоєння матеріалу на заняттях необхідно використовувати дидактичний матеріал: яскраві плакати із зображенням іграшок і кресленнями до них, зразки іграшок, різноманітні ілюстративні й фотоматеріали, вироби народних майстрів.

Контроль за засвоєнням гуртківцями даної програми здійснюється через поточні перевірки знань та умінь впродовж усього навчання і з урахуванням результатів участі в конкурсах і виставках різних рівнів.

Тематичний план (основний рівень, перший рік навчання)

№	Розділ, тема	Кількість годин		
		усього	теорет.	практ.
1	Вступне заняття	2	2	–
2	Українська народна іграшка	16	2	14
3	Сувеніри-прикраси з бісеру	14	1	13
4	Іграшки із тканини	66	8	58
5	Народна вишивка	10	1	9
6	В'язання подарунків гачком	22	2	20
7	Суспільно корисна праця	6	–	6
8	Екскурсії, конкурси, свята, виставки	6	6	–
9	Підсумкове заняття	2	2	–
Разом		144	24	120

Зміст програми

1. Вступне заняття (2 год.). Значення праці в житті людини. Ознайомлення із програмою роботи гуртка. Демонстрація зразків саморобних іграшок. Правила поведінки учнів під час занять і під час перерви. Інструменти, матеріали та пристрої, необхідні для роботи. Правила безпеки праці.

2. Українська народна іграшка (16 год.). Історичні дані про іграшку. Національні традиції виготовленні іграшок. Фольклорна лялька, її роль у культово-обрядових діях нашого народу. Побут і житло у фольклорі. Поняття про матеріали та інструменти для виготовлення іграшок-подарунків. Технологія виготовлення української народної іграшки.

Практична робота. Виготовлення вузлової ляльки та іграшок із солоного тіста. Виготовлення закладок і подарунків-мініатюр.

3. Сувеніри-прикраси з бісеру (14 год.). Сувеніри-прикраси з бісеру, їхнє призначення та види. Матеріали та інструменти, необхідні для виготовлення подарунків із бісеру. Різноманітність технік і технологія виготовлення виробів із бісеру визначення довжини нитки, способи закріплення ниток на початку та наприкінці роботи, способи нанизування. Поєднання кольорів при нанизуванні. Робота за схемами.

Практична робота. Виготовлення декоративних прикрас із бісеру (“квітка”, “метелик”). Виготовлення подарунків, прикрашених бісером: кулони, браслети зі шкіри й хутра.

4. *Іграшки із тканини (66 год.).* Іграшки із тканини, їх призначення та властивості. Поняття про виготовлення іграшок із тканини ручними швами. Загальні дані про тканину. Види тканин, їхнє застосування й призначення. Правила виконання ручних робіт. Ручні шви. Шаблони, правила їх виготовлення. Збільшення та зменшення креслення по клітинах.

Практична робота 1. Виконання зразків ручних швів (петельний шов, косий стібок через край, шви “назад голку” та “вперед голку”). Виготовлення голечниці. Копіювання малюнка, виготовлення шаблонів. Технологія виготовлення іграшок із тканини ручними швами. Вибір і замальовка моделі іграшки. Правила роботи з викрійками й виготовлення шаблонів за ними. Розкрюювання деталей іграшки та послідовність її виготовлення. Техніка безпеки при роботі з ножицями, голками, електропраскою. Види і правила оздоблення іграшок. Виготовлення оздоблювальних елементів (помпон, шнур).

Практична робота 2. Виготовлення виробів побутово-ужиткового призначення: кухонних прихваток, настінних кишеньок, грілок на заварний чайник тощо. Виготовлення іграшок за зразками і задумом гуртківців. Поняття про виготовлення іграшок із застосуванням шаблонів геометричних фігур (конуса, кулі, овалу, трикутника). Робота із креслярським інструментом. Поняття про ескіз. Розробка іграшок за власним задумом. Виготовлення і практичне застосування шаблонів геометричних фігур для іграшок. Виготовлення іграшок на основі двох кульок (“курчатко”, “ведмедик” та ін.). Виготовлення іграшок для лялькового театру.

5. *Народна вишивка (10 год.).* Українська народна вишивка, її історія. Характерні особливості вишивок різних регіонів України. Значення та символіка кольору. Поняття про орнамент. Технологія ручного вишивання: підготовка тканини, інструментів, пристроїв, добір ниток. Перенесення візерунка, техніка виконання швів (“хрестик”, “качалочка”).

Практична робота. Виготовлення зразків різноманітних вишивок. Виготовлення листівок до свят.

6. *В'язання подарунків гачком (22 год.)*. Поняття про в'язані сувеніри. Основи в'язання гачком. Умовні позначення. Плетіння різноманітних елементів: ланцюжок-основа, стовпчик без накиду, стовпчик з одним і більше накидами, дужки з повітряних петель, кільце. Поняття про схеми. Записування узорів. Збільшення і зменшення кількості стовпчиків. Принцип плетіння кола, квадрата.

Практична робота. В'язання різних зразків візерунків. В'язаний сувенір: “мишка”, “сонечко”, “зайчик” та ін.

7. *Суспільно корисна праця (6 год.)*. Виготовлення іграшок для ярмарків, виставок, дитячого будинку.

8. *Експерсії, конкурси, свята, виставки (6 год.)*. Експерсії на фабрику іграшок, виставки декоративно-ужиткового мистецтва. Участь у різноманітних конкурсах, виставках. Організація та проведення різноманітних масових заходів. Святкування Нового року, Днів іменинника, інших свят.

9. *Підсумкове заняття (2 год.)*. Підведення підсумків роботи гуртка за рік. Виставка робіт гуртківців.

Тематичний план (основний рівень, другий рік навчання)

№	Розділ, тема	Кількість годин		
		усього	теорет.	практ.
1	Вступне заняття	3	3	–
2	Іграшки з бісеру	18	2	16
3	Іграшки із тканини	6	1	5
4	Художня аплікація із тканини	27	2	25
5	М'яка іграшка	54	6	48
6	Національна лялька	42	5	37
7	Писанковий розпис	15	1	14
8	В'язання подарунків на шпичцях	24	2	22
9	Суспільно корисна праця	12	–	12
10	Експерсії, конкурси, свята, виставки	12	12	–
11	Підсумкове заняття	3	3	–
Разом		216	37	179

Зміст програми

1. *Вступне заняття (3 год.)*. Мета і зміст роботи гуртка на рік. Ознайомлення зі зразками, виготовленими гуртківцями і керівником улітку. Матеріали, інструменти та прилади, необхідні для роботи. Повторення правил поведінки в лабораторії, правил дорожнього руху й протипожежної безпеки.

2. *Іграшки з бісеру (18 год.)*. Технологія виготовлення об'ємних іграшок із бісеру. Добір матеріалів. Умовні позначення на викрійках. Підготовка шаблонів, каркасів для іграшок-подарунків. Викроювання деталей. Послідовність з'єднання деталей іграшки. Виготовлення дрібних деталей. Підбір бісеру за розміром і кольором. Техніка безпечної роботи з інструментами.

Практична робота. Виготовлення об'ємних іграшок із бісеру.

3. *Іграшки із тканини (6 год.)*. Поняття про виготовлення іграшок із тканини на швейній машині. Підготовка машини до роботи: добір і установка машинних голок, регулювання натягу ниток, намотування ниток на шпульку. Техніка безпеки, санітарно-гігієнічні вимоги при роботі на швейній машині: робоча поза, освітлення та ін. Машинні шви, їх виконання.

Практична робота. Робота на швейній машині без ниток. Підготовка машини до роботи. Виконання машинних швів: зшивного, запошивного, настрочного.

4. *Художня аплікація із тканини (27 год.)*. Аплікація із тканини, її види. Підбір тканини за фактурою і кольором. Композиція та оздоблювальні елементи. Розробка ескізу. Виготовлення шаблонів. Перенесення малюнка на тканину. Розкрій деталей аплікації. З'єднання та наклеювання деталей на підоснову. Печворк, види й технологія виготовлення. Сувеніри із клаптиків міцних тканин, драпу, шкіри.

Практична робота. Виготовлення картин-панно, декоративних сумок, килимків.

5. *М'яка іграшка (54 год.)*. Поняття про м'які іграшки з різноманітних матеріалів. Текстильні матеріали та правила їх комбінування при виготовленні об'ємних іграшок. Технологія виготовлення іграшки. Підготовка шаблонів і розкрій деталей іграшки. Поєднання ручних і машинних робіт. Використання

каркасів при виготовленні м'якої іграшки, їх види. Матеріали для набивання іграшки. Правила набивання деталей іграшки. Фурнітура та її виготовлення. Оформлення іграшки згідно з ескізом.

Практична робота. Виготовлення м'яких іграшок із різноманітних матеріалів.

6. *Національна лялька (42 год.).* Національна лялька з текстильних матеріалів. Виготовлення ляльки та регіональні особливості її оформлення. Поняття про український народний костюм, його елементи, вишивка. Елементи конструювання одягу для ляльок. Виготовлення сукні. Оздоблення одягу.

Практична робота. Виготовлення національної ляльки. Креслення деталей ляльки, розкрій та зшивання деталей. Виготовлення волосся. Оформлення обличчя ляльки.

Виготовлення українського народного костюму для національної ляльки. Обмірювання ляльки, побудова найпростіших викрійок одягу на неї. Пошиття лялькового одягу. Виготовлення українського костюма (сорочка плахта, віночок).

7. *Писанковий розпис (15 год.).* Історичні дані про виникнення писанкового розпису в Україні. Основи символіки та композиції. Технологія розпису писанок на основі геометричних і рослинних орнаментів. Матеріали, інструменти, обладнання. Техніка безпеки.

Практична робота. Виконання писанкового розпису. Розпис писанок за композицією, характерною для свого регіону.

8. *В'язання подарунків на шпичках (24 год.).* В'язання на шпичках. Матеріали та інструменти. Основи плетіння й обробки полотна: набір петель початкового ряду, лицьова і виворотна петлі, накиди, крайні петлі. Поняття про зразок. Ажурне та декоративне в'язання. Розрахунок петель. Умовні позначення на схемах.

Практична робота. Виготовлення в'язаних подарунків на шпичках.

9. *Суспільно корисна праця (12 год.).* Виготовлення іграшок для ярмарків, виставок, дитячого будинку.

10. *Екскурсії, конкурси, свята, виставки (12 год.).* Екскурсії на фабрику іграшок, виставки декоративно-ужиткового мистецтва. Участь у різноманітних конкурсах, виставках.

Організація проведення різноманітних масових заходів. Святкування Нового року, днів іменинника, інших свят.

11. Підсумкове заняття (3 год.). Підведення підсумків роботи гуртка за рік. Виставка робіт гуртківців

Прогнозований результат

Учні повинні знати: українські національні традиції, національний костюм; історію народної іграшки; основні властивості кольорів; орнамент, його різновиди; принципи розкрою деталей; способи збільшення та зменшення малюнка; властивості різних текстильних матеріалів; способи з'єднання тканин; види декоративного оздоблення виробів; прийоми в'язання гачком і на спицях; умовні позначення на схемах; інструменти для ручної праці; правила техніки безпеки при роботі з колючими та різальними інструментами.

Учні мають уміти: підбирати для іграшок-подарунків тканини за фактурою і кольором; виконувати ручні та машинні шви: виконувати збільшення й зменшення малюнка по клітинах; користуватися кресленнями; виконувати ескіз сувеніра; виготовляти шаблони деталей іграшки; виконувати розкрій; виготовляти оздоблювальні елементи; добирати пряжу та гачок (спиці) для в'язання подарунків; читати і записувати схеми узорів; готувати швейну машину до роботи.

Література:

1. Авксентьева О. Г., Українська іграшка / О. Г. Авксентьева, І. Д. Авдєєва. – К. : Мистецтво, 1973. – 124 с.
2. Борецька Є. Я. Технологія виготовлення легкого жіночого та дитячого одягу / Є. Я. Борецька, П. М. Малюга. – К. : Вища школа, 1992. – 228 с.
3. Бочко М. Подаруй мені писаночку / М. Бочко. – Львів : Каменяр-Гердан Графіка, 2001. – 124 с.
4. Горобець І. Твої іграшки / І. Горобець. – К.: Веселка, 1970. – 122 с.
5. Кочетова С. В. Мягкая игрушка: Игрушки с бисером / С. В. Кочетова. – М. : РИПОЛ КЛАССИК, 2001. – 334 с.
6. Кульська-Крішчечко М. Декоративні в'язані вироби / М. Кульська-Крішчечко. – К. : Техніка, 1985. – 228 с.

7. Молотобарова О. С. Кружок изготовления игрушек-сувениров / О. С. Молотобарова. – М. : Просвещение, 1990. – 160 с.

8. Радкевич В. О. Технологія вишивки : підручник / В. О. Радкевич, Г. М. Пашенко. – К. : Вища школа, 1997. – 288 с.

3.1.3. Програма гуртка “Сувенір” (початковий і основний рівень)

Пояснювальна записка

Молодший шкільний вік – це сприятливий період для розвитку творчих здібностей дитини, її образного мислення, емоційного сприйняття дійсності та активного ставлення до неї.

Заняття в гуртку виготовлення сувенірів допомагає дітям розумно й цікаво проводити свій вільний час, пробуджує допитливість, любов до знань.

Курс навчання в гуртку розраховано на початковий та основний рівні навчання. Початковий рівень передбачає 144 год. на рік; основний – 216 год. на рік (4 і 6 год. на тиждень відповідно).

Програма курсу початкового рівня розрахована на дітей 6–7-річного віку, термін навчання становить 1 рік.

Навчання в гуртках основного рівня проводиться впродовж двох наступних років. Склад групи може поповнюватися дітьми віком 7–9 років, які мають відповідну підготовку і певні навички в роботі.

На основному рівні навчання вихованці поглиблюють знання, вдосконалюють уміння та навички роботи за темами розділів програми початкового рівня і вивчають нові теми: “Паперовий фітодизайн”, “В’язання гачком”, “Бісероплетіння”, “Макраме”.

Навчання в гуртку допомагає вихованцям краще засвоювати матеріал багатьох шкільних предметів і навчальних курсів: “Художня праця”, “Трудове навчання”, “Мистецтво”, “Я та Україна”, а також інших. Це дає основу для навчання в декоративно-ужиткових гуртках.

Упродовж трьох років навчання проводиться у формі групових гурткових занять з індивідуально-фронтальною роботою.

Під час занять використовуються різноманітні методи навчання: словесні (лекції, бесіди, пояснення), наочні (демонстрація ілюстрацій, схем, креслень, зразків виробів, екскурсії на виставку), практичні (самостійна розробка схем, ескізів, виготовлення виробів). Вагоме місце в навчальному процесі гуртка займають ігри, конкурси і вікторини, як методи стимулювання.

Тематичний план (початковий рівень)

№	Розділ, тема	Кількість годин		
		усього	теорет.	практ.
1	Вступне заняття	4	4	–
2	Робота із природними матеріалами:			
	– площинна аплікація;	10	2	8
	– сувеніри	8	1	7
3	Робота з папером і картоном:			
	– плетіння;	26	1	25
	– аплікація;	36	1	35
	– художнє вирізування;	6	1	5
	– рухомі іграшки;	6	1	5
	– об'ємні іграшки	8	1	7
4	Новорічні та різдвяні іграшки, сувеніри, ялинкові прикраси	12	2	10
5	Сувенірні шкатулочки з вітальних листівок і картону	12	1	11
6	Робота з утилізованою пластмасовою продукцією	8	–	8
7	Виконання виставкових робіт	12	–	12
8	Екскурсія на виставку дитячої творчості	2	–	2
9	Підсумкове заняття	2	1	1
Разом		152	16	136

Зміст програми

1. Вступне заняття (4 год.). Мета й завдання роботи гуртка. Знайомство з гуртківцями. Правила поведінки в гуртку. Поняття про сувенір. Традиції українського народу. Сувенір у сучасному житті. Екскурсія на виставку дитячої творчості. Бесіда “Безпечна дорога”.

2. Робота із природними матеріалами (18 год.).

– *Площинна аплікація (10 год.).* Способи заготівлі різних природних матеріалів, їхнє зберігання. Ознайомлення з основними прийомами виготовлення рослинних аплікацій. Поняття про композицію. Створення ескізів плоских композицій. Оформлення робіт. Аналіз виконаних робіт. Гра “Поле чудес” на тему “Квіти навколо нас”.

Практична робота. Складання плоских рослинних композицій, виготовлення площинної аплікації з насіння і кісточок.

– *Іграшки-сувеніри (8 год.).* Створення ескізів іграшок-істот. Виготовлення іграшок-істот за ескізами. Варіанти з’єднання частин іграшок. Стилізовані форми істот на площині. Виготовлення колективних сюжетних композицій. Оформлення робіт. Аналіз виконаних робіт. Гра “Поле чудес” на тему “Підводний світ”.

Практична робота. Виготовлення плоских композицій, іграшок подарунків.

3. Робота з папером і картоном (32 год.).

– *Плетіння (6 год.).* Історія винаходу паперу. Різноманітність фактури паперу. Плетіння як різновид художньої творчості. Плетені вироби та їхнє застосування. Техніка плетіння плоских й об’ємних виробів зі смужок паперу. Оформлення робіт. Аналіз виконаних робіт.

Практична робота. Виконання закладинки для книг, кошика.

– *Аплікація (6 год.).* Види художньої роботи з папером. Плоскі та об’ємні аплікації. Силует у площинній аплікації. Аплікації на основі геометричних форм. Предметні аплікації. Тематичні або сюжетні аплікації. Етапи виготовлення аплікацій із паперу. Правила безпечної праці з ножицями. Оформлення

аплікацій. Аналіз виконаних робіт. Гра-конкурс “Склади фігуру”.

Практична робота. Виготовлення конструктора “Танграм”, подарунків-аплікацій, плоских іграшок-аплікацій, вітальних листівок.

– *Художнє вирізування (6 год.)*. Види художнього вирізування з паперу. Ознайомлення з мистецтвом витинанки. Необхідні матеріали й інструменти. Загальні правила для вирізування всіх видів. Поняття про силует, симетрію. Оформлення робіт. Аналіз виконаних робіт. Вікторина “Що ми знаємо про вирізування з паперу?”.

Практична робота. Виготовлення закладинок для книжок, вітальних листівок, серветок, панно.

– *Рухомі іграшки (6 год.)*.

Безпечні прийоми користування ножицями, шилом, голкою. Відомості про народну іграшку. Виготовлення деталей іграшок за шаблонами. Рухомі з’єднання деталей. Оформлення іграшок. Аналіз виконаних робіт. Гра-вікторина “Народна іграшка”.

Практична робота. Виготовлення рухомих іграшок.

– *Об’ємні іграшки (8 год.)*. Конструювання іграшок на основі циліндра, конуса, паралелепіпеда. Виготовлення виробів за готовими розгортками. Аналіз виконаних робіт. Гра-вікторина “Звірі – герої українських народних казок”.

Практична робота. Виготовлення іграшок на основі конуса, циліндра, паралелепіпеда.

4. *Новорічні та різдвяні іграшки, сувеніри, ялинкові прикраси (12 год.)*. Народні звичаї та обряди. Новорічна та різдвяна символіка. Народні повір’я про магічну силу різдвяних прикрас. Конструювання й виготовлення з різних матеріалів іграшок, подарунків, прикрас. Естетичне оздоблення ялинкових прикрас та іграшок. Аналіз виконаних робіт. Конкурс “Новорічні фантазії”.

Практична робота. Виготовлення подарунків-витинанок, ялинкових прикрас зі шкаралуп яєць, сувеніру із природного матеріалу, вітальної листівки.

5. *Сувенірні шкатулочки з вітальних листівок і картону (12 год.)*. Вибір форми шкатулочки. Підбір вітальних листівок за тематикою, кольором. Виготовлення деталей із картону за

допомогою шаблонів. Правила безпечної праці. Проколювання шилом отворів у деталях. Відмірювання нитки потрібної довжини, всилення нитки у вушко голки. Прийоми зав'язування вузлика на пальцях. Обробка картонних і паперових деталей петельним швом. З'єднання деталей шкатулочки з'єднувальним швом. Оформлення шкатулочки. Аналіз виконаних робіт. Гра “Відгадай, що в шкатулочці”.

Практична робота. Виготовлення шкатулочки.

6. *Робота з утилізованою пластмасовою продукцією (8 год.).* Прийоми обробки пластмас. Правила безпечної роботи. Конструювання виробів з утилізованої пластмасової продукції. Виготовлення іграшок і сувенірів із пластикових пляшок. Оформлення виробів. Аналіз виготовлених робіт. Гра “Поле чудес” на тему “Хто в лісі живе?”.

Практична робота. Виготовлення сувеніра “Букет квітів” і виробу за власним задумом.

7. *Виготовлення виставкових робіт (12 год.).* Виготовлення робіт на районну виставку дитячої творчості.

8. *Екскурсія на виставку дитячої творчості (2 год.).* Екскурсія на районну виставку дитячої творчості.

9. *Підсумкове заняття (2 год.).* Підсумки роботи за навчальний рік. Ігри, конкурси, вікторини.

Прогнозований результат

Учні мають знати: технологічні властивості природних матеріалів; правила збирання, засушування й зберігання природних матеріалів; правила створення площинної аплікації; прийоми з'єднання деталей об'ємних виробів із природного матеріалу; поняття про композицію, колірне коло; конструктивність природних форм; види художньої роботи з папером, технічне моделювання й конструювання; прийоми виконання розгорток об'ємних фігур; мати уявлення про екологію, навколишнє середовище, про шкідливість забруднення навколишнього середовища і його вплив на здоров'я людини.

Учні повинні вміти: читати й виконувати найпростіші ескізи, малюнки проєктованих виробів; виконувати розмітку найпростіших розгорток виробів за допомогою лінійки, кутника, циркуля; виконувати прості об'ємні (напівоб'ємні) форми;

виготовляти сувеніри-аплікації, конструювати й виготовляти сувеніри-іграшки, об'ємні вироби з картону та паперу; володіти прийомами вирізування, обривання, надрізу, підрізу, згинання, гофрування, скручування, нарізання паперу; створювати сувеніри із природного матеріалу; виготовляти сувеніри з утилізованих пластмасових виробів.

Тематичний план (основний рівень, перший рік навчання)

№	Розділ, тема	Кількість годин		
		усього	теорет.	практ.
1	Вступне заняття	3	3	–
2	Робота із природними матеріалами: – вироби, оздоблені аплікацією з насіння, зернятків і кісточок рослин; – об'ємні вироби із рослинних матеріалів	24	3	21
		6	3	3
3	Робота з папером і картоном: – витинанка; – паперопластика; – художнє конструювання в техніці паперопластики	9	3	6
		18	3	15
		12	3	9
4	Новорічні та різдвяні подарунки: – вітальні листівки; – сувеніри; – ялинкові іграшки і прикраси	6	3	3
		12	3	9
		15	3	12
5	Робота з текстильними матеріалами: – іграшки з ниткових коконів, виготовлених способом пап'є-маше; – м'яка іграшка; – плетіння гачком	18	3	15
		27	3	24
		27	3	24
6	Робота з утилізованою жерстяною продукцією	15	3	12
7	Виконання виставочних робіт	18	–	18
8	Екскурсія на виставку	3	–	3
9	Підсумкове заняття	3	3	–
Разом		216	42	174

Зміст програми

1. *Вступне заняття (3 год.)*. Програма, завдання та план роботи гуртка. Сувенір-подарунок. Цінність власноруч виготовлених подарунків. Правила вручення подарунків.

2. *Робота із природними матеріалами (30 год.)*.

– *Вироби, оздоблені аплікацією з насіння, зерняток і кісточок рослин (24 год.)*. Підготовка природних матеріалів. Принципи створення ескізів, композицій симетричних, асиметричних та орнаментальних форм. Прийоми виготовлення основ для аплікацій. Технологія виготовлення тарілки з пап'є-маше. Оформлення робіт. Аналіз виконаних робіт.

Практична робота. Виготовлення листівки і шкатулки з картону, оздоблених природними матеріалами; декоративної тарілки і вази з пап'є-маше, оздоблених аплікацією з насіння, зерняток і кісточок.

– *Об'ємні вироби з рослинних матеріалів (6 год.)*. Ознайомлення з історією створення об'ємних квіткових композицій. Поняття про стиль, форму. Основні прийоми та способи аранжування. Вікторина на тему: “Природа і творчість”.

Практична робота. Складання осіннього та зимового міні-букетів, робота за власним задумом.

3. *Робота з папером і картоном (39 год.)*.

– *Витинанка (9 год.)*. Витинанка в українському декоративно-прикладному мистецтві. Методика виконання витинанок. Ескізи. Виготовлення витинанок. Декоративне святкове панно. Самостійна розробка ескізів, робота в матеріалі. Аналіз виконаних робіт.

Практична робота. Виготовлення сувенірів-витинанок, самостійне виготовлення панно.

– *Паперопластика (18 год.)*. Види паперопластики. Прийоми трансформації паперу. Декоративність, пластичність форми і поверхні рельєфних виробів із паперу.

Практична робота. Виготовлення рельєфних розеток різних геометричних форм, рельєфної композиції на площині, панно “Квітка”.

– *Художнє конструювання в техніці паперопластики (12 год.)*. Стилзація форми. Створення художнього образу.

Робота за схемами. Аналіз виконаних робіт. Вікторина на тему: “Папір і види художньої роботи з ним”.

Практична робота. Виготовлення об’ємних фігурок звірів.

4. *Новорічні та різдвяні подарунки, сувеніри, іграшки та ялинкові прикраси (33 год.).*

– *Вітальні листівки (6 год.).* Традиції зустрічі Нового року в різних країнах. Різдвяні свята в Україні. Виготовлення новорічних подарунків – безмежний простір для фантазії й творчості. Вітальні листівки в техніці аплікації та паперопластики. Аналіз виконаних робіт.

Практична робота. Виготовлення вітальної листівки технікою аплікації та листівки технікою паперопластики.

– *Сувеніри (12 год.).* Особливості оздоблення новорічних сувенірів із різних матеріалів. Аналіз виконаних робіт. Культура праці. Залежність якості та естетичного вигляду виробу від акуратності виконання.

Практична робота. Виготовлення сувеніра «Ялинка» із шишки, панно “Ялинкова гілка” в техніці паперопластики, карнавальної маски.

– *Ялинкові іграшки та прикраси (15 год.).* Технологія виготовлення ялинкових іграшок зі шкаралуп горіхів, яєць, синтепону. Оформлення робіт. Сніжинки в техніці паперопластики. Аналіз виконаних робіт. Конкурс “Новорічні фантазії”.

Практична робота. Виготовлення іграшок і сніжинок.

5. *Робота з текстильними матеріалами (72 год.).*

– *Сувеніри з ниток. Конструювання виробів із ниткових коконів, виготовлених способом пап’є-маше (18 год.).* Технологія наклеювання ниток на повітряну кульку. Культура праці із клеєм. Створення певного образу, бажаного виразу іграшки. Оформлення виробів. Аналіз виконаних робіт.

Практична робота. Виготовлення іграшок за власним задумом, виготовлення сувеніру “Ваза із квітами”.

– *М’яка іграшка (27 год.).* Інструменти та приладдя для роботи із тканинами. Правила безпечної праці з голкою. Планування послідовності розмітки, крою і шиття вибраного виробу. Правила розкрою тканини, хутра. Виготовлення викрійок для іграшок. Підбір матеріалів. З’єднання деталей

іграшок. Створення об'ємності виробу, певного виразу іграшок. Оформлення робіт. Аналіз виконаних робіт.

Практична робота. Виотовлення іграшок за ескізами, викрійками.

– *Плетіння гачком (27 год.)*. Історія розвитку художнього плетіння. Відомості про інструменти і матеріали. Властивості та якість ниток. Підбір гачків. Положення рук і пальців під час роботи з гачком. Умовні позначення. Плетіння різноманітних елементів. Двобічне плетіння. Плетіння по колу. Оформлення робіт. Аналіз виконаних робіт. Конкурс “Майстри рукоділля”.

Практична робота. Виконання аплікацій “Ваза із квітами” та “Веселка” на тканині за допомогою різнокольорових ланцюжків і кілочок.

6. *Робота з утилізованою жерстяною продукцією (15 год.)*. Безпека праці при роботі з жерстю. Підготовка до роботи. Нарізування смужками, закручування смужок, скріплювання. Виотовлення сувенірів за схемами. Оформлення виробів аплікацією із тканини, вишивкою. Аналіз виконаних робіт.

Практична робота. Виотовлення цукерниці, декоративної тарілки, сувеніру за власним задумом.

7. *Виконання виставкових робіт (18 год.)*. Виотовлення робіт на районну та міську виставки дитячої творчості.

8. *Екскурсія на виставку (3 год.)*. Екскурсія на районну виставку дитячої творчості. Замальовка схем, сюжетів.

9. *Підсумкове заняття (3 год.)*. Підсумки роботи за навчальний рік. Нагородження кращих учнів. Ігри, конкурси, вікторини.

Прогнозований результат

Учні мають знати: технологію виконання витинанок; основи техніки паперопластики; види декоративних робіт із природних матеріалів, сувенірних робіт із баночок; правила складання сухих букетів і композицій; види ниток, тканин, інструменти й приладдя для роботи із тканинами, нитками; послідовність виотовлення м'якої іграшки; розташування кольорів у колірному колі; основні прийоми плетіння гачком; правила безпечної праці з жерстю, ножицями, колючими предметами.

Учні повинні вміти: виготовляти витинанки, вироби способом паперопластики за схемами; створювати композиції, букети, конструювати вироби із природних форм; конструювати й виготовляти іграшки з ниток; виконувати ручні шви, робити розмітку і розкроювання тканини; виготовляти м'які іграшки за викрійками і за власним задумом; плести гачком ланцюжок, виконувати двобічне плетіння стовпчиками й плетіння по колу; працювати за схемами, самостійно створювати схеми й вироби за ними.

Тематичний план (основний рівень, другий рік навчання)

№	Розділ, тема	Кількість годин		
		усього	теорет.	практ.
1	Вступне заняття	3	3	–
	Робота з текстильними матеріалами:			
	– плетіння гачком;	18	3	15
	– декоративне панно з текстильних матеріалів;	18	3	15
	– макраме	18	3	15
2	Новорічні і різдвяні сувеніри, іграшки, прикраси	18	3	15
3	Геометрична вишивка	15	3	12
4	Бісероплетіння:			
	– історія бісероплетіння, види бісерного рукоділля;	9	3	6
	– фенічки і браслети;	15	3	12
	– іграшки;	12	3	9
	– комірці;	12	3	9
	– бутоньєрки і брошки;	15	3	2
	– кольє	15	3	12
5	Великодні сувеніри. Виконання виставочних робіт	18	–	18
6	Екскурсія на виставку	3	3	–
7	Підсумкове заняття	3	–	3
Разом		216	45	171

Зміст програми

1. *Вступне заняття (3 год.)*. Програма, завдання та план роботи гуртка. Сувенір у сучасному житті. Естетика у виготовленні й оздобленні сувенірних виробів.

2. *Робота з папером і картоном (24 год.)*.

– *Оригамі (12 год.)*. Мистецтво створення й конструювання з паперового квадрата різноманітних виробів та іграшок. Історія виникнення оригамі. Популярність оригамі в наш час. Умовні позначки в кресленнях. Основні типи ліній: “долина”, “гора”. Основні типи згину квадрата: “долина”, “гора”, “всередину”, “шапочка”, “перегин”, “переворот”, “східці”, “пелюстка”. Прийоми складання фігурок оригамі. Оформлення робіт. Аналіз виконаних робіт.

Практична робота. Виконання сувенірів у техніці оригамі за умовними графічними зображеннями.

– *Паперовий фітодизайн (12 год.)*. Паперовий фітодизайн – поєднання художньої творчості з папером і мистецтва аранжування. Види дизайну. Штучні квіти з паперу. Матеріали та інструменти. Правила безпечної праці з ножицями, шилом. Послідовність виготовлення квітів. Виготовлення викрійок пелюсток і листочків (трафаретів). З’єднання пелюсток у квітку. Створення сувенірів. Розміщення композицій на основі. Оформлення робіт. Аналіз виконаних робіт. Конкурс-вікторина “Папір і творчість”.

Практична робота. Створення сувенірів і композицій із паперових квітів.

3. *Робота з текстильними матеріалами (54 год.)*.

– *Плетіння гачком (18 год.)*. Творче використання плетіння гачком у сучасному інтер’єрі та одязі. Правила безпечної праці з гачком. Плетіння ланцюжка. Плетіння стовпчиків різноманітної будови: стовпчики без накиду, стовпчики із двома і більше накидами, декілька стовпчиків з однією верхівкою. Початок і кінець рядка по колу. Рапорт схеми візерунку серветки. Оформлення робіт. Аналіз виконаних робіт.

Практична робота. Виготовлення серветки та іграшки за описами й схемами.

– *Декоративне панно із тканини (18 год.)*. Об’ємна аплікація на тканині. Створення композиції на площині.

Кольорова гама. Теплі та холодні кольори. Просторове рішення. Зоровий центр. Замальовка композицій. Підбір матеріалів і кольорів тканини. Виготовлення пелюсток, квітів, листя. Розміщення й закріплення композиції на основі. Оформлення робіт. Аналіз виконаних робіт.

Практична робота. Виготовлення декоративних панно з текстильних матеріалів за малюнками-схемами і за власним задумом.

– *Макраме (18 год.)*. Макраме – рукоділля, в основі якого лежить плетіння вузликами. Історія макраме. Пристосування й нитки для плетіння. Правила безпечної праці з булавками. Основні прийоми плетіння: навішування нитки на основу, подовжування та вкорочування нитки, плоскі вузли, репсові вузли, оформлення нижнього краю виробу. Технологія плетіння кашпо. Квіти в техніці макраме. Оформлення робіт. Аналіз виконаних робіт.

Практична робота. Виготовлення кашпо панно із квітів.

4. *Новорічні та різдвяні іграшки, сувеніри, ялинкові прикраси (18 год.)*. Святкування Нового року і Різдва в Україні і за кордоном. Конструювання сувенірів із паперу, ниток, тканини. Оформлення виробів. Аналіз виконаних робіт.

Практична робота. Виготовлення вітальної листівки технікою оригамі, плетених сніжинок, сувеніру “Дід Мороз” із тканини.

5. *Геометрична вишивка (15 год.)*. Нитковий дизайн. Нанесення на картон чи вишивання на тканині геометричних узорів. Методика виконання робіт. Створення схеми виробу. Перенесення схеми на основу. Послідовність вишивання одnobічних виробів. Послідовність вишивання двобічних виробів. Колорит геометричних вишивок. Аналіз виконаних робіт. Гра “Брейн-ринг”: “Кольори весни”.

Практична робота. Виготовлення вітальних листівок, панно.

6. *Бісероплетіння (78 год.)*.

– *Історія бісероплетіння. Види бісерного рукоділля (9 год.)*. Історія винаходу бісеру. Розвиток бісероплетіння. Матеріали та інструменти. Правила безпечної праці з голкою й бісером. Підготовка до роботи. Організація робочого місця. Основні

терміни. Схеми й описи виробів. Види бісерного рукоділля: нанизування, вишивка, в'язання, плетіння.

Практична робота. Виготовлення намиста методом нанизування.

– *Фенічки й браслети (15 год.)*. Поява фенечок у 50-х роках ХХ ст., їхнє символічне значення. Технологія виготовлення плоских фенічок. Технологія виготовлення об'ємних браслетів. Кольорова гама фенічок і браслетів. Аналіз виконаних робіт.

Практична робота. Виготовлення фенічок і браслетів за схемами й описами, самостійна розробка візерунків.

– *Іграшки з бісеру (12 год.)*. Технологія виконання плоских фігурок на дроті паралельним нанизуванням. Техніка безпечної праці із дротом. Робота за схемами. Самостійна розробка схем фігурок. Технологія виконання об'ємних фігурок паралельним нанизуванням на волосіні. Аналіз виконаних робіт.

Практична робота. Виготовлення плоских та об'ємних фігурок.

– *Комірці (12 год.)*. Нанизування ажурних сіток. Елемент сітки – квадрат, ромб, коло. намистинки. Розширення краю комірця. Прикраса краю комірця висульками і торочками. Орнамента та колорит прикрас. Аналіз виконаних робіт.

Практична робота. Виготовлення ажурного комірця за схемою.

– *Бутоньєрки, брошки (15 год.)*. Технологія виготовлення бутоньєрок методом нанизування на тонкий дріт. Виконання квітів, бутонів, листочків. З'єднання елементів і оформлення виробу. Аналіз виконаних робіт. Технологія виготовлення брошок, вишитих бісером. Виготовлення основи з картону. Обтягування картонної основи тканиною. Вишивка візерунка. Виготовлення підвісок. Оформлення брошки. Аналіз виконаних робіт.

Практична робота. Виготовлення бутоньєрки “Вишневий цвіт” і брошки “Березові сережки”.

– *Кольє (12 год.)*. Технологія виготовлення кольє. З'єднання елементів і оформлення виробу. Аналіз виконаних робіт.

Практична робота. Виготовлення кольє.

7. *Великодні сувеніри (18 год.)*. Народні звичаї та обряди. Колорит українських писанок. Підготовка яєць: обклеювання

папером, ґрунтовка, фарбування. Виготовлення ажурної сітки. Послідовність обплетення кільцями. Аналіз виконаних робіт. Гра “Поле чудес” на тему “Бісерне сґйво”.

Практична робота. Виготовлення великодніх яєць, обплетених сіткою й кільцями.

8. *Екскурсія на виставку (3 год.).* Екскурсія на районну чи міську виставку науково-технічної творчості учнівської молоді.

9. *Підсумкове заняття (3 год.).* Свято закінчення навчального року.

Прогнозований результат

Учні мають знати: основні дані про естетику й дизайн, традиційне українське народне мистецтво та види декоративно-ужиткового мистецтва, основні календарно-обрядові свята українського народу, пов’язані з художньо-трудовою діяльністю; основні види роботи з папером, нитками, тканиною, бісером й іншими матеріалами; види матеріалів для художньої обробки та їхні властивості (текстура, фактура); правила безпечного користування інструментами; основи графічної грамоти, композиції та кольорознавства; прийоми композиційного рішення в декоративній і тематичній композиції; виражальні можливості кольору; критерії оцінювання виробів із позиції художньої естетики; основні прийоми роботи в техніці оригамі, паперовий фітодизайн, аплікація на тканині, в’язання гачком, макраме, “геометрична” вишивка, бісероплетіння.

Учні мають уміти: розміщувати зображення на заданій поверхні; виконувати об’ємні композиції, конструювати й виготовляти сувеніри з різноманітних матеріалів, оздоблювати їх; добирати матеріали за їхніми властивостями, а також інструменти та пристосування залежно від обробки матеріалів і конструкції виробу; втілювати в практичній роботі такі засоби організації композиції: вибір формату, елементів композиції, засоби визначення композиційного центру (розміром, кольором, тоном, фактурою, тощо).

Література:

1. Андреева З. Ф. Вяжем сами / З. Ф. Андреева, Л. М. Сорокина. – К.: Радянська школа, 1982. – 86 с.
2. Винокурова Е. Большая книга биссера / Е. Винокурова. – М.: Олма-пресс, 2000. – 280 с.
3. Еременко Т. Н. Кружок вязания крючком. – М.: Просвещение, 1984. – 122 с.
4. Корниенко Г. Искусство цветов / Г. Корниенко, Н. Добруцкий. – К.: Роксолана, 1992. – 124 с.
5. Котелянець Н. Вироби із ниток / Н. Котелянець // Початкова школа. – 1999. – №12. – С. 32–33.
6. Макаренко О. Казковий світ іграшки / О. Макаренко. – К.: Веселка, 1984. – 118 с.
7. Перевертень Г. Н. Самоделки из текстильных материалов / Г. Н. Перевертень. – М.: Просвещение, 1990. – 144 с.
8. Феленко Ф. М. Поделки из природного материала / Ф. М. Феленко. – М.: Просвещение, 1987. – 162 с.
9. Филоненко К. В. Азбука макраме / К. В. Филоненко. – К.: Радянська школа, 1990. – 86 с.

3.1.4. Програма гуртка “Світ оригамі” (початковий, основний та вищий рівні)

Пояснювальна записка

У всі часи було й залишається актуальним твердження, що найцінніше багатство нації – це її інтелектуальний потенціал. Одним з ефективних засобів розвитку інтелекту дітей є заняття оригамі, що в перекладі з японської мови означає “складання з паперу“. Це старовинна техніка складання різноманітних фігур із квадрата паперу без застосування клею та ножиць. На відміну від інших видів традиційної японської культури (ікебана, бонсай, каліграфія, складання хоку та ін.) оригамі є не лише мистецтвом; воно містить у собі величезний творчий потенціал щодо використання його в різних галузях діяльності людини: конструюванні, архітектурі, дизайні, математиці, педагогіці, психології, медицині. Усе це виводить оригамі за межі екзотичного японського мистецтва та робить його цікавим і

корисним для людей різних країн світу, незалежно від віку й роду занять. Оригамі називають технологією XXI ст.

За свідченням учених-психологів, оригамі є потужним засобом розвитку інтелекту дитини, унікальність якого полягає в гармонійному поєднанні роботи правої та лівої півкуль мозку.

Заняття оригамі розвивають пам'ять, просторову уяву, моторику пальців, точність рухів, вольові зусилля, вміння доводити справу до кінця, а також формують гнучке, евристичне мислення, естетичний смак, сприяють спілкуванню та встановленню дружніх стосунків у колективі. Існують численні докази того, що заняття оригамі зменшують рівень тривожності й підвищують упевненість у своїх силах, що дає змогу використовувати оригамі в арт-терапії.

Поєднуючи риси мистецтва й науково-технічної творчості, оригамі дає можливість встановити органічні зв'язки з іншими шкільними дисциплінами: мовою (розвиток усного мовлення при аналізі моделі, придумування казок оригамі), психологією, образотворчим мистецтвом (поняття про ритм, співставлення кольорів, основи композиції, формотворення), уроками трудового навчання, геометрією, кресленням тощо. Оригамі – це унікальний різновид інтелектуальної гри, яка сприяє гармонійному розвитку образної, логічної та емоційно-вольової сфери людини.

Програма оригамі розрахована на роботу гуртка за трьома рівнями навчання: початковий рівень – 1 рік; основний рівень – 2 роки; вищий рівень – 2 роки. Кількісний склад навчальної групи становить 10–15 учнів.

Гуртки початкового рівня створюються для учнів молодшого шкільного віку (6–8 років). На опрацювання навчального матеріалу відводиться 144 год. (4 год. на тиждень). На заняттях учні ознайомлюються з історією винаходу паперу, його властивостями, основними етапами розвитку традиційного оригамі в Японії. Вивчаються прості базові форми: “Трикутник”, “Двері”, “Будинок”, “Повітряний змій” та моделі на їхній основі. Шляхом застосування техніки оригамі діти опановують елементарні геометричні поняття. Матеріал подається здебільшого у формі казок і легенд із застосуванням пальчикового лялькового театру.

Гуртки основного рівня створюються для учнів 8–14 років, хоча віковий склад учнів може коливатися і в ширших межах. Програма розрахована на 216 год. у рік. Основний рівень передбачає глибоке ознайомлення з історією оригамі, видами традиційного японського паперу та сучасними матеріалами для оригамі. На цьому рівні вивчаються базові форми: “Риба”, “Катамаран”, “Подвійний трикутник” та ін. На основі базових форм складаються фігури середнього рівня складності. Вивчаються різні сучасні техніки оригамі: модульна, кірікомі-оригамі, “З-Д” оригамі, техніка гофрування.

Вищий рівень розраховано на учнів середніх і старших класів (14–16 років), на два роки навчання по 216 год. (6 год. на тиждень) щорічно.

На вищому рівні вивчають сучасні тенденції оригамі на прикладі робіт видатних майстрів світу. Перевага надається конструюванню моделей високого рівня складності як у класичній, так і в сучасних техніках, у т. ч. техніці трансформації площини та ізопросторового складання. Особливу увагу приділяють вивченню напрямів застосування оригамі в професійній діяльності та роботі над власними проектами, захист яких може відбуватися в секціях відповідно до наукових відділень МАН України.

На заняттях застосовуються різноманітні методи навчання: пояснювально-ілюстративні (розповідь, пояснення, бесіда, демонстрація); репродуктивні (відтворювальні); проблемно-пошукові (проблемне викладання матеріалу).

Перевага надається інтерактивним та ігровим методам. Під час занять використовуються: сюжетно-рольові ігри, ігри-змагання та ігри-конкурси, пальчикові ігри, елементи пантоміми, ляльковий театр оригамі тощо.

Протягом занять учні ознайомлюються з видатними майстрами оригамі з різних країн світу, опановують їхній досвід, залучаються до виготовлення власних моделей, усвідомлюють важливу роль оригамі в науково-технічній, художній і соціальній сферах діяльності людини.

Тематичний план (початковий рівень)

№	Розділ, тема	Кількість годин		
		усього	теорет.	практ.
1	Вступне заняття	2	1	1
2	Історія мистецтва оригамі. Види та властивості паперу	4	2	2
3	Основні лінії, прийоми складання та базові форми (б/ф). Базові форми “Трикутник”, “Двері”, “Будинок”, “Повітряний змій”	8	2	6
4	Прості рухомі моделі-іграшки. Пальчиковий театр і театр на долоні	20	4	16
5	Модульне та гетеромодульне оригамі із плоских модулів. Кірікомі-оригамі	18	2	16
6	Атрибутика святкування Нового року в Японії. Виготовлення новорічних сувенірів і ялинкових прикрас	12	4	8
7	Елементарні поняття геометрії засобами оригамі	10	2	8
8	Моделі оригамі для практичного використання	18	2	16
9	Виготовлення моделей птахів і звірів у класичному, модульному та кірікомі-оригамі	12	2	10
10	Підготовка до завершального Свята оригамі та виставки учнівських робіт	28	2	26
11	Проведення Свята оригамі та виставки	2	–	2
12	Екскурсії, конкурси, свята, виставки	8	–	8
13	Підсумкове заняття	2	2	–
Разом		144	25	119

Зміст програми

1. *Вступне заняття (2 год.)*. Обговорення плану роботи гуртка. Правила поведінки в закладі та правила техніки безпеки. Організаційні питання.

Практична робота. Демонстрація рухомих моделей (“Ворона”, “Жабка”, “Катапульта”) та ігри з ними.

2. *Історія мистецтва оригамі. Види та властивості паперу (4 год.)*. Винахід паперу та перші поробки з нього. Традиційні й сучасні моделі з паперу різних видів. Легенда про богиню Аматерасу та паперові фігурки. Демонстрація паперу різних видів, який відрізняється за фактурою (глянцевого, матового, тонкого, картону, вологостійкого, цупкого, м’якого) та моделей із нього.

Практична робота. Досліди з вивчення властивостей паперу різних видів: складання навпіл, зминання, розірвання, намочання паперу для друку, кольорового паперу, кальки, картону, паперової серветки тощо. Дослід із паперовою квіткою, що “розпускається” у воді. Складання простих фігур із кольорового паперу. Казки оригамі (“Казка про матроську тільняшку” та ін.).

3. *Основні лінії, прийоми складання та базові форми. Базові форми “Трикутник”, “Двері”, “Будинок”, “Повітряний змій” (8 год.)*. Ознайомлення з основними лініями (“долина” та “гора”) і прийомами складання: “зігнути на себе”, “відігнути від себе”, “зігнути навпіл” (трикутником або прямокутником), “відкрити кишеню”, “розплющити”. Основні поняття про базові форми. Ознайомлення з базовими формами “Трикутник”, “Двері”, “Будинок”, “Повітряний змій”.

Практична робота. Складання фігур: жабка, квіти, листя, собачка, кішка, зайчик та ін. Виготовлення аплікацій і сюжетних композицій зі зроблених моделей: “Подорож до країни оригамі”, “На фермі”, “На озері” тощо.

4. *Прості рухомі моделі-іграшки. Пальчиковий театр і театр на долоні (20 год.)*. Поняття про прості рухомі моделі-іграшки, виготовлені на основі б/ф “Трикутник” і “Повітряний змій”. Пальчиковий театр, театр на долоні й пальчикові ігри.

Практична робота. Складання рухомих моделей. Рольові ігри з ними. Складання пальчикових ляльок оригамі: вовк, заєць, порося та ін. Пальчикові ігри “Мишенята”, “У мене є 10

пальців”. Виготовлення декорацій оригамі: будинок із трубою, будинок із верандою, квіти, дерева. Розігрування сцен із пальчиковими ляльками оригамі за мотивами казок: “Лисиця і Заєць”, “Ріпка”, “Рукавичка” та ін.

5. *Модульне та гетеромодульне оригамі із плоских модулів. Кірікомі-оригамі (18 год.)*. Поняття про нетрадиційні техніки складання. Модульне й гетеромодульне оригамі. Кірікомі-оригамі (із використанням надрізів). Українські витинанки. Демонстрація моделей із використанням техніки надрізів в оригамі та порівняння їх із витинанками.

Практична робота. Виготовлення: а) моделей із двох і більше квадратів: кінь, корова, ведмідь, гном; б) фігур у техніці модульного та гетеромодульного оригамі: орнаменти, квіти, фігури людей і тварин у гетеромодульній техніці (лис, білочка, дівчина, дід, баба, ялинка, куц); в) виготовлення моделей у техніці кірікомі-оригамі: заєць, гном, чарівний птах. Створення сюжетних композицій та аплікацій за темами казок. Виготовлення сніжинок, серветок, зірочок із використанням надрізів: простих витинанок, гірлянд, орнаментів.

6. *Атрибутика святкування Нового року в Японії*. Виготовлення новорічних сувенірів та ялинкових прикрас (12 год.). Святкування Нового Року в Японії. Традиційні листівки в техніці кірікомі-оригамі. Ялинкові прикраси, прості шапочки-маски.

Практична робота. Виготовлення ялинок із модулів (б/ф “Трикутник”). Виготовлення аплікацій “Дід Мороз і Снігуронька” (в техніці гетеромодульного оригамі). Складання моделей: чобіт для подарунків, шапочка, ковпачок феї, корона (з одного квадрата); маски-шапочки мишки, зайця, kota (із кількох квадратів); виготовлення сніжинок, ліхтариків, зірочок, ялинкових гірлянд (в техніці кірікомі-оригамі). Складання власних моделей-прикрас на ялинку.

7. *Елементарні поняття геометрії засобами оригамі (10 год.)*. Елементарні поняття про геометричні фігури. Поняття про сторону та кут квадрата, середину кола. Поділ навпіл сторони і кута за допомогою згинів, без застосування вимірювань лінійкою. Знаходження середини кола.

Практична робота. Виготовлення квадрата із прямокутника та рівнобічного трикутника із квадрата. Складання шестикутної зірочки з рівнобічного трикутника, коробочки із прямокутника. Виготовлення шестикутника із квадрата та складання з нього сніжинки (без надрізування). Моделі з кола: віслючок, діти (гетеромодульне оригамі).

8. *Моделі оригамі для практичного використання (18 год.).* “Корисні” речі в оригамі. Використання паперових речей у Японії (парасольки, віяла, одяг, стіни традиційних будинків тощо). Демонстрація “корисних” речей, виготовлених у техніці оригамі: коробочок, вазочок, капелюшків, гаманців тощо.

Практична робота. Виготовлення моделей: гаманець, скляночка, капелюх від сонця, пілотка, шапочка Червоної Шапочки тощо.

9. *Виготовлення моделей птахів і звірів у класичному, модульному та кірікомі-оригамі (12 год.).* Поняття про прийом “вигнути назовні”.

Практична робота. Виготовлення моделей птахів і звірів із б/ф “Повітряний змій” і “Двері” в класичному та кірікомі-оригамі. Складання моделей: лебідь (2 варіанти), гусак, качка, кенгуру, слон, віслюк, заєць, жирафа, мишка. Виготовлення сюжетної композиції “У зоопарку”.

10. *Підготовка до завершального Свята оригамі та виставки учнівських робіт (28 год.).* Поняття про ігри, конкурси, казки оригамі. Сценарій вистави “Троє поросят”.

Практична робота. Складання та підготовка моделей для підсумкової виставки. Виготовлення пальчикових ляльок (поросята, вовк) і декорацій (дерева, будиночки) у всіх вивчених техніках оригамі. Репетиція вистави пальчикового театру оригамі “Троє поросят”.

11. *Проведення Свята оригамі та виставки (2 год.).* Показ лялькової вистави оригамі “Троє поросят”. Виставка дитячих робіт.

12. *Екскурсії, конкурси, свята, виставки (10 год.).* Екскурсії в музеї, на виставки. Участь у різноманітних конкурсах, виставках. Організація та проведення свят.

13. *Підсумкове заняття (2 год.).* Підведення підсумків роботи за рік. Відзначення кращих вихованців.

Тематичний план (основний рівень, перший рік навчання)

№	Розділ, тема	Кількість годин		
		усього	теорет.	практ.
1	Вступне заняття	3	2	1
2	Оригамі як храмове мистецтво. Види японського паперу. Декоративна обробка паперу	15	3	12
3	Схеми, умовні знаки та символи в оригамі	18	3	15
4	Базові форми “Риба”, “Млинчик”, “Катамаран” і складання фігур на їхній основі	21	3	18
5	Модульне та гетеромодульне оригамі із плоских та об’ємних модулів. Рухомі моделі в техніці кірікомі-оригамі. Гофрування	24	3	21
6	Виготовлення новорічних сувенірів та ялинкових прикрас із б/ф “Подвійний трикутник №1 “Подвійний квадрат”. Поєднання різних технік	24	3	21
7	Геометричні фігури з аркуша будь-якої форми. Головоломки і фокуси оригамі. Флексагони	12	3	9
8	Плоскі та об’ємні, традиційні й сучасні коробочки оригамі. Вази	24	3	21
9	Японське свято дівчаток. Паперові ляльки оригамі. Сувеніри до 8-го Березня	18	3	15
10	Море та його мешканці з усіх вивчених б/ф. Кораблі оригамі. Підготовка до свята-конкурсу “На острові пірата Орі” та виставки учнівських робіт	39	6	33
11	Проведення завершального свята-гри “На острові пірата Орі” та виставка	3	–	3
12	Екскурсії, конкурси, свята, виставки	12	–	12
13	Підсумкове заняття	3	–	3
Разом		216	32	184

Зміст програми

1. *Вступне заняття (3 год.)*. Цілі, завдання і зміст роботи гуртка на рік. Правила техніки безпеки та правила поведінки в лабораторії.

Практична робота. Складання улюблених моделей і рольові ігри з ними. “Казка про Лиса, який допоміг знайти дітей”.

2. *Оригамі як храмове мистецтво. Види японського паперу. Декоративна обробка паперу (15 год.)*. Оригамі як храмове мистецтво. Демонстрація моделей: паперові храмові ляльки, коробочка санбо, носі, кусудами. Види й властивості японського паперу. Традиційні японські орнаменти порівняно з українськими. Основні прийоми декоративної обробки паперу.

Практична робота. Змальовування японських орнаментів. Нанесення відбитків, які повторюються (зім’ятим папером або спеціально виготовленим штампом із поролону, картоплі тощо). Розбризування фарби на поверхню паперу за допомогою зубної щітки. “Мармуровий папір”. Нанесення малюнка кольоровим клейстером. Роздування через трубочку краплі розведеної фарби на поверхні аркуша. Складання коробочок санбо з декорованого паперу.

3. *Схеми, умовні знаки та символи в оригамі. Принцип складання за схемами (18 год.)*. Акіра Йошизава та його революційний внесок у розвиток оригамі. Абетка оригамі Акіри Йошизави. Схеми оригамі та універсальні умовні знаки й символи: лінії “гори”, “долини”, “попередня”, “невидима”; стрілки “зігнути”, “зігнути і розкрити”, “повернути”, “перевернути”, “натиснути”, “потягнути”, “надути”, “повторити з іншого боку”, складка “блискавка”; позначки: “рівні кути”, “рівні відрізки”, “надрізати”.

Практична робота. Складання б/ф “Трикутник”, “Повітряний змій”, “Двері” та фігур на їхній основі за схемами: скляночка, голуб, човник із вітрилом, човник-джонка, папуга, горобчик, пляшка. Вигадування історії про “Карту Скарбів пірата Орі”, схематичне зображення дій, необхідних для знаходження “скарбу” (самостійне креслення схеми будь-якої з вивчених фігур, яка й буде “скарбом”).

4. *Базові форми “Риба”, “Млинчик”, “Катамаран” і складання фігур на їхній основі (21 год.)*. Уявлення стародавніх

жителів країн Далекого Сходу про Всесвіт і Землю у формі квадрата. Порівняти їх з уявленнями про будову Всесвіту жителів західних країн. Квадрат є основою східних ігор (шахів, сьогу) та ієрогліфів. Квадрат – це універсальний конструктор. Класична кусудами.

Практична робота. Б/ф “Риба” і два способи її побудови. Вивчення складки “заяче вухо”. Моделі: короп, кит, тюлень, акула, пінгвін, ворона, яка каркає. “Казка про кошеня та цуценя, яких налякала ворона”. Складання б/ф “Млинчик” і моделей із нього: маска, що змінюються; пастка для мікробів; вороненя, латаття (водяна лілія); лис, який співає; двотрубний корабель; курочка, яка клює. Вивчення прийомів: “відігнути всі кути в центр квадрата”, “вивернути назовні”. Б/ф “Катамаран” і два способи її побудови (через б/ф “Млинчик” і б/ф “Двері”). Моделі: катамаран, вітряк, пахаріта, метелик. Демонстрація універсального конструктора – квадрата на прикладі “Казки про пірата”. Класична кусудами (б/ф “Катамаран”).

5. *Модульне та гетеромодульне оригамі із плоских й об’ємних модулів. Рухомі моделі в техніці кірікомі-оригамі. Гофрування (24 год.).* Поняття про сучасні напрями розвитку техніки оригамі. Модульне оригамі із плоских модулів: модульні зірочки та орнаменти оригамі. Рухома модель “кільце-зірка” (з 8 модулів). Модульне оригамі з об’ємних модулів, складених із квадрата: сучасні кусудами, принципи винаходу авторських моделей шляхом змін, привнесених в уже існуючі моделі. Гофрування та кірікомі-оригамі в декоративній творчості.

Практична робота. Виготовлення 4-, 6-, 7-, 8- і 9-модульних зірочок та орнаментів. Конструювання ящірки, яка рухається з різних за формою модулів (гетеромодульне оригамі). Виготовлення об’ємних модулів для кусудами і принципи їхнього з’єднання (склеювання, вставки, паперові “замки”). Конструювання гірлянд (із паперової стрічки) та рухомих іграшок: заєць, принцеса (із кола) шляхом надрізування на зразок гохеїв. Техніка гофрування – послідовне складання “горою-долиною”. Моделі: віяло, павич, метелик, квітка, листочок.

6. *Виготовлення новорічних сувенірів та ялинкових прикрас із б/ф “Подвійний трикутник” і “Подвійний квадрат”.*

Поєднання різних технік (24 год.). Можливості конструювання шляхом поєднання різних технік. Базові форми “Подвійний трикутник” і “Подвійний квадрат”.

Практична робота. Виготовлення гофрованих модульних орнаментів, прорізних гофрованих ліхтариків. Вивчення б/ф “Подвійний трикутник” і конструювання з нього ялинок, кусудами. Надувні іграшки: водяна бомбочка, заєць, білочка, восьминіг, рибка, багатогранник, який “сам рухається”. Листівка із двома ялинками. Вивчення б/ф “Подвійний квадрат” і конструювання з нього ялинок і новорічних іграшок: кажанчик, підвіска, гусак-монгольф’єр. Пошук власних моделей.

7. *Геометричні фігури з аркуша будь-якої форми. Головоломки і фокуси оригамі. Флексагони (12 год.).* Засоби оригамі при побудові плоских геометричних фігур з аркуша будь-якої форми. Головоломки і фокуси оригамі. Флексагони. Використання сторони квадрата як лінійки для побудови геометричних фігур.

Практична робота. Одержання геометричних фігур (квадрата, рівнобічного трикутника і шестикутника) з аркуша будь-якої форми шляхом згинів. Ділення кутів і сторін геометричних фігур на різну кількість рівних частин (на 2, 3 і 4 частини). Головоломка “Звірята” (із шестикутника); фокус зі стрічкою Мьобіуса; виготовлення флексагонів; колесо, що вивертається назвні.

8. *Плоскі та об’ємні традиційні й сучасні коробочки оригамі. Вази (24 год.).* Традиційні коробочки оригамі в побуті японців. Плоскі та об’ємні традиційні та сучасні коробочки оригамі. Прості вази. Принцип поєднання базових форм. Принципи винаходу власних моделей.

Практична робота. Складання традиційних плоских коробочок: таті (б/ф “Риба”). Сучасні моделі таті Мідзухіро Учіями. Складання традиційних об’ємних коробочок: санбо, квадратної, коробочки-зірки й сучасних моделей на основі поєднання базових форм б/ф “Млинчик” і “Подвійний квадрат”; б/ф “Млинчик” і “Двері”; б/ф “Подвійний квадрат” і “Повітряний змій”. Складання вазочок із б/ф “Подвійний квадрат”, “Подвійний трикутник”.

9. *Японське свято дівчаток. Паперові ляльки оригамі. Сувеніри до 8 Березня (18 год.).* Традиційне японське Свято дівчаток (3-го березня). Домашні виставки ляльок. Паперові ляльки оригамі. Свято 8-го Березня.

Практична робота. Виготовлення паперових ляльок (із трьох квадратів): імператор, імператриця, фрейліни, музиканти. Виготовлення сувенірів до Свята 8-го Березня: листівка із квіткою, що розкривається; листівки з фігурками різних тварин та їхніх малюків: курочка з курчатами, мишка з мишенятами та ін. Виготовлення квітів: тюльпан, нарцис, дзвоник, стебло з листочком. Композиції із квітів у вазах. Складання метеликів із б/ф “Подвійний трикутник” і жука, який повзе (із б/ф “Подвійний квадрат”).

10. *Море та його мешканці з усіх вивчених б/ф. Кораблі оригамі. Підготовка свята-гри “На острові пірата Орі” та виставки учнівських робіт (39 год.).* Рослинний і тваринний світ моря. Кораблі оригамі.

Практична робота. Складання моделей “Мешканці моря”: короп, рибка-скалярія, тропічна рибка та ін. Складання моделей кораблів оригамі. Створення сюжетно-тематичних композицій за темою “Море”, а також конструкцій із підвісних моделей “Морський акваріум”. Підготовка до свята та моделей для виставки.

11. *Проведення завершального свята-гри “На острові пірата Орі” та виставка учнівських робіт (39 год.).* Демонстрація “Казки про Пірата”. Умови проведення ігор-конкурсів.

Практична робота. Складання човників із “Казки про матроську тільняшку”. Конкурс на швидкість руху човників. Складання човників-гонок і конкурс на швидкість. Конкурс на швидкість і точність стрибка жабок. Виготовлення моделі жука, який повзе, і змагання на швидкість. Складання рибок оригамі й конкурс рибалок.

12. *Екскурсії, конкурси, свята, виставки (12 год.).* Екскурсії в музеї, на виставки. Участь у різноманітних конкурсах, виставках. Організація та проведення свят.

13. *Підсумкове заняття (3 год.).* Підведення підсумків роботи гуртка за рік. Відзначення кращих вихованців.

Тематичний план (основний рівень, другий рік навчання)

№	Розділ, тема	Кількість годин		
		усього	теорет.	практ.
1	Вступне заняття	3	1	2
2	Оригамі в різних країнах світу. Сучасні матеріали для оригамі	12	3	9
3	Фігури середнього рівня складності на основі поєднання базових форм	21	3	18
4	Символіка традиційного оригамі. Б/ф “Птах”. Легенда про 1000 журавликів	18	3	15
5	Конструювання з об’ємних модулів. Модулі “3-Д”. Аерогами М. Литвинова. Гофрування в поєднанні з класичним оригамі	24	3	21
6	Виготовлення новорічних сувенірів та ялинкових прикрас на основі всіх вивчених технік. Паперова біжутерія	18	3	15
7	Об’ємні геометричні фігури в класичному та модульному оригамі. Платонові тіла. Головоломки з об’ємних модулів	24	3	21
8	Пошта оригамі. Листи, листівки, валентинки. Оригамі на письмовому столі	27	6	21
9	Японське свято хлопчиків. Б/ф “Жаба”. Квіти, птахи та комахи в різних техніках	27	6	21
10	Підготовка до конкурсу-гри “Змагання самураїв” і виставки учнівських робіт	21	3	18
11	Проведення конкурсу-гри “Змагання самураїв” і виставка учнівських робіт	3	–	3
12	Екскурсії, конкурси, свята, виставки	15	–	15
13	Підсумкове заняття	3	2	1
Разом		216	36	180

Зміст програми

1. *Вступне заняття (3 год.)*. Обговорення плану роботи гуртка. Правила техніки безпеки.

Практична робота. Складання улюблених моделей.

2. *Оригамі в різних країнах світу. Сучасні матеріали для оригамі (12 год.)*. Іспанські традиційні пташки “пахарити” – перші європейські оригамі в середні віки. Аматори оригамі ХІХ століття: Ф. Фребель, Л. Керолл, Л. Толстой. Творчість і просвітницька діяльність перших популяризаторів оригамі в Англії та Сполучених Штатах Америки в ХХ столітті: М. Кембелл, Р. Харбін, Л. Оппенгеймер та ін. Сучасні види паперу, синтетичний папір та інші матеріали: тонка жерсть, кераміка, тканини, що застосовують для конструювання в техніці оригамі. Демонстрація моделей.

Практична робота. Виготовлення моделей із паперу різних видів та з інших матеріалів. Класична й сучасні моделі пахарити, пошук власних варіантів. Дослідження властивостей синтетичного паперу (на розрив, намокання). Складання моделей: човник, вазочка з вологостійкого паперу. Ознайомлення з технологією обробки тканини желатином. Складання метелика із тканини.

3. *Фігури середнього рівня складності на основі поєднання базових форм (21 год.)*. Можливості конструювання при поєднанні базових форм. Поняття про поєднання базових форм при конструюванні моделей середнього рівня складності.

Практична робота. Складання фігур: динозавр Рекс (б/ф “Млинчик” + б/ф “Риба”); метелик М. Ляфоса (б/ф “Двері” + б/ф “Подвійний трикутник”).

Соняшник Н. Пілан (б/ф “Млинчик” + б/ф “Подвійний квадрат”) та ін. Пошук власних моделей на основі поєднання різних базових форм.

Виготовлення композицій із моделей динозаврів “Парк юрського періоду” та композицій з інших фігур середнього рівня складності.

4. *Символіка традиційного оригамі. Б/ф “Птах”. Легенда про 1000 журавликів (18 год.)*. Фігури-символи в оригамі: “цуру” (птаха із довгою шиєю) – символ довголіття й щасливого життя; подвійний журавлик – побажання щастя нареченим. Легенда про

1000 журавликів. Старовинна книга оригамі (1797 р. видання) “Сембадзуру ориката” (“Як скласти 1000 журавлів”). Приклади з’єднань журавликів у гірлянди. Сучасне віддуння легенди про тисячу журавликів. Поняття про інші фігури-символи: жабка – побажання наступної зустрічі; квітка ірису – символ стійкості та мужності тощо.

Практична робота. Складання моделей: журавлик, який махає крилами; журавлик зі спинкою, що розкривається; журавлик із гофрованими крилами. Складання подвійного журавлика та гірлянд журавликів різного типу з’єднання за схемами: три, сім, вісім, вісімнадцять.

5. *Конструювання з об’ємних модулів. Модулі “3-D”.* Аерогамі М. Литвинова. *Гофрування в поєднанні із класичним оригамі (24 год.)*. Поняття про конструювання з об’ємних модулів. Тривимірне модульне оригамі “3-D”. Гетеромодульне оригамі підвищеного рівня складності. Аерогамі М. Литвинова. Принцип конструювання аерогамі. Поєднання гофрування з фігурами класичних оригамі у виготовленні елементів декору.

Практична робота. Складання моделей: орнамент із об’ємних модулів; скелет динозавра; виготовлення модулів “3-D” та складання з них моделей: лебідь, ваза; виготовлення аерогамі; віяло із двома журавликами (Сідзука Накамура, Японія). Пошук власних моделей.

6. *Виготовлення новорічних сувенірів і ялинкових прикрас на основі вивчених технік. Паперова біжутерія (18 год.)*. Різновиди ялинкових прикрас. Паперова біжутерія Марка Кеннеді (США).

Практична робота. Виготовлення ялинкових прикрас із модульного оригамі “3-D”: ялинка, зірка, сова; конструювання сніжинок і гірлянд у техніці кірікомі-оригамі; виготовлення новорічних орнаментів із дзвоником, зіркою та іншими фігурами в техніці гетеромодульного оригамі.

Виготовлення паперової біжутерії: обручок, намиста, кулонів, сережок до новорічного свята.

7. *Об’ємні геометричні фігури в класичному та модульному оригамі. Платонові тіла. Головоломки з об’ємних модулів (24 год.)*. Поняття про об’ємні геометричні фігури, їхні розгортки й принципи конструювання з модулів та одного квадрата. Ознайомлення із Платоновими тілами.

Практична робота. Виготовлення розгортки куба, тригранної та чотиригранної піраміди. Конструювання куба із б/ф “Двері”. Конструювання куба й октаедра з одного квадрата. Виготовлення куба та ікосаедра із модулів. Конструювання модульних “повітряних замків”.

8. *Пошта оригамі (27 год.)*. Старовинне японське мистецтво складання листів. Секрети самураїв. Листи, листівки, валентинки. Класичні та сучасні моделі.

Практична робота. Складання моделей: датський лист, американський лист, корейський лист (класичні моделі). Листівка із журавликами, листівка із сердечком. Серце, що б’ється, серце з кишенькою, модель серця “Любов не вмирає ніколи” та інші валентинки. Оригамі на письмовому столі: рамочки, підставки тощо.

9. *Японське свято хлопчиків. Б/ф “Жаба”. Квіти, птахи та комахи в різних техніках (27 год.)*. Традиційне японське свято хлопчиків (5 травня), його походження, атрибути та символіка. Б/ф “Жаба”.

Практична робота. Виготовлення квітки ірису з б/ф “Жаба”, сюри-кену, традиційного шолома самурая, рибки коропа. Виготовлення моделей звірів, комах, птахів і квітів із вивчених б/ф і створення композицій на тему весни.

10. *Підготовка до конкурсу-гри “Змагання самураїв” і виставки учнівських робіт (21 год.)*. Незвичні вміння та здібності самураїв, їхній спосіб життя й світогляд.

Практична робота. Оволодіння навичками складання відомих фігур оригамі: на швидкість і точність; із заплученими очима; за словесним поясненням; за візуальним аналізом (розглядаючи готову модель). Складання авторського шолома самурая (Томото Танака, Японія). Пошук власних моделей. Складання листів і конвертів за власним дизайном. Підготовка моделей для виставки.

11. *Проведення конкурсу-гри “Змагання самураїв” і виставки учнівських робіт (3 год.)*. Вікторина про спосіб життя та рідкісні вміння самураїв.

12. *Екскурсії, конкурси, свята, виставки (15 год.)*. Екскурсії в музеї, на виставки. Участь у різноманітних конкурсах, виставках. Організація та проведення свят.

13. Підсумкове заняття (3 год.). Підведення підсумків роботи гуртка за рік. Відзначення кращих вихованців.

Тематичний план (вищий рівень, перший рік навчання)

№	Розділ, тема	Кількість годин		
		усього	теорет.	практ.
1	Вступне заняття	3	1	2
2	Сучасні тенденції в оригамі. Видатні оригамісти світу	21	3	18
3	Робота над авторськими моделями	15	3	12
4	Моделі підвищеного рівня складності	21	3	18
5	Сучасні техніки. Гетеромодульне оригамі в конструюванні кусудам. Спіральні структури. Скручування площини в гвинт	21	3	18
6	Виготовлення моделей для Різдва та новорічн.карнавалу. Антропоморфні фігури, елементи костюма, маски. Техніка мокрого складання	27	6	21
7	Зірчасті модульні многогранники та каркасні структури	21	3	18
8	Оригамі в дизайні одягу	21	3	18
9	Виготовлення моделей на космічну тематику	24	3	21
10	Підготовка до лялькової вистави за мотивами казки Екзюпері “Маленький принц” і виставки учнівських робіт	21	3	18
11	Лялькова вистава за мотивами казки Екзюпері “Маленький принц” і виставка учнівських робіт	3	–	3
12	Екскурсії, конкурси, свята, виставки	15	–	15
13	Підсумкове заняття	3	-	3
Разом		216	31	185

Зміст програми

1. *Вступне заняття (3 год.)*. Обговорення плану роботи гуртка та планів роботи над індивідуальними проектами вихованців. Правила техніки безпеки.

2. *Сучасні тенденції в оригамі. Видатні оригамісти світу (21 год.)*. Поняття про полюс простоти і полюс складності. Мінімальне й гігантське оригамі. Оригамі із грошових купюр. Напрямок “inside-out” із використанням гри кольору паперу, дві сторони якого мають різне забарвлення.

Практична робота. Складання “мінімальних” фігур: рибка-1 (Вайна Бради, Англія); рибка-2 (Марк Кіршенбаум, США); пташка (Нік Робертсон, Англія). Складання оригамі з банкнот: Бакс Банні (О.Афонькіна, Росія); обручка, свинка (Поль Джексон, Англія); метелик інфляції (Роберт Ніл, США). Складання моделей із використанням паперу з різним забарвленням двох сторін: буква “А” (Ван Сомерен, Голландія); ластівка на гніздечку (Ерік Кенневей, Англія); гусінь на листочку (Е. Фридрих, Росія); тюлень на крижині (Матін Волл, Англія); єнот (Джон Монролл, США).

3. *Робота над авторськими моделями (15 год.)*. Засоби і прийоми, що активізують творчий пошук і креативне мислення в оригамі. Ліонел Альбертіно (Франція) про власний досвід винаходу.

Практична робота. Аналіз базових форм оригамі з точки зору їхньої потенційної можливості сформувати бажану модель. Привнесення змін у існуючу модель для перетворення в іншу. Складання за схемами із пропущеними кроками. Продовження складання заготовки, що викликає асоціацію з певним об’єктом. Експерименти з поєднанням базових форм. Різні варіанти з’єднання модулів для утворення нових моделей у модульному оригамі. Пошук створення авторських моделей за власним задумом.

4. *Моделі підвищеного рівня складності (21 год.)*. Творчість сучасних майстрів оригамі класичного напрямку: Акіра Йошизава, Тошиказу Кавасаки, Йошио Тсуда, Куніхіко Касахада (Японія), Альфредо Джунта (Італія), Адольфо Сорседа (Аргентина) та ін.

Практична робота. Складання моделей: морська черепаха, трясогузка (Акіра Йошизава, Японія); лис (Тошиказу Кавасакі, Японія); лис, ящірка, муха (Альфредо Джунта, Італія); метелик (Йошио Тсуда, Японія); пава (Адольфо Сорседа, Аргентина); мій улюблений лис (Куніхіко Касахада, Японія).

5. *Сучасні техніки. Гетеромодульне оригамі в конструюванні кусудам. Спіральні структури (21 год.).* Принципи конструювання складних кусудам. Види спіральних структур та принципи їхнього утворення. Скручування площини в гвинт.

Практична робота. Складання гетеромодульних кусудам: кусудаму “Плетюча троянда” (О. Афонькіна, Росія); кусудаму Богданової (І. Богданова, Росія); кусудаму “Айстри” (Йасуко Сіяма, Японія); кусудаму “Камелія” (Тоши Такахама, Японія).

Складання спіральних структур в оригамі: метелик, пісочний годинник (Ю. та К. Шумакови, Росія); модель спіралі ДНК (Тоні Йен, Данія); спіралі (Томоко Фузе, Японія); мушля (Роберт Ланг, США); мушля (Тоші-кезу Кавасакі, Японія); спіральна зірка (О. Афонькіна, Росія). Скручування площини в гвинт: троянда Кавасакі (Тошиказу Кавасакі, Японія); магічний аркуш (Джеремі Шеффер, США).

6. *Виготовлення моделей до Різдва та новорічного карнавалу. Антропоморфні фігури, елементи костюма, маски. Техніка мокрого складання (27 год.).* Свято Різдва в слов'ян. Антропоморфні фігури, елементи карнавального костюма, маски. Поняття про техніку мокрого складання в конструюванні масок.

Практична робота. Складання ялинки з полічками для подарунків. Виготовлення фігур Різдвяного вертепу: зірки шестикутної (із трикутника), чотирикутної (із б/ф “Птах”); складні модульні зірки; Янгол (Токіо Чіно, Японія); монахія (Куніхіто Касахара, Японія); баранчик (Пітер Будаї, Угорщина). Складання антропоморфних фігур: Ноа-чан – фігурка японської дівчинки (класична модель); фігура людини (Ніл Еліас, США) з б/ф “Катамаран”; роботи (Хав’єр Капобланко, Іспанія); клоун (Ю. та К. Шумакови, Росія). Виготовлення елементів карнавального одягу: ковпачок феї; корона з одного та кількох квадратів; комірець у техніці гофрування; бантик із

прямокутника (2:1); чобіт для подарунків. Конструювання масок: маска Діда Мороза (Альфредо Джунта, Італія); маска турка (Пітер Будаї, Угорщина); маска лікаря Швейцера (Ерік Кенневей, Англія); маска Йошидзави (Акіра Йошидзава, Японія); маска тигра, горили та лева (Куніхіко Касахара, Японія); маска “Маг оригамі” (Л. Осадчук, Україна).

7. *Зірчасті модульні багатогранники та каркасні структури (21 год.)*. Універсальний модуль, модуль Томоко Фусе, модуль Сонобе, модуль Яременка.

Практична робота. Складання універсального модуля та зірчастих багатогранників на їхній основі. Складання зірчастих багатогранників з об’ємних геометричних модулів.

8. *Оригамі в дизайні одягу (21 год.)*. Застосування елементів оригамі в традиційному японському та європейському одязі середніх віків. Сучасні розробки.

Практична робота. Складання моделей: капелюшки, взуття, комірці, спіднички в техніці гофрування. Моделі одягу з кола. Елементи декору одягу в техніці оригамі: банти, метелики, квіти, сукня-сітка.

9. *Виготовлення моделей на космічну тематику (21 год.)*. Поняття про мобілі. Принципи конструювання літаків, ракет, космічних станцій.

Практична робота. Виготовлення моделей: літаки (класична модель та її варіанти); аероплан; літак-розвідник SR-71 та космічний корабель “Шаттл”; космічні станції.

10. *Підготовка до лялькової вистави за мотивами казки Екзюпері “Маленький принц” і виставки учнівських робіт (21 год.)*. Ознайомлення з п’єсою, робота над сценарієм та його ключовими сценами (зустріч Маленького Принца з Автором, Змією, Лисом, Трояндою, Королем, Астрономом) та ін. Пошук моделей оригамі для вистави з використанням різноманітних технік оригамі та динамічних конструкцій мобілів.

Практична робота. Складання фігур людей (Маленький Принц, Король, Астроном) і моделей (троянда, літак, планетикусами, зірки; Лис, Змія, ящик для баранчика).

11. *Лялькова вистава за мотивами казки Екзюпері “Маленький принц” і виставка учнівських робіт (3 год.)*. Показ вистави “Маленький принц” і виставка учнівських робіт.

11. Екскурсії, конкурси, свята, виставки (15 год.). Екскурсії в музеї, на виставки. Участь у різноманітних конкурсах, виставках. Організація та проведення свят.

12. Підсумкове заняття (3 год.). Підведення підсумків роботи гуртка за рік. Відзначення кращих вихованців.

Тематичний план (вищий рівень, другий рік навчання)

№	Розділ, тема	Кількість годин		
		усього	теорет.	практ.
1	Вступне заняття	3	1	2
2	Оригамі в різних галузях людської діяльності. Міжнародні центри оригамі	12	3	9
3	Складання за паттернами – розгортками готових фігур	18	3	15
4	Моделі високого рівня складності	27	3	24
5	Сучасні техніки. Перетворення площини в поверхні вищих порядків. Складання з “безмежної площини”. Гофровані вази Поля Джексона	24	3	21
6	Дизайн новорічних сувенірів та упаковки високого рівня складності	24	3	21
7	Ізопросторові структури Тошіказу Кавасакі	21	3	18
8	Оригамі в дизайні інтер'єру та святкового столу	21	3	18
9	Робота над власними проектами	27	6	21
10	Підготовка до Свята магістрів оригамі та виставки учнівських робіт	18	3	15
11	Проведення Свята магістрів оригамі та виставки учнівських робіт	3	–	3
12	Екскурсії, конкурси, свята, виставки	15	–	15
13	Підсумкове заняття	3	–	3
Разом		216	31	185

Зміст програми

1. *Вступне заняття (3 год.)*. Обговорення плану роботи гуртка на рік. Індивідуальні плани роботи гуртківців. Правила техніки безпеки.

2. *Оригамі в різних галузях людської діяльності. Міжнародні центри оригамі (12 год.)*. Ознайомлення з напрямками використання оригамі в сучасному житті та міжнародними центрами оригамі.

Практична робота. Складання конструкцій із секціями (конструювання). Рішення геометричних задач методами оригамі (оригаметрія). Оформлення приміщення до свята, дня народження відповідно до того чи іншого знака зодіаку (дизайн приміщень).

Ігротека оригамі: складання динамічних моделей та ігри з ними (ігротерапія), використання прийомів діагностики емоційного стану в роботі з молодшими школярами, робота над власними ігровими програмами.

3. *Складання за паттернами - розгортками готових фігур (18 год.)*. Поняття про паттерни. Розгортки готових фігур, запропоновані Джаном Маєкавою. Демонстрація паттернів фігур різного рівня складності.

Практична робота. Аналіз паттернів базових форм. Складання за паттернами простих класичних оригамі: качка, човник, пахаріта, жабка, журавлик, ірис. Складання за паттернами моделей різного рівня складності.

4. *Моделі високого рівня складності (27 год.)*. Тенденції в творчості сучасних майстрів оригамі в моделях високого рівня складності.

Практична робота. Складання моделей: дракон Коррі (Едвін Коррі, Англія); дракон Ніла (Роберт Ніл, США); літаючий дракон (Пітер Будаї, Угорщина); кенгуру, жираф (Пітер Енгель, США); малайський тапір (Джан Маєкава, США); кішка, кінь, носоріг, слон (Девід Брілл, Англія); пацюк (Ерік Жуазел, Франція); камелія, квітка та гілка (Тоши Такахама, Японія); соснова шишка, морська мушля (Тошіказу Кавасаки, Японія); земляний жук, пелікан, стегозавр (Джон Монтролл, США); гітарист (Марк Кіршенбаум, Англія).

5. Сучасні техніки. Перетворення площини в поверхні вищих порядків. Складання з “безмежної площини”. Гофровані вази Поля Джексона (24 год.). Види трансформації площини.

Практична робота. Складання структур Кріса Палмера (США). Складання моделі “Геккон і Муха” з “безмежної площини” (Герман Ван Губерген, Бельгія). Складання багатошарових гофрованих поверхонь, конструювання ваз (Поль Джексон, Англія).

6. *Виготовлення новорічних сувенірів високого рівня складності (24 год.).* Види сучасних декоративних коробочок оригамі.

Практична робота. Складання модульних три-, чотири- та шестиграних коробочок. Коробочка із журавликами. Коробочки із прямокутника. Пляшка (Девід Брілл, Англія). Коробочка із кришкою з одного квадрата: коробочка для подарунків (І. Капітонова, Росія). Коробочки із внутрішніми перегородками. Ялинкові прикраси: сніжинка та сакурадама (Тошіказу Кавасакі, Японія).

7. *Ізопросторові структури Тошіказу Кавасакі (18 год.).* Структури, однакові з обох боків, їхній зв'язок зі стрічкою Мебіуса.

Практична робота. Складання плоских ізопросторових структур: підставка-1 і підставка-2. Складання об'ємних ізопросторових фігур: куб Кавасакі-1 та куб Кавасакі-2.

8. *Оригамі в дизайні інтер'єру та святкового столу (21 год.).* Поняття про інтер'єр та його оформлення в техніці оригамі. Оформлення святкового столу.

Практична робота. Конструювання підвісних структур-мобілів за різними темами: “Риби”, “Кусудами” тощо. Абажури для ламп за технікою гофрування та кірікомі-оригамі. Квіти, метелики. Складання серветок за технікою оригамі.

9. *Робота над власними проектами (27 год.).*

Орієнтовні варіанти тем:

- оригамі в оформленні вітрин;
- оригамі в дизайні одягу;
- місто майбутнього - елементи оригамі в архітектурі;
- оригамі в оформленні й проведенні свят – Новий рік, Свято закоханих, весілля, Свято 8 березня, Хелоуїн тощо;

- театр оригамі;
- ігротека оригамі для молодших школярів;
- оригамі та геометрія.

10. Підготовка до Свята магістрів оригамі та виставки учнівських робіт (18 год.).

Із досвіду проведення олімпіад оригамістів Росії. Різні задачі з оригамі. Умови конкурсу на кращий проект “Оригамі в різних сферах діяльності людини ХХІ ст.”.

Практична робота. Розв’язування задач оригамі різних ступенів складності: на побудову плоских і об’ємних геометричних фігур, на відтворення заданої фігури при роботі з папером, забарвленим з одного боку (орнамент “зебра”, літери, геометричні фігури тощо), а також вирішування задач із геометрії (оригаметрія).

Складання із заплющеними очима, однією рукою простих моделей оригамі або дві фігури обома руками одночасно. Фокуси, головоломки оригамі. Складання фігури за готовим зразком, не розгортаючи його.

Складання фігур за паттернами. Складання моделей і композицій для виставки. Обговорення авторських проєктів. Підведення підсумків конкурсу.

11. Проведення Свята магістрів оригамі та виставка учнівських робіт (3 год.). Виконання конкурсних завдань і захист авторських проєктів.

11. Екскурсії, конкурси, свята, виставки (15 год.). Екскурсії в музеї, на виставки. Участь у різноманітних конкурсах, виставках. Організація та проведення свят.

12. Підсумкове заняття (3 год.). Підведення підсумків роботи гуртка за рік. Відзначення кращих вихованців.

Прогнозований результат

Учні мають знати: історію оригамі; історію винаходу паперу та його властивості; міжнародні умовні знаки; базові форми оригамі; прийоми роботи в техніці класичного оригамі й сучасних техніках (модульне оригамі, кірікомі-оригамі, гофрування та ін.); японські свята, пов’язані з використанням оригамі; традиційні символічні моделі оригамі, їхнє значення та легенди, що з ними пов’язані; казки й оповідання оригамі;

основні принципи конструювання при створенні нових моделей; приклади використання оригамі в оформленні приміщення, дизайні одягу та сервіруванні столу; традиційні та сучасні моделі коробочок, упаковки; прийоми конструювання традиційних і сучасних конвертів, листівок; основні види багатогранників; що собою являють ялинкові та багатошарові складчасті структури в процесі перетворення площини; принципи утворення ізопросторових структур; основи кольорознавства та композиції; види професійної діяльності, у яких застосовують техніку оригамі.

Учні мають уміти: використовувати різні прийоми та техніки оригамі при виготовленні виробів із паперу; читати креслення (схеми) й виконувати за ними вироби різних ступенів складності; креслити схеми виробів; виготовляти предметно-декоративні сюжетно-тематичні аплікації та об'ємні композиції; виготовляти вироби із простих плоских та об'ємних модулів; виконувати гофрування паперу й виготовляти з нього різні вироби; складати казки й оповідання оригамі; виготовляти різноманітні кусудами та створювати власні конструкції; виготовляти вітальні листівки до свят; святково прикрасити приміщення, оформити виставку та сервірувати стіл за різними техніками оригамі; будувати моделі правильних опуклих багатогранників, правильних зірчастих багатогранників за їхніми розгортками, з окремих модулів і в техніці класичного оригамі; будувати каркасні моделі багатогранників та їхні декоративні форми; конструювати флексагони різних типів; виконувати елементи складання з “безмежної площини”; виготовляти ізопросторові структури багатошарового гофрування; вміло підбирати кольори при оздобленні виробів; застосовувати одержані знання на уроках у школі; володіти ігровими техніками щодо застосування оригамі; дотримуватись чіткості й акуратності в роботі; застосовувати отримані знання з оригамі на практиці: в побуті, науково-технічній творчості, мистецтві, соціальній сфері.

Література:

1. Афонькин С. Ю. Уроки оригами в школе и дома / С. Ю. Афонькин, Е. Ю. Афонькина. – М.: Аким, 1995. – 208 с.
2. Афонькин С. Ю., Афонькина Е. Ю. Банк оригами. – М.: Аким, 1996. – 32 с.
3. Афонькин С. Ю. Кусудами. Волшебные шары / С. Ю. Афонькин, Е. Ю. Афонькина. – М.: Аким, 1997. – 64 с.
4. Афонькин С. Ю. Рождественское оригами / С. Ю. Афонькин, Е. Ю. Афонькина. – М.: Аким, 1994. – 32 с.
5. Афонькин С. Ю. Оригами. Самолеты и пароходы / С. Ю. Афонькин, Е. Ю. Афонькина. – СПб.: Химия, 1996. – 64 с.
6. Афонькин С. Ю. Оригами на праздничном столе / С. Ю. Афонькин, Е. Ю. Афонькина. – М.: Аким, 1995. – 32 с.
7. Афонькин С. Ю. Энциклопедия оригами / С. Ю. Афонькин, Е. Ю. Афонькина. – СПб.: Кристалл, 2000. – 272 с.
8. Бич Р. Оригами. Большая иллюстрированная энциклопедия / Р. Бич. – М.: ЭКСМО, 2003. – 256 с.
9. Выгонов В. В. Трехмерное оригами / В. В. Выгонов. – М.: Издательский дом МСП, 2005. – 128 с.
10. Осадчук Л. А Праздник оригами. Новый Год / Л. А Осадчук. – К.: Киевский клуб оригами, 2004. – 24 с.
11. Острун Н., Киселев А. Флексагоны / Н. Острун, А. Киселев. – М.: Карапуз, 2001. – 12 с.
12. Острун Н. Д., Лев А. В. Оригами. Живые фигурки / Н. Д. Острун, А. В. Лев. – М.: Айрис-пресс, 2006. – 68 с.
13. Сборник лучших моделей из бумаги, опубликованных в журнале “Оригами. Искусство складывания из бумаги”. – М.: Аким, 2001. – 416 с.
14. Соколова С. В. Оригами. Игрушки из бумаги / С. В. Соколова. – М.: Махаон, 1999. – 112 с.
15. Сухаревська О. Іграшки з гофрованого паперу / О. Сухаревська. – Полтава, 1999. – 32 с.
16. Сержантова Т. 365 моделей оригами / Т. Сержантова. – М.: Айрис-пресс, Рольф, 2000. – 288 с.

17. Шумаков Ю. В. Оригами – чудеса из бумаги : Учебное пособие / Ю. В. Шумаков, Е. Р. Шумакова. – Ростов-на-Дону, 1997. – 104 с.

3.1.5. Програма гуртка з паперопластики “Паперові фантазії” (початковий, основний і вищий рівні)

Пояснювальна записка

Одним з актуальних завдань сучасної освіти є розвиток творчого, нестандартного просторового мислення і застосування його в практичній діяльності. І чим раніше діти будуть залучені до цього процесу, тим легше вони в подальшому будуть стверджуватися як особистості, проявляти творчий індивідуальний потенціал.

Саме це завдання ставиться при організації гуртків виготовлення поробок із паперу, особливо зараз, коли у світі набуло великої популярності й поширення традиційне японське мистецтво – оригамі. В Україні новий імпульс одержали й національні види декоративно-ужиткового мистецтва – витинанки та паперопластика. На їхній базі провідні майстри оригамі створили нові напрями мистецтва цього виду – аерогамі та паперопластика геометричних фігур.

Прийоми створення, форми, конструктивні властивості виробів із паперу останнім часом знаходять застосування в різних галузях діяльності людини: автомобілебудуванні, космічних конструкціях, архітектурі, дизайні інтер'єру та екстер'єру, упаковках товарів і продуктів.

Отже, мистецтво створення поробок із паперу дає широкі можливості для розвитку творчих здібностей учнів, зокрема уміння уявляти, фантазувати, читати й самим виконувати схеми, шукати оптимальну форму та будову, пояснювати послідовність створення виробу, концентрувати увагу, дотримуватися чіткості й акуратності в роботі, знаходити кольорове вирішення. Тим більше, що під рукою завжди знайдеться аркуш паперу, а практика й наукові дослідження показують, що навчання в гуртку допомагає успішному оволодінню знаннями з усіх предметів шкільного курсу.

Програма дає можливість майже на кожному занятті реалізувати навчально-виховні завдання: формування творчої особистості, дружніх стосунків, відчуття відповідальності, колективізму, взаємодопомоги, творчого використання національних традицій. Програма передбачає навчання учнів у групах початкового, основного та вищого рівня по 6 год. на

тиждень. Для учнів молодшого шкільного віку – початковий рівень, молодшого й середнього шкільного віку – основний рівень і середнього та старшого шкільного віку – вищий рівень навчання. Кількісний склад навчальної групи становить 10-15 учнів.

Теоретичні заняття чергуються із практичною роботою, якій надається значна перевага. Темі подано в порядку зростання складності матеріалу. Окремі теми (модульні конструкції, оригаметрія, авторські моделі) розглядаються на різних рівнях навчання залежно від їхньої доступності опанування учнями.

На перших заняттях слід приділити значну увагу оволодінню навичками точного складання паперу, акуратності при вирізанні кола, овалів та інших контурів, ознайомленню з папером різних видів та його властивостями.

Повторення раніше вивченого матеріалу дасть можливість гуртківцям глибше засвоїти програму, стимулювати розвиток пам'яті, а дітям, які щойно прийшли, швидше адаптуватися до роботи в гуртку.

Виготовлення поробок здійснюється в техніці оригамі, паперопластики, витинанки.

На вищому рівні навчання перевага надається створенню багатомодульних виробів у техніці оригамі, а також у процесі конструювання (за розгортками та з окремих елементів). Учням слід надавати можливість проявити свої творчі здібності при вивченні кожної теми.

Основними формами оцінювання роботи гуртківців є їхня участь у різних акціях, олімпіадах, змаганнях, виставках тощо. Як правило, кожен гуртківець готує творчий звіт із демонстрацією виробів. Свої роботи учні захищають на конкурсах–захистах науково-дослідницьких робіт учнів – членів МАН.

Щоб учні краще усвідомили, яке значення в їхньому подальшому житті, буде мати навчання в гуртку, на останньому занятті варто проводити творчі зустрічі з колишніми учнями.

Теми й розподіл годин за темами вказано орієнтовно. Керівник гуртка може вносити зміни, доповнення, у разі необхідності переставляти порядок тем і доповнювати їх.

Тематичний план (початковий рівень)

№	Розділ, тема	Кількість годин		
		усього	теорет.	практ.
1	Вступне заняття	3	2	1
2	Найпоширеніші традиційні в Україні вироби з паперу, виконані в техніці витинанки, оригамі та паперопластики	12	3	9
3	Умовні знаки при роботі з папером. Прості базові форми оригамі	60	10	50
4	Казки й оповідання оригамі	9	3	6
5	Новорічні та різдвяні фантазії	12	3	9
6	Поробки оригамі на основі складніших базових форм	66	6	60
7	Витинанки – особливий вид поробок із паперу	12	3	9
8	Паперова аплікація	12	2	10
9	Вироби з гофрованого паперу	9	2	7
10	Виготовлення експонатів на виставку. Суспільнокорисна праця	18	–	18
11	Підсумкове заняття	3	3	–
Разом		216	37	179

Зміст програми

1. *Вступне заняття (3 год.)*. Мета та зміст роботи гуртка. Інструменти й матеріали. Історія винайдення паперу. Властивості паперу та основні прийоми роботи з ним. Демонстрація кращих моделей. Вступний інструктаж із техніки безпеки.

Практична робота. Виготовлення виробів із паперу на вільну тему з метою перевірки рівня підготовки дітей.

2. *Найпоширеніші традиційні в Україні вироби з паперу, виконані в техніці витинанки, оригамі та паперопластики (12 год.)*. Історія виникнення й розвитку мистецтва виготовлення поробок із паперу методом витинанок, оригамі та паперопластики. Найпростіші вироби в техніці витинанки

(серветки, фіранки, гірлянди), оригамі (човники, шапочки, курочки), паперопластики (чарівні птахи, рибки, квіти).

Практична робота. Виготовлення витинанок із квадратного аркуша паперу (зірочки, орнаменти), зі стрічки (гірлянди із чоловічків і зайчиків). Вироби в техніці оригамі (двотрубний кораблик, шапочка від сонця, голубок) і паперопластики (павич, чарівна квітка папороті).

3. *Умовні знаки при роботі з папером. Прості базові форми оригамі (60 год.).* Загальноприйняті умовні знаки і прийоми складання. Поняття про базові форми: “Трикутник”, “Повітряний змій”, “Двері”, “Млинець”, “Будинок”, “Водяна бомбочка”.

Практична робота. Виготовлення не менше 10 виробів на кожну базову форму. Проведення конкурсу на краще знання базових форм і виготовлення виробів із них. Виконання ілюстрацій до відомих казок, загадок і прислів'їв (за вибором).

4. *Казки та оповідання оригамі (9 год.).* Призначення казок та оповідань оригамі. Оповідання про Україну, Попелюшку, метелика, зайчика, ворону, відважного моряка.

Практична робота. Виготовлення вище поданих моделей і конкурс на краще оповідання чи казку до відомих виробів (за вибором).

5. *Новорічні та різдвяні фантазії (12 год.).* Новорічні ялинки, виготовлені в техніці паперопластики, оригамі та витинанки. Найпростіші ялинкові та різдвяні прикраси, виготовлені в різних техніках. Інструктаж із техніки безпеки та цільові інструктажі.

Практична робота. Екскурсія на міську ялинку або ялинку оригамі.

Виготовлення плоских та об'ємних ялинок методом аплікації, витинанки, оригамі та ялинкових прикрас (зірочки, напівпрозорі зірочки, сніжинки, кульки, бурульки). Різдвяні зірочки й ангели. Вироби за власним задумом.

6. *Поробки оригамі на основі складніших базових форм (66 год.).* Використання у виробі базових форм: “Подвійний квадрат”, “Риба”, “Катамаран”, “Птах”, “Жабка”. Історія про японську дівчинку Садако Сасаки та 1000 журавликів.

Практична робота. Виготовлення не менше 10 виробів на кожну базову форму.

Конкурс на краще знання базових форм і відомих із них виробів.

Виготовлення сувенірів до свята 8 Березня.

Екскурсія до художнього музею чи картинної галереї.

7. *Витинанки-особливий вид поробок із паперу (12 год.).* В Україні витинанки – найпоширеніший вид декоративно-ужиткового мистецтва з паперу. Методи й прийоми виготовлення витинанок. Зразки витинанок. Витинанки та аерогами.

Практична робота. Виготовлення серветок, гірлянд, масок, орнаментів, зірочок, сніжинок. Писанки, оздоблені витинанками. Виготовлення аерогами різноманітних конструкцій. Створення декоративного панно за власним задумом.

8. *Паперова аплікація (12 год.).* Аплікація як вид декоративного образотворчого мистецтва. Кращі зразки робіт, виконаних відомими художниками й графіками. Методи та прийоми виготовлення аплікацій.

Практична робота. Виготовлення предметно-декоративних (будинок, грибок, кораблик, закладка, орнамент, візерунок), силуетних (птахи, риби, тварини) та сюжетно-тематичних (казки, байки, пейзажі) аплікацій.

9. *Вироби з гофрованого паперу (9 год.).* Гофрування паперу за допомогою “долинок” і “гірок”, застосування елементів “ялинкових структур”. Зразки та ілюстрації виробів із гофрованого паперу, зокрема, англійського дизайнера Поля Джексона. Авторські роботи Ольги Сухаревської.

Практична робота. Виготовлення найпростіших виробів, виконаних у техніці гофрування: квіти, листівки, метелики, рибки, пташки, закладки, ліхтарики.

10. *Виготовлення експонатів на виставку. Суспільно корисна праця (18 год.).*

Практична робота. Виготовлення індивідуальних і групових робіт в одній або змішаних техніках конструювання на визначену тему або за власним задумом. Творчий звіт гуртківців у групах і школі з демонстрацією виробів. Виготовлення

паперових іграшок для дитячого садочка, дитячого притулку, школи-інтернату.

11. Підсумкове заняття (3 год.). Підведення підсумків роботи за рік, відзначення кращих гуртківців. Огляд новинок літератури. Завдання на літо.

Тематичний план (основний рівень, перший рік навчання)

№	Розділ, тема	Кількість годин		
		усього	теорет.	практ.
1	Вступне заняття	3	2	1
2	Повторення матеріалу початкового рівня навчання	12	3	9
3	Конструювання правильних багатокутників у різних техніках. Плоскі модулі	24	6	18
4	Традиційне й нетрадиційне оригамі. Робота з паперовими стрічками	30	6	24
5	Ялинка оригамі	21	3	18
6	Найпростіші класичні кусудами	12	2	10
7	Аплікації з оригамі	18	3	15
8	Найпростіші об'ємні модульні конструкції	24	4	20
9	Вітальні листівки	12	2	10
10	Рухомі оригамі	12	2	10
11	Пап'є-маше	12	2	10
12	Підходи до створення авторських робіт Виготовлення експонатів на виставку. Суспільно корисна праця	33	3	30
13	Підсумкове заняття	3	3	–
Разом		216	41	175

Зміст програми

1. Вступне заняття (3 год.). Обговорення плану роботи гуртка на навчальний рік. Повідомлення гуртківців про роботу, виконану за літній період. Оформлення куточка гуртківця. Інструктаж із техніки безпеки.

Практична робота. Змагання: хто більше та якісніше складе поробок за вказаний час. Підведення підсумків.

2. *Повторення матеріалу початкового рівня навчання (12 год.).* Спільні риси та відмінності в конструюванні виробів із паперу в техніці оригамі, паперопластики та витинанки. Умовні позначення, базові форми.

Практична робота. Виконання улюблених фігурок у техніці оригамі, витинанки, аплікації, гофрування.

Конкурс на кращу роботу.

Змагання: скласти фігурку за інструкцією керівника гуртка на слух.

3. *Конструювання правильних багатокутників у різних техніках. Плоскі модулі (24 год.).* Конструювання правильних трикутника, квадрата, п'яти-, шести- та восьмикутника з довільного аркуша паперу методами оригамі. Поняття про модульне оригамі. Зразки плоских модулів різної конструкції.

Практична робота. Виготовлення виробів із правильних багатокутників у техніці оригамі, витинанки та паперопластики за зразками й схемами.

Виготовлення виробів із плоских модулів: зірочки, орнаменти, симетричні фігури.

Творча робота з конструювання власних модулів.

4. *Традиційне та нетрадиційне оригамі. Робота з паперовими стрічками (30 год.).* Поняття про традиційне (класичне) і нетрадиційне оригамі. Оригамі з ножицями – кірікомі оригамі; з аркушів паперу, відмінних від квадрата, й із використанням клею. Використання паперових стрічок для виготовлення поробок у техніці оригамі, паперопластики, витинанки.

Практична робота. Виготовлення оригамі кірікомі (метелик, коник, криветка), оригамі із клеєм (кусудами), оригамі із прямокутного аркуша паперу (гаманець, хлопавка).

Виготовлення поробок зі стрічки в техніці оригамі (килимоч, кошик, кубики, зірочки, гохеї), паперопластики (равлик, кицька, кролик), витинанки (гірлянди). Створення сюжетних композицій.

5. *Ялинка оригамі (21 год.)*. Історія ялинок оригамі. Новорічні прикраси на ялинку та для інтер'єру. Подарунки Діда Мороза. Інструктаж із техніки безпеки та цільові інструктажі.

Практична робота. Виготовлення атрибутів Новорічного свята: Дід Мороз, Снігуронька, Сніговик, сніжинки, зірочки, дзвіночки, бурульки. Прикраси на ялинку та для інтер'єру. Конкурс кращих робіт “Дуже треба для ялинки і гірлянди, і сніжинки”.

6. *Найпростіші класичні кусудами (12 год.)*. Історія кусудам. Класичні кусудами. Використання кусудам для прикрас інтер'єру та в терапії.

Практична робота. Виготовлення класичної кусудами із шести модулів, кусудами “Шість бомбочок”, “Суперкуля”, “Квітова кусудами”. Створення на їхній основі власних конструкцій.

7. *Аплікації з оригамі (18 год.)*. Аплікації з фігурок оригамі. Демонстрація зразків мозаїк та орнаментів, а також окремих виробів (квіти, грибки, метелики, рибки, котик, собачка).

Практична робота. Створення на основі аплікацій оригамі декоративних композицій: ваза із квітами, виноград, колоски, натюрморт із фруктами, бузок.

8. *Найпростіші об'ємні модульні конструкції (24 год.)*. Класичний модуль та авторські модулі в конструюванні об'ємних поробок. Демонстрація кращих робіт.

Практична робота. Виготовлення з окремих модулів (за вибором) тетраедра, гексаедра, октаедра, ікосаедра та додекаедра. Дизайн граней цих багатогранників.

Головоломки з підбором кольорів на гранях.

9. *Вітальні листівки (12 год.)*. Вітальні листівки до свята 8 Березня з використанням раніше вивчених технік. Демонстрація зразків.

Практична робота. Виготовлення листівок на основі аплікацій оригамі, об'ємних і в техніці гофрування за зразком або власним задумом.

10. *Рухомі оригамі (12 год.)*. Улюблені дитячі фігурки, що самостійно пересуваються, стрибають або в яких рухаються окремі елементи.

Практична робота. Виготовлення флексманів, ходунків, жабок, метеликів, собачок, котиків; ворони, яка каркає; журавлика, який махає крилами, феєрверка та ін. Ігри з такими фігурками.

11. *Пап'є-маше (12 год.).* Специфіка виготовлення виробів із пап'є-маше. Інструменти та матеріали. Зразки виробів.

Практична робота. Виготовлення найпростіших виробів: вази, писанки, маски, фігурки для пальчикового театру.

Пап'є-маше з фігурок оригамі.

12. *Підходи до створення авторських робіт. Виготовлення експонатів на виставку. Суспільно корисна праця (33 год.).* Підходи до створення авторських робіт: вивчення відомих авторських моделей середнього ступеня складності; внесення деяких змін у відомі класичні та авторські моделі; аналіз алгоритму складання фігурки чи модуля на основі рис схожості заготовки з реальним об'єктом; фантазування за задумом і кінцевим результатом. Демонстрація на прикладах.

Практична робота. Виготовлення на базі класичного модуля за схемами відомих авторських робіт: кубика Петера Будаї (Угорщина), кубика Володимира Марка (Україна), кусудами “Квіти сакури” Ташіказу Кавасакі (Японія).

Конкурс на створення учнями авторських робіт за одним із указаних напрямів.

Виготовлення індивідуальних та групових виставкових робіт в одній або декількох техніках конструювання з паперу (окремі вироби або групові сюжетні композиції за задумом або на вказану тему).

Творчий звіт гуртківців у своїх класах, школі з демонстрацією виробів. Виготовлення наочності для навчальних кабінетів.

13. *Підсумкове заняття (3 год.).* Підведення підсумків роботи за рік, відзначення кращих робіт. Огляд новинок літератури. Зустріч із гуртківцями минулих років. Завдання гуртківцям на літо.

Тематичний план (основний рівень, другий рік навчання)

№	Розділ, тема	Кількість годин		
		усього	теорет.	практ.
1	Вступне заняття	3	2	1
2	Повторення основних тем	15	5	10
3	Капелюхи з паперу	12	2	10
4	Юні оригамісти України	12	2	10
5	Вироби в техніці гофрування	15	3	12
6	Авторські кусудами. Новорічні та різдвяні подарунки й сувеніри	36	6	30
7	Паперовий морський флот	12	2	10
8	Оригамі від серця до серця. Оригамі на святковому столі	27	5	22
9	Мистецтво виготовлення паперових квітів і метеликів у техніці оригамі	36	6	30
10	Дизайнери повітряного флоту	18	3	15
11	Мистецтво складання листів і конвертів	6	1	5
12	Виготовлення виставкових робіт. Суспільно корисна праця	21		21
13	Підсумкове заняття	3	3	–
Разом		216	40	176

Зміст програми

1. *Вступне заняття (3 год.)*. Бесіда: “Гармонійний і прекрасний, неповторний світ – мій власний”. Зміст і мета роботи гуртка. Техніка безпеки.

Практична робота. Змагання: хто більше складе виробів на вказану тему за певний час. Підведення підсумків.

2. *Повторення основних тем (15 год.)*.

Умовні позначення й базові форми. Плоскі та об’ємні конструкції, виконані в різних техніках.

Практична робота. Складання фігурок за схемами та виготовлення сюжетних композицій “Пори року”. Змагання: хто більше складе фігурок на тему “Собаки і коти – паперові хвости”.

3. *Капелюхи з паперу (12 год.)*. Традиційні та авторські моделі капелюхів. Національні традиції в конструюванні капелюхів у різних техниках.

Практична робота. Виготовлення капелюхів: ковпак кухаря, кепка лісника, шапочка лікаря, кепі жокея, бриль, циліндр, сомбреро, тубетейка, тіролька, корона та ін.

4. *Юні оригамісти України (12 год.)*.

Сучасний порядок установавання авторства на вироби, виконані в техніці оригамі. Правила виконання схем, послідовності складання виробів і пояснень до них.

Практична робота. Виконання опублікованих робіт юних оригамістів України.

5. *Вироби в техніці гофрування (15 год.)*. Повторення правил виготовлення виробів у техніці гофрування. Демонстрація складніших виробів.

Практична робота. Виготовлення виробів у техніці гофрування: павича, змія, ваз для квітів, парасольок, віял, прикрас інтер'єру, кусудам-гофре та з листочками.

6. *Авторські кусудами. Новорічні та різдвяні подарунки й сувеніри (36 год.)*. Кусудами – найкрасивіші модульні вироби. Зразки та ілюстрації кусудам відомих майстрів оригамі. Новорічні та різдвяні традиції різних країн. Зразки новорічних і різдвяних подарунків, сувенірів. Інструктаж із техніки безпеки та цільові інструктажі.

Практична робота. Виготовлення відомих авторських кусудам: стикування в космосі, космічна станція, троянда вітрів, квітка на кубі та ін. Творча робота за дизайном відомих і створення власних конструкцій кусудам. Виготовлення новорічних і різдвяних подарунків, сувенірів.

7. *Паперовий морський флот (12 год.)*. Традиції виготовлення та спусків на воду паперових корабликів. Класичні й авторські вироби в техніці оригамі.

Практична робота. Виготовлення моделей (пароплавчики, кораблики, яhti, човники, парусники, джонки, катамарани, каравели) та сюжетних картинок із використанням різних технік.

8. *Оригамі від серця до серця. Оригамі на святковому столі (27 год.)*. Історія свята закоханих – Дня святого Валентина. Атрибути та сувеніри цього свята. Походження та види

серветок. Мистецтво складання серветок і прикрашання святкового столу.

Практична робота. Виготовлення за схемами класичних та авторських моделей із використанням сердечок. Виготовлення за задумом власного виробу. Складання серветок різними способами.

9. *Мистецтво виготовлення паперових квітів і метеликів у техніці оригамі (36 год.).* Традиції дарувати святкові й вітальні листівки з різними квітами. Мистецтво виготовлення квітів і квіткових композицій у різних техніках конструювання. Класичні й авторські моделі метеликів у техніці оригамі. Рухомі моделі. Вироби в інших техніках виконання.

Практична робота. Виготовлення класичних та авторських виробів квітів (ірис, троянда Кавасакі). Створення святкових листівок і композицій “Букет квітів”. Конкурс на кращу дитячу фантазію “Квітковий орнамент”. Виготовлення моделей метеликів за схемами та оформлення панно і колекційних планшетів за зразком і власним задумом.

10. *Дизайнери повітряного флоту (18 год.).* Вимоги до літальних апаратів. Демонстрація класичних та авторських моделей.

Практична робота. Виготовлення моделей літаків, ракет, планерів. Творча робота за дизайном відомих поробок і створення власних конструкцій.

Змагання на дальність, висоту польоту, час перебування в повітрі й точність приземлення відомих літальних апаратів і власної конструкції.

11. *Мистецтво складання листів і конвертів (6 год.).* Конверт “Солдатський трикутник”. Європейська асоціація аматорів складання листів і конвертів та створення каталогу авторських моделей.

Практична робота. Виготовлення за схемами класичного конверта. Творча робота з конструювання власних моделей.

12. *Виготовлення виставкових робіт. Суспільно корисна праця (21 год.).* Вимоги до виставкових робіт. Виготовлення тематичних колективних та індивідуальних робіт у різних техніках виконання до свята Перемоги. Творчий звіт гуртківців у

своїх класах, школі з демонстрацією виробів. Виготовлення іграшок-сувенірів для передачі до дитячого відділення лікарні.

13. Підсумкове заняття (3 год.). Підведення підсумків роботи, відзначення кращих гуртківців, огляд новинок літератури. Зустріч із гуртківцями минулих років. Індивідуальні завдання на літо.

Тематичний план (вищий рівень, перший рік навчання)

№	Розділ, тема	Кількість годин		
		усього	теорет.	практ.
1	Вступне заняття	3	2	1
2	Повторення матеріалу початкового та основного рівнів навчання	18	4	14
3	Мінімальне складання та міні-оригамі	6	1	5
4	Сюжетні панно з найпростіших елементів	9	2	7
5	Класичні та авторські коробки оригамі	18	4	14
6	Драconi паперові – істоти казкові	18	3	15
7	Універсальний модуль. Прикраси на ялинку	18	3	15
8	Каркасні моделі багатогранників	12	2	10
9	Оригаметрія. Правильні багатогранники з одного квадрата та з модулів	27	6	21
10	Сучасні напрями розвитку оригамі. Паперова біжутерія. Маски оригамі	30	5	25
11	Платонові тіла. Тіла Кеплера – Пуансон. Тіла Архімеда	42	9	33
12	Виготовлення експонатів на виставки. Суспільно корисна праця	12	–	12
13	Підсумкове заняття	3	3	–
Разом		216	44	172

Зміст програми

1. *Вступне заняття (3 год.)*. Зміст і мета роботи гуртка в навчальному році. Звіт гуртківців про роботу, виконану влітку. Демонстрація кращих моделей. Інструктаж із техніки безпеки.

Практична робота. Змагання: хто швидше і якісніше складе вироби за схемами. Підведення підсумків.

2. *Повторення матеріалу початкового та основного рівнів навчання (18 год.)*.

Повторення основних прийомів виготовлення виробів із паперу методами оригамі, аплікації, паперопластики, витинанки, пап'є-маше.

Практична робота. Складання за схемами фігурок тварин, птахів, земноводних, комах і створення сюжетних композицій: “Сільська садиба”, “На лісовій галявині”, “На озері” із використанням різних технік конструювання.

3. *Мінімальне складання та міні-оригамі (6 год.)*. Мінімальне складання та міні-оригамі – сучасні напрями розвитку мистецтва оригамі. Приклади робіт, виконаних із мінімальною кількістю складок і мініатюрних виробів.

Практична робота. Виконання робіт із мінімальною кількістю складок (рибки, пташки, метелики, курчата, кораблики).

Виконання мініатюрних робіт відомих виробів (журавлик, ірис, коробочки та ін.). Конкурс на виготовлення таких виробів.

4. *Сюжетні панно із найпростіших елементів (9 год.)*. Використання найпростіших елементів – трикутників, квадратів, ромбів, овалів, кружечків, а також базових форм оригамі для створення орнаментів, мозаїк, декоративних панно.

Практична робота. Виготовлення панно “Національні символи України”. Конкурс на кращу емблему гуртка.

5. *Класичні та авторські коробочки оригамі (18 год.)*. Історія виготовлення коробок у техніці оригамі. Коробочка Санбо і коробочка-зірка. Класичні та авторські роботи. Декоративні модульні коробочки Томоко Фузе (Японія).

Практична робота. Виготовлення за схемами декоративних три, чотири-, п'яти-, шести- і восьмикутних коробочок.

6. *Драconi паперові — казкові істоти (18 год.)*. Драconi та змії, які прийшли до нас із казок і легенд (казка “Котигорошко”).

Фантазії українських і зарубіжних оригамістів у створенні цих істот.

Практична робота. Складання за схемами відомих моделей драконів.

7. *Універсальний модуль. Прикраси на ялинку (18 год.).* Відмінність універсального модуля Миколи Яременка (Україна) від класичних та авторських модулів, виконаних у техніці оригамі. Інструктаж із техніки безпеки та цільові інструктажі.

Практична робота. Виготовлення зірчастих форм багатогранників: октаедра з 12, ікосаедра з 30, гексаедра з 36 і додекаедра з 90 модулів.

Дизайн кольорів і візерунків на гранях багатогранників. Модульні конструкції другого порядку.

Творча робота з конструювання нових форм і прикрас на ялинку.

8. *Каркасні моделі багатогранників (12 год.).* Класичний модуль. Модуль із прямокутного аркуша паперу, створений за зразком класичного. Каркасні моделі багатогранників із такого модуля.

Практична робота. Виготовлення каркасних моделей тетраедра, гексаедра, октаедра, ікосаедра і додекаедра.

9. *Оригаметрія. Правильні багатогранники з одного квадрата та з модулів (27 год.).* Використання оригамі для унаочнення й доведення деяких побудов, положень і теорем геометрії: обґрунтування побудови правильних три-, п'яти-, шести- і восьмикутника з довільного аркуша паперу; властивості бісектрис і медіан у трикутнику; теореми про середню лінію, суму кутів і площу трикутника. Теорема Кавасакі. Історичний огляд вчення про правильні багатогранники. Правильні багатогранники із одного квадрата (Казуо Хага, Японія) та з модулів (Микола Яременко, Україна).

Практична робота. Виготовлення поробок для унаочнення при доведенні теорем шкільного курсу геометрії.

Виготовлення моделей правильних опуклих багатогранників (тетраедра, гексаедра, октаедра, ікосаедра, додекаедра) за вказаними техніками.

10. *Сучасні напрями розвитку оригамі. Паперова біжутерія. Маски оригамі (30 год.).* Огляд сучасних напрямів розвитку

оригамі. Поняття про гетеромодульне й гігантське оригамі, ізопросторове та мокре складання. Оригамі з алюмінієвої фольги та інше. Зразки робіт, виконаних у таких техніках. Жіночі прикраси із паперу. Техніка їхнього виготовлення. Майстер біжутерії Марк Кеннеді (США) та його роботи. Мистецтво виготовлення масок і масок-автопортретів з одного квадратного аркуша. Зразки та ілюстрації кращих робіт. Виготовлення за схемами жіночих прикрас-сувенірів: намисто, сережки, обручки, браслети, брошки, бантики, гаманці. Складання за схемами найпростіших масок. Карнавальні маски.

11. Платонові тіла. Тіла Кеплера – Пуансон. Тіла Архімеда (42 год.). Правильні опуклі багатогранники з розгортки. Способи розфарбування їхніх граней. Кількість різних розгортки тетраедра, гексаедра, октаедра. Найекономніша розгортка куба. Історія відкриття правильних зірчастих багатогранників: восьмикутної зірки Кеплера, великого додекаедра, великого й малого зірчастих додекаедрів, великого ікосаедра Пуансо. Відкриття напівправильних багатогранників і нескінченного ряду призм та антипризм.

Практична робота. Виготовлення за їхніми розгортками: Платонових тіл (тетраедр, гексаедр, октаедр, ікосаедр і додекаедр); п'яти правильних зірчастих багатогранників; окремих моделей тіл Архімеда.

12. Виготовлення експонатів на виставки. Суспільно корисна праця (12 год.).

Практична робота. Виготовлення тематичних колективних та індивідуальних виставкових робіт у різних техніках за власним задумом.

Творчий звіт гуртківців у своїх класах, школі з демонстрацією виробів.

Виготовлення унаочнень для шкільного математичного кабінету.

13. Підсумкове заняття (3 год.). Підведення підсумків роботи, відзначення кращих гуртківців, огляд новинок літератури. Зустріч із гуртківцями минулих років. Індивідуальні завдання на літо.

Тематичний план (вищий рівень, другий рік навчання)

№	Розділ, тема	Кількість годин		
		усього	теорет.	практ.
1	Вступне заняття	3	2	1
2	Повторення основних тем попередніх років навчання	18	6	12
3	Одно- та багатобічні поверхні. Багатогранники зі стрічок. Кубчасті багатогранники	42	8	34
4	Багатомодульні сфери. Новорічні та різдвяні зірки	27	4	23
5	Визначні оригамісти світу. Оригамі в Україні	15	4	11
6	Банк оригамі	9	2	7
7	Знаки зодіаку	9	2	7
8	Моделі динозаврів у техніці оригамі	9	2	7
9	Багатомодульні кусядами	18	3	15
10	Теорема Хага та її наслідки. Зірчасті багатогранники із кратних модулів і з однієї розгортки. Стрічки й кільця тетраедрів. Декоративні каркасні моделі багатогранників	39	9	30
11	Прийоми створення виробів із паперу для упаковок	9	2	7
12	Мобілі. Виготовлення експонатів на виставки. Суспільно корисна праця	15	1	14
13	Підсумкове заняття	3	3	–
Разом		216	48	168

Зміст програми

1. Вступне заняття (3 год.). Обговорення плану роботи гуртка. Повідомлення гуртківців про виконану роботу за літній період. Інструктаж із техніки безпеки.

Практична робота. Проведення змагання на складання фігурок за їхнім загальним видом, за паттернами, із закритими очима та коли руки за спиною. Підведення підсумків.

2. *Повторення основних тем попередніх років (18 год.).* Керівник гуртка сам визначає матеріал, який слід повторити та закріпити з учнями.

Практична робота. Складання плоских й об'ємних моделей фігурок і створення сюжетних композицій: “У космосі”, “На землі”, “На морському дні”, використовуючи різні техніки конструювання.

3. *Однобічні та багатобічні поверхні. Багатогранники зі стрічок. Кубчасті багатогранники (42 год.).* Історія однобічної поверхні – стрічки Мебіуса. Експерименти з однобічними поверхнями. Поверхні другого, третього та вищих порядків. Різні способи одержання найпростіших багатогранників зі стрічок. Рухоме з'єднання восьми кубів та його метаморфози: куб-сувенір і куб-сюрприз. Рухомі й нерухомі реберні з'єднання кількох кубів, їхні властивості. Поняття про кубчасті багатокутники й одержання з них кубчастих багатогранників. Демонстрація моделей.

Практична робота. Виготовлення стрічок Мебіуса, а також прямокутних і шестикутних флексагонів різної конструкції. Конструювання багатогранників (тетраедр, октаедр, гексаедр) зі стрічок. Виготовлення на його основі рухомого з'єднання восьми кубів та іграшок. Виготовлення кубчастих форм Платонових тіл методами оригамі або склеювання з розгортки.

4. *Багатомодульні сфери. Новорічні та різдвяні зірки (27 год.).* Історія створення багатомодульних сфер. Способи одержання восьмикутних і десятикутних граней. 900-модульна сфера зрізаного ромбоїкосододекаедра вперше виготовлена Масао Мацузакі, Японія. Демонстрація моделей зірчастих форм багатогранників. Атрибути Новорічних свят – новорічні та різдвяні зірки. Українські народні традиції, пов'язані із цими зірками. Інструктаж із техніки безпеки та цільові інструктажі.

Практична робота. Виготовлення багатомодульних сфер із класичного чи універсального модулів: кубооктаедра – з 48 модулів, ікосододекаедра – з 120, зрізаного ікосаедра – з 270 і ромбоїкосододекаедра – з 300 модулів. Конструювання трикутних і чотирикутних пірамід-промінців з однієї розгортки. Виготовлення восьмикутної новорічної та семикутної різдвяної зірки з універсальних модулів та їхнє відповідне оздоблення.

5. *Визначні оригамісти світу. Оригамі в Україні (15 год.)*. Історія розвитку оригамі у світі в другій половині ХХ ст. Визначні оригамісти світу: Акіра Йошизава, Томоко Фузе, Ташиказу Кавасаки (Японія), Джон Монрол (США), Альфредо Джунта (Італія), Вінсенте Паласлос (Іспанія), Ерік Жаузел (Франція), Пауло Мулатіно (Германія), Девід Брілл, Едвін Коррі (Англія), Петер Будаї (Угорщина), Сергій та Олена Афонькіни (Росія) й демонстрація їхніх робіт. Українське традиційне мистецтво створення поробок із паперу в техніці оригамі та його розвиток у другій половині ХХ ст. (Київський, Полтавський, Донецький, Одеський центри та клуби оригамі). Майстри оригамі України: Андрій Масвський, Лариса Осадчук, Ольга Сухаревська, Фаїна Шинкаренко, Микола Яременко.

Практична робота. Виконання окремих робіт за схемами визначних оригамістів світу та українських майстрів оригамі.

6. *Банк оригамі (9 год.)*. Історія паперових грошей і традиції виготовлення з них поробок за технікою оригамі. Класичні та авторські моделі з банкнот.

Практична робота. Виготовлення за схемами виробів із банкнот: совок для грошей, костюм фінансиста, бантик, обручка, сердечко на підставці, взаємна любов до грошей, ціни кусаються, копилка, метелик інфляції, фінансова піраміда.

7. *Знаки зодіаку (9 год.)*. Бесіда про походження знаків зодіаку та значення, яке надається їм людиною. Назви знаків зодіаку. Сувеніри й подарунки із зображенням цих знаків.

Практична робота. Виготовлення знаків зодіаку з використанням різних технік конструювання та створення сюжетних панно.

8. *Моделі динозаврів у техніці оригамі (9 год.)*. Що ми знаємо про динозаврів? Відтворення загального вигляду цих земноводних рептилій за їхніми викопними рештками. Науково-популярні книги та фільми про динозаврів. Листівки й плакати з їхнім зображенням. Динозаври у фантазії оригамістів.

Практична робота. Складання за схемами моделей динозаврів.

9. *Багатомодульні кусудами (18 год.)*. Демонстрація кращих моделей кусудам, виготовлених майстрами оригамі різних країн світу.

Практична робота. Виготовлення кусудам за схемами: супершар – з 40 модулів, квіткова кусудама – з 60, кусудами на базі зірчастої форми ікосаедра – з 30 модулів. Творча робота з конструювання власних кусудам.

10. Теорема Хага та її наслідки. Зірчасті багатогранники із кратних модулів та з однієї розгортки. Стрічки й кільця тетраедрів. Декоративні каркасні моделі багатогранників (39 год.). Поділ сторони квадрата на рівні частини за допомогою простих складок. Використання отриманих результатів при конструюванні методами оригамі. Постановка проблеми про одержання зірчастого октаедра і зірчастого ікосаедра з однієї розгортки без клею та розв’язання її шляхом поєднання двох, трьох і т.д. одиничних універсальних модулів. Стрічки тетраедрів як конструктори. Стрічка тетраедрів із 6 елементів та її застосування для доведення теореми про об’єм піраміди. Декоративні кільця тетраедрів з 8 і 10 елементів. Дизайн модулів для каркасних моделей і створення на їхній базі нових конструкцій, наприклад, “Квіти сакури” Ташіказу Кавасакі.

Практична робота. Поділ сторони квадрата на 3, 5, 7, 9 та 11 рівних частин.

Складання зірчастого октаедра з 12 одиничних, 6 подвійних, 4 потрійних, 3-х чотирикратних, 2-х шестикратних та однієї 12-кратної конструкції одиничного модуля. Складання ікосаедра з 30 одиничних, 15 подвійних, 5 шестикратних та однієї 30-кратної конструкції одиничного модуля. Виготовлення стрічки тетраедрів з 6 й кільць тетраедрів з 8 і 10 елементів. Виконання композиції “Садок вишневий” з 90 модулів та об’ємних каркасних моделей цифр і букв. Творча робота з конструювання власних форм.

11. Прийоми створення виробів із паперу для упаковок (9 год.). Застосування прийомів створення виробів із паперу для декоративних упаковок подарунків. Аналіз конструкцій упаковок для різних товарів і продуктів.

Практична робота. Виготовлення упаковок для святкових подарунків. Конструювання упаковок за власним задумом.

12. Мобілі. Виготовлення експонатів на виставки (18 год.). Правила конструювання простих і складних мобілів та їхнє використання для експозиції виставкових робіт.

Практична робота. Виготовлення мобілів для експозиції виставкових робіт. Виготовлення колективних та індивідуальних виробів у різних техніках на тему: “Ми – майстри паперу, паперові інженери”. Творчий звіт гуртківців у своїх класах, школі з демонстрацією виробів.

Успільно корисна праця (15 год.). Виготовлення наочних посібників і моделей для використання в роботі гуртка.

13. Підсумкове заняття (3 год.). Підведення підсумків роботи гуртка, відзначення кращих гуртківців, огляд новинок літератури. Зустріч із гуртківцями минулих років.

Прогнозований результат

Учні мають знати: історію винайдення паперу та його властивості; найпоширеніші традиційні вироби з паперу в Україні; види витинанок; види аплікацій; прийоми гофрування паперу; техніку створення виробів із пап’є-маше; міжнародні умовні знаки, базові форми та прийоми складання в техніці оригамі; про традиційне, нетрадиційне та авторське оригамі; визначних оригамістів світу та їхні роботи; історію кусудам; історію ялинок оригамі; казки й оповідання оригамі; основні напрями конструювання при створенні нових виробів із паперу; як святково оформити приміщення, виставку й сервірувати стіл виробами з паперу; основи кольорознавства; властивості правильних багатогранників (Платонові тіла), правильних зірчастих багатогранників (тіла Кеплера – Пуансо), напівправильних багатогранників (тіла Архімеда); основні властивості одно- та багатобічних поверхонь; правила техніки безпеки.

Учні мають уміти: використовувати різні прийоми та техніки при виготовленні виробів із паперу; читати креслення, схеми й виконувати за ними вироби різних ступенів складності; креслити схеми виробів; виготовляти шаблони й трафарети; виготовляти різноманітні витинанки; виготовляти предметно-декоративні, силуетні та сюжетно-тематичні аплікації; виконувати гофрування паперу та виготовляти з нього різні вироби; виготовляти вироби з пап’є-маше; складати казки й оповідання для кращого запам’ятовування процесу складання; виготовляти вироби із простих плоских модулів і паперових

стрічок; виготовляти різноманітні кусудами та створювати власні конструкції; виготовляти вітальні листівки до свят; святково прикрашати приміщення, оформляти виставку та сервірувати стіл виробами з паперу; будувати моделі правильних опуклих багатогранників, правильних зірчастих багатогранників, напівправильних багатогранників за їхніми розгортками та з окремих модулів у техніці оригамі; будувати каркасні моделі багатогранників та їхні декоративні форми; конструювати флексагони різних типів; вміло підбирати кольори при оздобленні виробів; застосовувати одержані знання на уроках у школі; дотримуватись чіткості й акуратності в роботі, а також знаходити оптимальну декоративну форму та будову своїх виробів; економно витратити матеріали й бережно ставитись до інструментів та обладнання.

Література:

1. Афонькин С. Ю. Уроки оригами в школе и дома / С. Ю. Афонькин, Е. Ю. Афонькина. – М. : Аким, 1995. – 207 с.
2. Афонькин С. Ю. Оригами для знатоков. Динозавры / С. Ю. Афонькин, Е. Ю. Афонькина. – СПб. : Кристалл, 1999. – 207 с.
3. Афонькин С. Ю. Оригами для знатоков. Драконы / С. Ю. Афонькин, Е. Ю. Афонькина. – СПб. : Кристалл, 1999. – 137 с.
4. Афонькин С. Ю. Волшебные шары кусудамы / С. Ю. Афонькин, Е. Ю. Афонькина. – СПб. : Кристалл, 2001. – 153 с.
5. Белым С. Н. Задачи по геометрии, решаемые методами складывания (оригами) / С. Н. Белым. – М. : Аким, 1998. – 63 с.
6. Кошелев В., Афонькин С. Вырезаем и складываем / В. Кошелев, С. Афонькин. – СПб. : Кристалл, 2001. – 153 с.
7. Кунихико Касахари, Тоши Такахама. Оригами для знатоков / Касахари Кунихико, Такахама Тоши. – ALSIO, 1988 – 167 с.
8. Лу Розелль. Ракеты / Розелль Лу. – М. : Эксмо Пресс, 2002. – 175 с.

9. Мейстер Н. Г. Бумажная пластика / Н. Г. Мейстер. – М. : Астрель, 2001. – 62 с.

10. Сержантова Т. 365 моделей оригами / Т. Сержантова. – М. : Айрис Пресс Рольф, 1999. – 285 с.

21. Соколова С. Азбука оригами / С. Соколова. – М. : Эксмо, 2005. – 427 с.

3.1.6. Програма гуртка юних фотоаматорів “Фокус” (початковий, основний та вищий рівні)

Пояснювальна записка

Фотографія є найпоширенішим і найпопулярнішим видом мистецтва серед учнівської молоді.

Програма розрахована на учнів 5–11 класів, які будуть навчатися чотири роки в групах початкового, основного та вищого рівня. Якщо гурток комплектується з учнів, котрі уже займались в гуртках фотоаматорів або ознайомлені з основними поняттями фотопроцесу, то заняття можна проводити за програмою другого року навчання.

Завданням програми першого року навчання початкового рівня є ознайомлення гуртківців з основами фотографії; найпоширенішою, доступною для учнів фотоапаратурою й обладнанням; основними етапами фотопроцесу, жанрами фотографії та композиції. Особлива увага приділяється практичному фотографуванню.

Програма основного рівня навчання передбачає вивчення будови фотоапаратури, функціональних можливостей сучасних фотоапаратів, фізичних і хімічних процесів, які лежать в основі фотографії. Впроваджується вивчення основ професійної фотографії: наукової, рекламної, художньої, репортерської тощо. Гуртківці ознайомлюються із правом інтелектуальної власності та юридичними основами роботи фотомитця. Особливістю її є створення оптимальних умов для творчого розвитку, систематизації одержаних знань і навичок мікро-, макрозйомки, фотополювання, оволодіння фотожанрами усіх видів.

Програма другого року навчання враховує рівень засвоєння матеріалу першого року навчання, нахили та зацікавленість гуртківців окремими напрямками фотографування. Навчання протягом другого року слід практикувати в основному в

підгрупах індивідуально для виявлення і розвитку інтересів гуртківців. Вагоме місце в програмі 2–3 років навчання займає практична робота. Гуртківці мають досконало вивчити правила безпеки життєдіяльності й охорони праці, обережно використовувати фотоапаратуру й обладнання лабораторії.

Для талановитої та обдарованої молоді пропонується програма вищого рівня навчання, яка передбачає роботу із графічним редактором Adobe Photoshop. Діти вивчають призначення всіх інструментів програми для роботи із зображенням, додавання до зображень надписів, а також застосування до них різних фільтрів й ефектів. Вихованці одержують навички, необхідні для професійної обробки зображень і створення власних творчих образів.

Фотогурток вищого рівня навчання – це група учнів, які оволоділи основними знаннями та вміннями, захоплені фотографією, орієнтовані на професію фотографа. Основний метод роботи з такою групою – вдосконалення набутих навичок у різних жанрах фотографії через практичні завдання, виконання конкретних проєктів. Це актив гуртка, допомога керівнику в підготовці початківців. Гуртківців, схильних до педагогічної діяльності, слід готувати до роботи інструкторами з фотосправи.

Програму гуртка юних фотоаматорів складено з урахуванням знань, передбачених навчальними програмами з фізики, хімії й природознавства загальноосвітньої школи.

Керівник гуртка, враховуючи вікові особливості гуртківців, їхні інтереси й здібності, використовує різні форми навчання: бесіди, лекції, доповіді тощо. Програмою передбачена участь гуртківців в оформленні виставок, виготовленні альбомів, слайдів, буклетів, а також екскурсії на фотовиставки, у музеї.

Перевірка та оцінювання знань, умінь і навичок гуртківців здійснюється під час виконання ними практичних робіт; теоретична частина – у формі тестування за основними розділами програми. Тести складає керівник гуртка за погодженням із дирекцією закладу.

При виконанні практичних робіт відповідно до вимог техніки безпеки можливий поділ гуртківців на підгрупи.

Тематичний план (початковий рівень)

№	Розділ, тема	Кількість годин		
		усього	теорет.	практ.
1	Вступне заняття	3	2	1
2	Обладнання фотолабораторії. Будова фотоапарата	30	12	18
3	Одержання фотозображень	51	15	36
4	Фотографічні матеріали та фотографічні розчини	18	6	12
5	Чорно-біла фотографія. Негативний і позитивний процес	24	6	18
6	Глянсування, сушіння фотокарток	9	3	6
7	Основи композиції	15	6	9
8	Поняття про жанри фотографії	15	6	9
9	Художня обробка фотокарток	15	6	9
10	Кольорова фотографія	6	3	3
11	Практичне фотографування	27	3	24
12	Підсумкове заняття	3	–	2
Разом		216	68	148

Зміст програми

1. Вступне заняття (3 год.). Ознайомлення із планом роботи гуртка. Правила безпечної роботи в фотолабораторії, при роботі з хімічними розчинами й електрообладнанням. Перша медична допомога. Проведення вступного й первинного інструктажу. Історія фотографії. Українська фотографія. Значення фотографії та її застосування в науці, техніці й суспільстві.

Практична робота. Робота з вогнегасником та електроприладами, надання першої медичної допомоги.

2. Обладнання фотолабораторії. Будова фотоапарата (30 год.). Обладнання і його призначення. Призначення розчинів. Експозиція при фотодруці. Фотоапарат: оптика, допоміжні пристрої (експонетри, далекоміри, автоматика, видошукач). Будова фотоапаратів “Смена”, “ФЕД”, “Зеніт”, “Київ”, “Любитель”.

Практична робота. Вивчення конструкції фотозбільшувача, фотоліхтаря. Визначення експозиції при фотодруці. Пробні фотовідбитки. Зарядка фотоплівки, прийоми фотографування.

3. *Одержання фотозображень (51 год.).* Навички контактного друку. Правила поводження з фотопапером і розчинами. Фотограми. Одержання фотозображень за допомогою фотоапарата. Принцип дії фотоапарата. Правила користування фотоапаратами. Визначення експозиції, наведення на різкість. Вибір кадру (вибір об'єкта, точки фотографування, освітлення). Застосування штатива. Засоби визначення величини витримки. Різновиди фотографування (пейзаж, натюрморт, портрет, група, репродукування, рухомі об'єкти).

Практична робота. Виготовление фотограм. Робота на контактному станку, обробка фотопаперу, оформлення фотограм. Робота з різними фотоапаратами, експонетрами, зарядка плівки, робота на фотозбільшувачі. Виготовление фотографії. Аналіз одержаних фоторобот.

4. *Фотографічні матеріали та фотографічні розчини (18 год.).* Основні дані про чорно-білі й кольорові фотоплівки. Їхнє призначення та застосування. Фотопапір: характеристики, призначення, застосування. Хімічний склад проявників і фіксажів. Найпоширеніші рецепти проявників і фіксажів. Допоміжні розчини для тонування, підсилення, послаблення тощо.

Практична робота. Фотографування на фотоплівці різних видів. Приготування розчинів, користування хімікатами. Виготовление фотокарток.

5. *Чорно-біла фотографія. Негативний і позитивний процес (24 год.).* Негативні фотоматеріали, їхнє призначення. Фотобачки й правила їхнього використання. Технологія обробки плівок. Визначення оптимального часу проявлення плівок. Контактний і проєкційний фотодрук. Збільшувачі різних типів. Розчини для позитивного процесу. Кадрування, вибір експозиції.

Практична робота. Робота з фотобачками. Обробка фотоплівок. Аналіз якості проявлення плівок. Друкування фотокарток контактним і проєкційним способами.

6. *Глянсування, сушіння фотокарток (9 год.)*. Холодне й гаряче глянсування. Сушіння фотокарток. Зберігання плівок і фотокарток.

Практична робота. Робота на глянсувальниках, на склі. Сушіння фотокарток.

7. *Основи композиції (15 год.)*. Найпростіші композиційні форми. Вибір розміру карток. Побудова зображення при фотографуванні. Розміщення предметів. Відповідність змісту і назви фотографії.

Практична робота. Вибір точки зйомки, кадрування. Розміщення предметів зйомки. Використання освітлювачів, спалахів.

8. *Поняття про жанри фотографії (15 год.)*. Особливості зйомки пейзажу, натюрморту, портрета, спортивних змагань, пам'яток архітектури; репортаж.

Практична робота. Практичне фотографування в окремих жанрах.

9. *Художня обробка фотокарток (15 год.)*. Основні види обробки: маски, комбінований друк, соляризація тощо.

Практична робота. Художня обробка чорно-білої фотографії. Художня обробка кольорової фотографії в міні-лабораторіях. Ретушування фотокарток.

10. *Кольорова фотографія (6 год.)*. Особливості фотографування на сучасну кольорову фотоплівку фірми "Кодак", "Фуджі", "Коніка" тощо. Виготовлення кольорової фотографії в лабораторії.

Практична робота. Екскурсія в фотолабораторію "Кодак", "Коніка".

11. *Практичне фотографування (27 год.)*. Оптика при фотографуванні в різних умовах. Проведення фотоконкурсу.

Практична робота. Фотографування на природі, у школі, на виставці. Підведення підсумків конкурсу, відбір фотографій. Зустрічі з фотомайстрами, фотохудожниками.

12. *Підсумкове заняття (3 год.)*. Підведення підсумків роботи гуртка за рік. Організація виставки робіт гуртківців. Відзначення кращих учнів. Завдання на літо.

Тематичний план (основний рівень, перший рік навчання)

№	Розділ, тема	Кількість годин		
		усього	теорет.	практ.
1	Вступне заняття	3	2	1
2	Фотоапарати й фотооптика	24	9	15
3	Експонометрія	9	3	6
4	Композиція фотокадру	21	6	15
5	Фотографування:			
	– зі спалахом;	9	3	9
	– при природному освітленні;	15	6	6
	– при штучному освітленні	18	6	12
6	Прикладна фотозйомка	21	6	15
7	Різні жанри фотографії	36	6	30
8	Лабораторна обробка чорно-білих фотоматеріалів	18	6	12
9	Технічні та правові питання фотографії	18	6	12
10	Додаткова обробка фотографії	12	3	9
11	Звітна фотовиставка	9	3	6
12	Підсумкове заняття	3	3	–
Разом		216	68	148

Зміст програми

1. *Вступне заняття (3 год.)*. Формування групи, виявлення рівня знань учнів. Обговорення програми роботи гуртка. Правила безпечної роботи в гуртку. Проведення вступного первинного інструктажу.

Практична робота. Перевірка знань безпеки життєдіяльності під час роботи гуртка. Надання першої медичної допомоги.

2. *Фотоапарати і фотооптика (18 год.)*. Етапи вдосконалення фотоапаратури. Класифікація, технічні характеристики фотоапаратів і фотооптики. Спорядження фотографа. Фотографування зі змінною оптикою. Оптика: “Юпітер”, “МТО–300”, “ФС–12”, “Вега” тощо. Екскурсія у фотостудію, зустрічі з фотохудожниками.

Практична робота. Робота з різними апаратами, фотографування зі змінною оптикою. Друкування фотокарток.

3. *Експонометрія (9 год.).* Основні світлові величини. Будова, принцип дії експонометра. Експонометр фотоапаратів і система TTL.

Практична робота. Робота з різними експонометрами, визначення експозиції. Типові помилки при роботі з експонометрами.

4. *Композиція фотокадру (21 год.).* Тональна, світлотіньова й лінійна побудова кадру. Розміщення предметів у межах кадру. Вивчення композиції кадру через засоби масової інформації. Вибір точки зйомки.

Практична робота. Фотографування з різних точок зйомки. Вибір розмірів плану. Друкування фотографій.

5. *Фотографування (42 год.).*

– *Зі спалахом (9 год.).* Будова, принцип дії та класифікація імпульсних освітлювачів. Використання “спалаху” для вирішення творчих завдань.

Практична робота. Фотографування з різними «спалахами».

– *При природному освітленні (15 год.).* Фотографування в різних природних умовах (різне положення сонця, ясна й похмура погода, зима та літо). Оптимальний напрям фотографування.

Практична робота. Фотографування при різних умовах освітлення, вибір жанрів. Друкування фотографій.

При штучному освітленні (18 год.). Принцип дії, будова та призначення освітлювальних приладів, їхня класифікація. Розподіл освітлювальних приладів для зйомки різних видів, визначення експозиції. Застосування різних пристосувань при зйомці зі штучним освітленням (щити, екранні парасольки, рефлектори та ін.).

Практична робота. Використання при зйомці різних джерел світла та інших пристосувань. Визначення експозиції при зйомці.

6. *Прикладна фотозйомка (21 год.)* Макро- і мікрозйомка. Способи репродукції із дзеркальним фотоапаратом, збільшувачем. Фотоплівка для репродукції. Фотографія на

різних матеріалах (кераміка, пластмаса, тканина). Фотографіка. Ізогелія.

Практична робота. Репродукційне фотографування. Виготовлення і використання фотомасок. Використання освітлювачів. Друкування фотографій.

7. *Різні жанри фотографії (36 год.).* Особливості зйомки пейзажу, натюрморту, портрета, спортивних змагань, пам'яток архітектури, репортажу тощо.

Практична робота. Фотографування в різних жанрах. Друкування фотокарток. Підготовка фоторозповідей.

8. *Лабораторна обробка чорно-білих фотоматеріалів (18 год.).* Вимоги до приміщення, у якому проводиться обробка фотоматеріалів. Оптимальні умови обробки. Розчини для додаткової обробки: посилюючі, послаблюючі, для скорочення часу промивання фотографій та ін.

Практична робота. Обробка фотоматеріалів, тонування фотографій.

9. *Технічні й правові питання фотографії (12 год.).* Профілактичне обслуговування фототехніки. Простий і доступний ремонт фототехніки. Поради щодо використання сучасних фотоматеріалів. Авторські права фотолюбителя. Захист авторських прав. Етика фотографа. Публікація фотографій.

Практична робота. Виготовлення допоміжних пристроїв (освітлювачів, переносок, парасольки).

10. *Додаткова обробка фотографій (9 год.).* Тонування фотографій. Оздоблення фотокарток. Ретушування, комп'ютерна обробка.

Практична робота. Друкування фотографій. Відбір фотокарток на виставку, конкурс.

11. *Звітна фотовиставка (9 год.).* Відбір негативів і фотодрук виставкових робіт. Оформлення фотовиставки.

12. *Підсумкове заняття (3 год.).* Підведення підсумків навчального року, відзначення кращих учнів. Завдання на літо.

Тематичний план (основний рівень, другий рік навчання)

№	Розділ, тема	Кількість годин		
		усього	теорет.	практ.
1	Вступне заняття	3	2	1
2	Одержання дрібнозернистих фотозображень	21	6	15
3	Методи покращання якості негативів	12	3	9
4	Поліпшення відбитків при проєкційному друкуванні	21	9	12
5	Практика фотографування	63	18	45
6	Фотографування без помилок. Дефекти зображень	12	3	9
7	Кольорова фотографія	27	9	18
8	Виготовлення альбомів. Фотомонтажі	36	9	27
9	Підготовка гуртківця-інструктора	18	6	12
10	Підсумкове заняття	3	–	3
Разом		216	65	151

Зміст програми

1. *Вступне заняття (3 год.)*. Аналіз робіт, виготовлених учнями за літо. Ознайомлення із планом роботи гуртка. Правила пожежної, хімічної та електробезпеки в лабораторії, домашніх умовах. Обладнання робочого місця.

Практична робота. Надання першої долікарської допомоги при ураженні струмом й отруєнні хімічними речовинами.

2. *Одержання дрібнозернистих фотозображень (21 год.)*. Дрібнозернисті плівки. Дрібнозернисті проявники. Способи одержання дрібнозернистих зображень.

Практична робота. Фотозйомка дрібнозернистими плівками. Виготовлення дрібнозернистих проявників. Проявлення плівок. Виготовлення дрібнозернистих відбитків.

3. *Методи покращання якості негативів (12 год.)*. Хімічні способи покращання якості негативів: послаблення, посилення, технічне ретушування.

Практична робота. Виготовлення послаблюючих і посилюючих розчинів. Обробка негативів. Технічне ретушування негативів.

4. *Поліпшення відбитків при проєкційному друкуванні (21 год.).* Затемнення окремих ділянок відбитка. Друк із декількох негативів. Виготовлення різних масок.

Практична робота. Друк відбитків із затемненням окремих ділянок. Друк із декількох негативів. Виготовлення різних масок і друкування фотографій. Ретушування фотографій.

5. *Практика фотографування (63 год.).* Загальні вимоги до портретної зйомки. Поза та вираз обличчя особи, яку фотографують. Освітлення. Тон. Положення апарата. Портретна зйомка в приміщенні при природному та штучному освітленні. Положення апарата при зйомці пам'ятників архітектури. Вибір точки зйомки. Застосування коротко- і довгофокусних об'єктивів. Композиційна побудова кадру та його ідейність при зйомці в школі, майстернях, лабораторіях тощо. Засоби, що полегшують репортажну зйомку. Особливості при зйомці спортивних змагань.

Практична робота. Фотографування в школі, майстернях і лабораторіях; портретів, пейзажів, пам'яток архітектури, спортивних змагань, репродукцій, репортажне фотографування. Обробка плівок. Друк фотографій. Обробка фотографій на комп'ютері.

6. *Фотографування без помилок. Дефекти зображень (12 год.).* Типові помилки фотозйомки та способи їхнього уникнення. Помилки в процесі обробки фотоплівки й при фотодруці.

Практична робота. Виявлення та усунення дефектів зображення на негативах і фотовідбитках.

7. *Кольорова фотографія (27 год.).* Особливості зйомки на кольорову плівку. Світловідтворення. Обробка фотоплівки і кольорового фотопаперу.

Практична робота. Зйомка на кольорову плівку. Приготування розчинів, пробний фотодрук.

8. *Виготовлення альбомів. Фотомонтажі (36 год.).* Підбір негативів, фотокарток, форматування. Підписи до фотографій. Художнє оформлення.

Практична робота. Виготовлення індивідуальних альбомів, фотомонтажів.

9. *Підготовка гуртківця-інструктора (18 год.).* Обладнання фотолабораторії. Складання планів роботи, підготовка до занять. Методика проведення занять.

Практична робота. Підготовка матеріалів та обладнання для роботи гуртка. Організація занять гуртківця

10. *Підсумкове заняття (3 год.).* Підведення підсумків роботи гуртка. Організація виставки. Вручення нагород переможцям конкурсів, виставок. Завдання на літо.

Тематичний план (вищий рівень)

№	Розділ, тема	Кількість годин		
		усього	теорет.	практ.
1	Вступне заняття	3	3	-
2	Характеристика цифрових фотоапаратів	21	6	15
3	Програмне й системне забезпечення комп'ютера. Передача зображення з цифрового фотоапарата на комп'ютер	18	6	12
4	Класифікація ZOOM-об'єктів. Експозиція при зйомці та композиція фотокадрів	33	9	24
5	Графічний редактор Photoshop.	15	3	12
6	Роздільна здатність. Способи стиснення зображення	15	6	9
7	Режими та моделі кольору, установлення кольору	9	3	6
8	Робота із зображенням	87	18	69
9	Використання палітри layers	45	12	33
10	Додавання тексту до фотографії	24	6	18
11	Друкування фотографій	27	9	18
12	Photoshop та Web	24	6	18
13	Підсумкове заняття	3	3	-
Разом		324	90	234

Зміст програми

1. *Вступне заняття (3 год.)*. План роботи гуртка на навчальний рік. Розробка індивідуальних планів вихованців. Вступний інструктаж із техніки безпеки.

2. *Характеристика цифрових фотоапаратів (21 год.)*. Основні елементи будови цифрових фотоапаратів. Різні види передачі зображення. Система збереження інформації. Вибіркове видалення знімків. Безперервна фотозйомка. Світлочутливість і баланс білого. Спалах, умови його використання. Дво-, тримегапіксельні цифрові фотоапарати. Напівпрофесійні цифрові фотоапарати. Професійні цифрові фотоапарати.

Практична робота. Фотографування різними фотоапаратами. Зйомка із пріоритетом різних параметрів. Видалення знімків.

3. *Програмне та системне забезпечення комп'ютера. Передача зображення із цифрового фотоапарата на комп'ютер (18 год.)*. Поняття про центральний процесор, оперативну пам'ять, жорсткий диск. Їхні задачі. З'єднувальні порти. Периферійні пристрої. Принтери різних видів і робота з ними. Сканери.

Практична робота. Передача інформації з фотоапарата на комп'ютер за допомогою USB-порту. Записування фотографій на диски. Сканування фотографій. Друкування на принтері.

4. *Класифікація ZOOM-об'єктивів. Експозиція при зйомці та композиція фотокадрів (33 год.)*. Різні види ZOOM-об'єктивів. Стабілізатор зображення. Композиція кадру: симетрія та баланс композиції, лінійність композиції, кількість і розмір об'єктів у кадрі, перспектива, передній і задній плани. Точка зйомки, ракурс і масштаб у кадрі. Колір і контраст у кадрі.

Практична робота. Користування ZOOM. Фотографування об'єкту з різних точок зйомки, з різним масштабом. Будування композиції кадру.

5. *Графічний редактор Photoshop (9 год.)*. Графічна програма Photoshop. Використання програми для обробки та відновлення фотографій. Основні етапи роботи в програмі. Імпортування файлів. Створення зображення з нуля або на основі існуючої фотографії.

Практична робота. Створення нового документа. Імпортування різних файлів. Ознайомлення з меню програми. Збереження зображення.

6. *Роздільна здатність. Способи стискання зображення (15 год.).* Роздільна здатність зображення та монітора. Розмір зображення. Способи стискання зображення: архіватори, різні формати файлів (JPEG, PSD, PNG, GIF та ін.)

Практична робота. Стискання зображення шляхом збереження в різних форматах. Архівування. Зміна розмірів полотна й зображення.

7. *Режими та моделі кольору, установлення кольору (9 год.).* Поняття про моделі й режими кольору. Установлення кольору та його параметрів різними способами.

Практична робота. Зміна моделей та режимів кольору. Установлення параметрів кольору за допомогою інструмента Variations, зміна інших параметрів (діалогові вікна Levels, Curves Colors Balance та ін.).

8. *Робота із зображенням (87 год.).* Інструменти виділення, малювання. Virізання та копіювання фрагментів зображення. Виділення на основі різниці кольору. Збереження виділення. Знімок із розтушованими краями. Заливання. Просте заповнення та градієнтна заливка. Інструменти групи Shape. Кадрування. Способи зміни розмірів зображення, полотна й розмірів виділеної області. Поворот за годинниковою стрілкою та проти неї, поворот виділених областей. Створення й використання контурів. Контури та області виділення. Редагування контурів. Фільтри різних видів. Декоративні фільтри: для різкості, для розмиття зображення. Спотворювальні фільтри. Текстульні групи фільтрів. Художні групи фільтрів.

Практична робота. Виділення об'єктів за допомогою різних інструментів. Virізання елементів композиції. Просте заповнення та градієнтна заливка окремих фігур та фону. Кадрування різних фотографій, елементів. Зміна розмірів зображення й полотна за заданими параметрами. Повертання фотографії та виділеного елемента. Навчання вирівнюванню лінії горизонту. Вільне перетворення. Перетворення ділянки виділення в контур. Редагування контуру: інструменти та основні прийоми роботи з контурами. Використання контурів

(залівка та штриховка контуру, перетворення контуру в область виділення). Накладання фільтрів на зображення: наведення різкості, розмиття. Експериментування зі спотворювальними фільтрами. Створення власного фільтра.

9. *Використання палітри layers (45 год.)*. Поняття шару. Створення нового шару. Видалення шару. Робота з декількома шарами.

Практична робота. Створення нового шару, зміна послідовності шарів, відображення, приховування та видалення шарів. Робота з кількома шарами: непрозорість, об'єднання шарів. Залучання ефектів до шарів. Копіювання об'єктів з одного шару на інший.

10. *Додавання тексту до фотографії (24 год.)*. Інструмент Type: додавання тексту, палітра Character та Paragraph. *Практична робота*. Введення тексту. Робота з текстом: залівка, вирівнювання або викривлення надпису, додавання тіні та світіння.

11. *Друкування фотографій (27 год.)*. Підготовка зображення до друку. Особливості різних принтерів.

Практична робота. Друкування фотографій.

12. *Photoshop та Web (24 год.)*. Особливості підготовки зображень для Web. Формати та розміри файлів для Web.

Практична робота. Розміщення фотографій в Web. Створення галереї зображень.

13. *Підсумкове заняття (3 год.)*. Підведення підсумків роботи за рік. Організація виставки кращих власних проєктів гуртківців. Вручення нагород переможцям конкурсів, виставок.

Прогнозований результат

Учні мають знати: основи безпеки життєдіяльності й охорони праці в фотолабораторії; правила поведінки в музеї, виставковому залі; будову фотоапаратів, допоміжного обладнання; основні дані про хімічні та фізичні процеси при фотографуванні; жанри фотографії; основи композиції; теорію композиції фотографії; призначення фотонасадок; техніку гримування; сучасні фотоматеріали і фототехніку; будову фотоапарата та іншого фотографічного обладнання; основи роботи в програмі Photoshop: створення нового документа,

відкриття та збереження зображення; панель інструментів; режими й моделі кольору, установлення кольору; фільтри різних видів.

Учні мають уміти: користуватися фотоапаратурою; друкувати чорно-білі фотокартки; ретушувати й оформляти фотокартки; виконувати різножанрову фотозйомку; проводити фотозйомку різними фотоапаратами; аналізувати та попереджувати типові помилки юних фотографів; користуватися панелями інструментів; виконувати перетворення: зміна розмірів, обертання, зміни виділеної області; кадрувати зображення; працювати із шарами; створювати та використовувати контури; додавати текст до фотографій; сканувати зображення; підготувати до друку й друкувати фотографії.

Література:

1. Агафонов А. В., Фотобукварь / А. В. Агафонов, С. Т. Пожарская – М. : Мир, 1993. – 199 с.

2. Гринберг С. Цифровая фотография. Самоучитель / С. Гринберг. – СПб. : Питер, 2004. – 352 с.

3. Журба Ю. И. Краткий справочник по фотографическим процессам и материалам : Свойства черно-белых и цветных галогенсеребряных и несеребряных светочувствительных материалов и процессы химико-фотографической обработки / Ю. И. Журба. – 4-е изд.стер. – М. : Искусство, 1991. – 351 с.

4. Зотько М. Р. Процессы и рецептура в черно-белой фотографии : для начинающих фотолюбителей / М. Р. Зотько. – М. : Радио и связь. – 65 с.

5. Иофис А. Фотография для школьников / А. Иофис. – М. : Планета, 1973. – 184 с.

6. Ланський Є. М. Вчись фотографувати / Є. М. Ланський, В. Г. Сичов. – К. : Техніка, 1975. – 122 с.

7. Пожарская С. Фотомастер / С. Пожарская. – М. : Пента, 2001. – 336 с.

8. Тим Дуйли. Цифровая фотография для начинающих / Дуйли Тим. – М. : АРТ-Родник, 2003. – 312 с.

9. Топорков С. С. Трюки и эффекты в Photoshop CS2 для дизайнеров / С. С. Топорков. – М. : Изд-во “ДМК”. – 297 с.

3.1.7. Програма гуртка “Юний дизайнер” (основний рівень)

Пояснювальна записка

Протягом історії свого розвитку людина намагалась прикрасити життя, зробити привабливими необхідні речі: одяг, житло, посуд, знаряддя праці. У наш час широке впровадження техніки в усі галузі людської діяльності поставило художників перед необхідністю вирішення різних технічних й естетичних завдань у галузях машинобудування, приладобудування, транспорту та ін. Технічна естетика, або дизайн, у сучасних умовах спрямований на формування гармонійного предметного середовища. Художнє конструювання споріднює матеріальне виробництво з мистецтвом і тим самим збагачує духовний світ людини.

Вивчення та пропаганда технічної естетики й художнього проектування є важливим завданням художньо-конструкторської освіти, що поєднує естетику, техніку, технологію, ергономіку, біоніку, економіку та ін. У наш час дизайн має відродити “душу речей”, загублену в гонитві за кількістю та дешевиною.

Професія дизайнера в останні десятиріччя набула величезної популярності, стала необхідною в усіх сферах життя й діяльності людини. Культуру виробництва слід виховувати в людині з дитячих років.

Програма гуртка з дизайну основного рівня розрахована на навчання учнів протягом 3 років. На опрацювання навчального матеріалу на першому році навчання відводиться 144 год. (4 год. на тиждень), другому – 216 год. (6 год. на тиждень), третьому – 216 год. (6 год. на тиждень).

У гуртку учні поглиблюють свої знання з базових предметів: фізики, математики, трудового навчання, а також вивчають техніку малюнка, основи креслення, набувають необхідних навичок практичної роботи та ознайомлюються з інструментом і матеріалами, що використовуються в роботі дизайнера.

На першому році навчання перевага надається фронтальним методам, а також роботі в парах. Програмою другого року навчання передбачається комбінування групових та індивідуальних методів. У роботі гуртка на третьому році

навчання переважають індивідуальні форми роботи й самостійна пошуково-дослідницька діяльність учнів, які потребують професійної допомоги для поглиблення знань, удосконалення набутих умінь, навичок, підготовки до змагань, конкурсів, виставок, підвищення майстерності.

Програма основного рівня першого року навчання розрахована на учнів 5–6 класів. Вона передбачає оволодіння азами науки дизайну та початковими професійними навичками, формування в дітей творчого мислення, переконань щодо доцільності формування естетичного предметного середовища. У навчанні відбувається послідовний перехід від спостереження до абстрагування, від сприйняття зовнішньої форми до внутрішньої будови конструкцій. Поступово в дітей формується об'ємно-просторове мислення за рахунок двобічного процесу: від об'єму до площини та навпаки. Учні набувають знання з техніки малюнка, початків креслення, необхідних навичок практичної роботи, знайомляться з інструментами дизайнера та матеріалами, що використовуються в роботі.

Програма гуртка з дизайну другого року навчання побудована таким чином, щоб поглибити знання, отримані першого року навчання, сформувані навички роботи з основними інструментами, матеріалами. Учні ознайомлюються з мовами дизайну та особливостями законів ергономіки. Використання комп'ютерної техніки й графічних редакторів різних рівнів сприяють ефективності навчання. Поряд із цим учні вивчають основи традиційного малюнку. Особлива увага приділяється практичній роботі – створенню макетів і моделей за особистим задумом.

Програмою гуртка третього року навчання передбачено організацію індивідуальної та самостійної пошуково-дослідницької діяльності учнів, спрямованої на створення й реалізацію власних технічних проєктів, участь у конкурсах і виставках. У змісті програми розкриваються особливості процесу художнього конструювання: стадії проєктування, проєктної графіки і макетування як засобів проєктної мови (передачі творчого задуму).

На третьому році навчання доцільно надавати учням самостійність у виборі шляхів отримання й творчого

опрацювання інформації, необхідних для роботи матеріалів та інструменту. Учні мають здійснювати самоконтроль якості виконання готового проекту та вміти захищати свій виріб, висловлюючи власну думку.

Під час навчання учні використовують сучасні інформаційні технології.

Навчаючи учнів методиці художнього конструювання як особливому виду діяльності, керівник гуртка має обирати конкретні, найхарактерніші об'єкти, різні за призначенням, функціями та ступенем складності.

Програмою передбачено теоретичні й практичні заняття, між якими забезпечується наступність.

На практичних заняттях учні засвоюють методику проектування, поєднують практичну діяльність з основними теоретичними принципами формоутворення та усвідомлення проектної ситуації, досліджують зразки різних транспортних засобів, вивчають технологічні прийоми й варіанти виготовлення окремих деталей, конструюють і моделюють техніку, виготовляють вироби з різних матеріалів.

Навчально-виховний процес будується на основі методики особистісно-орієнтованого навчання й виховання. Під час проведення занять застосовуються традиційні та інноваційні педагогічні технології, використовуються сучасні інформаційно-технологічні засоби навчання.

Перевірка та оцінювання знань й умінь учнів здійснюються на узагальнюючих заняттях (після вивчення кожної теми), виставках і змаганнях.

Наприкінці навчального року доцільно проводити підсумкові заняття, на яких аналізуються робота групи та кожного вихованця за рік, влаштовуються виставки кращих учнівських робіт.

Програма є орієнтовною і керівник гуртка може вносити зміни й доповнення в її зміст, ураховуючи інтереси дітей, стан матеріально-технічного забезпечення закладу та кількість годин, відведених на її вивчення.

Тематичний план (основний рівень, перший рік навчання)

№	Розділ, тема	Кількість годин		
		усього	теорет.	практ.
1	Вступне заняття	2	2	–
2	Поняття про творчу діяльність дизайнера	16	4	12
3	Тематичний малюнок	24	6	18
4	Шрифти. Піктографічні знаки	14	4	10
5	Людина. Дизайн. Середовище	14	4	10
6	Художнє конструювання та макетування	66	10	56
7	Екскурсії	6	–	6
8	Підсумкове заняття	2	–	2
Разом		144	30	144

Зміст програми

1. *Вступне заняття (2 год.)*. Мета і завдання гуртка. Ознайомлення із програмою. Інструктаж із техніки безпеки, протипожежної безпеки, правил поведінки. Організаційні питання.

2. *Поняття про творчу діяльність дизайнера (16 год.)*. Історія дизайну. Закон єдності форми та змісту – один із найважливіших у художній творчості. Формування основних критеріїв дизайну в процесі еволюції промислових товарів і транспортної техніки. Транспортний дизайн. Основні поняття дизайну: зручно, надійно, дешево, гарно, економічно. Робоче місце дизайнера, інструмент і матеріали, які використовують дизайнери. Прийоми роботи з матеріалами та інструментом.

Практична робота. Прийоми роботи з матеріалом різних видів: папером, картоном, пінопластом тощо. Застосування прийомів роботи із креслярськими інструментами, ножицями, різцями для паперу, термолобзиком для пінопласту. Виготовлення простих моделей транспортної техніки: ракет, автомобілів із картону, паперу й пінопласту. Використання власних креслень і шаблонів. Проведення конкурсу на кращу модель.

3. *Тематичний малюнок (24 год.)*. Малюнок – основа творчої діяльності дизайнера. Види малюнків. Особливості матеріалів (папір, картон) та інструментів (олівець, ручка, вугілля). Прийоми виконання малюнків. Композиція в малюнку. Фарби, їхня різноманітність і застосування залежно від призначення малюнка.

Практична робота. Найпростіший малюнок. Виконання малюнка типу “геометричний ритм” олівцем, пером і тушшю. Виконання малюнка пером та тушшю на склі з подальшим розфарбуванням нітрофарбами. Малювання з пам’яті: космічна техніка, автомобіль. Виготовлення ескізів транспортної техніки в різних ракурсах. Виготовлення креслень і макету транспортного засобу за ескізами.

4. *Шрифт. Піктографічні знаки (14 год.)*. Історія писемності. Шрифт. Орнамент. Піктографічні знаки та їх використання в техніці. Ознайомлення з різними видами шрифтів, трафаретами. Інструменти для шрифтової роботи та прийоми роботи з ними.

Практична робота. Написання букв алфавіту в клітинках зошита ручкою та плакатними перами. Виконання розмітки на папері для написання слів шрифтом. Відпрацювання прийомів роботи з інструментом для шрифтової роботи. Вирізування трафарету. Робота з аерографом.

5. *Людина. Дизайн. Середовище (14 год.)*. Людина як об’єкт дизайну. Урахування особливостей людської фігури під час проектування предметів навколишнього середовища. Зображення людини в будь-якій тематичній композиції.

Практична робота. Виконання малюнків фігури людини в русі. Виготовлення фігурки людини із пластиліну на дротяному каркасі. Виготовлення й оформлення тематичної сценки.

6. *Художнє конструювання та макетування (66 год.)*. Робота дизайнера над виготовленням нової форми, нового предмета. Основні етапи роботи над проектом виробу. Різні види техніки та основні фактори, що впливають на зміну форми. Макетування в художньому конструюванні. Макети та моделі. Техніка виготовлення макета.

Практична робота. Вибір теми роботи, підбір матеріалів. Виготовлення ескізів і креслень транспортного засобу. Варіанти

кольорового рішення. Робота з папером, картоном, гіпсом, пінопластом. Ознайомлення з технікою пап'є-маше. Виготовлення самостійно розроблених моделей або макетів транспортних засобів.

7. *Екскурсії (6 год.)*. Екскурсії на виставки та в музеї. Зустрічі з художниками, дизайнерами, конструкторами.

8. *Підсумкове заняття (2 год.)*. Підведення підсумків роботи за рік, виставка кращих учнівських робіт.

Прогнозований результат

Учні мають знати: основні поняття про творчу діяльність дизайнера, про його робоче місце, матеріали та інструменти; основні поняття дизайну; види малюнків; різні види шрифтів, орнаментів, піктографічні знаки; основні правила роботи з аерографом; особливості людської фігури; еволюцію речей; основні складові елементи та принципи роботи техніки різних видів; основні лінії креслення, правила креслення; властивості та прийоми роботи з різноманітними матеріалами; техніку пап'є-маше; правила безпеки при роботі з різноманітними інструментами.

Учні мають уміти: розрізняти види малюнків; виконувати малюнки різними техніками та інструментами: малюнок типу "геометричний ритм" олівцем і пером, малюнок по пам'яті; писати плакатними перами, робити текстові трафарети; виконувати аерографом написи за допомогою трафарету; використовувати особливості людської фігури при конструюванні техніки та предметів довкілля; будувати еволюційний ланцюжок різних речей: колеса, ручки, транспортного засобу; всебічно аналізувати об'єкт, виконувати його ескізи в різних ракурсах; працювати з різноманітними матеріалами; виконувати креслення моделей з поступовим їхнім ускладненням; виготовляти макети технікою пап'є-маше; виготовляти макети транспортних засобів за власними ескізами та кресленнями; робити художнє оформлення моделей різними фарбами та різнокольоровою самоклеючою плівкою.

Тематичний план (основний рівень, другий рік навчання)

№	Розділ, тема	Кількість годин		
		усього	теорет.	практ.
1	Вступне заняття	3	3	–
2	Людина та ергономіка	54	9	45
3	Мови дизайну. Комп'ютерна графіка	27	6	21
4	Малюнок: – перспектива й простір; – виконання художніх робіт технікою напильника	9	3	6
		21	3	1)
5	Формотворення: – біоніка; – дизайн форми; – паперова пластика; – макетні роботи	9	3	6
		9	3	6
		12	3	9
		39	9	30
6	Дизайн навколо нас: – дизайн та архітектура; – дизайн і скульптура	24	5	19
		(9)	(2)	(7)
		(15)	(3)	(12)
7	Експерсії	7	–	7
8	Підсумкове заняття	2	–	2
Разом		216	47	169

Зміст програми

1. Вступне заняття (3 год.).

Ознайомлення з роботою гуртка. Інструктаж із техніки безпеки, протипожежної безпеки, правил поведінки. Організаційні питання.

2. Людина та ергономіка (54 год.). Поняття про ергономіку та антропометрію. Особливості людської постаті з погляду ергономіки. Зони діяльності людини в сидячому та стоячому положенні. Закони ергономіки. Застосування законів ергономіки в проектуванні транспорту, предметів навколишнього середовища. Пропорції людини.

Практична робота. Малювання фігури людини за схемою, вивчення основних пропорцій. Малювання фігури людини в різних положеннях. Виготовлення масштабної рухливої фігурки

людини. Розробка й замальовка ескізів транспортних засобів, людини. Виготовлення креслень за ескізами. Виготовлення макету чи моделі транспортного засобу за ескізами та кресленнями.

3. *Мови дизайну. Комп'ютерна графіка (27 год.)*. Мови дизайну: семіотична, образна, комп'ютерна. Створення образу в живописі та дизайні. Персональний комп'ютер як інструмент у творчій діяльності дизайнера. Графічні редактори різних рівнів.

Практична робота. Робота із графічними редакторами різних рівнів: "Paint", "Real DRAW Pro", "Corel".

4. *Малюнок (30 год.)*. Перспектива та простір. Перспектива в художніх творах. Закони перспективи. Види перспективи. Перспектива на площині: лінія горизонту, точки сходження. Колір. Властивості кольорів, групи та ознаки кольорів.

Практична робота. Малювання олівцем паралелепіеда й транспортного засобу за законами перспективи. Малювання фарбами. Робота аерографом. Створення художнього твору (пейзажу) технікою напilenня за допомогою аерографа (повітряна та кольорова перспектива).

5. *Формотворення (69 год.)*. Вивчення досконалості природних форм як передумова до вдосконалення промислових виробів. Використання біологічних форм у художньому конструюванні. Основні методи дизайнерської біоніки. Конструктивно-композиційне групування елементів, ритміка природних форм. Риси природної форми. Дизайн форми. Основні закони формотворення. Формоутворювальні лінії. Взаємозв'язок об'єму й простору. Функціональне призначення об'єкта та його форма. Паперова пластика. Поняття напівоб'ємного та об'ємного виробу з паперу. Макетні роботи. Підбір матеріалу залежно від особливостей форми, об'єкта й призначення макета (пошуковий, довідний, демонстраційний). Образотворчі засоби передачі фактур різних матеріалів. Імітація фактури дерева, пластмаси, шкіри, каменю, декоративної тканини.

Практична робота. Аналіз динамічності й статичності форми. Втілення "живого образу" в штучний виріб за допомогою зміни форми та графічних вирішень. Виконання об'ємних композицій на симетрію й асиметрію. Виконання робіт

із паперу: оригамі, напівоб'ємні аплікації (“Нептун”, “Фрегат”), об'ємні фігурки тварин із паперу або з м'якої жерсті. Формотворення за допомогою паперової пластики.

Імітація фактур різних матеріалів. Виготовлення макетів за власними ідеями.

6. *Дизайн навколо нас (24 год.)*. Історія архітектури. Архітектурні пам'ятники минулого та основні архітектурні стилі (готика, бароко, рококо, ренесанс, модерн). Дизайн і архітектура. Історія скульптури. Матеріали та інструменти скульптора. Скульптура в інтер'єрі та екстер'єрі.

Практична робота. Перегляд слайдів. Моделювання та конструювання найпростіших архітектурних форм. Виконання простих скульптур із пластиліну, глини. Виливання моделей із гіпсу.

7. *Екскурсії (7 год.)*. Екскурсії на виставки та в музеї.

8. *Підсумкове заняття (2 год.)*. Підведення підсумків роботи гуртка. Виставка творчих робіт учнів.

Прогнозований результат

Учні мають знати: поняття ергономіки та її закони; особливості будови людської фігури з позицій ергономіки; основні закони формоутворення; поняття про перспективу та простір; принципи біоніки; фактури різних матеріалів; види макетів; мову дизайну; принципи створення образу в живописі та комп'ютерному дизайні; історію архітектури, видатні пам'ятники архітектури та основні архітектурні стилі (готика, бароко, рококо, ренесанс, модерн); історію скульптури; графічні редактори “Paint”, “Real DRAW Pro”, “Corel”; матеріали та інструмент скульптора.

Учні мають уміти: застосовувати закони ергономіки на практиці; малювати людську фігуру за схемою в різних положеннях; виготовляти масштабну фігурку людини і використовувати її при розробці та конструюванні діючих моделей і макетів; практично застосовувати закони перспективи при виконанні художніх робіт; виконувати роботи в техніці напilenня, використовуючи аерограф та фарби; застосовувати принципи біоніки при конструюванні виробів; практично застосовувати закони формотворення (оригамі, монотипія,

об'ємне конструювання з паперу, жерсті тощо); самостійно добирати відповідний матеріал залежно від особливостей форми та призначення макета; імітувати фактури різноманітних матеріалів; самостійно розробляти та виготовляти макети й діючі моделі; користуватися графічними редакторами різних рівнів: "Paint", "Re-al DRAW Pro", "Corel"; самостійно виконувати прості архітектурні форми з різноманітного матеріалу (папір, пінопласт, пластик); виконувати прості скульптури з пластиліну та глини; виливати моделі з гіпсу; досліджувати сучасні течії дизайну; користуватися періодичними виданнями, спеціальною технічною літературою.

Тематичний план (основний рівень, третій рі навчання)

№	Розділ, тема	Кількість годин		
		усього	теорет.	практ.
1	Вступне заняття. Інструктаж з техніки безпеки	3	3	–
2	Консультації з питань вибору та розподілу тем індивідуальних проєктів (виробів)	6	6	–
3	Робота з науковою літературою, спеціальними періодичними виданнями за обраними темами	18	18	–
4	Пошукова робота зі створення проєкту (виробу): виготовлення ескізів, креслень. Підбір необхідних матеріалів	18	–	18
5	Самостійна робота над проєктом (виробом): виготовлення, оздоблення	153	–	153
6	Захист проєктів. Участь у виставках, конкурсах і змаганнях	9	–	9
7	Екскурсії	7	–	7
8	Підсумкове заняття	2	–	2
Разом		216	27	189

Зміст програми

1. *Вступне заняття (3 год.)*. Ознайомлення із планом роботи. Інструктаж із техніки безпеки, протипожежної безпеки, правил поведінки. Організаційні питання.

2. *Консультації з питань вибору та розподілу тем індивідуальних проєктів (6 год.)*. Ознайомлення із графіками проведення міських, обласних, всеукраїнських і міжнародних виставок, конкурсів, змагань. Робота з Положеннями про ці масові заходи. Вибір розділу (напрямку) виставки, конкурсу, змагання, за яким буде готуватися проєкт (виріб). Визначення мети, теми та назви проєкту (виробу).

3. *Робота з науковою літературою, спеціальними періодичними виданнями за обраними темами (18 год.)*. Робота з енциклопедичними виданнями, технічними словниками, періодичною та спеціальною літературою. Перегляд кіно-, фотоматеріалів. Пошук необхідної інформації в мережі Internet за обраними темами проєктів (виробів).

4. *Пошукова робота зі створення проєкту (виробу): виготовлення ескізів, креслень. Підбір необхідних матеріалів (18 год.)*.

Практична робота. Замальовка ескізів, підбір кольорової гами.

Виготовлення необхідних креслень.

Визначення та підбір матеріалів, інструментів, необхідних для практичної роботи.

Виготовлення пошукових макетів.

5. *Робота над проєктом (виробом): виготовлення, оздоблення (153 год.)*.

Практична робота. Самостійне виготовлення виробу згідно із кресленнями та пошуковими макетами, деталізація.

Фарбування та оздоблення.

Компонування експозиції (за бажанням автора).

6. *Захист проєктів. Участь у виставках, конкурсах і змаганнях (9 год.)*.

Практична робота. Підготовка рефератів або науково-дослідницьких робіт, креслень, фотоматеріалів, необхідних для захисту проєктів (виробів).

Відкритий захист власних проєктів.

Участь у виставках, конкурсах і змаганнях.

7. *Експерсії (7 год.)*. Експерсії на виставки та в музеї.

8. *Підсумкове заняття (2 год.)*. Підведення підсумків роботи гуртка. Аналіз роботи групи та окремих учнів. Надання індивідуальних рекомендацій щодо подальшої творчої діяльності вихованців.

Прогнозований результат

Учні мають знати: основи ергономіки та її закони; основи біоніки та її принципи; основні закони формотворення; мови дизайну; умови участі у виставках, конкурсах і змаганнях

Учні повинні вміти:

– організувати робоче місце, дотримуватись правил техніки безпеки при роботі з різним обладнанням та інструментом;

– застосовувати закони ергономіки на практиці;

– урахувати принципи біоніки при конструюванні проектів (виробів);

– застосовувати мови дизайну;

– самостійно виконувати ескізи та креслення власних проектів (виробів);

– самостійно добирати відповідний матеріал залежно від особливостей форми та призначення проекту (виробу);

– уміти імітувати фактури різних матеріалів;

– працювати з енциклопедичними виданнями, технічними словниками, періодичною та спеціальною літературою, знаходити необхідну інформацію в мережі Internet;

– працювати із графічними редакторами різних рівнів: “Paint”, “Real DRAW Pro”, “Corel” та використовувати їх при роботі над проектами (виробами);

– самостійно розробляти та виготовляти власні проекти (вироби), застосовуючи на практиці набуті знання із креслення, малювання, формотворення, біоніки, ергономіки;

– брати участь у дискусії, відстоювати власну думку, аргументовано захищати власний проект (виріб);

– брати участь у виставках, конкурсах, змаганнях різних рівнів.

Література:

1. Арнхейм Рудольф. Искусство и визуальное восприятие / Рудольф Арнхейм. – М. : Прогресс, 1974. – 396 с.
2. Вэлен Эверс. Искусство дизайнера с компьютером и без... . – Пер. с англ. / Эверс Вэлен, Кендра Эрика. – М. : Кудиц-Образ, 2005. – 204 с.
3. Вильямс Р. Дизайн для недизайнеров. – Пер. с англ. / Р. Вильямс. – СПб. : Символ-Плюс, 2008. – 192 с.
4. Гармаш И. И. Тайны бионики / И. И. Гармаш. – К. : Радянська школа, 1985. – 229 с.
5. Кудрявцев А. И. Шрифт : история, теория, практика : Учебно-методическое пособие / А. И. Кудрявцев. – М. : Университет Натальи Нестеровой, 2003. – 248 с.
6. Курушин В. Д. Дизайн и реклама / В. Д. Курушин. – М. : ДМК Пресс, 2006. – 272 с.
7. Михайлов С. М. Основы дизайна : Учебник для специальности 2902.00 “Дизайн архитектурной среды” / С. М. Михайлов, Л. М. Кулеева. – Казань : Новое Знание, 1999. – 240 с.
8. Розенсон И. А. Основы теории дизайна : Учебник для вузов / И. А. Розенсон. – СПб. : Питер, 2006. – 220 с.
9. Ростовцев Н. Н. Академический рисунок / Н. Н. Ростовцев. – М. : Просвещение, 1989. – 264 с.
10. Семченко П. А. Основы шрифтовой графики : Учеб. пособие для вузов / П. А. Семченко. – Мн. : Выш. школа, 1978. – 96 с.
11. Устин В. Б. Композиция в дизайне. Методические основы композиционно-художественного формообразования в дизайнерском творчестве : Учебное пособие. – 2-е изд., уточненное и доп. / В. Б. Устин. – М. : АСТ : Астрель, 2007. – 239 с.
12. Холмянский Л. М. Дизайн / Л. М. Холмянский, А. С. Щипанов. – К. : Радянська школа, 1991. – 280 с.
13. Чернышев О. В. Формальная композиция. Творческий практикум. – О. В. Чернышев. – Мн. : Харвест, 1999. – 312 с.

14. Шпара П. Е. Техническая эстетика и основы художественного конструирования / П. Е. Шпара, Н. П. Шпара. – К.: Вища школа, 1989. – 244 с.

3.1.8. Документація керівника гуртка

Керівник гуртка повинен протягом 15 днів (з 1 по 15 вересня або протягом навчального року) скомплектувати групи. Цей період вважається його робочим часом. Щойно групи будуть укомплектовані, керівник гуртка подає заступникові директора школи графік занять і гурток починає свою діяльність.

Графік роботи гуртків є обов'язковим діловим документом загальноосвітнього навчального закладу. До його складання заступникові директора школи необхідно віднестися з повною відповідальністю і врахувати такі рекомендації:

1) роботу гуртків необхідно планувати в дні з найменшою кількістю уроків з обов'язковою перервою після основних занять;

2) заняття групи, особливо гурток початкового рівня, не повинне перевищувати 1,5–2 години на день (із метою профілактики перевтоми, а також з урахуванням зайнятості деяких дітей в 2–3 гуртках);

3) при проведенні занять тривалістю більше 1 академічної години в день і залежно від їх характеру через кожних 45 хвилин організовується перерва для відпочинку зі зміною виду діяльності;

4) загальна тижнева кількість годин роботи гуртка згідно графіка роботи гуртків повинна відповідати педагогічному навантаженню керівника;

5) графік роботи гуртків затверджується директором школи на початку навчального року.

Заступник директора школи з виховної роботи, згідно зі своїм посадовим обов'язкам, виконує такі функції: надає методичну допомогу в складанні навчальних програм і планів; проводить інструктаж із ведення документації; контролює якість навчально-виховного процесу в гуртках, виконання навчальних програм і планів гуртків, дотримання вимог, до ведення журналу обліку роботи гуртка; аналізує зайнятість гуртковою роботою дітей (особливо підлітків “групи ризику”) тощо.

Заступник директора вчасно повинен занести в банк педагогічної інформації дані про роботу гуртків школи у вигляді спеціальної картки.

КАРТКА ГУРТКА

1. Назва навчального закладу _____

2. Напря́м діяльності гуртка _____

3. Основні дані про керівника гуртка:

а) прізвище, ім'я, по батькові _____

б) рік, число, місяць народження _____

в) освіта _____

г) назва вищого або середнього спеціального навчального закладу, рік закінчення _____

д) спеціальність згідно диплому _____

е) педагогічний стаж _____

ж) стаж роботи на посаді керівника гуртка _____

з) в якому році проходив(ла) курси підвищення кваліфікації як керівник гуртка _____
якщо курси ПК закінчено протягом останніх 5 років з іншої спеціальності, то вкажіть її та рік проходження _____

і) рік проходження останньої атестації _____

на якій посаді _____

рішення атестаційної комісії _____

к) які нагороди маєте _____

л) працює на ставку, 0,5 ставки, 0, 25 ставки (підкресліть або вкажіть інші дані) _____

5. Основні дані про гурток:

а) рівень навчання _____

б) на який період навчання розраховано _____

в) вік учнів _____

г) кількість годин на тиждень _____

д) наповнюваність гуртка _____

е) наявність програми роботи гуртка _____

ж) загальна кількість годин (на навчальний рік) _____

із них на теоретичні заняття _____

на практичні заняття _____

на індивідуальну роботу (якщо є) _____

з) з ким і коли погоджено навчальний план і програма гуртка _____

Дата заповнення картки _____

Наприкінці кожного семестру заступник директори школи аналізує виконання навчальних програм і планів. Для аналізу можна використати спеціальну схему.

**СХЕМА
АНАЛІЗУ ВИКОНАННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПЛАНУ,
ПРОГРАМИ Й ВЕДЕННЯ ЖУРНАЛУ РОБОТИ ГУРТКА**

Дата перевірки _____
Мета перевірки _____

Назва гуртка _____

П.П.П. керівника гуртка _____

1. Виконання навчального плану й програми (на час перевірки).

Теоретична частина:

а) кількість годин за планом _____

б) проведено фактично _____

в) розбіжність у годинах _____

г) причини невиконання плану й програми _____

Практична частина:

а) форми занять і види робіт:

_____ за планом _____
фактично _____

_____ за планом _____
фактично _____

_____ за планом _____
фактично _____

_____ за планом _____
фактично _____

_____ за планом _____
фактично _____

_____ за планом _____
фактично _____

2. Облік індивідуальних занять із учнями _____

3. Облік відвідуваності занять гуртка _____

4. Своєчасність, правильність, охайність і повнота записів у журналі обліку роботи гуртка _____

Підпис перевіряючого: _____

Наприкінці навчального року керівник гуртка в журналі обліку роботи (для кожної групи ведеться окремий журнал) робить такий запис:

За програмою _____ годин.

Проведено _____ годин.

Програму виконано чи не виконано (вказуються причини).

Запис засвідчується особистим підписом керівника гуртка.

Щоб уникнути помилок у веденні документації, заступник директора на початку навчального року проводить інструктаж для керівників гуртків із ведення “Журналу планування й обліку роботи гуртка”.

Основні вимоги до ведення “Журналу планування й обліку роботи гуртка” такі:

– журнал повинен бути заведений для кожної групи гуртка окремо на весь навчальний рік;

– журнал веде керівник гуртка й несе особисту відповідальність за його стан;

– усі записи в журналі ведуться кульковою ручкою синього або чорного кольору (не допускаються виправлення, закреслення, штрихування);

– розділ “План роботи” заповнюється на початку навчального року або на початку кожного семестру;

– у розділі “Загальні відомості про вихованців (учнів, слухачів)” указується №п/п, прізвище, ім’я, по батькові дитини, дані про батьків, домашня адреса, телефон. Можуть вказуватися й інші дані за рішенням адміністрації школи;

– розділ “Вступний інструктаж із техніки безпеки” заповнюється в обов’язковому порядку;

– у розділі “Облік відвідуваності” використовуються такі умовні позначення: “н” – був відсутній з неповажної причини; “хв” – був відсутній через хворобу; “н/б” – був відсутній з поважної причини;

– проти прізвища вибулого учня пишеться “вибув”;

– у розділі “Облік роботи гуртка” вказується № заняття, дата проведення, тема заняття (зміст роботи на занятті), кількість годин (відповідно до календарно-тематичного плану), підпис керівника гуртка.

Кількість записаних годин має відповідати погодинному педагогічному навантаженню.

Облік робочого часу в дні відсутності дітей у школі (наприклад, під час карантину, днів здоров'я, туристичних поїздок тощо) на підставі наказів відділу освіти, директора школи) керівник гуртка може вести в розділі “Методична й практична робота”, указуючи дату, зміст діяльності (види робіт), кількість годин, підпис.

У графі “Зміст діяльності” можуть бути записані такі види робіт: виготовлення методичних посібників, пристроїв, наочного приладдя, ремонт приладів, інструментів, написання розробок занять, сценаріїв масових заходів тощо.

Облік індивідуальних занять (найчастіше в групах основного рівня) може вестися керівником гуртка на окремій сторінці. Кількість годин на індивідуальні заняття повинна збігатися з навчально-тематичним планом.

На окремій сторінці може вестися облік участі гуртківців у підготовці й проведенні масових шкільних, міських, всеукраїнських заходів (виставок, концертів, конкурсів, творчих звітів, змагань тощо).

Журнал обліку роботи гуртка перевіряється не менш 5 разів на рік: на початку навчального року, перед осінніми канікулами, наприкінці I семестру, перед весняними канікулами, наприкінці навчального року.

На сторінці “Зауваження щодо ведення журналу” заступник директора школи, який курує роботу гуртків, робить запис про результати перевірки журналу обліку роботи гуртка: дата перевірки, зауваження, терміни усунення недоліків, підпис.

При підготовці до заняття гуртка керівникові необхідно скласти конспект, що може мати таку структуру: № заняття, дата проведення, тема, мета, завдання, устаткування, вступна частина заняття, основна частина (теоретична, практична із вказівкою видів роботи; групова й індивідуальна робота й ін.), заключна частина (підведення підсумків заняття, усна оцінка досягнень вихованців, учнів, слухачів).

Серйозну увагу необхідно приділити підготовці вступного заняття на початку навчального року. При вмілій організації вступного заняття керівник гуртка може вирішити відразу кілька

психологічних проблем: подолання комплексу побоювання (через незнання групи), створення іміджу керівника, визначення орієнтації на дану групу учнів і їхні інтереси, установлення стилю взаємин, швидке знайомство з дітьми та їх залучення до діяльності.

Для швидкого знайомства з вихованцями гуртка на першому занятті можна використати різні методики: методи інтерактивного навчання, корекція очікувань, позитивна емоційна піднесеність, обмін інформацією про себе, зразок, гра, візитка, анкета тощо.

Навчальна робота гуртка може здійснюватися в різних організаційних формах: заняття, семінар, лекція, конференція, читання, вікторина, концерт, змагання, тренування, репетиція, похід, екскурсія, експедиція, практична робота в лабораторіях, майстернях, теплицях, на природі тощо.

Керівник гуртка повинен здійснювати оптимальний вибір форм, методів і засобів навчання й виховання гуртківців, раціонально розподіляти час заняття на пасивні й активні форми роботи з дітьми.

Для якісного проведення занять гуртка директор школи забезпечує приміщення, що відповідає санітарно-гігієнічним нормам і профілю, устаткування, інвентар, необхідні матеріали. Матеріальну відповідальність за їхнє збереження несе керівник гуртка.

Також керівник гуртка відповідає за життя й здоров'я дітей під час заняття, за дотримання санітарно-гігієнічних норм і правил.

Досвід роботи багатьох шкіл показує, що доцільно наприкінці кожного навчального року проводити звіт дитячих творчих об'єднань, у тому числі й гуртківців, на святковому концерті в День творчості, у День відкритих дверей, на фестивалі дитячої творчості тощо.

Велику допомогу педагогові в організації роботи гуртка може надати дитяче самоврядування. На початку навчального року обирається староста гуртка, його заступник, відповідальні за певні напрямки роботи; визначаються завдання роботи кожного. Підтримка й розвиток ініціативи, самостійності вихованців (учнів, слухачів) буде сприяти формуванню творчої

особистості. Усі питання організації життєдіяльності гуртка можна вирішувати спільно на зборах (як вищому органі самоврядування), повноваження якого можна визначити на початку навчального року.

Необхідно залучити до організації діяльності гуртка батьків вихованців (учнів, слухачів), особливо до проведення виїзних практичних занять, а також шкільних, міських і Всеукраїнських масових заходів. Для рішення різних питань організації роботи гуртка протягом навчального року можуть проводитися батьківські збори, групові й індивідуальні консультації для батьків.

Керівник гуртка (незалежно від його освіти) атестується на відповідність займаної посади й установаження посадового окладу один раз на 5 років відповідно до Типового положення про атестації педагогічних працівників з попереднім проходженням перепідготовки при Інституті післядипломної освіти.

Участь у заняттях гуртка створює учням передумови для активної роботи на уроках: у них виникає інтерес до навчання, а в деяких школярів – прагнення до художньої діяльності.

Важливою особливістю гурткової роботи є форма відображення результатів роботи гуртка. Найпоширенішими звітними формами є: виставки, предметні тижні, олімпіади тощо.

3.2. Організаційні форми позакласних заходів з образотворчого мистецтва

Мистецький вечір – це своєрідна форма підведення підсумків роботи класу або гуртка за рік. Спільно з учителем учні детально продумують програму вечора, види занять і розваг, добирають матеріал для вечора: завдання-жарти, завдання на кмітливість, історичні відомості, ребуси, софізми, кросворди, питання для вікторин; готують необхідні моделі, плакати, гасла, оформляють клас. Захід має важливе виховне значення: по-перше, учні разом борються за честь свого класу; по-друге, це змагання виробляє в школярів витримку, спокій і завзятість у досягненні перемоги.

Вікторина з образотворчого мистецтва – це свого роду гра. Вікторину найкраще проводити на заняттях гуртка, або у вигляді змагання між окремими класами. Завдання для вікторини повинні бути доступними за змістом. Формулювання запитань мають бути лаконічними й такими, що не потребують записування, придатними для розв'язання подумки. У ході вікторини доцільно використовувати завдання-жарти. Вікторину можна присвятити якій-небудь одній темі або пропонувати комбінований за змістом її варіант.

Зустрічі з художниками є важливим засобом формування підростаючого покоління. Такі зустрічі можуть бути класними або загальношкільними, мати самостійний характер або входити в інші форми позакласної роботи.

У вступному слові вчитель має представити учням гостя, розповісти про його творчі здобутки, а потім надати йому слово. У ході бесіди учитель і учні ставлять питання, розгортають дискусію з окремих порушених проблем. На завершальному етапі зустрічі доцільно узагальнити всі виступи і подякувати присутнім.

Ділові ігри – активний метод навчання, у ході якого використовується імітація реального досліджуваного об'єкта або ситуації для створення в школярів якнайповнішого відчуття реальної діяльності в ролі особи, яка ухвалює рішення. Вони спрямовані на вирішення так званих інструментальних завдань: побудова реальної діяльності, досягнення конкретних цілей, структуризація системи ділових взаємостосунків учасників гри. Ділові ігри з дітьми зазвичай мають нескладний сюжет, можуть проходити у вигляді організаційного семінару.

Основними ознаками ділових ігор В. Платов визначив: наявність моделі об'єкту; наявність ролей; відмінність ролевих цілей при виробленні рішень; взаємодія учасників, які виконують ті чи інші ролі; наявність загальної мети у всього ігрового колективу; колективне вироблення рішень учасниками гри; реалізація в процесі гри ланцюжка рішень; багатоваріантність рішень; управління емоційною напругою; розгалужена система індивідуального або групового оцінювання діяльності учасників гри.

У ділових іграх учні планують своє найближче й віддалене майбутнє, але вся дія загалом має деяку ігрову структуру, яка від етапу до етапу відстежується ведучими. Сюди ж можуть бути віднесені колективні творчі справи, у яких школярі, граючи, планують і здійснюють реальну громадську діяльність.

Ділові ігри достатньо складні для школярів, бо в них немає чіткої сюжетної лінії, немає заданого зовні емоційного фону відносин. Для учасників необхідно створювати мотивацію і підтримувати її в процесі заходу. По-перше, учасникам цікаво займатися сьогоденням, серйозною, дорослою справою. По-друге, робота повинна бути організована в творчих групах, створених за інтересами. По-третє, учасники гри повинні бачити реальні результати своєї роботи: алгоритм рішення задачі, план заходу тощо.

Ділові ігри в позакласній роботі – перспективний напрям. Такі ігри вчать будувати свою діяльність, налагоджувати ділову співпрацю з однолітками, вступати в колегіальні відносини з дорослими. Особливо цінними є сумісні ділові ігри школярів і дорослих – педагогів, батьків.

Ділові ігри повинні розроблятися спеціально для певного віку з урахуванням психофізіологічних особливостей учнів. Зазвичай розрізняють чотири типи ділових ігор, які можуть знайти своє застосування в позакласній роботі:

- великомасштабні (декілька класів) і тривалі (декілька місяців) ділові ігри;
- ігри, засновані на аналізі фактичної інформації;
- короткотривалі ділові ігри, у яких зайнятий весь клас;
- настільні ділові ігри.

Мистецький диспут – це своєрідна гра між класами в запитаннях і відповідях. Під час диспуту спочатку ставлять складні питання. При цьому дуже важливим є питання про сам матеріал диспуту. Це питання вирішується залежно від тих цілей, які можуть бути поставлені перед диспутом. Найважливіша серед таких цілей – це повторення навчального матеріалу за минулі роки навчання. У цьому випадку перед учнями ставиться завдання повторити матеріал з образотворчого мистецтва за певний проміжок часу, з метою знати визначення, властивості правила, уміти вирішувати завдання і виконувати

певні дії з цього матеріалу. Мінімальною вимогою, яка ставиться до кожного диспуту, є міцне, повне і точне знання учнів вказаного в підручниках матеріалу, адекватне розуміння його формулювань. Тільки після цього і на базі цього може будуватися творча робота учнів над навчальним матеріалом.

Диспути краще проводити між паралельними класами. Організація мистецьких диспутів сприяє виявленню недоліків у знаннях учнів, коригуванню роботи вчителя. У диспуті цінним є те, що для такого найважливішого педагогічного акту, як повторення, використовується позакласна форма роботи з учнями. Диспути між класами для повторення навчального матеріалу дають те, що не може дати ніяка інша класна форма повторення теоретичного матеріалу з образотворчого мистецтва.

Велике значення в позакласній роботі має робота учнів з додатковою літературою. Перед школою стоять завдання підвищення загального рівня розвитку школярів, їх підготовки до подальшої освіти, самоосвіти і практичної творчої діяльності з будь-якої спеціальності. Для вирішення цих завдань вчителю образотворчого мистецтва необхідно не тільки забезпечити певний запас знань у школярів, але й формувати в учнів уміння здобувати пізнання, розвивати прагнення і здібності до самостійного набуття нових знань.

Серед різних джерел нових знань з образотворчого мистецтва одне з перших місць посідає книга. Усю літературу, що знайомить школярів з основами образотворчого мистецтва, можна поділити на навчальну (стабільні підручники, дидактичні матеріали, збірники завдань, довідники) і додаткову (науково-популярні книги і статті, енциклопедії, довідники, словники, книги з позапрограмним матеріалом).

У процесі навчання образотворчому мистецтву учні широко використовують основну навчальну літературу, однак додаткову літературу наприклад, про творчий шлях знаменитих художників, вони читають небагато, окрім цього це читання не носить організованого характеру. Тим часом навчальне й розвивальне значення роботи учнів з додатковою літературою з образотворчого мистецтва дуже велике, бо саме ця робота сприяє не тільки підвищенню якості знань школярів, а й розвитку в них стійкого інтересу до образотворчого мистецтва.

Досвід роботи з навчальною літературою недостатній для успішної роботи з додатковою літературою. Тому вміння і навички роботи школярів з літературою з образотворчого мистецтва необхідно цілеспрямовано й систематично розвивати. Цьому, зокрема, сприяє:

- якомога повніша відповідність літератури, що вивчається, напрямам пізнавальних інтересів школярів;
- систематичне використання вчителем і учнями додаткової літератури в процесі навчання образотворчому мистецтву (на класних заняттях, у домашній і позакласній роботі);
- цілеспрямована діяльність вчителя щодо навчання учнів загальним прийомам роботи з літературою;
- постановка спеціальних завдань, що вимагають залучення додаткової літератури з образотворчого мистецтва контроль за їх виконанням;
- постійне використання додаткової літератури на факультативних заняттях.

Ефективність самостійної роботи учнів з навчальною або додатковою літературою загалом (і з образотворчого мистецтва, зокрема) залежить і від деяких психологічних факторів (установка, інтерес, вольове зусилля, самостійність, працьовитість тощо).

До основних компонентів, необхідних для вироблення умінь і навичок ефективної роботи учнів з науковою літературою з образотворчого мистецтва, відносяться:

- уміння логічно (структурно) осмислити текст;
- уміння читати з розумінням;
- уміння визначити й запам'ятати головне;
- уміння акцентувати свою увагу на тій чи іншій основній думці, вираженій у тексті;
- уміння творчо переробляти інформацію (зокрема, “читати між рядками”);
- уміння скласти план, конспект на тему, зробити з нього виписки;
- самостійність і критичність сприйняття;
- зусилля волі, щоб змусити себе працювати в разі виникнення труднощів і незрозумілостей;
- наполегливість у подоланні труднощів.

У переліку цих умов закладена своєрідна програма навчальної діяльності учителя образотворчого мистецтва при організації самостійної роботи учнів з книгою.

Для формування і розвитку розглянутих вище умінь і навичок корисно використовувати певну систему спеціальних навчальних завдань:

- завдання, спрямовані на розвиток умінь вибіркового читання додаткової літератури з образотворчого мистецтва (такі завдання зазвичай виражені у формі питань, відповіді на яких явно або приховано містяться в даній для вивчення додатковій літературі);

- завдання, вирішення яких формує здатність зіставлення нових знань, отриманих у процесі читання додаткової літератури, з вже засвоєними знаннями;

- завдання на розвиток здатності застосовувати нові знання, отримані в ході читання додаткової літератури;

- завдання на формування вмінь звести прочитане в певну цілісну систему (наприклад, підготувати доповідь за прочитаним, реферувати дану книгу (розділ книги), скласти яку-небудь таблицю (діаграму, схему) за прочитаним тощо.

Інший вид роботи з науково-популярною літературою – підготовка карток для картотеки статей. Кожен учень отримує журнал, проглядає його і відбирає вподобаний матеріал, після чого заповнює картку-анотацію. При цьому в учнів виявляється і розвивається професійний інтерес до науково-популярної і спеціальної літератури. У межах цього виду роботи може бути здійснене навчання учнів цілеспрямованому пошуку інформації в мережі Інтернет, інформаційний обсяг якої практично безмежний.

Класна година. Часто вчитель образотворчого мистецтва є класним керівником, що накладає відбиток на всю виховну роботу в класі. Практика проведення класних годин дуже різноманітна. Досвід показує, що їх можна використовувати для вирішення навчальних та організаційних питань (класні збори, обговорення поточних справ колективу, підведення підсумків роботи, усні журнали, доповіді, лекції). Тут учням надається можливість спілкуватися з вчителем та й один з одним у вільній, невимушеній обстановці.

Клубна діяльність спрямована на залучення школярів усіх вікових груп до активної творчої діяльності, на розвиток надпредметних знань і вмінь, освоєння культурних цінностей. Основна діяльність клубу, як правило, спрямована на організацію роботи за різними проектами, пов'язаних з професійними, науковими або особистими інтересами його керівника.

Так, комп'ютерний клуб може займатися випуском класної (шкільною) газети, представлені в друкованому або електронному вигляді, підтримкою шкільної сторінки в Інтернет, участю в конкурсах з образотворчого мистецтва.

Конкурс – це змагання колективів або змагання на особисту першість, що має на меті підвищити інтерес учнів до тієї або іншої галузі науки, мистецтва, спорту і визначити найкращих. Він може бути самостійною формою роботи або складовою частиною шкільного свята, вечора, заняття гуртка, бути тематичним і звітним. У зв'язку з конкурсами можуть влаштовуватися виставки художньої і комп'ютерної творчості школярів (малюнки, комп'ютерна графіка, анімація тощо).

Усний журнал – форма позакласної роботи, що дозволяє донести до кожного учня потрібну інформацію – короткі усні повідомлення на окремі теми (в галузі образотворчого мистецтва), оформлені у вигляді сторінок. Він надає широкий простір для самостійної пошукової та експериментальної діяльності й творчості дітей і відрізняється оригінальністю проведення.

Усний журнал може мати тематичний і оглядовий характер, тобто відображати одне питання, одну тему або комплекс різних проблем. Можлива і різна методика проведення усного журналу: повідомлення школярів; виступи гостей; веселі сценки з життя класу, школи; карикатури, дружні шаржі тощо. При цьому можуть бути використані матеріали шкільної медіатеки. Проведення усного журналу вимагає організаторських умінь з боку вчителя. Він повинен викликати в дітей інтерес до цієї роботи, бажання підготувати і провести журнал. Особливо велика допомога з боку вчителя необхідна початковому етапі. Характер допомоги змінюється в міру того, як учні оволодівають методикою проведення усного журналу: зокрема

визначення його змісту, ніж до техніки ведення; робота учнів стає самостійнішою. Можна підібрати постійних консультантів усного журналу. Ними можуть бути учителі, батьки, місцеві художники.

Факультативні заняття з образотворчого мистецтва ведуться в школі з 8 класу. Головною метою факультативних занять по образотворчого мистецтва є поглиблення і розширення знань, розвиток інтересу учнів до предмету, розвиток їх творчих здібностей, причеплення інтересу до самостійних занять різними видами образотворчого мистецтва, естетичне виховання і розвиток їх активності.

Програма основного курсу образотворчого мистецтва разом з програмою факультативних занять складають програму поглибленого рівня знань з даного предмету. Програма факультативних занять з образотворчого мистецтва може плануватися паралельно до матеріалу основного курсу образотворчого мистецтва в школі. Для того щоб факультативні заняття з образотворчого мистецтва були ефективними, необхідно їх організувати там, де є висококваліфіковані вчителі, здатні вести заняття на високому науково-методичному рівні та кількість бажаючих учнів поглиблено вивчати образотворче мистецтво має нараховувати до 15 осіб і більше.

Якщо школа має класи з невеликою наповнюваністю (що особливо характерно для сільських шкіл), то групи учнів для факультативних занять можна комплектувати з паралельних або з наступних класів (8–9 класів, 10–11 класів і т. ін.).

Запис учнів на факультативні заняття проводиться на добровільних засадах у відповідності з їх інтересами. Після закінчення факультативного курсу учні складають диференційований залік, про що зазначається в атестаті. Учитель образотворчого мистецтва несе повну відповідальність за якість факультативних занять; факультативні заняття вносяться до розкладу й оплачуються вчителю.

Проведення факультативних занять з образотворчого мистецтва не означає відмови від інших форм позакласної роботи (гуртків, вечорів, олімпіад тощо) Вони повинні доповнювати ці форми роботою з учнями, які цікавляться образотворчим мистецтвом.

Можливість (1–2 години на тиждень) додатково працювати зі школярами, які проявляють підвищений інтерес і здібності до образотворчого мистецтва, є однією з нових форм навчання образотворчого мистецтва – диференційованого навчання. По суті факультативні заняття є найбільш динамічним різновидом диференціації навчання.

Шкільний друк. Існує такий вид позакласної роботи, як стінгазета. Для випуску стінгазети з образотворчого мистецтва необов'язкова наявність гуртка. Іноді газета випускається в період організації гуртка, щоб привернути до нього увагу учнів. Спеціальний номер стінгазети випускається до шкільного вечора образотворчого мистецтва. Основна мета такої газети – пропаганда знань образотворчого мистецтва серед учнів, підвищення їх інтересу до образотворчого мистецтва, залучення до гуртка з образотворчого мистецтва, висвітлення досвіду роботи гуртка. Матеріали, розміщені в стінгазеті, повинні бути також цікаві і для членів гуртка. Частина газети займають матеріали, які не розглядаються на засіданнях гуртка. Газета як би доповнює гурткове заняття. Школярам, що випускають газету, ця робота приносить велику користь.

Їм доводиться підбирати матеріали для газети, і для цього вони знайомляться з різними джерелами інформації, підбирають з них потрібний матеріал, відокремлюють найголовніше. Усе це впливає на розширення світогляду учнів, на їх уміння знаходити і підбирати інформацію, на їх мові і писемності. Оформлення газети повинне бути красивим, естетичним. У цьому може допомогти комп'ютер, а саме прикладні програми (текстовий і графічний редактори).

На заняттях гуртка не всі учні засвоюють повністю даний матеріал. Деякі школярі допускають помилки в записах, інші забувають те, що розглядалось на засіданні гуртка, а хтось був відсутній, щоб представити учням можливість ще раз повернутися до питань, розглянутих на заняттях, можна вести журнал гуртка або викладати інформацію на Web-сайті гуртка. У них заноситься все найбільш важливе, про що було розглянуто: тексти (або тези) доповідей і повідомлень, всі розглянуті завдання, у т.ч. запропоновані додому, відгуки, повідомлення тощо. В журнал (Web-сайт) можуть бути включені окремі статті

історичного характеру, подані учнями, а також цікаві виписки з книг і журналів. Він повинен бути красиво оформлений, забезпечений малюнками і фотографіями.

Інші форми шкільного друку:

Куточок образотворчого мистецтва в загальношкільній або класній стінгазеті. Тут зазвичай розміщують завдання (переважно цікаві) і невеликі замітки з образотворчого мистецтва, з його історії.

Фотогазета – розміщення фотографій видатних художників, мистецтвознавців, фотографії книг з образотворчого мистецтва, переможців конкурсів, олімпіад тощо. Кожна фотографія супроводжується коротким пояснювальним текстом. Іноді в таку газету поміщають малюнки.

Монтажі фотографій і малюнків: фотомонтажі зазвичай бувають на певну тему. На великому листі паперу розташовують фотографії, і під кожною розміщують коротку біографію митця. Можна випустити монтаж малюнків (або фото), присвячених якомусь одному і тому ж питанню.

Альбоми – зміст їх такий же, як і в монтажів. Можна виготовити альбом “Образотворче мистецтво в житті людини”, альбом завдань з того або іншого виду образотворчого мистецтва

Друковані матеріали. Ці форми друкарської творчості можуть бути представлені в мережі Інтернет. Нові інформаційні технології дозволяють використовувати й такі форми творчості, як відеогазета, у якій представлені матеріали у вигляді гіпермедіа і мультимедіа.

Традиційною формою масової роботи є *шкільні свята*. Вони присвячуються значним віхам у житті школи (початок і закінчення навчального року, чверті та ін.). У ході навчального року можливе проведення таких свят як День художника. Вони розширюють світогляд учнів, скріплюють колективні зв'язки, дозволяють виявити і розвинути творчі здібності і таланти учнів.

Екскурсії – форма і метод навчально-виховної роботи, який дозволяє організувати спостереження і вивчення різних предметів і явищ у природних умовах, у музеях, на виставках, у мистецьких або арт-центрах. Екскурсії з образотворчого

мистецтва є важливою ланкою в системі навчання, забезпечують зв'язок навчального процесу з життям, служать ознайомленню учнів з різними видами образотворчого мистецтва. Екскурсії в музеї, виставки є засобом виховання підростаючого покоління.

Підготовка до екскурсії включає вибір об'єкту екскурсії, вивчення літератури з даного питання, підбір екскурсовода, якому слід заздалегідь пояснити, скільки учнів відвідає даний об'єкт, які вони мають знання, яка мета ставиться при проведенні екскурсії, які нові відомості повинні отримати діти.

Школярам повідомляються мета екскурсії, дата, місце і час її проведення, їх знайомлять з маршрутом, з правилами поведінки під час екскурсії. Якщо потрібно, учнів ділять на групи для виконання певного завдання. Проведення екскурсії повинне проходити по певному плану. При проведенні екскурсій потрібно триматися розробленого плану і маршруту, стежити за тим, щоб пояснення не затягувалися, щоб учні своєчасно фіксували їх, правильно розставляти учнів перед об'єктом, організувати їх спостереження, повідомляти необхідні відомості, відповідати на питання. Школярі можуть робити зарисовки, фотознімки, магнітофонний запис, вести відеозйомку.

До підготовки і проведення екскурсій можуть бути залучені батьки учнів. При підведенні підсумків проведеної роботи вчитель з'ясовує, яке враження в дітей від екскурсії, що нового дізналися вони. Школярі аналізують отримані дані, готують доповіді, оформляють щоденники, альбоми, стінгазети, рукописні журнали, випускають любительські фільми, поповнюють новими матеріалами експозиції виставок і шкільних музеїв. На закінчення вчитель узагальнює виступи учнів, дає оцінку їм і зібраним матеріалам.

У шкільній практиці набули поширення віртуальні екскурсії і подорожі, які здійснюються за допомогою комп'ютера і мережі Інтернет.

Предметні тижні, декади, місячники дуже важливі для прививання інтересу до різних видів образотворчого мистецтва і встановлення міжнаочних зв'язків. Вони можуть проходити як з одного виду образотворчого мистецтва, так із кількох. Учні дістають можливість в ігровій формі відкрити для себе щось

нове про той чи інший вид образотворчого мистецтва, але і провести дослідницьку роботу із застосуванням додаткової літератури і комп'ютерної мережі Інтернет, виконати проектну роботу із запропонованої тематики. Увесь спектр пропонувані завдань і заходів охоплює різні вікові групи учнів і кожен може взяти посильну участь. Підготовка з обраної теми починається за декілька місяців.

В рамках декади (тижня, місячника) проходять вікторини, бесіди, конкурс на кращого художника-мистецтвознавця, мистецького критика, яка завершується конференцією із запрошенням науковців вузів, мистецтвознавців, художників та ін.

Олімпіади. З метою виявити найбільш здібних, обдарованих учнів, виробити в них наполегливість у досягненні поставленої мети, звичку до самостійної праці проводяться олімпіади. Олімпіади з образотворчого мистецтва приносять користь тоді, коли вони є завершальним етапом цілого комплексу позакласних заходів (лекцій, вечорів, гурткової роботи тощо). Олімпіада не тільки підсумок позакласної роботи за рік, але і прекрасний стимул для розгортання позакласної роботи. Вони позитивно впливають і на загальний рівень викладання образотворчого мистецтва, багато в чому дають змогу виявити якість знань гуртківців і певною мірою орієнтують вчителя, характеризуючи рівень підготовки, яка вважається високою. Це – змагання, яке, поза сумнівом, стимулює ріст освіченості учнів, виховує в них інтерес до образотворчого мистецтва. Олімпіади проводяться на різних рівнях: шкільні, районні, міські тощо.

Проте слід звернути увагу на ту важливу обставину, що олімпіади не є серйозним джерелом нової, цікавої інформації для дітей, і тому не можуть вважатися основною формою поглибленої підготовки, а лише визначають рівень підготовки учнів та ступінь зацікавленості їх образотворчим мистецтвом.

Виставки робіт гуртківців з образотворчого мистецтва охоплюють учнів всіх вікових категорій; кожна група оцінюється щотижня за кількома показниками. В результаті виставок поліпшується успішність з предмету, дисципліна, відповідальність, підготовка самостійної роботи, зростає кількість бажаючих відвідувати гурток. Найкращі роботи

гуртківців відбираються для виставок-оглядів різного рівня (міського, районного, обласного і т. ін.)

Виставки-огляди – найбільш загальна форма змагання масової роботи з учнями. Їх завдання – підведення підсумків і розповсюдження кращого досвіду, посилення діяльності з профорієнтації, організації гуртків, клубів, спільнот, виховання прагнення до творчого пошуку, залучення школярів до пропаганди образотворчого мистецтва, мистецьких знань, прилучення громадськості до позакласної і позашкільної роботи.

Колективна творча справа (КТС), технологія якої була розроблена І. Івановим. Технологія КТС особливо актуальна в умовах демократичної школи, бо побудована на взаємодії школярів у малих групах. КТС планується, готується, проводиться й обговорюється спільно з учнями і викладачами. На кожній стадії його здійснення вони ведуть пошук кращих способів і засобів рішення кожної практичної задачі. Навіть ставши традиційним, щорічними, КТС не може здійснюватися за шаблоном, а завжди здійснюється в новому варіанті. Для проведення КТС формується Рада справи, яка регулярно спілкується з відповідальними, надає необхідну допомогу, затверджує сценарій, допомагає організувати роботу, розподілити доручення, підібрати інформацію, підключити як можна більше кількість учнів до підготовки й участі.

КТС проводять поетапно:

I етап (педагогічний) – цілепокладання. Виходячи з можливостей учасників, визначаються цілі і завдання, на вирішення яких буде направлено КТС, які можливі форми її проведення і способи організації, що принесе вона учасникам.

II етап – колективне планування. Ідея цього етапу – “Від пропозиції кожного – до загальній справі”. Він проходить в учнівських групах, у яких висуваються ідеї. Беручи до уваги найбільш цікаві пропозиції, Рада КТС формулює основну ідею заходу, після чого відкрито обговорюються форми і способи її реалізації.

III етап – підготовка й організація. Цей процес здійснюється декількома способами:

– через ініціативну групу, яка створюється на принципах добровільності їх учнів, найбільш зацікавлених у проведенні

справи (вони самі пишуть сценарій, самі його організують і проводять);

- через творчу групу, призначену Радою справи (вона розробляє сценарій, розподіляє завдання між учасниками КТС, коректує дії відповідальних за підготовку КТС);

- через окремих учнів, які повністю розробляють сценарій, розподіляють завдання (у разі потреби вони можуть звернутися за допомогою до Ради справи).

IV етап – проведення справи. Рада справи створює умови для створення емоційного настрою, атмосфери зацікавленості, доброзичливості, творчості.

V етап – колективний аналіз або самоаналіз, які мають найбільшу силу педагогічної дії. Завдяки рефлексії виробляється звичка розглядати колективне життя і роботу у всіх їх складових і в цілому, бачити не тільки кінцевий результат, але і причини, від яких залежав успіх або неуспіх. Але, як і будь-який засіб педагогічної дії, цей процес вимагає точного методичного інструментування, основним елементом якого є емоційне налаштування на відверту розмову. Наприклад, “Що було добре? Що було погано? Яку користь принесла справа кожному? Що треба зробити, щоб у майбутньому не повторити помилки? Як було реалізовано розроблену ідею?” – ось питання, на які треба знайти відповіді. Кожний учень може висловити власну думку. При цьому головний принцип – захищеність кожного учасника, обговорюється не людина, а його дії. Аналізуючи справу, учні відчують впевненість у своїх силах, гордість за свій колектив, бажання діяти далі.

VI етап (педагогічний) – наслідок колективної творчої справи. Педагог оцінює вирішення педагогічних завдань, власну позицію на всіх етапах організації і проведення справи, визначає подальші свої дії.

2.5. Підготовка, організація та етапи проведення виховного заходу

Для того щоб названі вище вимоги могли бути реалізовані на практиці, існує певна послідовність організації позакласної роботи. Вона може використовуватись як при індивідуальній, так і при масовій роботі. У позакласній роботі широкий простір

для творчості вчителя у виборі змісту, форм і методів занять. Проте в методиці їх проведення повинні бути деякі загальні моменти: перш за все необхідно щоб простежувалися основні етапи реалізації виховного заходу. Це вивчення і постановка виховних завдань, підготовка і моделювання майбутньої позакласної роботи, практична реалізація моделі й аналіз проведеної роботи.

1. Вивчення і постановка виховних завдань. Цей етап направлений на вивчення особливостей кожного учня і колективу класу в цілому і визначення найбільш актуальних завдань для здійснення ефективної виховної дії. Мета етапу – об'єктивна оцінка педагогічної реальності, що полягає у визначенні її позитивних аспектів (краще в дитині, колективі), і те, що потребує корекції, формуванні і виборі найбільш важливих завдань. Вивчення здійснюється за допомогою відомих методів педагогічного дослідження провідним серед яких на даному етапі є спостереження. За допомогою спостереження педагог збирає інформацію про учнів і колектив. Інформативним методом є бесіда, причому не тільки з учнями, але і з батьками, вчителями, які працюють у класі.

В індивідуальній роботі велике значення має вивчення продуктів діяльності дитини: малюнків, виробів, розповідей і так далі.

У вивченні колективу інформативним є метод соціометрії, за допомогою якого педагог дізнається про найбільш і найменш активних учнів, наявності малих груп, характер взаємин між ними.

2. Підготовка і моделювання майбутньої позакласної виховної роботи полягає в побудові педагогом моделі певної форми діяльності. Навіть у талановитого педагога успіх позакласних занять залежить багато в чому від попередньої підготовки до них. Тому кожен захід слід перш за все методично розробити, змоделювати його проведення.

План складає вчитель із залученням учнів. У старших класах цю роботу вони можуть робити і самі під керівництвом вчителя. Уміння планувати виховний захід є одним з елементів наукової організації праці вчителя й учнів у галузі позакласної діяльності.

Результати моделювання відбиваються в плані позакласного заняття, який має наступну структуру:

1. Назва.
2. Мета, завдання.
3. Матеріали й обладнання.
4. Форма проведення.
5. Місце проведення.
6. План проведення.

У назві відбивається тема позакласного заняття. Воно повинне не тільки точно відображати зміст, але і бути лаконічним, привабливим за формою. Підготовку доцільно почати з визначення виховних і освітніх цілей і завдань заходу, підбору відповідних форм і методів проведення, а також визначення місця в системі роботи з даним колективом. У цьому перш за все виявляється комплексний підхід до виховання. Тому важливо заздалегідь якомога повніше виявити виховні можливості наміченої справи, встановити зв'язок між даним заходом й іншими, складовими в системі навчально-виховної роботи. При підготовці заходу корисно врахувати попередню виховну діяльність у цьому учнівському колективі та її результати.

Мета позакласного заняття повинна відображати розвивальну, корекційну, формувальну, виховну функції, при цьому навчальна функція може виступати в одному із завдань. Очевидно, завдання не можуть бути обмежені лише повідомленням нових знань. Завдання повинні бути дуже конкретними і відображати даний зміст позакласного заходу. Вони не повинні носити універсального характеру. Чим конкретніше і лаконічніше будуть сформульовані мета і завдання позакласного заняття, тим яскравішими будуть уявлення педагога про кінцевий результат.

Відповідно до мети, завдань, пріоритетних функцій позакласної роботи і результатів вивчення колективу уточнюється зміст, підбираються конкретні форми, методи, засоби.

До обладнання позакласного заняття відносяться різні засоби: наочність, іграшки, відеофільми, діапозитиви, програмні засоби, література, інформаційні ресурси, музичне оформлення,

матеріали і приладдя тощо. Важливо заздалегідь їх приготувати. Для оформлення приміщення можна використовувати плакати з висловами відомих художників, що внесли внесок у розвиток образотворчого мистецтва, їх портрети та роботи, художньо оформлені списки мистецької літератури (“Що читати з образотворчого мистецтва”).

Центральне місце в підготовці виховного заходу займає підбір матеріалу. Залежно від характеру роботи необхідний різний час підготовки. Так, багато часу потрібно, щоб підібрати матеріал для диспуту, вечора, газети, огляду. Ця попередня робота з учнями деколи виявляється найбільш значущою в навчально-виховному процесі.

Формою проведення позакласного заняття може бути екскурсія, вікторина, конкурс олімпіада тощо. В такому разі в плані форму проведення заняття об'єднують із назвою наприклад: “Вікторина з образотворчого мистецтва”, “Турнір графіків”, “Екскурсія в арт-центр”, “Тур комп'ютерних карикатур”.

Місце проведення визначається кількістю учасників, формою заходу, вимогами до матеріальної бази тощо (кабінет образотворчого мистецтва, актові зала, спортзал тощо).

План проведення заняття включає опис змісту, методів виховання і може бути як детальним, послідовним викладом сценарію, так і тезисним планом. При моделюванні ходу заняття потрібно враховувати його тривалість і структуру. Позакласне заняття може бути від 15–20 хв. для початкових класів і до 1–2 год. для учнів середнього і старшого віку.

Слід зазначити і такий важливий елемент підготовки заходу, як організаційна робота. Викладач керує нею, залучаючи учнів. Він стежить за розподілом доручень, допомагає їх виконати, контролює. Відповідальні завдання можуть бути дані класам, групам учнів. Для організації масових заходів доцільно створювати оргкомітети, проводити змагання на кращу підготовку. Спираючись при цьому на ініціативу учнів, вчитель сприяє формуванню в них організаторських навичок і умінь, привчає до самостійності і відповідальності.

Повинні бути підготовлені і вчасно вивішені оголошення про проведення заходу, а за день до його проведення – плакати з

нагадуваннями: “А ти прийдеш на КВК?”, “Всі на КВК”. В умовах ринкової економіки важливо знайти спонсорів і приготувати призи переможцям.

3. Практична реалізація моделі направлена на здійснення задуманої виховної роботи в реальному педагогічному процесі.

Щоб зберегти інтерес і увагу учнів, захід повинен проходити організовано, динамічно, без пауз. Багато що залежить від ведучого, його підготовленості, ерудиції, здатності бути хорошим організатором, проявляти винахідливість і гнучкість у несподіваних ситуаціях, привернути увагу до себе слухачів, встановити з ними контакт. У не згуртованому колективі, незалежно від віку школярів, вчитель зазвичай сам веде виховні ходи. В процесі зміцнення колективу керівництво діяльністю учнів набуває все більш опосередкований характер (дія через актив, опора на самодіяльність). По мірі набуття досвіду вчитель може доручити їм самим вести деякі форми позакласних занять, зберігаючи при цьому контроль над ситуацією.

При проведенні позакласних заходів вчитель повинен потурбуватись і про те, щоб всі учасники вчасно були на місцях, щоб не підвели технічні засоби, щоб намічений план роботи вигримувався в часі, інакше і добре задумане, ретельно сплановане заняття може виявитися малоефективним.

Особлива увага повинна бути приділена проведенню складних заходів (тривалої гри, огляду мистецької творчості, тижня образотворчого мистецтва, місячника предметів естетичного циклу). Вони повинні бути пов'язані єдиним задумом і метою.

Основні вимоги до підготовки виховного заходу:

1. Чітка назва заходу та розуміння педагогом його мети.
2. Планування основних етапів заходу та визначення завдань кожного з них.
3. Організація підготовки заходу у відповідності до поставленої мети.
4. Визначення оптимального змісту заходу.
5. Вибір найбільш раціональних методів і прийомів виховного впливу на учнів на кожному етапі заходу.
6. Чіткість виховного заходу, оптимальний його темп.
7. Різноманітність і творчий характер діяльності учнів.

8. Взаємозв'язок заходу з іншими формами позакласної роботи з учнями.

Технологія організації виховного заходу:

З метою підготовки й організації виховного заходу учитель повинен:

- ознайомитися з програмою виховної роботи в класі;
- виявити рівень розвитку учнів цього класу (цінність орієнтацій, почуттів, мотивації поведінки, звички), а також рівень сформованості учнівського класу як колективу;
- вивчити інтереси, потреби учнів, їхні бажання, очікування, пов'язані з організацією дозвілля в позанавчальний час;
- залучити учнів до вибору й організації майбутнього заходу;
- у процесі обговорення з учнями змісту, форми заходу орієнтувати їх не лише на усвідомлення власних потреб й інтересів, але й на розуміння необхідності розвитку певних рис, умінь самоорганізації поведінки;
- узгодити вибір учнів майбутнього заходу з програмою виховної роботи (позанавчальної діяльності), розробленої класним керівником;
- створення активу учнів з підготовки та проведення заходу.
- допомога активу в розподілі доручень за визначеними напрямками підготовки заходу (підбір матеріалу, складання сценарію, оформлення, обладнання, репетиції).
- стимулювати і підтримувати ініціативу, самостійність усіх учнів у процесі підготовки й організації виховного заходу;
- створити та забезпечити позитивну психологічно-комфортну атмосферу під час заходу, розвивати позитивні самопочуття учнів;
- регулювати хід процесу, дотримуватися запланованої структури, визначеного регламенту;
- постійно виявляти педагогічний такт, уникати примусу, емоційного тиску на учнів;
- обговорити хід, результати заходу, враження та бажання учнів, висловити власні судження.

Алгоритм підготовки й організації виховного заходу:

1. Вибір і планування :

- стимулювання учнів до організації цікавого й доцільного заходу;

- збирання ідей, пропозицій учнів щодо змісту, форми заходу;

- колективне обговорення висловлених ідей, суджень учнів, внесення коректив, вибір рішень шляхом застосування різноманітних методик (аргументованого міркування, голосування, розгляд пропозицій тощо);

- визначення мети заходу й очікування результатів;

- колективне обговорення загальної структури, змісту, планування методів, засобів організації заходу;

- визначення обов'язків учнів, розподіл доручень, ролей.

2. Підготовка:

- ознайомлення з необхідною літературою, пошук і вибір матеріалу для сценарію;

- визначення етапів заходу, підготовка сценарію;

- організація зустрічі з учасниками репетицій, консультацій;

- підготовка різноманітних засобів (аудіовізуальних і технічних, декорацій та атрибутів для інтер'єру, одягу учасників, роздаткового матеріалу, нагород тощо);

- підготовка приміщення.

3. Організація:

Початок:

- захоплення уваги учасників, стимулювання позитивних емоцій, створення приємних очікувань від заходу;

- визначення мети і бажаних результатів;

- визначення правил поведінки учасників, погодження необхідного часу;

- коротке повідомлення про хід заходу.

Основна частина:

- забезпечення логічного переходу від попереднього етапу до наступного;

- дотримання сценарію й регламенту (імпровізація можлива, якщо виправдана й відповідає формі заходу);

- контроль за дотриманням обраних правил поведінки й діяльності учасників;

- підтримка позитивної атмосфери спілкування учасників, їхнього емоційного піднесення;

- підбадьорювання учнів до вільного міркування, виявлення активності, творчості, власних поглядів, позитивних емоцій;

- акцентування на цінності кожного учасника, доброзичливе ставлення до всіх учнів.

4. Завершальна (рефлексивна) частина

- наведення висновків, підсумків;

- загальна оцінка результатів відповідно до запланованої мети;

- повідомлення учням оцінок, суджень, обговорення їхніх вражень, побажань;

- організація емоційного піднесеного завершення, орієнтація на подальші заходи.

Детальніше зупинимось на меті, типових помилках та рекомендаціях щодо планування і реалізації основних моментів позакласного заняття.

1. Організаційний момент (0,5–3 хв).

Педагогічна мета: налаштувати учнів на позакласну діяльність, викликати інтерес та позитивні емоції.

Типові помилки: дублювання початку уроку, затягнутість.

Рекомендації: ефективному переключенню учнів на позакласну діяльність сприяє нетрадиційний, цікавий матеріал в організаційному моменті: використання загадки, проблемного питання, ігрового моменту, звукозапису, перехід учнів в інше приміщення тощо.

2. Вступна частина (від 1/5 до 1/3 часу всього заняття).

Педагогічна мета: активізувати увагу дітей, налаштувати їх до роботи. Педагог визначає, наскільки його педагогічний прогноз співпадає з реальністю щодо можливостей учнів, їх особистих якостей, рівня обізнаності з даної теми, емоційного настрою, рівня активності, інтересу тощо. На цьому етапі педагогу потрібно не тільки захопити учнів, але і визначити, чи потрібно внести корективи до ходу заняття і якого характеру вони повинні бути.

Типова помилка – ігнорування цього етапу через побоювання педагога несподіваної реакції учнів, що вони можуть сказати або зробити не те, що чекає педагог. Вступну частину педагог будує не на дитячій активності, а на власній,

виключаючи зворотний зв'язок, відводячи учням роль пасивних слухачів, не надаючи значення емоційному настрою учнів.

Рекомендації: вступною частиною, залежно від змісту, може бути вступна бесіда (пізнавальна, естетична) або розминка (вікторина, конкурс, КВК).

У першому випадку питання, у другому – завдання повинні бути не тільки цікаві, але і побудовані так, щоб давали інформацію для педагога про готовність до сприйняття підготовленого матеріалу. У вступній частині повинні бути сформовані первинні уявлення учнів про майбутній захід, організована їх діяльність (знайомство з системою оцінки, планом заходу, поділом на команди). Повинні бути дані чіткі критерії оцінки, пояснені необхідні правила.

3. Основна частина за часом повинна стати найтривалішою (трохи більше 1/3 всього часу заняття).

Педагогічна мета: реалізація основної ідеї заходу.

Типові помилки: активність педагога при частковій або повній пасивності учнів, відсутність наочності і загальна бідність використання засобів і методів, переважання методів формування свідомості над методами формування поведінки, створення навчальної атмосфери уроку, повчальність, моралізаторство.

Рекомендації: виховний ефект у реалізації функцій позакласної роботи вищий, якщо учні максимально активні. В активізації учнів на позакласному занятті першочергове значення має створення особливої емоційної атмосфери, відмінної від уроку.

Ефективність основної частини зростає, якщо педагог використовує по можливості максимальну кількість методів формування поведінки: вправ, ігор, доручень; включає різні види діяльності: трудову, творчу, ігрову тощо. Об'єднуючи учнів у команди при організації різних видів діяльності, педагог повинен розташувати їх так, щоб вони могли вільно спілкуватися один з одним, розподілити обов'язки так, щоб кожен відчував себе частиною колективу, а не виступав тільки за себе. Даючи час на виконання завдання, слід виділяти декілька хвилин на обговорення в команді та надавати слово представникові команди, якого оберуть учні. Тільки в цьому

випадку в учнів є загальна мета діяльності, різні функції і мотиви для співпраці.

Методи формування свідомості повинні сприяти формуванню в учнів переконань, дієвих етичних понять. У цих цілях ефективний метод розповіді видозмінити в повідомлення, доповідь учня, частіше використовувати дискусію. У позакласних масових формах виховної роботи слід навчати правилам ведення дискусії.

4. Завершальна (рефлексивна) частина (від 1/4 до менше 1/5 часу).

Педагогічна мета: оволодіння учнями практичного застосування набутого досвіду в їх позашкільному житті і визначити, наскільки вдалося реалізувати ідею заняття.

Таким чином, завершальна частина дає педагогові можливість реалізувати виховний вплив на дитину в іншому середовищі.

Типові помилки: ця частина ігнорується взагалі або зводиться до питань типу: “Чи сподобалося?”, “Що дізналися нового?”.

Рекомендації: конкретні завдання тестового характеру в привабливій для учнів формі: кросворд, міні-вікторина, бліц, ігрова ситуація тощо для визначення первинних результатів. Різноманітні рекомендації щодо застосування отриманих на заняттях умінь, інформації. Поради учням щодо застосування отриманого досвіду: що вони можуть розповісти своїм близьким, куди можна сходити, на що потрібно звернути увагу, у що можна пограти, що можна зробити самостійно і так далі. У завершальній частині можна з'ясувати, чи тема заняття викликає потребу в її подальшому розкритті і яким чином можна це зробити? Завершальну частину педагог може використовувати для розвитку ініціативи учнів у проведенні наступних заходів.

4. Аналіз проведеної роботи направлений на порівняння сформованої моделі з реальним втіленням, виявлення вдалих і проблемних моментів, їх причин і наслідків. Даний етап дуже важливий для постановки завдань для подальшої виховної роботи, коректування виховних завдань, змісту, форм і планування подальшої позакласної роботи.

Підведення підсумків проведеного виховного заходу – важливий момент, який нерідко недооцінюється. Тут особливо відповідальна роль вчителя і методиста, які повинні зробити кваліфікований висновок, оцінити переваги і недоліки проробленої роботи.

Аналіз підсумків заходу слід проводити систематично, оскільки, тільки опираючись на досягнуте, можна успішно рухатися вперед, закріплювати краще, позбавлятися від недоліків. Такий аналіз підсумків має дві основні функції – організуючу і виховну. Регулярний аналіз сприяє кращій організації роботи, спонукає більш серйозно відноситися до дорученої справи, оскільки її підсумки і результат не залишаються непоміченими, а піддаються оцінці. Аналіз – також і хороша школа виховання спостережливості, самокритичності, вимогливості, формування громадської думки, правильного ставлення до критики, підвищення педагогічної майстерності.

Аналізуючи виховний захід, слід перш за все фіксувати позитивні результати, вказувати ті прийоми, умови, методи, які привели до успіху, а також шукати причини невдач. Кваліфіковане підведення підсумків створює умови для планування і поліпшення якості всієї виховної роботи надалі. Педагогічний аналіз кожного проведеного заходу може проводитися відповідно до таких основних критеріїв: 1) наявність мети; 2) актуальність і сучасність теми; 3) його спрямованість; 4) глибина і науковість змісту, відповідність до вікових особливостей дітей; 5) підготовленість вчителя й учнів до роботи, організованість і чіткість її проведення.

Судити про якість виховного заходу можна і по реакції учнів. Їх увага, емоційний настрій, інтерес до того, що відбувається, активність або, навпаки, байдужість говорять відразу про результат. Віддаленіші в часі спостереження за поведінкою школярів, бесіди з ними, анкетування дозволяють глибше оцінити ефективність проробленої роботи.

Аналіз виховного заходу (орієнтовна схема):

1. Найменування виховного заходу, дата проведення, місце, вік дітей.

2. Визначення форми (жанру): етична бесіда, диспут, свято, похід-екскурсія, психологічний тренінг, урок, самоврядування тощо.

3. Конкретні педагогічні цілі і виховні завдання цього заходу (головною метою виховного заходу є зміна стосунків), наприклад:

- виховання інтересу до техніки, тварин, науки, мистецтва, політики,

- спорту, власного внутрішнього світу, самовиховання:

- зміна характеру міжособистісних стосунків у колективі класу (виховання поваги);

- зміна стосунків до якогось члена колективу (він цікаво розповів про своє захоплення, про яке ніхто раніше в класі не знав і в нього з'явилися товариші, однодумці);

- виявлення, пробудження, розвиток здібностей когось колективу (зміна ставлення до себе);

- вивчення правил поведінки (етика): на вечорі, танцях, банкеті, званому вечорі;

- інше.

4. Наявність плану підготовки та проведення заходу, його продуманість, доцільність, завершеність.

5. Участь колективу вихованців у розробці плану проведення заходу і мотивація на активність.

6. Опис і аналіз ходу підготовчої роботи, розподіл доручень, ставлення учасників до їх виконання.

7. Педагогічна позиція педагога, стимулювання ініціативи, активності, самостійності учнів, мистецтво залучення помічників.

8. Урахування вікових особливостей, індивідуальних і колективних запитів і інтересів дітей.

9. Позиція школярів під час проведення заходу (активність та ініціатива, байдужість, пасивність).

10. Позитивні найбільш вдалі моменти проведеного заходу, наявність ситуації, що виховує: моральна радість, гордість за себе і товаришів або моральне каяття. Хиби і труднощі в роботі, шляхи їх усунення.

11. Ступінь досягнення поставлених завдань.

12. Спрямованість у майбутнє, наявність перспектив, розвиток проблеми в проведених заходах, системність виховної роботи в класі.

Самоаналіз виховного заходу (орієнтовна схема):

1. Назва, вид, зміст і форма виховного заходу.

2. Оцінка актуальності даного заходу, його відповідності інтересам і віковим особливостям учнів.

3. Загальна характеристика підготовки заходу: його творчого характеру, підходу до визначення теми, постановки проблеми для вирішення шляхом проведення даного заходу, педагогічних цілей, визначення дати, місця, категорії учасників і глядачів, залучення, призначення і вибору виконавців, організації і проведення репетицій, корективи та ін.

4. Проведення виховного заходу:

– оцінка змісту, спрямованості, чіткості проведення й ефективності заходу;

– оцінка ступеня активності учнів, їх зацікавленості даним заходом

– оцінка діяльності і поведінки практиканта під час проведення даного заходу: уміння керувати учнями, підтримувати організаційну чіткість, активізувати і заохочувати дітей, володіти увагою аудиторії, підвищувати інтерес, стимулювати і мотивувати учнів, педагогічний такт, індивідуальний підхід, творча фантазія, культура мовлення та ін.

5. Прогноз виховного результату заходу.

6. Висновки.

Стан і результати позакласної і позашкільної роботи необхідний систематично обговорювати на педагогічних радах і методичних об'єднаннях. До оцінки проведених виховних заходів слід привертати і школярів, використовувати в цих цілях шкільне радіо, стінні газети, виставки. Результати таких форм роботи, як змагання, огляди, конкурси, місячники тощо, вимагають широкого обговорення в колективі.

РОЗДІЛ 4

ЗРАЗКИ КОНСПЕКТІВ ЗАНЯТЬ ГУРТКІВ І ПОЗАКЛАСНИХ ЗАХОДІВ З ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

У розділі наведено зразки конспектів занять різних видів позакласної роботи з образотворчого мистецтва, розроблених студентами, вчителями-практиками, викладачами.

4.1. Конспект заняття гуртка “Художня кераміка”

Тема: “Знайомий незнайомиць”

Епіграф:

Був я і на копанці,
Був я і на топтанці,
Плескали мене друзі,
Крутився я на крузі,
Бував я на пожежі,
І пікся я в печі,
Був і на обварі,
Був і на базарі.

(керамічний виріб)

Мета заняття:

Виховний аспект: прививати інтерес до традиційної культури України через знайомство з мистецтвом кераміки, виховувати почуття патріотизму, гордості за народних майстрів-умільців.

Навчальний аспект: познайомити оглядово з деякими гончарними промислами України. Дати інформацію про роботу майстра – гончаря, кераміста. Познайомити з роботою на гончарному крузі.

Розвивальний аспект: розвивати окомір, координацію рухів у процесі роботи на гончарному крузі, почуття гармонії в пропорціях гончарних виробів.

Завдання уроку:

1. Активізувати й поповнити знання учнів про українську кераміку, народні промисли й майстрів.
2. Дати інформацію про основи роботи за гончарним кругом.
3. Навчити визначати деталі будови українського горщика.

4. Познайти з різними видами посуду в селянському побуті.

Обладнання заняття: гончарний круг, глина, вода, інструменти, наочні приладдя, картки із завданнями та етапністю роботи, відеомагнітофон.

План заняття:

I. Організаційна частина: знайомство з учнями, організація робочого місяця.

II. Вступ до теми:

– українські народні загадки про керамічні вироби, зокрема, горщики;

– види горщиків та складові частини горщика;

– знайомство з різними видами гончарних виробів;

– відеосюжет про українських гончарів.

III. Практична частина: робота на гончарному крузі.

IV. Підсумок уроку: посвята в гончарі – підмайстри.

Хід заняття

Учитель сидить за гончарним кругом. Діти входять до класу.

Учитель: Добрий день! Підходьте, підходьте, влаштовуйтеся зручніше, давайте знайомитись. Тетяною Володимирівною мене звуть – величають. З полтавського краю приїхала я до вас, довго добиралася. Сьогодні ми з вами й поговоримо, і руками попрацюємо – усім напроцуд, нам на вміння. Я привезла вам з нашого краю привіти від майстрів народних. А, крім них, ще від одного, так от забула від кого. З пам'яттю моєї щось стало: видно втомилася. От пам'ять і ослабла. Як же його звати?.. Діти, може ви самі мені допоможете згадати його ім'я – от у мене й візитні картки його є.

Учитель роздає дітям картки із загадками про горщик. Діти читають загадки вголос на прохання вчителя.

Учитель: Так що ж це? В усіх по-різному написано. Може я щось переплутала. Так, я захопила із собою його портрет. Подивіться... (Показує (чіпляє на дошку) плакат з термінами – назвами деталей горщика).

Ой, лихо, портрет по дорозі стерся, одні лише назви залишилися. Без окулярів я сьогодні. Допоможіть мені, діти, почитайте, що тут написано.

Діти читають: “отвір”, “губи”, “шийка”, “горлечко”, “плічки”, “тулуб”, “дно, основа”.

Усе на місці, а портрета немає. Але ж там ще й носик був, і ручка була, і вушка... Ой, лихо-лихо. Але ж він просив, щоб ви його портретик собі на пам'ять взяли, так щоб я про батьків його розповіла, майстрів народних. Він так радів, що я до вас їду – рідня в нього тут, так у нього по всій Україні рідня. Що ж робити? (Включає гончарний круг).

Ручки мої вмілі, ручки мої золоті, спробуйте згадати. Закрутився круг – крутись, крутись... Здавна Україна славилась гончарною майстерністю. Ваню, прочитай перший рядок своєї візиточки.

Учень читає перший рядок загадки: “Був я на копаниці”.

“Був я на копаниці”- копали глину, робили її м'якою, гладенькою, еластичною до роботи готовою. (Учитель робить грудку, показує дітям).

Копали глину в яру. У кожного майстра була своя ямка, своє заповітне місце. Помацайте, діти, заготовку. (Діти досліджують шматок глиняної заготовки).

Прочитай, Ваню, другий рядок.

Учень читає: “Був я на топтаниці”,

“Був я на топтаниці” – глину ретельно готували до роботи.

(Учитель мене глину, збиває в грудку).

Її місили з водою, вона вимішувалася, вилежувалася. Потім топтали глину ніжками, причому вся родина допомагала. (Підготовка). Прочитаємо третій і четвертий рядки.

Учень читає: “Плескали мене друзі”, “Крутився я на крузі”

(Учитель починає виробляти кульку з глини, виплескуючи долонями і кладе в центр гончарного круга, починає робити горщик).

Здавна посуд виготовляли вручну, джгутиками, а пізніше для цього стали користуватися гончарним кругом. Читайте далі.

Учень читає: “Бував я на пожежі, і пікся я в печі, був і на обварі, був і на базарі”.

Учитель розповідає про декорування керамічних виробів, про їх випалювання та продаж.

(Учитель закінчує виготовлення горщика, показує його дітям).

От і вийшов мій дружок. Подивіться, діти, який він гарний. Що ж це?

Діти: Горщик

Учитель: А чи він це? Давайте подивимося, чи є в нього шийка, горлечко?..

Діти показують деталі горщика.

Він красень мій – Горщик Іванович.

Учитель демонструє плакати із зображенням різних видів керамічних виробів з різних регіонів країни, просить дітей знайти загальне в них. Діти говорять, що всі ці вироби зроблені із глини, призначені для побуту, виготовлені на гончарному крузі.

Демонструється відеосюжет про гончарів України.

Учитель: У різних регіонах нашої країни майстри використовують гончарний круг. А сьогодні й ми з вами станемо майстрами – гончарями. Сідасте зручніше! Крутисся, круг гончарний!

Учитель разом з дітьми працює на гончарному крузі.

Молодці, діти, спритно у вас виходить. Якщо невеликими майстрами, то вже юними підмайстрами ви сьогодні станете.

ІІІ. Практична частина заняття: виготовлення горщика на гончарному крузі.

Учитель: А ще казав мені, діти, мій дружок – Горщик Іванович: “Якщо будуть дітки розумні, до праці не байдужі, якщо в їхніх очах побачиш ти світло особливе, якщо помітиш у них тепло щиросердечне, та ще якщо вони й до глини доброї з любов’ю доторкнуться, посвяти-но ти їх, Тетяно Володимирівно, у підмайстри. Та ще й грамоту дай, щоб пам’ять залишилася про цей день, щоб були вони із цієї миті учнями мистецтва древнього – кераміки та гончарної справи.

Учитель роздає дітям пам’ятні грамоти.

Вітаю вас, діти, тепер ви посвячені в підмайстри народного мистецтва кераміки. Ви самостійно виготовили “родичів” Горщика Івановича. Зробимо виставку під назвою “Горщик Іванович з родичами”.

Нехай народне мистецтво залишиться з вами на все життя. Воно, звичайно ж, зробить його цікавішим, яскравішим, багатшим. До побачення, дітки, успіхів вам!

4.2. Конспект заняття гуртка “Гончарна справа”

Тема: “Джерела образів глиняних іграшок”.

Мета:

Виховний аспект: виховувати в учнів почуття дбайливого ставлення до духовної культури минулого.

Навчальний аспект: учити виявляти джерела образів традиційних глиняних іграшок.

Розвивальна: через образ виражати своє розуміння джерел образів глиняних іграшок.

Завдання:

– учити виявляти загальну ідею, яка пов’язує образи й сюжети, відбиті в глині. Закріплювати знання та вміння учнів ліпленню пластичним способом “зі шматка”, декоруванню іграшок і семантиці стародавніх знаків.

– створити будь-який образ, що втілює космогонічні уявлення наших предків і підсилити його змістове значення декоруванням.

– навчити бачити загальне в образах іграшок різних народів.

Обладнання для педагога: відеофільм, зразки іграшок, наочність, роздатковий матеріал, магнітофон.

Обладнання для дітей: альбоми (зошити), олівці, ручки, стеки, ангоби, пензлі, дошки для глини, глина, серветки, вода, турнетки.

План заняття:

I. Теоретична частина

1. Повторення пройденого. “Символіка образів світобудови в народному мистецтві”.

2. Нова тема “Джерела образів глиняних іграшок”:
а) пояснення вчителя; б) практична робота з декорування;

3. Рішення проблеми, відповіді учнів.

4. Бесіда за новим матеріалом, ілюстративний метод

5. Розповідь учителя.

6. Демонстрація зразків і ілюстрацій.

Наочність: “Древні знаки світобудови”, іграшки з м/фонду, наочність “Трипільські богині родючості”, “Стилізовані образи птахів”, кістяні амулети “Качко-коні”.

II. Практична частина:

1. Постановка практичного завдання.

2. Практична робота.

III. Підсумок заняття:

Аналіз виконаних робіт, підведення підсумків

1. Пояснення, індивідуальна робота з учнями.

2. Самоаналіз, аналіз, виявлення недоліків.

3. Метод заохочення: відбір кращих робіт на виставку (у м/ф).

4. Демонстрація робіт.

Хід заняття

I. Організаційна частина.

II. Теоретична частина.

1. Вступне слово вчителя.

Народне мистецтво зберігає таємницю своєї вічної молодості. Схоже на казкове Дерево життя, не перестає поновлювати крону свіжим листям і в товщі стовбура нарощувати річні кільця. Дерево життя не вмирає як символ вічного оновлення природи. Так і народне мистецтво – воно живе вічно, зберігаючи інерцію мислення батьків, дідів і прадідів.

Уся художня творчість у кожному епоху відзначена стійкими образами й мотивами, які одне покоління перейняло в попереднього, а те – від попередніх. Аналізу цих стійких образів ми присвятимо сьогоднішнє заняття.

2. Повідомляється тема заняття.

До уваги дітей пропонується відеофільм, що знайомить їх із опішнянською, громівською, косовською, васильківською глиняною іграшкою.

Учитель: Діти, ви подивилися відеофільм, познайомилися з деякими народними промислами, які ж образи найбільш часто зустрічаються в глиняній іграшці?

Учні: Жінки, коні, барани, олені, птахи, Сирени, Полкани тощо.

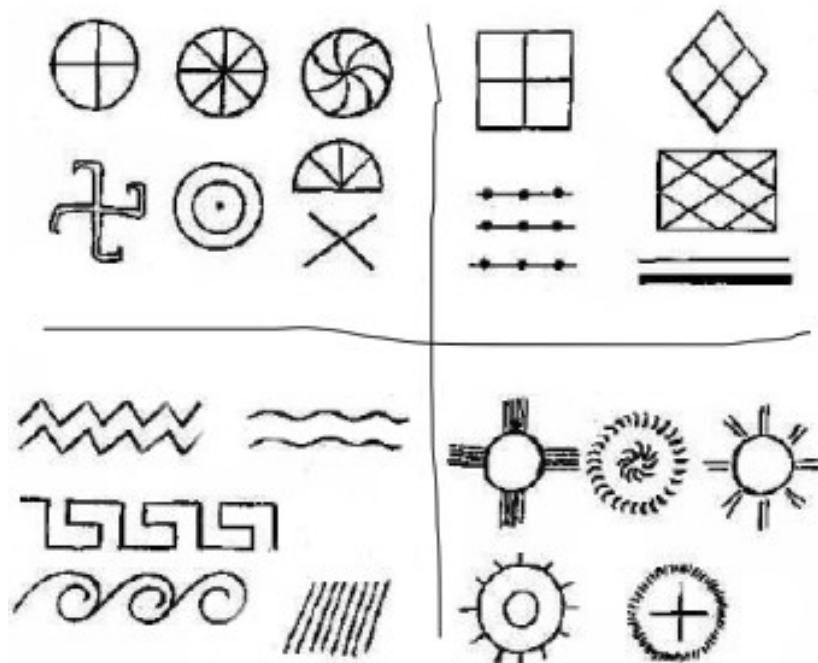
Виявлення їхніх джерел, первісного змісту та ідей, які вкладали в них наші предки, ми спробуємо на нашому занятті. Але спочатку давайте згадаємо:

Як прикрашалися ці іграшки? Які символи світобудови вам відомі?

(Відповіді дітей, на закінчення демонстрації наочності
“Стародавні символи світобудови”)

Сонце

Земля

Вода

Сонце підземного світу

Поряд зі знаковими символами космогонії в традиційному мистецтві головними образами іграшок здавна виступають люди й тварини. Ми будемо зараз говорити про них, і я прошу вашої уваги, а наприкінці розмови дамо відповіді на запитання:

Із чим та з якими явищами життя людини пов'язана поява традиційних образів у глиняній іграшці? (*Запис на дошці*).

Жіночі образи

Найпоширеніші образи в глиняній іграшці – жіночі фігурки. Погляньте, одні стоять зіпершись, інші із таріллю, треті з дитиною, інші тримають у високо піднятих руках птахів (*демонстрація зразків*). Причому такі фігурки характерні для мистецтва Сходу, Балкан, Східної Європи. На древніх

праслов'янських речах вони зображуються з VII ст. до н.е. і персоніфікують і богиню весни, і образи матері-землі, і матері всієї природи. За легендами предків, земля була живою істотою. Для людини минулого неживої природи не існувало, вся вона була жива і говорила. Подібно людині, взимку земля засинала, заспокоювалася, відпочивала, а з першими весняними променями прокидалася, пила талу воду, наповнювалася живлющими соками, розцвітала пишним різнотрав'ям, народжувала, подібно жінці, гарний урожай. Усе життя людини було пов'язане із землею-годувальницею. Вона по-материнському піклувалася про людину, напувала, годувала, одягала, страждала в пору посухи. Вона приймала людину у свої обійми, коли припинялося її життя. Ось такий зміст образу Матері-землі, у який наші предки з'єднали воедино два образи – землі й матері, два життєстверджувальні начала, які дають життя всьому живому (посібник “Трипільські богині родючості”).

Діти відповідають на запитання: Чому вчені називають ці образи богинями родючості? (Відбитки зерен, знаки землі й засіяного поля).

Жіночі фігурки були тісно злиті з образами землі й жінки, з ідеєю відродження природи й рослинності променями весняного сонця. Наприклад, образ жінки із птахами в піднятих руках трактується як моління матері-землі про весняні промені сонця, про світло й тепло, так необхідних для її родючості (*дітям дається роздатковий матеріал і пропонується протягом 2-х хвилин знаками й символами підкреслити змістове значення запропонованого образу*).

Сонце для хлібороба – це, насамперед, світло, тепло, життя. Це й багатий урожай, а виходить, і статок, здоров'я, щастя й благополуччя. У народі говорили: “Не земля хліб народить, а сонце”. За легендами наших предків виїжджало сонце на небо в колісниці, запряженій кіньми.

Образ коня

Часто в слов'янських переказах коні – це крилаті фантастичні істоти. Шерсть у них срібна, хвіст і грива – золоті, “з ніздрів полум'я, іскри летять”. Скаче “вище лісу стоячого, вище хмари ходячої, озера між ніг пропускає, поля й луки хвостом застеляє”. І наділений такою силою кінь не випадково, адже він – слуга життєдайного світила. Ототожнювали сонце з конем і жителі Азії. Так, Геродот писав про масагетів: “Найшвидший із всіх богів – сонце, для нього найшвидша тварина – кінь”. У Месопотамії над конем, що скаче, завжди зображувався знак сонця. Як уособлення сонця, кінь може “допомагати” росту хлібів, трави, дерев, плідності тварин і “чадородію” жінок. Він – друг, помічник і порадник людини, (*демонстрація зразків*).

Удень служить кінь сонцю, а от уночі, коли сонцю потрібно перетнути підземну ріку, йому починає служити качечка, або який-небудь інший водоплавний птах. Ось тому качечка символізує не тільки воду, але й сонце (*демонстрація посібника, “Кістяні амулети “качко-коні”, з поясненням, що “качко-коні” є цілодобовим оберегом*).

Ну, а тепер дітки, гляньте на цю іграшку (*демонстрація вершника на двоголовому коні*). Дітям пропонується уважно оглянути іграшку й знайти в ній що-небудь незвичайне, цікаве (*дві голови в коня, причому, голови різні – темна й світла*). Діти роблять припущення, про що може свідчити даний образ.

Узагальнивши їх відповіді, учитель повідомляє, що в наших предків слов'ян образ двоголового коня пов'язаний з весняним і осіннім сонцем, за переказами про двох божих істот близнюків, дітей неба. А вершник на коні – воїн, який звільняє весну від зимових оков, що відмикає весняне сонце й весняні води. Образ виник завдяки змісту, без нього іграшка безмовна форма.

Образи оленя, лося, барана

Олень – це уособлення сонця, неба. Причому, культ оленя дуже давній. Не випадково пізніше, коли його змінив культ коня, на голові коня ще часто малювали роги. На Середньому Сході олень – “умираюче і воскресаюче” сонячне божество ранніх хліборобів. У скіфів олень – сонце із сяючими золотими рогами. Родич оленя – образ лося і барана. Частенько на боках цих іграшок малювали буро-червоні кола або вогненні хрести. Баранам надавали великі роги, які символізували нескінченний рух сонця.

Окрім того, із цими образами було пов'язане уявлення про статок і благо, а саме слово “рогате” на півночі означало жити в статку й багатстві.

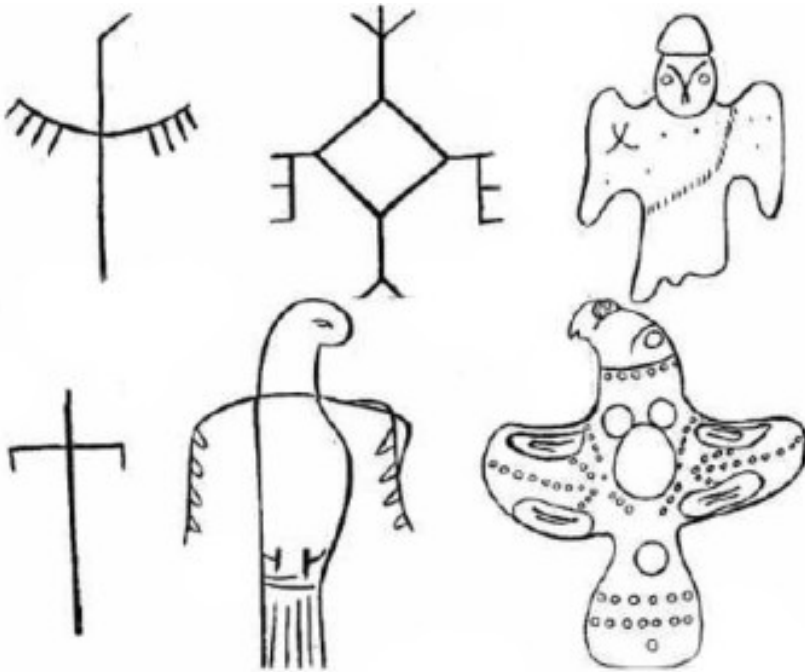
Образ птаха

“Жайвороночки, Перепілочки,
Ластівочки-ластівки! Прилітайте до нас!
Весну ясну, Весну красну
Принесіть нам!”

Так закликали хлопці й дівчата весну в день весняного сонячного рівнодення. Вірили люди, що дружнім своїм лементом проженуть із рідної землі морок і холоднечу, і принесуть “тепле-літечко”. Саме тому більшість глиняних іграшок пов'язаних із весняними обрядами, відтворювало зображення птахів і робилося зі свистком.

Часто в слов'ян птах з розпростертими крильми символізував сонце. Сонце ототожнювалося з птахом в інших народів: германців, індіанців Америки. Учені вважають, що хрест у солярних знаках походить від схематичного зображення птаха, що летить (*демонстрація посібника “Стилізовані образи птахів”*). З появою християнства образи сонця-птаха і птаха-сонця й качечки були замінені на Сірин, і Алконоста. Птаха радості й суму найчастіше становлять композицію із деревом

життя, причому древо життя – символ усього живого, а охороняючі його два птахи – символ добра й сімейного щастя. А вся композиція в цілому означала життєве благополуччя. Але птах Сірин зустрічається в слов'ян набагато частіше ніж Алконост (показ зразків). Відповідно до легенди цей птах з головою діви жив у райських садах і своєму солодкоголосому співі присипляв всіх, хто попадав у цей сад. Даруючи Сірина, людина ніби бажає такого ж солодкого життя, як у раю. Тому в іграшці птаха – посланця сонця, що обігріває природу, передають його родюче начало.

Полкан

Цікавий і загадковий персонаж у глиняній іграшці – Полкан. На його грудях часто малювалось променисте сонечко. Полкан родич давньослов'янського Ярила – божества весняного сонця. Слов'яни вважали Полкана напівбогом і приписували йому “неймовірну жвавість і швидкість”. Про нього говорилося, як

про величезного й доброго богатира, захисника людей від сил зла. У народі образ Полкана – образ богатира, що бере верх над силами холоднечі й тьми, звільняючого від їхньої влади землю, що прокидається під променями весняного сонця. Розрізняють образ молодого Полкана-ярила-весняного, і бородатого – літнього із променистим сонцем на грудях – Ярила-літнього.

Образ Полкана персоніфікує Сонце і його продуктивну силу, що дає врожай селянським нивам, але це ще і єдиний у своєму роді образ непереможного могутнього богатира. Це – виразний образ незламної сили народу.

Ми з вами познайомилися з найпоширенішими образами глиняних іграшок. Тепер давайте спробуємо чітко й коротко визначити, що вони персоніфікують.

Після невеликої бесіди складається таблиця (запис на аркуші й у зошитах):

- жінка – уособлення землі, родючості, урожаю;
- кінь – світило, сонце, родючість;
- олень, лось, баран – небо й сонце, статок і благо;
- птах – сонце, небо, повітря;
- качечка – вода й волога небесна;
- полкан – сонце й сили добра;
- сірин – добро й благополуччя.

А тепер давайте відповімо на запитання, поставленого на початку заняття: “Із чим, з якими явищами життя людини пов’язана поява традиційних глиняних іграшок?” Після обговорення в зошитах записується висновок: Всі іграшки тісно пов’язані із сутністю господарського й трудового життя людини, з турботами про врожай і поголів’ям худоби, з думами про майбутнє свого “роду-племени”, його благополуччя й статок.

Окрім цього, дітям пропонується відповістити на запитання: “Чому люди різних країн навіть тих, що не підозрюють про існування один одного, представляють світобудову в майже однакових символах і образах?”. (Подібність процесів відбиття природи у свідомості людей).

III. Практична частина.

Учням пропонується уявити себе в ролі майстра-кераміста, який живе на початку ХХ-го сторіччя й створити будь-який образ народної іграшки, який би відповідав уявленням наших

предків про світогляд і підсилити смислове значення образу декоруванням.

Діти готуються до заняття. Під час підготовки глини до роботи ставиться кілька питань для уточнення завдання:

– які способи декорування можуть бути використані при виконанні завдання (дряпання, наліплення, художній розпис, розпис ангобами);

– оскільки робота повинна бути представлена в закінченому вигляді, діти визначають який спосіб декорування їм варто виключити? (*Художній розпис, тому що ним можна скористатися тільки після випалу*);

– який спосіб ліплення є найбільш доцільним для виконання цього завдання? (*пластичний, тобто ліплення зі шматка*).

Діти працюють під супровід легкої народної музики. Педагог надає індивідуальні консультації кожній дитині, при потребі допомагає.

Після закінчення розглядаються всі вироби. Кожна дитина розповідає про свою іграшку, який образ задумано і як підкреслено його сутнісне значення. Діти аналізують її та оцінюють.

Наприкінці заняття вони разом з учителем відбирають кращі роботи на виставку в майстерні. Учитель дає оцінку роботі групи.

4.3. Конспект заняття гуртка “Майстерня кераміки”

Тема: “Образ дерева в мистецтві”.

Мета: розвиток емоційного, асоціативного мислення вихованців у процесі художньо-творчої діяльності.

Завдання:

- розширення знань про образ і застосування їх на практиці;
- формування потреби самостійного рішення поставленого творчого завдання в різних формах;
- розвиток уяви, фантазії й естетичного сприйняття;
- виховання комунікативних якостей особистості, цілеспрямованості, працьовитості, відповідальності.

Матеріали й інструменти: папір для ескізів, олівці, глина, шлікер, ємкість для води, стеки, качалки, тканина.

План заняття:

I. Організаційний момент.

II. Актуалізація теми. Бесіда “Образ дерева в мистецтві”.

Розповідь і бесіда: “Образ дерева в декоративно-прикладному мистецтві”.

III. Замальовки (вправи), практична робота над образом.

IV. Заключний етап: аналіз робіт.

V. Підведення підсумків.

Хід заняття

I. Організаційний момент.

II. Актуалізація теми.

Тема нашого заняття “Образ дерева в мистецтві”. Ви чимало знаєте про дерева, але мені хотілося звернути вашу увагу на красу рослинного світу, на неповторність форм дерев.

Питання: Для чого потрібні дерева? Які образи дерева ви знаєте?

Люди мистецтва часто зображували у своїх роботах образ дерева. Що таке образ?

Як ви думаєте, що цікавого бачили художники й поети в деревах?

Чому в літературних творах письменники дуже часто для виразності використали слова-образи: зелена зачіска, віти-руки, тендітна берізка і т. ін.?

Як можна відтворити образ сумного, веселого, переляканого, ніжного, втомленого дерева? (відповіді дітей супроводжуються демонстрацією ескізу на дошці)

Як і за допомогою чого можна виконати керамічну роботу, щоб вийшов виразний образ?

Можливі відповіді: цікавою формою дерева, цікавим малюнком кори, різними видами декорування, несподіваними асоціаціями.

III. Підготовчий етап.

1. *Учитель*: “Дерево потужними коріннями уросло в скелю. Здавалося б, скеля – камінь, на ній не може що-небудь вирости. Але дерево тримається, не дивлячись ні на що, знаходить тріщину в скелі. Урослося коріннями й міцно тримається. Потужне бажання жити”.

Який образ викликає це дерево?

Які образи можна було б виконати в глині?

А як ви думаєте, людина схожа на дерево? Є що-небудь спільне між людьми й деревами?

Яким може бути настрій?

Завдання: Творча гра: “Яким може бути настрій у дерева?”

Зобразить дерево пластикою й мімікою

Практична робота над образом дерева.

2. Підготовча робота.

Учитель: Сьогодні ми маємо виконати скульптурно-просторову композицію образів дерев. Оберіть той образ дерева, який ви будете втілювати в глині.

Які методи ліплення можна використати?

Які засоби виразності можна застосувати в роботі?

Вихованці виконують замальовки, самостійно працюють над ескізом, а потім у матеріалі.

3. Ліплення дерева\

IV. Заключний етап: аналіз робіт; міні-виставка.

V. Підведення підсумків.

Рефлексія: що нового дізналися, чого навчилися; що відчували і для чого це робили?

4.4. Конспект ігрового позакласного заняття з образотворчого мистецтва

Тема: “У країні ОМ”.

Мета: формування в дітей інтересу до мистецтва; виховання естетичних смаків; перевірка рівня засвоєння матеріалу учнями з образотворчого мистецтва.

Обладнання: Репродукції картин: І. Шишкін “Жито”, П. Федотов “Сватання майора”, недомальований портрет Буратіно, грамоти, медальки, магнітофон.

Хід заняття

Учитель: Давним-давно в старій і добрій країні ОМ жив-був цар Вугіллячко. І було в нього три дочки. Старша – червона акварелька, середня – синя акварелька і наймолодша – жовта акварелька. Жили вони, поживали й горя не знали. Цар дуже любив дочок. Вони бігали по альбомному полю, викликаючи навколо себе сміх, радість і створюючи веселу барвисту палітру. А коли принцеси веселилися, на небі з’являлася веселка.

Але недовго тривало щасливе життя в царстві. Довідався злий чарівник, що жив у сусідній державі, про дочок царя Вугіллячка. Гнів і заздрість охопили його. Не міг він пробачити цареві його щастя. І один раз напав на його царство й викрав принцес.

Сум і туга опустилися на державу. Усе навколо стало сірим і похмурим. Ніщо не могло звеселити царя. З кожним днем він ставав дедалі сумнішим і сумнішим. Але раптом з’явилася добра фея Палітра.

Палітра: Врятувати принцес зможуть тільки хоробрі й відважні, які повинні промовити заклинання (назвати всі кольори веселки), а щоб знайти це заклинання, потрібно пройти всі випробування злих чарівників.

Учитель: Тоді видав цар указ і послав гінців по всій країні. Увага! Увага! Жителі держави ОМ! Слухайте й не говоріть, що не чули! Той, хто позбавить державу від злого чарівника й звільнить принцес, одержить винагороду від царя Вугіллячка.

Знайшлися хоробрі художники, які наважилися врятувати принцес і позбавити державу від злого чаклуна. (Звучить музика виходять команди з 5 осіб).

Учитель: Хоробрі художники, ви хочете допомогти Вугіллячкові й готові пройти випробування?

Діти: Так.

Учитель: Добре. Після виконання кожного завдання ви будете одержувати епізод (частину) репродукції, склавши їх, побачите репродукції картин відомих художників. На звороті написано заклинання, яке допоможе повернути принцеса Вугіллячка.

Завдання 1. Злий чарівник переплутав всі жанри образотворчого мистецтва. Ви зараз одержите репродукції картин. Ваше завдання визначити жанри образотворчого мистецтва. (Звучить музика, переможцям дається картка).

Питання командам:

1 команда: Як називається дощечка для змішування фарб? (Палітра).

2 команда: Як називається картина, на якій зображений морський пейзаж? (Марина).

1 команда: Як називається сюжетна декоративна або орнаментальна композиція з кольорових скелець або іншого матеріалу, яке пропускає світло? (Вітраж).

2 команда: - Під яким номером найтонший пензлик? - №1

1 команда: Що означає слово “натюрморт”? (Мертва природа).

2 команда: Хто написав картину “Сватання майора”? (П. Федотов). (Переможцям дається картка).

Учитель, демонструючи портрет Буратіно: Діти! Цей портрет художник не встиг закінчити. Якого елемента не вистачає?

Діти: Не вистачає носа.

Учитель: Правильно! Зараз ми з вами й намалюємо відсутній елемент, а саме ніс. Завдання кожного гравця – із зав’язаними очами домалювати ніс Буратіно. (Хто найкраще домалює носа, той і виграє, переможцям дається картка).

Завдання 2. Гра “Малюємо те, не знаю що”. Участь у цій грі бере вся команда. Витягаєте картку з назвою майбутнього малюнка й малюєте почергово, а один гравець з іншої команди повинен відгадати, що намалювали його суперники.

Перший починає, продовжує другий, третій і т. д. Останній дає назву малюнку, хто вгадає до якого твору ілюстрація, той і переміг. (Ілюстрація до байки Глібова “Вовк і кіт”, “Чиж та голуб”, звучить музика, переможцям дається картка).

Завдання 3. Конкурс капітанів. Їм потрібно із закритими очима намалювати будиночок і сонечко. (Переможцям дається картка).

Завдання 4. Учитель: Зараз я буду задавати питання, а ви на них почергово будете відповідати. Почали.

Назвіть основні кольори (червоний, жовтий, синій).

Назвіть похідні кольори (фіолетовий, жовтогарячий, зелений).

Назвіть холодні кольори (синій, фіолетовий, білий та ін.).

Назвіть теплі кольори (червоний, жовтий, жовтогарячий та ін.)

Українською мовою – це “мертва натура”, а по-французьки? (Натюрморт).

Зображення людини – це.... ? (Портрет).

Найдавніший жанр? (Анімалістика).

Види образотворчого мистецтва? (Архітектура, скульптура, графіка, живопис, ДПМ, комп’ютерна графіка, фотомистецтво).

Учитель: Наші випробування підходять до кінця. Юні художники, складіть репродукції картин з ваших карток, назвіть авторів картин, репродукції яких перед вами.

А тепер переверніть репродукції й прочитайте заклинання, що допоможе повернути принцесу і позбавить королівство від злого чарівника. (Червоний, жовтогарячий, жовтий, зелений, блакитний, синій, фіолетовий – кольори веселки).

Давайте всі разом: і хоробрі художники, і глядачі, промовимо це заклинання. (Звучить музика, з’являються принцеси).

Журі підбиває підсумки

Вугіллячко дякує дітям і вручають медалі за участь, а переможцям грамоти.

4.5. Конкурс-вікторина з образотворчого мистецтва (конспект)

Тема: “Ось ми які”.

Мета: Учити дітей на практиці застосовувати отримані на уроках знання, уміння й навички з образотворчого мистецтва. Розвивати творчі здібності учнів. Виховувати почуття товариськості, взаємодопомоги, сприяти згуртованості класних колективів. Залучити батьків до художньої діяльності дітей.

Обладнання: дошка, стіл для журі, 2 столи для команд, 2 мольберти, плакат з анаграмою, кросворди для кожної команди, картки з номерами від 1 до 20, по 8 карток з “теплыми” й “холодними” кольорами, репродукції творів мистецтва для оформлення класу.

Роздатковий матеріал: олівці, фломастери, фарби, пензлі, папір.

Хід заняття

Учитель: Добрий вечір, шановні батьки й діти! Сьогодні ми з вами зібралися тут, щоб дізнатися, чому ж школярі навчилися протягом року.

Отже, тема нашого конкурсу-вікторини “Ось ми які!”. Для початку нам потрібно об’єднатися в дві команди. Для цього я попрошу вас взяти по одній картці. (Діти беруть по одній картці).

Учитель: Ті, у кого на картці написано “холодний” колір, я попрошу сісти за один стіл, а ті діти, у кого “теплий” колір – за інший стіл. От у нас і вийшли дві команди.

Оцінювати вас буде журі. До його складу входять учителі іншого класу (представляють) і 2 батьків (за бажанням, представляють). Інші батьки будуть уболівальниками й глядачами. Ми починаємо.

Перший конкурс “Розминка”. Ви маєте придумати назву вашої команди, намалювати емблему й вибрати капітана команди. На це вам – 5 хвилин. (Діти придумують назву, малюють емблему).

Першим представити свою команду надається можливість дітям, які сидять за столом №1.

Капітан: Наша команда називається “Фарби”. Капітан команди “Фарби” –, (емблему ставлять на стіл).

І ведучий: Спасибі команді “Фарби”. Займіть свої місця за столом №1. Право представити себе одержує наступна команда. Вам слово.

Капітан: Наша команда називається “Веселка”. Капітан команди “Веселка” – (емблему ставлять на стіл).

І ведучий: Спасибі команді “Веселка”. Займіть місця за столом №2.

Учитель: Критерії оцінки конкурсів лежать у журі на столі. Увага! Умови 2 конкурсу. Називається він “Терміни образотворчого мистецтва”.

На столі лежать картки з номерами. Капітани команд підходять, беруть картку й називають номер. Я зараховую пояснення терміна під цим номером. Команда повинна визначити, що це за термін образотворчого мистецтва. Наприклад: “Найсвітліше місце на предметі”. Команда відповідає: “Відблиск”. Якщо команда не відповідає, право відповіді переходить до наступної команди. Якщо ж і друга команда не дає правильну відповідь, то право відповіді переходить до глядачів. Починаємо конкурс. Прошу підійти до столу капітанів команди.

Питання

1. Малюнок, що передує виконанню складної композиції. (Ескіз).

2. Жанр образотворчого мистецтва, пов’язаний із зображенням тварин. (Анімалістичний жанр).

3. Твір декоративного мистецтва, виконаний із кольорового скла або на склі. (Вітраж).

4. Вид образотворчого мистецтва, який пов’язаний із зображенням на площині графічними матеріалами. (Графіка).

5. Вид образотворчого мистецтва, який полягає в створенні картин. (Живопис).

6. Робота з живопису, що має самостійне значення. (Станкова картина).

7. Зображення, швидко виконане художником яким-небудь матеріалом. (Начерк).

8. Візерунок, побудований на ритмічному чергуванні й організованому розташуванні елементів. (Орнамент).

9. Жанр образотворчого мистецтва із зображенням однієї людини або групи людей. (Портрет).

10. Коротка лінія, виконана одним рухом руки. (Штрих).

11. Жанр образотворчого мистецтва із зображенням красиво розташованих продуктів і посуду на столі. (Натюрморт).

12. Зображення природи. (Пейзаж).

13. Смішне зображення людини. (Карикатура).

14. Червоний, синій, жовтий – це... (Основні кольори).

15. Дощечка для змішування фарб. (Палітра).

16. Частина, віддалена від світла. (Тінь).

17. Ахроматичні й хроматичні кольори. (Хроматичний – усі кольори, окрім чорного, білого й сірого. Ахроматичні – чорний, білий і сірий кольори).

18. Синьо-білий розпис у Росії. (Гжель).

19. Поліхромний розпис з кольоровими переходами на дерев'яних дощечках. (Петриківка).

20. Зображення в книзі. (Ілюстрація).

Учитель: Отже, журі підбиває підсумок 2 конкурсу, а ми з вами переходимо до 3 конкурсу. Називається він “Кросворди”. Кожна команда одержує кросворд. Вам пропонується протягом 7 хвилин розгадати його. За кожне правильно розгадане слово команда одержує бал, і один бал одержить команда, яка перша відгадає кросворд. Починаємо!

Кросворд “Картина”

КАРТИНА - опорне слово. Зверху вниз по горизонталі: вид образотворчого мистецтва, що дає просторове зображення людини, різних предметів і об'єктів; художник, який зображує військовий бій; російський художник, автор картини “Царівна лебідь”; зображення художником самого себе; зображення українських народних казок; художник, що зображує тварин; відома народна художниця, автор картини “Квіти біля тину”.

Відповіді: скульптура, баталіст, Врубель, автопортрет, ілюстрація, анімаліст, Катерина Білокур.

Учитель Закінчився другий конкурс. Журі підводить підсумки.

Третій конкурс “Художники й художні твори”

Умови конкурсу: я даю короткий опис картини або деякі важливі події з біографії художника, ви повинні назвати

художника або визначити назву картини. Та команда, яка перша підніме руку й дасть правильну відповідь, одержує 5 балів.

Будьте уважні.

1. Якого російського художника називали “Співаком російської природи”? (Івана Івановича Шишкіна).

2. Один із краших пейзажів якої української художниці називається “Золота осінь”? (Яблонської).

3. Назвіть єдину картину Ісаака Левітана, де зображена людина. (“Осінній день у Сокольниках”).

4. Його моря були так чудові, що він одержав право на носіння адміральського мундира й став почесним громадянином Феодосії. Хто він? (Іван Айвазовський).

5. Як називається картина Рєпіна, на якій він зобразив свою юну дочку Віру? (“Бабка”).

6. Як називається відома картина Шишкіна з ведмедями? (“Ранок у сосновому лісі”).

Учитель: Молодці! Журі підводить підсумки. І я пропоную командам відпочити, а глядачам попрацювати. Отже, у вас зараз буде можливість заробити бали для команд. Я ставлю запитання глядачам, і якщо вони не відповідають, відповідати може будь-який член команди й одержати додатковий бал.

Питання для батькі

1. Хто пише лист турецькому султанові на картині російського художника Іллі Рєпіна: болгари; козаки; запорожці? (“Запорожці пишуть лист турецькому султанові”).

2. Узяття якого містечка зобразив на знаменитій картині російський художник Василь Суриков? (“Узяття снігового містечка”).

3. Як звали засновника знаменитої картинної галереї в Москві? (Петро Михайлович Третьяков).

4. Назвіть художника-мариніста, автора картин: “Хвиля”, “Чорне море” та ін. (Іван Костянтинович Айвазовський).

5. У 1642 році знаменитий голландський художник Рембрандт написав картину, назва якої збігається з назвою відомого фільму 2005 року. Як називається картина, написана Рембрандтом? (“Нічний дозор”).

6. Кого із зарубіжних художників сучасники називали “загадковим”? (Леонардо да Вінчі).

7. Одна із прославлених картин Лувра? (“Джоконда”).

Учитель: І останній конкурс. Називається він “Анаграми”. Вам потрібно вибрати або переставити букви в запропонованих словах так, щоб з них вийшло нове слово, яке стосується образотворчого мистецтва. (На дошку чіпляють плакат зі словами: ФАБРИКА - Ф....; МОЛЬБА - А....; ЗАМОК - М...; НАНОМЕТР - О.... – фарба, альбом, мазок, орнамент).

Діти працюють у своїх командах. Після виконання завдання капітан команди відносить анаграми журі.

Учитель. Ось і закінчилася наш конкурс-вікторина. Поки журі підводить підсумки, ми з вами помалуємо. Я почну читати один рядок вірша, а ви будете виходити по одному до дошки й ілюструвати його. На одному аркуші будуть малювати діти, на другому дорослі.

Я олівець з папером взяв,
 Намалював дорогу,
 На ній бика намалював,
 А поруч із ним корову.
 Праворуч дощ, ліворуч сад,
 В саду 15 крапок,
 Неначе яблука висять
 І дощик їх не мочить.
 Зробив рожевим я бика,
 Й жовтогарячу стежку.
 Над ними небо малював
 І блискавку, і стрілку,
 Щоб на малюнку вийшов грім
 І блискавка над садом...
 Ще я дощик малював,
 Він зразу в сад ввірвався,
 Але не вистачило фарб,
 І олівець зламався.
 Поставив я стілець на стіл,
 І якнайвище я заліз
 І там малюнок причепив,
 Хоч він погано вийшов.

(Сергій Михалков “Малюнок”).

Учитель: Може, у героя нашого вірша й погано вийшов малюнок, але наші – просто твори мистецтва! Ось ми з вами й відпочили, посміялися, повеселилися. А зараз прошу журі озвучити підсумки вікторини. (Журі оголошує результати, яка команда перемогла і з яким відривом).

Учитель: Звичайно, дуже прикро програвати. Але як би там не було, подумайте про те, як багато дав вам цей конкурс. Ви дізналися багато нового при підготовці до конкурсу, разом з батьками розважилися. Та й батьки побачили, що їхні діти ерудовані й багато знають у галузі мистецтва. А які у вас гарні друзі? Жоден не залишився байдужий, усі, чим могли, допомагали виконувати завдання конкурсу. А вболівальники? Так, кожний з них був готовий кинутися вас рятувати! Але більше всіх ви порадували в цьому конкурсі мене. Нічого немає краще для вчителя, як відповідальні, сумлінні, розумні й чуйні учні! А тепер прийшов час нагородити учасників конкурсів.

Команда, яка посіла перше місце, нагороджується пензликами, а друга – олівцями. Обидві команди нагороджуються солодощами.

4.6. Конспект класної години з образотворчого мистецтва з обрядовими фрагментами

Тема: “Скільки років писанці?”

Мета: створення мальованої композиції в об’ємі; поглиблення розуміння змісту та художньої виразності символів і знаків у процесі створення мальованок і дряпанок; сприйняття творів декоративно-прикладного мистецтва як невід’ємної частини традиційної національної культури; виховання національної гідності та любові до національних надбань через народне мистецтво; розвиток емоційного задоволення від естетично виконаної роботи та причетності до народних традицій.

Обладнання. Наочність, приладдя для розпису (писанок, мальованок, дряпанок), дерев’яні заготовки яєць, відеомагнітофон. Музичні твори: фрагменти українських народних пісень до Великодня; народні обрядові пісні весняно-літнього циклу.

Оформлення класного приміщення.

I варіант. Парти розставити у вигляді двох довгих столів для дівчат і хлопців. Один стіл (укритий мальованою скатертиною) стоїть посередині кімнати як демонстраційна вітрина. На ньому розташовано різноманітні композиції із розписаних яєць.

II варіант. Розмістити парти за схемою символу тризубця в плані. Дівчата працюватимуть за центральним столом, хлопці – на правому та лівому крилі символу. На дошці розташовані таблиці, плакати, малюнки, листівки тощо; на учнівських столах - зразки мальованих яєць, значення символів, тексти пісень, віршів.

Гості сидять за столом біля протилежної стіни від дошки. Перед ними лежать декілька плакатів, листівок чи малюнків із зображенням розписаних яєць, фарби, пензлики, склянки з водою. (Звучить вірш).

Я – писанка-красуня,
Уся в рисках і квітках.
Красу митців несучи,
Їх славлячи в віках.
Мене кладуть у свято
На пишному столі,
Щоби моїм убранством
Втішалися малі.

(І. Міщенко)

Хід заняття

I. Організаційна частина заняття (оголошення теми).

II. Основна частина заняття.

1. Вступне слово вчителя (Розповідь супроводжується переглядом відеоматеріалів). Писанці вже понад тисячу років. Звичай розписувати писанки походить ще з дохристиянських часів. Україна здавна славилася самобутнім народним мистецтвом – писанкарством. Удосконалюючись протягом багатьох століть, вона стала надбанням національної культури, тому відома в усьому світі. Разом з нашими земляками, які шукали кращої долі за межами рідної землі, українська писанка потрапила до інших країн. Колекції їх є в Лондонському королівському музеї, Краківському та Празькому музеях. Багато американців, канадців, австралійців, німців теж уважають

писанку своєю. А пам'ятник писанці встановлено в канадському місті Едмонтоні (фото пам'ятника писанці в підручнику “Усі країни світу”).

Після довгої холодної зими люди завжди чекали на повернення сонця, яке споконвіку давало світло, а тепло сприяло пробудженню природи, розвитку рослинного та тваринного світу. Так найважливішим символом на писанці було й залишається зображення Сонця. Українці споконвіку вірили в магічну силу писанки та були переконані, що вона приносить щастя, добро, достаток, захищає людей від зла. Писанки, мальованки та інші види розписів яєць присвячувались не тільки різноманітним святам, а й порам року, визначним історичним датам і подіям, дню народження.

Для створення малюнка на яйці необхідно знати їх символіку. Знаючи значення символів, можна читати “написаний” малюнок як текст, розпізнавати послання майстра. Окрім того, розписане яйце прикрашало інтер'єр. Малюнки на яйцях писали не лише у вигляді орнаментів, а й у задовільній композиції. Орнамент – своєрідний зашифрований текст у вигляді знаків, стилізованих малюнків квітів, тварин, пташок. Вони діляться на геометричні, рослинні, зооморфічні або змішані. Ритм у ньому складається на принципі чергування елементів чи групи елементів. Різноманітні за формою та характером лінії в поєднанні з кольором несуть у собі розповідь про природу всесвіту та місце людини в ньому.

2. Слово нашому “Інформаційному бюро” (група дітей напередодні готували інформацію про символіку писанок). Розглянемо значення деяких символів: квіти символізують любов, красу, доброзичливість, радість, достаток, збереження життя. Птахи – перші вісники весни, вони символізують відновлення життя та природи. Виноградний мотив символізував братерство, доброзичливість і довготривалу вірну любов. Гілки лавра – вічність, славу, перемогу. Дубове листя – чоловічу силу, Божу справедливість, красу. Калина, липа, верба, тополя – жіночу красу. Вишня – дівочу красу, причарування. Колосок пшениці, жита – достаток. Яблуко, слива – мудрість та здоров'я. Смерека – вічне життя та юність. Святий знак – хрест – символ всесвіту, знак чотирьох пір року, сторін світу, оберіг від

хвороб і нещастя. Охоронниця житла – берегиня – оберіг усього земного. Знак вічності – безконечник – сонячний рух. Символ засіяного лану – квадрат. Символ землі – ромб.

Символи кольорів:

- зелений – воскресіння природи, молодість, красу та радість, добробут;
- блакитний – безхмарне небо, чисте повітря, космічний простір, майбутнє;
- червоний – сонце, радість, ранішню зорю, любов і надію, літнє тепло, зрілість;
- чорний – ніч, тьму, надра землі, землю й родючість;
- білий – день, світло сонця, життя, вічність, багатство, радість добра та краси;
- білий і чорний – день-ніч, зима-літо, південь-північ;
- жовтий – Сонце, зорі, Місяць, урожай, приріст покоління;
- коричневий – земля й родючість.

На кожне свято тло яйця має свій колір: Різдво – жовтий, білий; Великдень – білий, червоний; Трійця – зелений; Івана Купала – червоний; Маковій – червоний; Спас – білий; Богородиця – блакитний; Піст – чорний, фіолетовий.

3. *Практичне завдання.* Учні шанобливо вклоняються гостям, запрошуючи їх на “вечорниці”, де парубки та дівчата розписуватимуть яйця, щоб обмінятися ними. Заспівують пісні (тексти пісень знаходяться на столах), фрагментарно звучить запис народних пісень як фон “вечорниць”. Після закінчення роботи над розписом яйця учні виконують обрядову гру обміну яйцями. Ідучи один супроти одного, дівчина та хлопець утворюють струмок, що перетворюється на хоровод із двох кіл, одного кола, закручену спіраль, розкручену спіраль, стають рядочком (можливо із залученням до дійства гостей), уклоняються гостям.

Створення ескізу композиції розпису. Нанесення малюнка на яйце за ескізом.

Визначення найкращих робіт у номінаціях: сюжетна композиція, пісня квітів, довершеність, витонченість, майстерність, кольорова ніжність, суто українська, фантазійна, космічна, магічна.

4.7. Сценарій гри-подорожі з образотворчого мистецтва

Тема: “Пошук картини”.

Мета: розвиток інтересу до творів образотворчого мистецтва; розширення світогляду; виховання колективізму, взаємодопомоги, взаємоповаги.

Обладнання: картки з прізвищами художників, карта подорожі, картки з буквами, різнокольорові трикутники, схеми пропорцій обличчя людини, репродукції картин, магнітофон.

Хід заняття

Учитель: З найдавніших часів твори образотворчого мистецтва були безцінним скарбом світової цивілізації. За часів фараонів володіння ними вважалось неабиякою розкішшю. Зараз більшість шедеврів зберігається в найкращих музеях світу. Своїми колекціями пишаються Дрезденська галерея в Німеччині, Нью-йоркський Метрополітен-музей у США, Паризький Лувр у Франції, Ермітаж і Третьяковська галерея в Росії, музеї Києва та Львова. І яких би заходів безпеки не вживали працівники музеїв, завжди знаходилися хитрі та кмітливі злодії, які прагнули викрасти твори мистецтва. Саме такий прикрий випадок стався сьогодні вночі. З картинної галереї зникла відома картина. За справу взялися професіонали – містер Шерлок Холмс та доктор Ватсон. *(Звучить музика. До зали входять Шерлок Холмс, за ним доктор Ватсон.)*

Холмс: Доброго ранку, докторе Ватсон!

Ватсон: На жаль, сер, ранок зовсім недобрый!

Холмс: Що трапилось? У вас такий стурбований вигляд!

Ватсон: Цієї ночі трапилась надзвичайна подія: пограбовано картинну галерею!

Холмс: Так, це неприємно, але надзвичайно цікаво. Ми допоможемо Скотланд Ярду!

Ватсон: Холмсе, вони відмовились від допомоги і старанно приховують подробиці. Я тільки-но звідти. Ось – це все, що мені вдалось дістати.

Холмс: Так, малувато... Думаю, нам потрібні помічники.

Ватсон: А чи схоче хто вплутуватись у все це?

Холмс: Зараз побачите. Байдуже спостерігати за розкриттям цього злочину не можуть наші команди. (Глядачі оплесками зустрічають команди).

Перший конкурс

Холмс: Шановні команди! Спочатку нам треба дізнатись, картина якого художника зникла. Ватсон має список, з якого, користуючись описами, слід викреслити зайві прізвища, – тоді в ньому залишиться прізвище автора викраденої картини.

Після того, як я зачитаю всі описи, кожна команда піднімає картку зі своїм варіантом відповіді. За першу правильну відповідь нараховується 2 бали, за другу й третю – по одному, за неправильну відповідь – 0 балів.

1. Художник протестантської Голландії, яка звільнилась від іспанського ярма. Жив з 1606 по 1669 рік. Після досить короткого періоду щастя був трагічно нещасний. Ранні його картини оспівують багатство й пишність, а пізні – злидні та бідність. Серед них – “Старий у червоному”, “Повернення блудного сина”. (Рембрандт).

2. Геніальний майстер староруського іконопису. Народився близько 1360 року. Був монахом Андроникового монастиря під Москвою, де й похований. Ще замолоду працював разом зі знаменитими іконописцями, розписуючи Благовіщенський собор Московського Кремля. Серед найкращих творів – ікони “Трійця”, “Спас”. (А. Рубльов).

3. Російський художник, який прожив коротке і нелегке життя (1860–1900 рр.), був другом відомого російського письменника Антона Павловича Чехова. Став визнаним майстром пейзажу. Серед його картин – “Тиша”, “Володимирівка”, “Зарослий став”. Художника помітив колекціонер Третьяков і придбав декілька його картини. (І. Левітан).

4. Сучасний український живописець. Народився 1938 року в місті Рівному. У 1982 році в місті Львові було відкрито його персональну виставку. Найбільше полотен художник присвятив тематичному жанру. Одна з найвідоміших картин – “Літо. 1941 рік”. (К. Литвин).

5. “Великим візантійцем” називали його в наших краях. Народився на початку XIV ст. Уже, будучи знаменитим стінописцем, який розписав понад 40 церков у різних країнах, через Кафу (Феодосію) і Київ приїхав у Новгород, шукаючи застосування своєму таланту. Створив чимало фресок у руських

церквах та велику кількість ікон. Серед них – “Успіння” та “Преображення”. (Феофан Грек).

6. Видатний український художник і поет, всебічно обдарована людина. Жив з 1814 по 1861 рік. Малювати почав змалку. Навчався в петербурзькій Академії мистецтв. За 47 років свого життя створив багато графічних і живописних творів. (Т. Г. Шевченко).

Холмс: Закінчено перший тур. Поки журі підраховує бали, підіб’ємо перші підсумки нашого розслідування: ми дізналися, що викрадено картину знаменитого італійського художника епохи Відродження Рафаеля. Якщо знаємо, що шукати, треба починати пошуки.

Ватсон: Але, Холмсе! Злодій міг заховати картину де завгодно! Ми можемо світ обійти і не знайти її.

Холмс: Не хвилюйтесь, Ватсоне. Поки ви прагнули здобути інформацію в поліції, до нашої поштової скриньки надійшов лист від таємного шанувальника мого таланту. Виявляється, він раніше поліції потрапив на місце злочину і знайшов там оце.

Ватсон: Це ж справжнісінька піратська карта! На ній намальовано Острів Скарбів і шлях до нього! Чудово, Холмсе! Ви не тільки надзвичайно розумний, а й надзвичайно везучий, друже.

Холмс: Не кажіть наперед! Окрім того, без допомоги наших друзів навіть у мене нічого не вийде. Адже, як ви самі бачите, картину заховано в печері, печера – на острові, а острів – в океані, де нас можуть чекати великі несподіванки. Чи є в команд сміливість подолати цей шлях? Є? Тоді в дорогу, кораблі шостих класів!

Другий конкурс

Ватсон: Ви на шляху до Острова Скарбів. Перед вами великий і прекрасний Океан Образотворчого Мистецтва. Щоб перепливти його, треба з даних букв скласти чотири назви видів образотворчого мистецтва (графіка, живопис, скульптура, архітектура).

Команда, яка перша впорається з завданням, отримує 3 бали, наступні – 2 та 1 бали.

Взявши старт, ваші кораблі впевнено мчать назустріч пригодам. І ось перша – попереду Бермудський трикутник. У

цьому місці без сліду зникло багато мандрівників. Кажуть, тут живе лиховісне Морське Чудовисько. Щоб вберегтися від його гніву, кораблеві потрібен талісман.

Третій конкурс

Холмс: З виданих вам трикутників треба протягом двох хвилин створити і наклеїти на аркуш композицію, розповівши журі та болільникам, чому саме такий талісман вбереже ваш корабель від загибелі в Бермудському трикутнику. Журі оцінюватиме вашу творчість за п'ятибальною шкалою.

Ватсон: Ви вдало минули Бермудський трикутник і нарешті дісталися берега. Острів виявився досить великим, і вже на другий день ви заглибилися в Пустелю Спраги, де кожна крапля питної води на вагу золота. Поповнити її запаси ви зможете, почергово відповідаючи на запитання.

Четвертий конкурс

За правильну відповідь на питання вікторини нараховується 1 бал, тобто 1 крапля води.

1. Російською мовою це звучить так: “Каждий охотник желяет знать, где сидит фазан”. Як називається одним словом це явище в природі? (Веселка).

2. З шерсті яких тварин виготовляють пензлі для акварельного живопису? (з білки, з колонка, з соболя).

3. Як називається морський краєвид? (Марина).

4. Як називається розміщення елементів на картині? (Композиція).

5. Як називається композиція з кольорового скла або іншого матеріалу, який пропускає світло? (Вітраж).

6. Відомо, що пензлі художників мають номери. Пензлик якого номера найтонший? (№ 1).

7. Що таке темпера? (Фарба).

8. Як називається щит, який підтримує полотно під час роботи художника? (Мольберт).

9. Українською мовою – це “мертва природа”, а французькою? (Натюрморт).

10. Як називається дощечка для змішування фарб? (Палітра).

11. На чому частіше малюють олійними фарбами? (На полотні).

Перш ніж створити велику картину, малюють маленьку. Як її називають? (Ескіз).

П'ятий конкурс

Холмс: Ви нарешті дісталися до Печери Скарбів. Тут ціла потаємна галерея. Картини розставлені всюди. Щоб отримати 1 бал, назвіть жанр картини, 2 бали – згадайте її назву, 3 бали – назвіть прізвище автора.

1. Леонардо да Вінчі. “Джоконда”. (Портрет).
2. В. Патик. “Соняшники”. (Натюрморт).
3. І. Айвазовський. “Дев'ятий вал”. (Пейзаж).
4. А. Лосенко. “Прощання Гектора з Андромахою”. (Міфологічний).
5. Андрій Рубльов. “Трійця”. (Іконопис).
6. В. Суриков. “Ранок стрілецької страти”. (Історичний).
7. П. Федотов. “Сватання майора”. (Побутовий).
8. О. Дейнека. “Оборона Севастополя”. (Батальний).
9. Рембрандт. “Відпочиваючий лев”. (Анімалістичний).

Ватсон: Серед скарбів знайдено й викрадену картину, але вона, на жаль, дуже понівечена. Людина, здатна на таке, має відповісти за свій злочин. Та щоб знайти злодія, потрібно уявити собі його зовнішність.

Шостий конкурс

Холмс: Аборигени, які його бачили, дали словесний опис. Користуючись ним та розміткою пропорцій людського обличчя, потрібно створити фоторобот. Журі оцінить вашу майстерність за 3-бальною шкалою.

Опис:

1. Худе вилицювате обличчя з видовженим підборіддям.
2. Очі маленькі, мов чорні вуглики, брови густі, насуплені.
3. Ніс тонкий, довгий.
4. Губи теж тонкі, верхня повністю прикрита вусами.
5. На голові старенький капелюх, з-під якого виглядає охайно підстрижене волосся.
6. Шию закриває високий комір поношеного пальта.

Холмс: А поки Інтерпол на підставі ваших фотороботів шукає злодія, у нас останній конкурс.

Сьомий конкурс

Реставрація картини.

Холмс: Коли ми говорили, що картина понівечена, розумілося найстрашніше – її розрізали на частини. Отже, реставрувати полотно означає скласти ціле з окремих частин. Фрагменти картини поділено на три групи. Команди почергово (хто швидше) працюють над її реставрацією.

Складіть картину. Вашу швидкість оцінює журі за 3-бальною шкалою.

Перед нами безсмертне творіння Рафаеля “Сікстинська мадонна”. На щастя, викрадено й понівечено було лише копію. Справжня “Сікстинська мадонна” вже довгі роки експонується в Дрезденській картинній галереї.

Ватсон: Ми вдячні всім командам за допомогу, а найкмітливіших детективів визначить журі. (Журі підводить підсумки й нагороджує переможців).

4.8. Сценарій мистецького вечора “Тарас Шевченко – художник”

Мета: виховувати почуття гордості за видатного українського митця Т. Г. Шевченка; познайомитись з його художньою спадщиною; розвивати естетичні смаки, світогляд дітей.

Обладнання: репродукції картин художника, альбом “Шевченко-художник”, куточок поета-художника, куточок читача.

...Живу, учусь,
нікому не кланяюсь,
і нікого не боюсь...
велике щастя быть
вольним чоловіком

(Т. Г. Шевченко)

Хід заходу

Перший ведучий. Нас просто не існує без Шевченка. У ньому – уся історія наша, усе буття, усі мрії. Відомо: Україна – це Шевченко, Шевченко – це Україна.

Другий ведучий. Уявити себе без Шевченка українцеві – все одно, що без неба над головою. Він – вершина нашого родового дерева.

Перший ведучий. Він не тільки геніальний поет, а й талановитий художник.

Шанувальник. Здібності до малювання виявилися в нього ще з дитинства. У спогадах родини Шевченка є немало свідчень про те, що настінне народне малювання, вишивки будили в нього пристрасть до створення власних малюнків. А коли він почав учитися в дяківській школі, ця пристрасть розвинулася ще сильніше.

Мистецтвознавець. Збереглася одна з перших робіт Шевченка, виконана з професійними навичками, - “Погруддя жінки”. Цей малюнок він подарував родині Уварових, про яких згадує в автобіографічній повісті “Художник”.

Шевченко. “Это простое скромное купеческое семейство, но такое доброе, милое, гармоничное, что дай Бог, чтобы все семейства на свете были таковыми”.

Перший ведучий. У 1832 році Шевченко почав працювати в майстерні В. Ширяєва. (Проектується на екран малюнок “У майстерні Ширяєва”).

Другий ведучий. Шевченко відзначався своєю майстерністю серед інших учнів. На щастя, під час одного з сеансів малювання в Літньому саду Петербурга Тарас познайомився з художником Іваном Максимовичем Сошенком. (Демонструються роботи Шевченка того часу).

Перший ведучий. Ці роботи були виконані Шевченком ще до навчання в Академії мистецтв. Їх відмічали члени Товариства заохочення художників. Класи цього товариства Тарас почав відвідувати після зустрічі з Сошенком. Відомо, що Шевченка було викуплено з кріпацтва за гроші, виручені від продажу портрета Жуковського (автор – Карл Брюллов). Ось він цей портрет. (Демонструється портрет Жуковського).

Другий ведучий. Карл Брюллов став учителем молодого Шевченка. У повісті “Художник” шанувальник пише: “В одно прекрасное утро я его представил Карлу Великому. Восторг его был неописанный, когда Брюллов ласково и снисходительно похвалил рисунки. Я в жизнь мою не видал веселее, счастливее человека, как он был в продолжение нескольких дней”.

Перший ведучий. Це була найсвітліша доба в житті Тараса Григоровича. Він тішиться своєю свободою й пише братові:

“Живу, учусь, нікому не кланяюся, і нікого не боюся... велике щастя бути вільним чоловіком...” Його успіхи привернули увагу зразу ж на вступних екзаменах до Петербурзької Академії мистецтв. Шевченко малює в основному аквареллю. (Проектуються на екран акварельні роботи Шевченка).

Експерт. Акварель – живописний твір, виконаний водяними фарбами.

Другий ведучий. У той же час художник опановує й техніку олійного живопису.

Експерт. Олія – техніка живопису з використанням олійних фарб.

Перший ведучий. Шевченко робить ілюстрації до своїх власних творів. Він не міг не написати портрет улюбленої героїні Катерини. (Проектується на екран картина “Катерина”).

Мистецтвознавець. У “Катерині” ви бачите нещастя бідної дівчини, яка полюбила москаля-офіцера. (Звучить фрагмент поеми).

Кохайтесь, чорнобріві,
Та не з москалями,
Бо москалі – чужі люди,
Роблять лихо з вами.
Москаль любить жартуючи,
Жартуючи кине;
Піде в свою Московщину,
А дівчина гине...

(Т. Г. Шевченко)

Але ця відверта, проста мораль так добросердно висловлювана, зовсім не накладає дидактичного відтінку на всю повість, яка, навпаки, уся сповнена найсвіжішої справжньої поезії. У Катерини народився син, і вона йде в “Московщину” відшукувати його батька. Прощання матері з нею, її дорога, зустріч з милим, що її відштовхує, – усе це змальовано з тією глибиною та лагідністю сердечного жалю, рівні яким зустрічаються тільки в малоросійських піснях.

Другий ведучий. В Академії мистецтв Шевченко опановує техніку гравюри, робить графічні портрети Суворова, Кутузова, Баркляя-де-Толлі. Він ілюструє “Историю князя Итальяского, графа Суворова-Рымкинского” для видання “Гальванографія”,

виконує гравюру “Король Лір”, виконану з допомогою гальванотехніки. (Проектуються на екран портрети полководців).

Експерт. Гравюра – відбиток гравірованої дошки чи пластилини.

Перший ведучий. Шевченко сумує за рідним краєм. Він мріє відвідати Україну й пише:

Хочеться хоч подивиться
На свій край на милий!
На високії могили!
На степи широкі!

(Звучить пісня “Зоре моя вечірняя”).

Перший ведучий. У 1843 році поет подорожує Україною, відвідує місця, дорогі його серцю, робить замальовки. Україна постала перед поетом з усіма злиднями та гнітом, під тягарем яких стогнало закріпачене селянство, брати, родичі Шевченка, увесь його народ. Скрізь Тарас Григорович бачив, як знущаються з кріпаків Лукашевичі, Трепови, Тарновські та інші поміщики-кріпосники. (Проектуються репродукції картин “Селянська родина”, “Хата батьків у Кирилівці”).

Шанувальник. “Видите, паны там бенкетуют, а мужики голодают. Да еще мало того: в селе, кроме корчмы, что ни улица, то шинок, а в каждом шинке, для приману людей, шарманка играет. Вот мужик бедный и пропивает последнюю нитку под немецкую музыку” (“Музыкант”).

Другий ведучий. Олією художник виконав портрет Ганни Закревської, яка йому подобалася. У нього збереглися до неї теплі почуття, що були висвітлені у вірші “Т.З”. З часом у її онуку закохався Максим Горький і присвятив свій твір “Клим Самгін”. (Проектується портрет Ганни Закревської. Звучить ніжна мелодія, на її фоні читається вірш Т. Шевченка).

І ти, моя єдина,
Встаєш із-за моря,
З-за туману, слухняная
Рожевая зоре!
І ти, моя єдина,
Ведеш за собою
Літа мої молодії,

І передо мною
 Ніби море заступають
 Широкі села
 З вишневими садочками
 І люде веселі.
 І ті люди, і село те,
 Де колись, мов брата,
 Привітали мене.

Перший ведучий. У червні 1843 року Шевченко приїхав до Києва. Вивчаючи місцеву старовину, готував малюнки для художнього альбому “Живописная Украина”, який мав намір саме тоді видавати. У своєму листі до Бодяньського (від 29 червня 1844 р.) він пише: “...я рисую тепер Україну – і для історії прошу вашої допомоги; я, здається, тойді вам розказував, як я думаю це зробити. Бачте, ось як. Нарисую види, які єсть на Україні, чи то історією, чи то видом своїм прикметні, вдруге – як теперішній народ живе, втретє – як він колись жив і що виробляв...”.

Другий ведучий. Навесні 1845 року Шевченко знову виїхав на рідну Україну, тепер надовго, у складі Київської археологічної комісії. Він подорожував Київщиною, Полтавщиною, Поділлям, Волинною, Чернігівщиною. (Проектуються картини “Будинок Котляревського в Полтаві”, “Вознесенський собор у Переяславі” та інші роботи цього періоду).

Мистецтвознавець. Творчість Шевченка-художника в останні академічні роки та під час подорожей до України була надзвичайно багатогранна. Не без успіху він виступає і як жанрист, і як пейзажист, нарешті, як майстер портрета. Одночасно він показує свою майстерність і в техніці олійного живопису, акварелі, рисунка й навіть офорта. (Демонструються роботи: “Аскольдова могила”, акварель; “Видубицький монастир у Києві”, офорт; “Церква всіх святих у Києво-Печерській лаврі”, сепія.

Експерт. Сепія – малюнок, виконаний стійкою до дії сонця та повітря фарбою коричневого кольору.

Шевченко. “Возвращаясь из Почаева, я зашел в Кременец посмотреть на Королеву Бону и на воздвигавшиеся в то время

палаты, или кляштор, для Кременецкого лицея...” (“Варнак”). “Измеривши вдоль и поперек Волянь и Подолию и дождавшись в Житомире осенней грязи, мы возвратились благополучно в Киев”. (Проектується робота “Почаївська лавра з півдня”).

Перший ведучий. За участь у Кирило-Мефодіївському товаристві Шевченко був заарештований. Але жандарми залишилися невдоволеними його відповідями.

Жандарм. На всі питання він відповідав рішучим незнанням. Художника Шевченка за створення підбурливих і в найвищій мірі зухвалих віршів призначити рядовим до Оренбурзького окремого корпусу з правом вислуги, доручивши начальству встановити за ним найсуворіший нагляд, щоби від нього, у жодному разі, не могли виходити підбурливі та пасквільні твори.

Шанувальник. “Если бы я был изверг, кровопийца, то и тогда для меня удачнее казни нельзя было бы придумать, как сослав меня в отдельный Оренбургский корпус солдатом. Вот где причина моих невыразимых страданий. И ко всему этому мне еще запрещено рисовать. Отнято благороднейшую часть моего существования”. (“Щоденник, 19 червня 1857 року”).

Шевченко.

Мені однаково, чи буду
Я жить в Україні, чи ні.
Чи хто згадає, чи забуде
Мене в снігу на чужині –
Однаковісінько мені.
В неволі виріс між чужими,
І, не оплаканий своїми,
В неволі, плачучи, умру,
І все з собою заберу,
Малого сліду не покину
На нашій славній Україні
На нашій – не своїй землі.
І не пом’яне батько з сином,
Не скаже синові: “Молись,
Молися, сину: за Вкраїну
Його замучили колись”.
Мені однаково, чи буде
Той син молитися, чи ні...

Та не однаково мені,
 Як Україну злії люди
 Присплять, лукаві, і в огні
 Її, окраденую, збудять...
 Однаковісінько мені.

(Проектується автопортрет цього періоду).

Шевченко в одязі солдата дістає захальявну книжечку, щось пише в ній. Починає задумливо читати.

Дай дожити, подивитись,
 О Боже мій милий!
 На лани зелені
 І тії могили!
 А не даси, то донеси
 На мою країну
 мої сльози; бо я, Боже!
 Я за неї гину!
 Може, мені на чужині лежать
 легче буде,
 Як іноді в Україні
 Згадувати будуть!
 Донеси ж,
 мій Боже милий!
 Або хоч надію
 Пошли в душу... бо нічого,
 Нічого не вдію
 Убогою головою,
 Бо серце холоне,
 Як подумаю, що, може,
 Мене похоронять
 На чужині, – і ці думи
 За мною сховають!..
 І мене на Україні
 Ніхто не згадає!

Другий ведучий. Оточений наглядчачами й шпигунами, у нестерпно тяжких умовах поет продовжує писати, творити, малювати. Задобрюючи ротного та його прибічників горілкою, деколи залишав на одну-дві години казарму, щоб прогулятися в

степу, побути на самоті зі своїми думками. (Проектуються види місць заслання).

Перший ведучий. Деколи жага до малювання, творчості виливалася в малювання картин на стінах вугіллям або крейдою. Деякі малюнки та ескізи того періоду збереглися. (Проектуються картини “Міс Бай-Губек”, “Крутайберг Аральського моря”, “Казахський хлопчик розпалює грубку”, “Казахи в юрті”).

Мистецтвознавець. Найбільш вражаючим із усього, що створив Шевченко-художник, залишаються його листи “Притчі про блудного сина”. Ця серія – шедевр Шевченка-художника. Свої малюнки він збирався доопрацювати та видати в гравюрі. Такої емоційної напруги, якої досяг тут Шевченко, такої сили виразу, широти узагальнень не було в жодному творі того часу.

Другий ведучий. Весною 1848 року Тарас Григорович взяв участь у Аральській експедиції. Учасники її стали свідками пожежі в степу. Шевченко зробив начерк і акварельний малюнок. Пожежу він описав у повісті “Близнюки”. (Демонструється робота “Пожежа в степу”).

Шевченко. “Я стал внимательнее всматриваться в горизонт и, действительно, вместо тучки увидел белые клубы дыма, быстро исчезающие в раскаленном воздухе. К полдню пахнул навстречу нам тихий ветерок, и я почувствовал уже легкий запах дыма.

Вскоре открылася серебряная лента Ори, и далеко выдавшийся к нам навстречу залив освежил воздух. И я вздохнул свободнее, и пока транспорт раскидывался своим исполинским каре вокруг залива, я уже купался в нем. Пожар был все еще впереди нас, и мы могли видеть только один дым, а пламя еще не показывалось из-за горизонта. С закатом солнца начал освещаться горизонт бледным заревом. С приближением ночи зарево краснело и к нам близилось. Из-за темной горизонтальной, чуть-чуть кое-где изогнутой линии начали показываться красные струи и язычки. В транспорте все затихло, как бы ожидая чего-то необыкновенного.

И, действительно, невиданная картина представилась моим изумленным очам: все пространство, виденное мною днем, как бы расширилось и облилось огненными струями почти в параллельных направлениях.

Чудная, неописанная картина!”. “Близнюки”).

Перший ведучий. Одного разу, не доходячи до річки Карабутака, експедиція зустріла одне-єдине дерево в степу – джингис-агач. Це точна назва, а не як у вірші “У бога за дверима лежала сокира”. (Проектується картина “Джангис-агач”).

Шанувальник.

Одним єдине при долині
В степу край дороги
Стоїть дерево високе,
Покинуте богом.
Покинуте сокирою,
Огнем не палиме,
Шепочеться з долиною
О давній годині.
І каймаки не минають
Дерева святого.
На долину заїжджають,
Дивуються з його,
І моляться, і жертвами
Дерево благають,
Щоб парості розпустило
У їх біднім краї.

Мистецтвознавець. Із особливою силою виявився талант Тараса Григоровича Шевченка, безсумнівно, в офорті. Можна з цілковитою впевненістю твердити, що він був мало не першим українським художником, який присвятив себе цьому цікавому напрямку у мистецтві та досяг високого ступеня досконалості. (Проектуються різні офорти Т. Шевченка).

Експерт. Офорт – спосіб поглибленого гравіювання, при якому лінії малюнка продряпуються різцем у смолянному шарі, що покриває металічну дошку, і потім протравлюється азотною кислотою.

Мистецтвознавець. Під час походу в гори Каратау та пізніше, під час перебування в Новопетровському укріпленні, Шевченко виконав багато акварельних пейзажів. Ці пейзажі приваблюють нас зрілістю реалістичної майстерності.

Експерт. Пізнавальне значення цих творів незмірно зростає ще й тому, що Шевченко – перший і фактично єдиний художник

того часу, який блискуче відтворив стародавні пам'ятки Мангишлаку, їх самотню красу та національні особливості.

Перший ведучий. В останні роки заслання Шевченко створив значну кількість сепій. Вони присвячені міфологічним, історичним, літературним темам, які змістом та ідейною спрямованістю були співзвучні настроям Шевченка. Вони свідчать про великі художні досягнення майстра, його блискучу техніку, широкий творчий діапазон. (Демонструються роботи “Самаритянка”, “Робінзон Крузо”, “Нарцис та німфа Ехо”).

Шанувальник. “Десять літ він томився під вагою російської солдатської муштри, а для волі Росії зробив більше, ніж десять переможних армій”. (Іван Франко. “Присвята”).

Другий ведучий. В останній період творчості Шевченко створив галерею цікавих портретів своїх друзів і знайомих.

Мистецтвознавець. Усі ці твори відзначаються винятковою простотою й разом з тим надзвичайною виразністю, теплотою та задушевністю... Сміливість і впевненість вільного майстерного штриха, гранична композиційна виразність – характерні риси цих портретів. (*Проектуються портрети*).

Шанувальник. “І по десятилітнім заслання Шевченко вернувся нарешті до Петербурга, зламаний тілом, але не духом... Навіть в тих страшних роках його муза не затихала...” (Іван Франко. “Тарас Шевченко”).

Експерт. Як художник Шевченко заслужив собі добре й чесне ім'я. І на цьому шляху він був одним із перших, хто звернувся до народних мотивів.

Перший ведучий. До останніх хвилин свого життя Тарас Григорович Шевченко працював у своїй майстерні при Академії мистецтв. Буквально в ній він і помер. (На фоні мелодії “Заповіту” читається уривок).

Чи не покинуть нам, небого,
Моя сусідонько убога,
Вірші нікчемні віршувать,
Та й заходиться риштувать
Вози в далеку дорогу,
На той світ, друже мій...

Другий ведучий. Про Тараса знає вся Україна, що він був її батьком, заступником, голосом, виразником її інтересів. І сьогодні лине над Україною його пісня. (Звучить “Заповіт”).

4.9. Сценарій тематичного вечора “Живе мистецтво ікони”

Мета: ознайомлення з шедеврами іконопису Київської Русі, іконографією та історією виникнення і розвитку мистецтва ікони; формування розуміння естетичної та художньої цінності ікони; виховання прагнення вивчати духовну спадщину свого народу.

Обладнання: слайди іконописних творів, магнітофонні записи музичних творів класиків української та російської музики (демонстрація слайдів супроводжується виступом вокалістів). (Звучить музика С. Рахманінова “Вокаліз”).

1-й виступаючий.

У безлічі земних тривог
згубилося ім'я твоє.
Та я належу ще тобі,
Хоч сам від себе це таю,
Хоч не в молитві, а в клятьбі
Я силу згадую свою.
Жорстоко в правоті своїй
Невірство не суди моє.
З'явись, благослови, зігрій,
Якщо ти є, якщо ти є.

(Д. Павличко)

2-й виступаючий. Усе частіше і частіше в музеях, виставкових залах, церквах ми зустрічаємось із творами іконопису. Вони, на перший погляд, такі незвичні, такі дивні, але в них є той світ, що віддалений від нас століттями. Щось далеке, давно забуте манить нас, кличе до себе.

3-й виступаючий. Ікона допомагає нам розгадати таємницю художників минулих поколінь, зрозуміти, чим вони жили, як мислили, що цінували. Давайте і ми спробуємо зазирнути в чарівний світ іконопису. Ознайомимося з окремими шедеврами стародавніх майстрів.

4-й виступаючий. Ікони вражають чистотою фарб, витонченістю ліній, досконалістю композиції, вони дозволяють проникнути в духовний світ наших предків – мудрий, складний. (Звучить знаменний розспів).

5-й виступаючий. Ікона завжди була окрасою, цінним придбанням. Що тільки не прикрашали іконою Дерев'яні та муровані церкви, князівські та боярські хорони. Ставили їх над міськими брамами, брали ікони з собою в походи.

1-й виступаючий.

Був день, коли ніхто не плаче,
 Був ясний день, як немовля.
 Та я здригнувся так, неначе
 Твоє ридання вчув здаля.
 Я знаю - ти не заридала,
 А в світі, що гуде й гримить,
 Мене лиш пошепки назвала,
 До себе кликнула в ту мить.

(Д. Павличко)

(Звучить арія П. Перголезі з кантати “Stabat, Mater”)

2-й виступаючий. (Демонструється слайд ікони “Святий Петро та Богородиця”). Іконопис – це ритуальне мистецтво, що має свою технологію, свою кольорову гаму. У старовинних літописах знаходимо улюблені фарби майстрів: вохра, кіновар, голубець, смарагд. Навіть назви були такими поетичними, ніжними. Писали ікони на липових дошках, малюнок наносили пензлем-вапницею, мінеральними фарбами, замішаними на яєчному жовтку. Фарби тримали в маленьких горщиках різної форми. (Звучить знаменний розспів Федора Селянина).

3-й виступаючий. Естетичні погляди, професійну майстерність і технологію іконопису давньоруські майстри перейняли від візантійських учителів, які були запрошені до Києва в X–XI ст. Перші ікони були завезені з Корсуня (Херсонеса) та Константинополя. Сучасники високо цінували роботи візантійських іконописців і вважали їх еталоном краси.

4-й виступаючий. Як цінували, поважали художників у давнину! Іконописцям приписували чудодійні риси. Історична пам'ять мало зберегла імен давньоруських майстрів, оскільки художники майже ніколи не підписували свої твори.

Залишаючись безіменним автором, художник дотримувався правил “авторської скромності”, адже важливим був не він сам, не його ім’я, а його мистецький твір.

5-й виступаючий. У літературному джерелі Печерський Патерик згадується про першого київського художника Печерської Лаври – Аліпія. Він навчався “хитрості іконної”. Майстерність художника була відома по всьому Києву. Ікони Аліпія були такі досконалі, що ченці склали легенду, буцімто під час роботи сам янгол допомагав писати ікону “зело красну”. Важко було повірити, що роботи майстра – витвір рук земної людини. Легендами (ще й якими легендами!) були овіяні твори київського іконописця Григорія (XI ст.). До нас дійшли також імена Феофана Грека, Митрофана, Паісія, Данили Чорнота та інших.

6-й виступаючий. (Демонструється слайд ікони “Юрій Змієборець” із с. Станілі). Скільки в іконі пізнавального. З якою цікавістю, захопленням розглядаємо ми кожную з них.

1-й виступаючий. Ікона сприймалася як модель всесвіту, її символічне звучання завжди відіграло важливу роль.

2-й виступаючий.

К тебе, о мать Пресвятая,
Дерзаю вознести мой глас.
Лице слезами омывая,
Услышь меня в сей скорбный час.
Ты всех прибежище несчастных,
За всех молитвенница нас,
О, защити, когда ужасный
Услышу судный Божий глас.

3-й виступаючий.

Когда закроет вечность время,
Глас трубный мертвых воскресит,
И книга совести все бремя
Грехов моих изоблачит
Стена ты верным и отрада!
К тебе молюсь я всей дуцой:
Спаси меня, моя Отрада,
Умилосердись надо мной.

(М. Гоголь)

Ці влучні, прекрасні вірші Микола Гоголь присвятив іконі Богоматері.

4-й виступаючий. У мистецтві країн християнського світу найулюбленішими були ікони, що зображували

Богоматір. Скільки тепла, добра, любові несла її постать, її образ; вона правила долями людей, захищала та оберігала! До Марії зверталися в молитвах, як до матері Бога, її материнська любов простягалася на кожного, хто до неї звертався. У письмовому іконографічному описі залишився канонізований образ Марії. (Демонструється слайд “Богоматір із Софії Київської”. Звучить фрагмент хору В. Чеснокова “Заступнице усердная”. Проектується слайд ікони “Богородиця” із с. Красова).

5-й виступаючий. Лік Богоматері – це ідеальний образ. Як сяє в іконах її пурпурне вбрання – мафорій, золота кайма з трьома зірками, що символізує чистоту Богоматері! Пурпур свідчить про царську приналежність, про рід царя Давида.

6-й виступаючий.

О хто сказав, що не людина ти?
Та ти живеш в Шевченковій Марії,
Перед тобою світ земний темніє,
Щоб хмаркою до ніг тобі лягти.
Ти дивишся в майбутнє, у світі
І їм несеш дитя своє. Крізь віі
Такий великий смуток пломеніє,
Що слів розради й мудрим не знайти.

7-й виступаючий.

Твоє малятко, круглооке й гоже,
Колись теслярський проявивши хист,
Хрест витеше собі людський, не божий.
Тому такий в твоїй печалі зміст,
Який лиш людство зрозуміти може,
А не свята Варвара й папа Сікст.

(М.Рильський)

1-й виступаючий. Легенд, пов’язаних з іконою, залишилося в писемних джерелах і цінних пам’ятках багато. Однією з найпопулярніших була ікона Богоматері “Умиління”. Ікона мала

велику енергетичну силу; вона захищала від лиха, війн, зупиняла ворога, супроводжувала під час хресних і козацьких походів.

Літописи свідчать, що на початку XII ст. було привезено дорогоцінну реліквію з Візантії у Вишгород, що під Києвом. У 1155 році князь Андрій Боголюбський забрав ікону до своєї резиденції.

2-й виступаючий. Погляньте на цю ікону (слайд “Володимирська Богоматір”). Великий талант майстра був націлений на досягнення єдиної мети: передати високий зміст людського існування, красу життя і материнської любові. Охопивши шию матері, немовля тягнеться до неї з поцілунком. Мати притулилася обличчям до його щоки, її уста стулені в скорботі та печалі,

3-й виступаючий. Чи замислювалися Ви коли-небудь над тим, чому таким популярним у давньоруському живописі було зображення святого Георгія?

4-й виступаючий. Образ Георгія трактувався древніми художниками лаконічно. Яскраве кольорове рішення, силует і пластика постаті завжди були зрозумілі людям. Це був образ молодого, сильного юнака, зовнішність якого віддзеркалювала внутрішню стійкість і красу. (Демонструється слайд “Юрій Змієборець” із с. Велике. Звучить хор М. Калашнікова “Концерт на 12 голосів”).

Сини київського князя Володимира Борис і Гліб були вбиті братом Святополком. Церква віднесла їх до лику святих, приписуючи покровительство в державній та ратній справі. Погляньте на їхні суворі обличчя! (Демонструється слайд ікони “Борис і Гліб”). У цих образах відчувається урочистість, піднесеність. Як міцно вони тримають у руках мечі, як легко несуть їх над землею коні! Вони – захисники народу, борці проти зла і насильства.

5-й виступаючий. Благовіщення... Вслухаємося в це слово. У ньому стільки поезії, урочистості! Цей сюжет був найулюбленішим з усіх євангельських сюжетів. Художнику хотілося, щоб в образах Марії та архангела Гавриїла поєдналася всі досконалість, не доступна земній людині.

6-й виступаючий. Жінка сприймає звістку, спокійно нахиливши голову і прислухаючись до сказаних слів.

Композиція вражає своєю піднесеністю, легкістю жесту, яким архангел зупиняє ходу Марії, Вона – символ покірності, мудрості та земної краси. Благородний образ Марії, сповнені гідності рухи янгола, стримана кольорова гама ікони, виразність силуету, лаконізм і точність малюнка свідчать про талант і високу майстерність давньоруського художника. (Звучить “Ave Maria”.)

4.10. Конспект віртуальної екскурсії до Третяковської галереї

Мета заходу: ознайомити учнів з історією й фондами Третяковської галереї, формувати пізнавальний інтерес учнів до образотворчого мистецтва, виховувати почуття гордості за світову художню культуру.

Обладнання: мультимедійні пристрої, програмне забезпечення компанії “Кирило й Метфодій”: CD-диски “Велика енциклопедія” і “Шедеври Російського живопису”.

План заняття

1. Організаційний момент (2 хв.).

Вітання, знайомство учнів з метою уроку: познайомитися з роботами великих художників, які знаходяться у Третяковській галереї, у Москві.

2. Знайомство з картинами (27 хв.):

- слово вчителя (4 хв.);
- екскурсія по залах галереї (23 хв.).

3. Підсумки заняття (7 хв).

Хід заняття

I. Організаційний момент.

II. Основна частина.

Вступне слово вчителя:

Тихий Лаврушинський провулок, розташований у Замоскворіччі, де за огорожею стоїть будинок Третяковської галереї, знають не тільки москвичі. Щоб побачити безцінні скарби національного мистецтва, у галерею їдуть із усіх країн люди всіх професій, різних поколінь, дорослі й діти. Це найбільший музей російського й радянського образотворчого мистецтва, що має світову популярність. Третяковська галерея стала воістину народним музеєм.

Засновником галереї був московський купець Павло Михайлович Третяков (1832–1898 рр.). Людина широкої мистецької душі, жагучий колекціонер. Протягом багатьох років він ретельно й любовно збирав картини російських художників. У 1872 році Третяков почав будівництво перших залів майбутньої галереї, пристроюючи їх до будинку в Лаврушинському провулку, де він жив сам. (Далі вчитель, демонструючи ілюстрації “Фасад Третяковської галереї” і “Портрет Третякова”, знайомить учнів з історією галереї).

У 1892 році Третяков здійснив свою заповітну мрію – передав зібрану їм багату колекцію в дарунок Москві. До цього часу його в колекції нараховували понад 2000 картин. Урочисте відкриття галереї відбулося 16 травня 1893 року.

У Третяковській галереї зібрані першокласні твори Давньоруського живопису XI–XVII століть. Тут нам зустрічаються найдавніші роботи таких майстрів як Діонісій і Андрій Рубльов, чия творчість покрита безліччю легенд. (Учні знайомляться із найбільш визнаними роботами Давньоруського живопису А. Рубльова “Трійця”, розглядають репродукцію ікони Діонісія “Розп’яття”).

Тут можна побачити твори видатних художників XVIII – першої половини XIX століття. (Учням демонструються твором О. Кипренського “Портрет Лейб-гусарського полковника Євграфа Давидова”).

Величезний зал галереї відведений прославленому російському художникові А. Иванову, його повним життя італійським етюдом, знаменитій картині “Поява Христа народу”, робота над якою тривала 20 років (1837–1857 рр.). Розміри картини воістину одночасно захоплюють і дивують (540 на 750 см.). (Демонструються картини А. Иванова “Поява Христа народу”).

Підкорюють своєю скромною, тихою поезією, яскраво національним колоритом твору А. Венеціанова, художника, який вперше розкрив лірику російської природи, проникливі образи російського селянства. (Демонстрація картини А. Венеціанова “Весна на ріллі”).

Надзвичайно прославлена й найповніша колекція російського живопису другої половини XIX століття – картини

В. Перова, В. Сурикова, В. Серова, пейзажистів – А. Саврасова, І. Шишкіна, І. Левітана й багатьох інших художників. (Демонстрація репродукцій полотен).

У галереї повно й різнобічно представлене мистецтво кінця XIX століття – початку XX століття полотнами таких художників, як М. Врубеля, К. Малевича та ін.. Познайомимося із творчістю М. Врубеля. (Демонстрація полотен М. Врубеля).

Поряд із творами російського живопису в галереї зібрані роботи російської графіки – малюнки, акварелі, мініатюри, скульптури. (Демонстрація творів).

У 1932 році в Третьяковська галереї був відкритий відділ радянського мистецтва, у якому представлено найповніше зібрання радянського живопису, скульптури й графіки, зокрема, твори С. Герасимова, А. Рилова, К. Петрова-Водкіна та інших художників. (Демонстрація полотен).

Сучасна галерея постійно поповнює список мистецьких творів новими роботами провідних художників всіх поколінь.

Пересувна виставка Третьяковської галереї побувала в багатьох країнах світу й завжди мала величезний успіх у зарубіжних глядачів.

Підсумок. Учні в ході короткої бесіди діляться враженнями про здобутки великих художників, роботи яких знаходяться у Третьяковській галереї.

Питання бесіди з учнями: Яка з картин найбільше вас вразила? Чому? Які картини змусили задуматись, поміркувати? Якби ви мали можливість одержати картину в подарунок, яку б ви вибрали? Ви хотіли б побувати в Третьяковській галереї й подивитись оригінали картин?

Домашнє завдання: підготуйте повідомлення про життя й творчість знаменитих художників, з картинами яких познайомилися під час віртуальної екскурсії (індивідуальні завдання на вибір).

4.11. Мистецький турнір

Звучать фанфари, команди піднімаються на сцену під мелодію “Зелене жито, зелене”, їх вітає ведучий.

Ведучий. Широ раді вас вітати у нас,
До мистецтва об’єдналися.

Творчість юних – справжнє чудо із чудес –
Нехай свято починається!

Приспів (співають усі):

Тут художники всі

І дизайнери є –

Тож змагаються хай між собою!

Хай дзвенить дружній сміх.

Свято радує всіх

І збагачує душу красою.

Ведуча. Ось “Палітра” – це одна із команд.

Друга “Барви” називається.

Побажаємо творчих успіхів вам.

Хай змагання починається!

Тож змагаються хай між собою,

Хай дзвенить дружній сміх...

Хай збагачує всіх нас красою.

Звертання членів команди до залу

1-й виступаючий.

Художнику!

Геть вилий чорну фарбу!

Хай вона не буде наче траур.

Бо для мене потрібна інша – сонячна, ясна,

Як цвіт, рожева і, як світ, зелена.

2-й виступаючий.

Художнику!

Геть вилий чорну фарбу!

Хай любов живе в твоєму серці, а не горе.

Ти за картину, що залишив,

Знов візьмися, друже.

3-й виступаючий.

Гори, а чи море, –

Що буде там, то знаєш тільки ти.

Не хочу вгадувать у цю хвилину,

Зумій на полотно перенести

Багатство фарб ясної Батьківщини.

4-й виступаючий.

Моє Полісся!

Твої хати, усміхнені, гостинні,

Твої серпанкові замріяні долини,
Діброви і озера диво-сині –,
Якими фарбами намалювати?

5-й виступаючий.

Тут по садках шумлять вітри бузкові.
Конвалії видзвонюють в лісах.
І вишитий на рушниках чарівний птах
Віщує нам повернення любові.

6-й виступаючий.

Поліська зачарована та отруєна земля!
Грибні ліси і невисокі гори.
Ми на малюнках вилікуєм тебе.
А цілющі ліки нам знайдеш!

7-й виступаючий.

Художнику!
Ти покажи, як сонцем обігріті
Зернятка сходять...
Так, це зерна ті,
Що нам батьки посіяли у світі.
Вони тепер зростають золоті.

8-й виступаючий.

Художнику!
Дай більше сонця! Сонця! Як мечі
Хай промені карають супостата,
Що на розбій виходять уночі,
Що хоче світ в кайдани закувати.

9-й виступаючий.

Художнику!
Дай більше сонця! І зловісна тьма
Навіки зникне, і не буде ночі.
Твоя картина скаже все сама:
Війні, Чорнобилю – не бути!
Ми цього не хочем!

10-й виступаючий.

О промінь сонця, миру і добра!
Він не погас, серця він гріє.
І в радісну годину
Ти не забудь, художнику, про нас –

Про стражів злагоди, добра, краси і миру
І покажи із літери великої Людину!

Ведучий. Дорогі друзі! Сьогодні проводимо “Мистецький турнір”. Мистецтво в широкому розумінні слова – це творче відображення дійсності в художніх образах. Мистецтво – одна з найголовніших складових частин життя будь-якого суспільства, невідмінна умова і запорука прогресу, розквіту цивілізації та інтелекту людини. Там, де немає творчості, фантазії, там немає руху вперед. Недаремно у народному прислів’ї сказано: “Життя без праці – злодійство, життя без мистецтва – варварство”. Це дуже мудрі слова! Справді, хіба може людина жити повноцінним життям, якщо в неї немає радості творчості? Позбавлені цього цінного дару природи, люди стали б подібними до роботів. А від споглядання красивого в нас піднімається настрій, з’являється бажання самим творити для радості й добра.

Як ви зрозуміли з привітальних слів, на сцені команда “Палітра” та її група підтримки в залі, а також команда “Барви” зі своєю групою підтримки. Це юні умільці: скульптори, писанкарі, графіки, дизайнери – усі ті, хто закоханий в мистецтво.

Як ведеться, перед великими змаганнями потрібно зробити розминку-експромт. Ми пропонуємо командам поставити одна одній по п’ять запитань. Час на розмірковування 30 секунд. За попереднім жеребкуванням починає команда “Барви”. Може підключатися група підтримки, але тоді за правильну відповідь зараховуються 3 бали (замість 5 балів).

Журі підведе підсумки розминки, а члени команд отримають завдання, розраховані на 15–20 хвилин для виконання.

1. Для першого конкурсу необхідні: по одному учню-скульптору з кожної команди – для ліплення з глини іграшки за народними мотивами; один писанкар для виготовлення двоколірної писанки; два дизайнери-оранжувальники для створення композиції з природних матеріалів; по дві особи з кожної команди – для виконання композиції за допомогою

лекал-модулів; для конкурсу дизайнерів-модельєрів одягу та зачісок потрібно по два учні.

А зараз займіть свої робочі місця. У вас 20 хвилин на виконання завдань. Бажаємо успіху!

Для групи підтримки пропонуємо конкурс на кращу назву плями “Щоб це могло означати? Що це? На що схоже?”

2. Оголошується “Пошук зниклих картин із музею”. Від кожної команди потрібно представити по два гравця: доглядач музею і детектив. Доглядач музею з команди “Палітра” описує основні ознаки, особливі прикмети зниклої картини, а детектив-нишпорка з іншої команди має знайти цю картину в залі, показати її, назвати автора, дати назву картині і пояснити, чому він так думає. Отже, слово доглядачу від команди “Палітра”. Детектив з команди “Барви” уважно слухає. Після оголошень доглядачів детективи приступають до розслідування, а ми розпочинаємо діалог із групами підтримки.

Починаємо діалог із залом. Якщо одна група не знає відповіді, відповідає інша. (Ведучий по черзі звертається до однієї та іншої команди).

Запитання до команди “Барви”

1. Чи правильно робить учень, коли починає малюнок з будь-якої деталі? Доведіть.
2. Назвіть типи орнаментів.
3. Назвіть види скульптури.
4. Назвіть по черзі (з другою командою) види декоративно-вжиткового мистецтва.

5. Яка народна художниця України представлена у “Всесвітній енциклопедії мистецтва”, виданій у Белграді в 1984 році, як одна із зірок першої величини? Її твори фантастично-умовні. Жила вона в тихому поліському селі Болотне на Київщині. Її роботи експонувалися на виставках у Парижі, Варшаві, Монреалі, Празі (Марія Приймаченко).

Запитання до команди “Палітра”

1. Чи можна передати об’єм амфори за допомогою штрихування, нанесеного на паралелепіпед? Доведіть.
2. Які види перспективи може застосовувати художник?
3. Назвіть види графіки.
4. Назвіть по черзі види декоративно-вжиткового мистецтва.

5. Хто з народних художників України писав у листі, датованому 1954 роком: “Кажу: знаєте що, тату і мамо, дозвольте мені вчитися малювати”. А батько подивились на мене такими очима, наче я їм сказала, що думаю поставити драбину і полізти на Місяць чи на Марс, та й кажуть: “Ти що придумала!” А я продовжую: “І так, щоб учитись, щоб і в будень, як буде коли можливість, то і кожного дня”. Батько: “А який же бісів батько буде тебе учити?” “Та сама, що ж діяти, як немає мені, де вчитись. А хоч сама буду вчитись, то, може, і буду художником”. Батько: “То чи бачила ти де, щоб було написано пером чи в казці сказано, що неосвічена людина, та ще й баба, та щоб сама навчилась та й стала художник?” А я стою, плачу і кажу: “Ну, якщо ще не було такого в світі, то нехай побуде і таке, що і неосвічена селянка та й стала художник!” (Квіти, намальовані художницею, нагадують малюнки художників Сходу). Хто ця художниця? (Катерина Білокур).

Естафетні командні ігри

– виготовлення витинанки – 30 секунд на обговорення, виконання – 2 хвилини;

– малювання ілюстрації до казки “Курочка ряба” із зав’язаними очима – 3 секунди на обговорення, 3–4 хвилини на виконання.

Демонстрація виготовлених виробів (іграшки з глини, писанки, колаж, декоративна композиція). Звучить народна музика. Тим часом журі підводить підсумки проведених конкурсів. Після цього відбувається нагородження членів команд, переможців конкурсів (медалями, виготовленими з тіста). Усіх учасників турніру та гостей вітають піснюю.

Ми ще раз сьогодні зустрілись
 З мистецтвом народним, ясным.
 Скорила усіх Катерина
 Відома в світах Білокур.
 Дивує людей Приймаченко,
 Династія славна сім’ї,
 І Білас Михайло, Олексій Шовкуненко –
 Народні художники всі.
 Приспів:
 Хай веселкою таланти розцвітуть,

На полотнах нові барви оживуть,
Щоб пишалася уміннями земля
І прославилась Україна молода.

4.12. Олімпіада з образотворчого мистецтва

Пояснювальна записка

Олімпіади з образотворчого мистецтва проводяться з метою подальшого художнього, графічного учнів, виявлення й надання допомоги обдарованим дітям, підвищення престижу образотворчого мистецтва, а також підвищення рівня викладання цих дисциплін.

Навчання образотворчому мистецтву здійснюється за декількома видами діяльності: це малювання з натури, малювання на теми, декоративна робота, бесіди з образотворчого мистецтва й красу навколо нас. Велике значення має комплексність навчання, тобто навчання практичним і теоретичним основам одночасно. У процесі навчання діти одержують знання про найпростіші закономірності будови, форми, лінійній і повітряній перспективі, кольорознавства, композиції, декоративній стилізації форм, правилах малювання й ліплення, а також про найбільш видатних майстрів образотворчого мистецтва, відчуття краси природи й людських почуттів.

Знання, які вони одержують на уроках і гуртках, засвоюються й запам'ятовуються краще, якщо їх систематично перевіряють і закріплюють. Практика показує, що цікаві позакласні заняття предметів естетичного циклу проходять цікавіше, а головне, якісніше, якщо форма їхнього проведення відповідає віковим особливостям дітей. Ігрова форма контролю найбільш ефективна для дітей середнього віку. Із цією метою ми розробили комплекс теоретичних завдань у вигляді гри "Щасливий випадок", яка буде проводитися в рамках олімпіади з образотворчого мистецтва за основними розділами мінімального змісту основної й середньої загальної освіти й розділів програми "Образотворче мистецтво" (5–6 класи). У другому турі олімпіади учні виконують практичне завдання.

1. Положення про проведення Олімпіади школярів визначає порядок організації й проведення її, організаційне й методичне

забезпечення, порядок участі учнів та визначення переможців і призерів.

2. Основними цілями й завданнями Олімпіади є:

- підвищення авторитету й ролі предмета “Образотворче мистецтво”;

- активізація продуктивної художньо-творчої діяльності учнів, а також підтримка інтересу до подальшого розвитку й професійного орієнтування в даній галузі;

- підвищення педагогічної майстерності вчителів, які беруть участь у проведенні олімпіади;

- створення фонду дитячих художніх робіт.

3. Порядок організації й проведення Олімпіади:

- в олімпіаді беруть участь учні 5–6-х класів;

- участь в Олімпіаді є добровільною;

- участь школярів в Олімпіаді є поважною причиною відсутності на заняттях у дні її проведення.

Олімпіада проводиться у два етапи.

I етап: проходить у вигляді гри “Щасливий випадок”.

II етап: учні виконують практичне завдання.

Для участі в другому етапі учасники самостійно забезпечують себе матеріалами, інструментами, приладдям, необхідним для практичного виконання проекту.

4. Організаційно-методичне й інформаційне забезпечення Олімпіади.

Інформація про Олімпіаду й порядок участі в ній, про переможців і призерів є відкритою і публікується в мережі Інтернет на шкільному сайті, розміщується для інформування учнів в школі.

5. Оргкомітет Олімпіади з образотворчого мистецтва:

- визначає форму й організує проведення Олімпіади;

- бере участь у формуванні складу методичної комісії й журі;

- визначає кількість переможців і призерів від загальної кількості учасників Олімпіади з предмету;

- розглядає конфліктні ситуації, які виникли при проведенні всіх етапів Олімпіади.

6. Методична комісія з образотворчого мистецтва:

- розробляє завдання для Олімпіади;

– вносить пропозиції в оргкомітет з питань, пов'язаних з удосконаленням організації проведення й методичного забезпечення Олімпіади;

– можуть залучатися оргкомітетом до розгляду конфліктних ситуацій, що виникають при проведенні Олімпіади.

7. Предметне журі.

Оцінює результати робіт учнів, визначає переможців і призерів, проводить аналіз виконаних робіт учасників Олімпіади.

8. Підведення підсумків.

Підсумки підводять із обліком:

– якості відповідей на питання у вигляді балів, набраних у грі “Щасливий випадок”, що розглядається як самостійно виконана завершена робота учня;

– якості виконання практичного завдання

Хід заходу

Організаційний момент. Відкриття олімпіади, представлення учасників, членів журі та оргкомітету, організаційні питання.

I тур олімпіади

Інтелектуальна гра “Щасливий випадок”

Кольорознавство

1. Назвіть основні кольори:

- а) жовтий, зелений, червоний;
- б) червоний, синій, зелений;
- в) жовтий, червоний, синій.

2. Які кольори відносяться до теплих:

- а) білий, жовтогарячий;
- б) жовтий, червоний;
- в) синій, фіолетовий.

3. Які кольори відносяться до холодних:

- а) синій, зелений;
- б) блакитний, чорний;
- в) фіолетовий, коричневий.

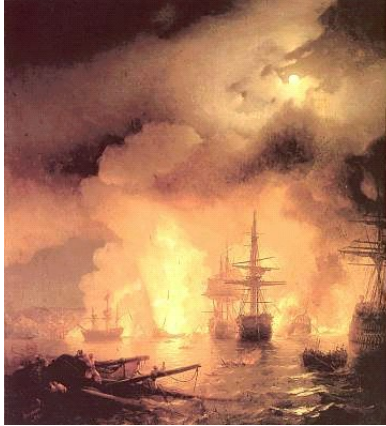
4. Які кольори є ахроматичними:

- а) чорний, білий;
- б) синій, коричневий;
- в) червоний, жовтий.

5. Які кольори є ахроматичними:

- а) чорний, білий;
- б) синій, коричневий;
- в) червоний, жовтий.

5. В якому колориті написано картина художника І. К. Айвазовського “Чесменський бій”:

- а) холодному;
- б) теплому;
- в) ахроматичному.

Жанри

1. Натюрморт – це зображення:

- а) мертвої натури;
 б) живої натури;
 в) набору штучних предметів.
2. При виконання парадного портрету людину зображують:
 а) у повний ріст;
 б) поясне зображення;
 в) поплечне зображення.
3. В анімалістичному жанрі зображують:
 а) бойові ігри;
 б) тварин;
 в) природу.
4. У жанрі “марина” зображують:
 а) фігури людей;
 б) тварин;
 в) водну стихію.
5. Хто з названих художників був ілюстратором книг:
 а) С. Г. Якутович;
 б) В. І.Суриков;
 в) І. І. Шишкін.
- Композиція*
1. Що з є композиційним правилом:
 а) полотно;

- б) золотий перетин;
- в) творчість.

2. У картині І. Шишкіна “Жито” композиція є:

- а) відкритою;
- б) закритою;
- в) фрагментарною.

3. У картині М. Реріха “Заморські гості” відтворено:

- а) рух;
- б) спокій;
- в) статику.

4. У картині В. Васнецова “Богатирі” композиція:

- а) асиметрична;
- б) симетрична;
- в) радіальна

Архітектура

1. Яке поняття не є архітектурним:
 - а) картина;
 - б) арка;
 - в) колона.
2. Капітель – це верхня частина:
 - а) сходи;
 - б) колони;
 - в) вікна.
3. Ландшафтна архітектура – це:
 - а) промислові будинки;
 - б) альтанки;
 - в) житлові будинки.
4. Що не є скульптурою:
 - а) статуя;
 - б) бордюр;
 - в) погруддя.
5. Мозаїка – це складання візерунка з:
 - а) натуральних каменів;
 - б) скла (смальти);
 - в) кераміки.

Народні промисли

1. Яку частину будинку людина пов'язувала із землею:
 - а) дах;
 - б) стіну;
 - в) поділ.
2. Лиштви були в:
 - а) дверях;
 - б) вікнах;
 - в) ганку.
3. Що було найпочеснішим місцем у будинку:
 - а) піч;
 - б) червоний кут;
 - в) полати.
4. Не елементом прядки є:
 - а) лопата;
 - б) ніжка;
 - в) ківш.
5. Яка частина одягу не є жіночою:
 - а) плахта;
 - б) шаровари;
 - в) пов'язка.

Мистецтво народів світу

1. Античне мистецтво – це мистецтво:
 - а) Стародавньої Греції;
 - б) Китаю;
 - в) Франції.
2. Яка квітка в Стародавньому Єгипті вважалася символом родючості, вічного життя, радості:
 - а) нарцис;
 - б) лотос;
 - в) айстра.
3. Епоха Відродження заснована в:
 - а) Італії;
 - б) Німеччині;
 - в) Японії.
4. Порцелянові вироби вперше з'явилися в:
 - а) Україні;
 - б) Китаї;
 - в) Африці.

5. Хто із цих людей був знаменитим іконописцем:

- а) Іван Федоров;
- б) Андрій Рубльов;
- в) Микола Реріх.

Орнамент

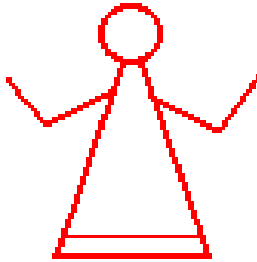
1. Орнамент – це:

- а) візерунок з організованим розташуванням елементів;
- б) мозаїка;
- в) візерунок з ритмічним чергуванням зображувальних елементів.

2. Геометричний орнамент може складатися з:

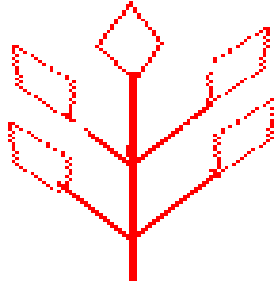
- а) квітів;
- б) багатогранників;
- в) тварин.

3. Жіноча фігура – це символ:

- а) родючості;
- б) води;
- в) сонця.

5. Древо життя в народному розумінні є символом:

- а) рослинних сил землі;
- б) продовження роду;
- в) входом в інший світ.

II тур олімпіади

Завдання: у стилізованій формі намалювати рибу (або іншого мешканця морських глибин), кішку, квітку (на вибір організаторів). При цьому розбити форму на частини, кожен з яких заштрихувати по-різному, тобто заповнити декоративними елементами (різні лінії: криві, хвилясті, ламані; крапки; кола тощо).

Матеріали: папір формату А. 4, олівець, гумка, капілярна або гелева ручка (чорного кольору).

Підведення підсумків

Творчі роботи дітей оцінюють самі вчителі-предметники, які супроводжують дітей на олімпіаду, при цьому для об'єктивного оцінювання дитячі роботи не підписуються, а позначаються персональним кодом. Далі бали підсумуються й виявляються переможці.

Критерії оцінювання творчих робіт: композиція, оригінальність, стиль.

Закриття олімпіади

Нагородження переможців і призерів олімпіади, заключне слово членів журі та оргкомітету, святковий концерт.

ПІСЛЯМОВА: ПОРАДИ ДЛЯ ВЧИТЕЛІВ

Деякі умови успіху вчителя як вихователя

1. Особистий зовнішній вигляд.
2. Мова і мовлення.
3. Оригінальність поведінки і думок.
4. Стійкий авторитет.
5. Уміння організувати виховну діяльність і в процесі навчання.
6. Наполегливе впровадження в життя педагогічних вимог.
7. Здатність передавати навчальний матеріал і сприяти нагромадженню в учнів знань.
8. Уміння відмітити і підтримати будь-який успіх дитини.
9. Спостережливість.
10. Тактовність і коректність в ставленні до учня.
11. Терпіння і терпимість.
12. Уміння поважати чужу думку.
13. Уміння зберігати дитячі таємниці.
14. Здатність розуміти і відчувати іншу людину.
15. Гнучкість.
16. Винахідливість і здібність до експромту.
17. Почуття гумору
18. Уміння спілкуватися в неформальній обстановці.
19. Уміння та інтереси учителя, якими змогли б зацікавитись діти.

Що повинен ураховувати вчитель

у процесі виховання засобами образотворчого мистецтва

1. Вікові особливості дітей.
2. Індивідуальність особи кожної дитини.
3. Дитину потрібно приймати такою, якою вона є.
4. Дбайливо ставитися до особи дитини, її слів, поглядів, вчинків.
5. Забезпечувати дитину доступні зони розвитку.
6. Створювати позитивний емоційний фон, стан комфортності і задоволеності від докладених розумових і практичних зусиль дитини.
7. Неприпустиме приниження й образа дітей.
8. Не можна дітей карати працею.

9. Відмовтеся від будь-яких форм насильства, запобігайте конфліктам.

10. Заохочуйте успіх дитини.

11. Підтримуйте віру дитини в себе, його здібності, можливості, позитивні сторони характеру.

12. Не допускайте дитячих трагедій, що виникають через образливі клички, приниження перед класом.

13. Учитель – особистий приклад у всьому.

14. Проявляйте чуття міри в дозуванні навчальних навантажень, у заохоченні і покаранні дітей.

15. Не кваптеся, не шкодьте, не виніть дітей у власних прорахунках і помилках.

16. У спілкуванні з батьками своїх учнів пам'ятайте, що їхні діти – найдорожче в житті. Будь розумний і тактовний. Знаходь потрібні слова. Постарайся не образити і не принизити їх гідність, більше розповідай про досягнення дитини.

Що повинен урахувати вчитель, плануючи екскурсію

1. Загальні вимоги безпеки:

– вибирають такий об'єкт для екскурсій, на якому забезпечується повна безпека її проведення.

– керівники (педагоги навчального закладу) відповідають за дотримання правил техніки безпеки та охорону життя учнів.

– керівники екскурсії повинні вести постійний нагляд за гуртківцями.

– забороняється проводити екскурсії на відкритих і закритих розподільних пристроях при настанні грози, під час дощу, туману і в темний час доби.

2. Вимоги безпеки перед початком проведення екскурсії:

– перед кожною екскурсією гуртківців ознайомитись із загальною характеристикою об'єкта екскурсії, її маршрутом і правилами безпеки, яких необхідно дотримуватись під час проведення екскурсії.

– кількість гуртківців, які одночасно беруть участь в екскурсії, не повинна перевищувати 25 осіб.

– вирушаючи на екскурсію з гуртківцями, керівник повинен мати при собі дорожню аптечку першої допомоги.

- допущені до екскурсії повинні бути відповідно одягнені, не мати при собі предметів, що створюють небезпеку під час проведення екскурсії.

- перед проведенням екскурсії роблять перекличку гуртківців і відмічають присутніх.

3. Вимоги безпеки під час проведення екскурсії:

- другу перекличку і відмітку присутніх гуртківців проводять після прибуття на місце екскурсії.

- якщо для доставки гуртківців до місця екскурсії використовується громадський транспорт, посадку здійснюють групами під керівництвом дорослих. при цьому у транспортні засоби входять спочатку гуртківці, а потім особа, яка ними керує. у такому самому порядку здійснюється висадка учнів із транспортною засобу. можна доставляти гуртківців до місця екскурсії також на спеціально виділених транспортних засобах. для цього дозволяється використовувати автобуси і закриті вантажні машини.

- перевозити дітей на відкритих вантажних машинах забороняється.

- під час екскурсії забороняється розпалювати багаття, щоб уникнути пожеж та опіків учнів.

- забороняється під час екскурсії пити воду з відкритих водойм. необхідно заздалегідь запропонувати взяти із собою (з дому) питну воду у пляшці.

- під час екскурсії гуртківцям забороняється знімати взуття і ходити босоніж.

4. Вимоги безпеки після закінчення екскурсії:

- після закінчення екскурсії, перед відправленням у зворотній шлях, керівники виводять усіх гуртківців з об'єкта екскурсії і перевіряють наявність їх за списком.

- після повернення з екскурсії ще раз перевіряють гуртківців за списком.

5. Вимоги безпеки в аварійних ситуаціях:

- у випадку аварійної ситуації на місці екскурсії керівники виводять гуртківців у безпечне місце.

- при нещасному випадку гуртківців виводять у безпечне місце, а потерпілому надають першу невідкладну допомогу.

*Скористайся порадами для батьків,
які бажають розвивати здібності своїх дітей*

1. Не стримуйте розкриття потенційних можливостей психіки дитини.
2. Уникайте односторонності в навчанні та вихованні.
3. Не позбавляйте дитину ігор, забав, казок, створюйте умови для виходу дитячої енергії, рухливості, емоційності.
4. Допмагайте дитині в задоволенні основних людських потреб (почуття безпеки, кохання, повага до себе і до оточуючих), тому що людина, енергія якої скована загальними потребами, проблемами, найменше спроможна досягти висот самовираження.
5. Залишайте дитину на самоті і дозволяйте їй займатися своїми справами. Пам'ятайте, якщо ви хочете своїй дитині добра, навчіть її діяти без вас.
6. Підтримуйте здібності дитини до творчості і співчувайте у випадку невдачі, уникайте незадовільної оцінки творчих спроб дитини.
7. Будьте терпимими до дітей, поважайте допитливість, реагуйте на запитання дитини. Навчати потрібно не тому, що може сама дитина, а тому, що вона опанує з допомогою дорослого, показу, підказки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аболина Т. Г. Эстетическое воспитание в школе / Т. Г. Аболина, Н. Е. Миропольская. – К. : Высшая школа, 1987. – 252 с.
2. Агеева И. Д. Занимательные материалы по изобразительному искусству : методическое пособие / И. Д. Агеева. – М. : ТЦ СФЕРА, 2008. – 160 с.
3. Азаров Ю. П. Радость учить и учиться / Ю. П. Азаров. – М. : Изд-во политической литературы, 1989. – 336 с.
4. Акунова Л. Ф. Матеріалознавство і технологія виробництва художніх керамічних виробів / Л. Ф. Акунова, С. З. Приблуда – М. : Вища школа, 1979. – 216 с.
5. Андреев В. И. Педагогика творческого саморазвития : Инновационный курс [учебное пособие для вузов] / В. И. Андреев. – Казань : Изд-во КГУ, 1996. – 567 с.
6. Аникеева Н. П. Воспитание игрой / Н. П. Аникеева. – М. : Педагогика, 1987. – 112 с.
7. Антонович Є. А. Декоративно-прикладне мистецтво : Навчальний посібник для вузів / Є. А. Антонович. – Львів : Світ, 1992. – 269 с.
8. Базильчук Л. В. Естетичний потенціал занять з образотворчого мистецтва у позакласній роботі загальноосвітньої школи / Л. В. Базильчук // Українська наука ХХІ століття : матеріали всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції 25–27 червня 2008 р. – К. : ТОВ “ТК Меганом”. – Ч. 2. – С. 11–13.
9. Базильчук Л. В. Ліплення з глини в шкільному гуртку : Методичні рекомендації / Л. В. Базильчук. – Умань, 2007. – 36 с.
10. Базильчук Л. В. Організація позакласної роботи в школі, як педагогічна проблема / Л. В. Базильчук // Методи і засоби забезпечення інноваційності едукативного процесу в закладах освіти : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Черкаси, 24–25 квітня 2008 р. – Черкаси : Вид. від. ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. – С. 4–6.

11. Базильчук Л. В. Поняття, становлення і специфіка позакласної роботи в школі / Л. В. Базильчук // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / Ред. кол. : Побірченко Н. С. (гол. гед.) та ін. – Умань : СПД Жовтий, 2009. – Випуск 29. – С. 182–188.

12. Базильчук Л. В. Проблема організації позакласної роботи в школі / Л. В. Базильчук // Вісник Черкаського університету / Серія : Педагогічні науки. – Вип. 129. – Черкаси : Вид. від. ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. – С. 6–10.

13. Базильчук Л. В. Цікаво про глину / Л. В. Базильчук // Мистецтво та освіта. – 2001. – № 3. – С. 56–61.

14. Байбара Т. Урок-екскурсія. Методика його організації і проведення / Т. Байбара // Початкова школа. – 1998. – №11. – С. 11–13.

15. Байбородова Л. В. Воспитательный процесс в современной школе : Учебное пособие. Изд. 2-е, испр. и доп. / Л. В. Байбородова, М. И. Рожков. – Ярославль : Изд-во ЯГПУ им. КД.Ушинского, 1997. – 380 с.

16. Бех І. Д. Виховання особистості : [підручник] / І. Д. Бех. – К.: Либідь, 2008. – 839 с.

17. Бутенко В. Г. Педагогічні інновації в естетичному вихованні учнівської молоді / В. Г. Бутенко // Проблеми освіти : наук. метод. зб. – К., 1998. – Вип. 14. – С. 195 – 201.

18. Бутенко В. Г. Формирование у старшеклассников эстетического отношения к искусству / В. Г. Бутенко // Советская педагогика. – 1990. – № 5. – С. 21 – 23.

19. Васильченко С. Л. Подготовка руководителей кружков внешкольных учреждений к воспитательной работе с детьми / Васильченко С. Л. – К. : РУМК, 1990. – 51 с.

20. Волков И. П. Приобщение школьников к творчеству / И. П. Волков. – М. : Просвещение, 1982. – 136 с.

21. Волков И. П. Учим творчеству / И. П. Волков. – М. : Педагогика, 1982. – 86 с.

22. Воронова Е. А. Клуб внеклассных дел. Интеллектуальные вечера и викторины / Е. А. Воронова. – М. : Учитель, 2006. – 164 с.

23. Гуров Г. Е. Изобразительное искусство. Дизайн и архитектура в жизни человека : Методическое пособие / Г. Е. Гуров, А. С. Питерских. – М. : Просвещение, 2009 – 111 с.

24. Дейч О. Ігрова діяльність у вихованні навичок образотворчої діяльності молодших школярів / О. Дейч // Початкова школа. – 2000. – №7. – С. 37–38.

25. Демченко І. І. Творчий розвиток учнів початкової школи засобом обобразотворчого мистецтва : Монографія / Демченко І. І., Пічкур М. О., Близнюк Т. О. – К. : Оміда, 2009. – 218 с.

26. Дем'янчук О. Н. Методика художньо-естетичного виховання учнів загальноосвітньої школи : Навч.-мет. посібник для студентів ВНЗ і вчителів шкіл / О. Н. Дем'янчук. – К. : ІЗМН, 1996. – 56 с.

27. Джоза Д. М. Теорія і методика естетичного виховання школярів : [навчально-метод. посібник] / Д. М. Джоза, А. Б. Щербо. – К. : ІЗМН, 1998. – 390 с.

28. Жиренко О. Е. Внеклассные мероприятия : 4 класс : Новые варианты сценариев : Праздники, утренники, конкурсы и др. / Жиренко О. Е., Барылкина Л. П., Яровая Л. Н. – Изд. 3-е, перераб., доп. – М. : Учитель, 2007. – 280 с.

29. Жиренко О. Е. Внеклассные мероприятия : 5–11 классы: Праздники; Спектакли; Игры и конкурсы и др. / Жиренко О. Е., Лобачева С. И., Савченко Е. В. – М. : Учитель, 2007. – 212 с.

30. Калечиц Т. Н. Внеклассная и внешкольная работа с учащимися / Т. Н. Калечиц, З. А. Кейліна. – М.: Просвещение, 1980. – 87 с.

31. Кардашов В. М. Теоретичні та методичні засади художньо-творчого розвитку школярів : Монографія / В. М. Кардашов / Під ред. Н. А. Кушаєва. – Бердянськ : ТОВ “Будинок техніки плюс”, 2000. – 160 с.

32. Киричук О. В. Концепція організації навчально-виховного процесу у школі розвитку / О. В. Киричук // Рідна школа. – 1994. – № 6. – С. 15–19.

33. Кобзарь Б. С. Внеурочная воспитательная работа в школах и в группах продленного дня / Б. С. Кобзарь. – К. : Рад. школа, 1988. – 309 с.

34. Колесник І. Г. Позакласна робота старшокласників / І. Г. Колесник. – К. : Знання, 1967. – 48 с.

35. Коновець С. Образотворче мистецтво як засіб активації дитячої творчості / С. Коновець // Мистецтво та освіта. – № 3. – 1999. – С. 15–18.

36. Концепція позакласної виховної роботи загальноосвітньої школи // Радянська школа. – 1991. – № 6. – С. 48–55.

37. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах України / Л. М. Масол / Інститут проблем виховання АПН України // Шкільний світ. – 2002. – № 9 (137), березень. – С. 1–16.

38. Корж О. М. Образотворче мистецтво : Художньо-педагогічна діяльність : Метод. посіб. / О. М. Корж. – К. : Задруга, 1998. – 84 с.

39. Котляр В. П. Основи образотворчого мистецтва і методика художнього виховання дітей : Навчальний посібник / В. П. Котляр. – К. : Кондор, 2006. – 200 с.

40. Красновський В. М. Як залучити школяра до шкільного життя? / В. М. Красновський // Практична психологія та соціальна робота. – 1999. – № 3. – С. 14–16.

41. Крєвіда І. Дидактичні ігри з образотворчим навантаженням / І. Крєвіда // Початкова школа. – 2000. – №8. – С. 57–58.

42. Кутьев В. О. Внеурочная деятельность школьников : Пособие для классных руководителей / В. О. Кутьев. – М. : Просвещение, 1988. – 287 с.

43. Логвиненко Г. М. Декоративная композиция : [учебное пособие для студентов вузов, обучающихся по специальности 030800 “Изобразительное искусство”] / Г. М. Логвиненко. – М. : Владос, 2005. – 144 с.

44. Лукич Г. Е. Конструирование художественных изделий из керамики / Г. Е. Лукич. – М. : Высшая школа, 1979. – 182 с.

45. Малюшкин А. Б. Дела школьные. Сборник сценариев / А. Б. Малюшкин, Е. А. Романова. – М. : ТЦ СФЕРА, 2008. – 80 с.

46. Мельничук С. Г. Естетичне та трудове виховання молодших школярів : Посібник для студентів педагогічних факультетів, вчителів початкових класів, вихователів груп продовженого дня / С. Г. Мельничук. – К. : Міністерство освіти України, 1994. – 100 с.

47. Миклашевский А. И. Технология художественной керамики / А. И. Миклашевский. – Л. : Стройиздат, 1971. – 302 с.

48. Мильман В. Э. Внутренняя и внешняя мотивация учебной деятельности / В. Э. Мильман // Вопросы психологии. – 1987. – № 5. – С. 56–79.

49. Неменский Б. М. Мудрость красоты : О проблемах эстетического воспитания / Б. М. Неменский. – М. : Просвещение, 1987. – 253 с.

50. Павлова О. В. Изобразительное искусство. 5–7 класс : Занимательные материалы, терминологические диктанты, кроссворды, тесты, викторины / О. В. Павлова. – М. : Учитель, 2009. – 77 с.

51. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва : теорія і методика викладання мистецьких дисциплін : [навч. посіб.] / Г. М. Падалка. – К. : Освіта України, 2008. – 272 с.

52. Пічкур М. О. Методика аналізу творів образотворчого мистецтва / М. О. Пічкур // Мистецтво та освіта, 2005. – № 2. – С. 34–41.

53. Пічкур М. О. Педагогічне керування формуванням художнього сприйняття школярів / М. О. Пічкур // Мистецтво та освіта, 2003. – №4. – С. 14–19.

54. Пічкур М. О. Сутність та принципи композиційного аналізу творів пластичних мистецтв / М. О. Пічкур // Сучасна дизайн-освіта в умовах глобалізації суспільства : збірник наукових праць Інституту підприємництва реклами і права. – К., 2003. – С. 118–124.

55. Поднебесова Г. Б. Понятие “внеклассной работы” в новых условиях работы школы / Г. Б. Поднебесова. – Челябинск : ЧГУ, 1995. – 86 с.
56. Ростовцев Н. Н. Методика преподавания изобразительного искусства в школе / Н. Н. Ростовцев. – М. : Просвещение, 1980. – 239 с.
57. Рудницька О. П. Педагогіка : загальна та мистецька / О. П. Рудницька. – К. : ІЗМН, 2002. – 270 с.
58. Сокольникова Н. М. Краткий словарь художественных терминов / Н. М. Сокольникова. – Обнинск : Титул, 1998. – 80 с.
59. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину / Вибрані твори в 5-ти т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1976. – Т. 2. – С. 149–416.
60. Сухомлинський В. О. Сто порад учителям / Вибрані твори в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1976. – Т. 2. – С. 417–657.
61. Фіцула М. М. Педагогіка : Навчальний посібник. Видання 2-ге, виправлене, доповнене. – К. : Акадкмидав, 2006. – 560 с.
62. Чарнецкий Я. Я. Изобразительное искусство в школе продленного дня / Я. Я. Чарнецкий. – М. : Просвещение. – 1991. – 158 с.
63. Шацкая В. Н. Общие вопросы эстетического воспитания в школе / В. Н. Шацкая. – М.: АПН РСФСР, 1955. – 181 с.
64. Шмаков С. А. Уроки детского досуга / С. А. Шмаков. – М. : Новая школа, 1993. – 89 с.
65. Шубинский В. С. Педагогика творчества учащихся / В. С. Шубинский. – М. : Знание, 1988. – 80 с.
66. Щербо А. Б. Красота воспитывает человека : методический материал. – 2-е изд. / А. Б. Щербо, Д. М. Джола. – К. : Радянська школа, 1980. – 104 с.
67. Яворская Л. М. Трудовое обучение. Внеклассная работа / Л. М. Яворская, Н. И. Шульга. – Мн. : Адукацыя і выхаванне, 2007. – 112 с.

Навчальне видання

**Пічкур Микола Олександрович
Базильчук Леонід Володимирович,
Демченко Ірина Іванівна**

**МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА:
ПОЗАКЛАСНА РОБОТА**

Навчальний посібник

Оформлення палітурки – Пічкур М. О.
Коректор – Лопушан Т.В.
Комп'ютерна верстка – Базильчук Л.В.

Підписано до друку 10.10.2010 р.
Папір офісний. Гарнітура Times.
Наклад - 300 прим.

Віддруковано у видавництві «АЛМІ».
Свін. ДК – 74 від 01.06.2000 р.
20300, м.Умань, вул. Садова, 4; тел/факс (04744) 5-26-70
e-mail: almi@ck.ukrtel.net